Digitized by Google

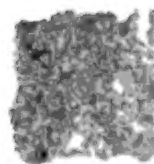

KONINKLIJ

DE
S T A R.

DE

S T A R,

EEN TIJDSCHRIFT,

UITGEGEVEN VAN WEGE DE

PERMANENTE KOMMISSIE

DER

MAATSCHAPPIJ

VAN

WELDADIGHEID.

ACHTSTEN DEELS TWEEDE STUK.

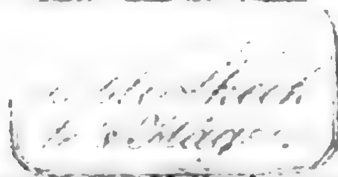

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES VAN DER HEY en ZOON.
1826.

DE

STAR.

I. PRAKTISCHE VERHANDELINGEN.

Iets over het nuttige en aangename van de Beoefening der Statistiek *des Vaderlands.*

Het is inderdaad eene der meest goede zijden van onzen leeftijd, dat het aantal van kunften en wetenfchappen van dag tot dag fchijnt toe te nemen; zoodat bijna dagelijks nieuwe en te voren zoo goed als nooit gehoorde namen, onze ooren op eene zonderlinge wijze aandoen. Alhoewel dit nu zoo is, wane men echter niet, dat door die nieuwe en fomtijds lange namen altijd nieuwe en tot dus verre onbekende wetenfchappen worden uitgedrukt; want fommigen, die door een zeker ijdel roembejag worden gedreven, gebruiken belagchelijke en onbekende benamingen, om daarmede oude kunften en weten-

schappen aan te duiden; — anderen weder verdeelen den ganschen omvang der wetenschappen in zulke kleine deelen, dat zij dezelve eer uit een schijnen te rukken dan wel te verdeelen. Alsof namelijk, eerst onze eeuw er zich op konde beroemen, de uitvindster te zijn van alle lofwaardige kunsten en wetenschappen: alsof alleen de nieuweren wijs waren, en eindelijk alsof de tijdgenooten van PLATO en CICERO voor onbeschaafd en ongeleerd moesten gehouden worden, omdat zij die namen niet gekend hebben!

Dit nu zoo zijnde, is het er echter verre van daan, dat wij aan onze tijdgenooten hunnen verdienden lof zouden willen ontnemen. Want dezelve is in twee opzigten wel verdiend, in de eerste plaats toch zijn in onzen leeftijd de grenzen der menschelijke kennis wijd en zijd uitgebreid; en ten tweede zijn de verspreide en onvolmaakte kundigheden van zeer vele zaken in den vorm eener wetenschap gebragt.

Men zal echter bezwaarlijk iets vinden, waarin de nieuweren zich meer regtmatigen lof kunnen toeëigenen, dan in de beoefening der tot den Staat betrekking hebberide (*Politische*) wetenschappen: want alhoewel sommige wijsgeeren bij de oude volken op eene heerlijke wijze hunne gevoelens over den Staat hebben geuit, offchoon uitstekende openbare instellingen bij hen hebben gebloeid; waardoor wij aan hen geene groote verdiensten in het bestuur van den Staat kunnen betwisten, zoo is echter eerst in de, onzen leeftijd het naast voorafgegaan zijnde, jaren, nadat van dag tot dag de beoefening van kunsten en wetenschappen toegenomen was, en de onderlinge betrekkingen en handel der volken van *Europa* vermeer-

derd-

derd waren, terwijl ook tevens de ware bronnen van voorſpoed en geluk der natien beter gekend werden, de nieuwe en heilzame wetenſchap der kennis van den *Staat* geboren geworden, waarop het openbaar beſtuur der verſchillende landen als op eene grondzuil gevestigd is.

Een gansch niet onbelangrijk gedeelte dezer wetenſchap is dat, hetwelk men met het nieuwe woord *Statistiek* (van *Status*, den Staat) beſtempelt en dat zich bepaalt tot het onderzoek van den tegenwoordigen zoo natuurlijken als zedelijken toeſtand van ieder Land; tot het opſporen van de ware oorzaken derzelve, het doorzien van de uitwerkſelen en in het algemeen, om uit ontelbare voorwerpen dezulke te kiezen, waaruit de krachten van een' Staat zijn zamen geſteld. Deze wetenſchap nu wordt in twee deelen gedeeld, in eene *Algemeene Statistiek*, wanneer men de ganſche beſchaafde wereld omvat, en in eene des *Vaderlands*, waarbij wij ons alleen bepalen tot de bronnen van beſtaan en welvaart van den grond, die ons zag geboren worden. Wij willen thans in dit *iets* alleen over deze laatſte handelen en het een en ander in het midden brengen over het nuttige en aangename van de beoefening der *Statistiek* des Vaderlands. Wij maken hierbij geene aanſpraak op nieuwheid van gedachten; alleen het beſef van het belangrijke der zaak noopte ons tot het zamenſtellen van dit ſtukje.

Indien er eenige wetenſchap is, welke zich zoo wel door de voortreffelijkheid als de aangenaamheid van haar onderwerp aanbeveelt, dan voorzeker is het die, waardoor wij het Vaderland leeren kennen, hetwelk, gelijk CICERO zoo uitmuntend zegt, de liefde van allen in zich vereenigt, en boven hetwelk ons niets aangenamer, niets

zoeter mag wezen. Doch indien ieder, in welk deel der wereld hij ook leve, hetzelve boven anderen bemint en lief heeft, met hoeveel meer regt moeten wij Nederlanders dit dan niet doen, die wel een klein, doch echter in de geschiedenis zeer aanzienlijk Land bewonen, en tot een volk behooren, dat niet uit een zamenvloeisel van verschillende Natiën is zamen gesteld, en niet alleen door den schepter van den Vorst, maar ook door de Natuur en de geneigdheid der ingezetenen is verbonden; eindelijk een' Staat, welke zoo wel door deszelfs natuurlijken als zedelijken toestand zich zoo aanbeveelt, dat hij te regt onder de gelukkigste Landen van *Europa* mag gerangschikt worden.

Eene andere reden van de aangenaamheid der beoefening van de *Statistiek* des Vaderlands is gelegen in den *overvloed*, de *verscheidenheid* en de *schoonheid* dezer studie.

Wij zeggen overvloed: hoe vele zaken toch zijn er, welke bij het beschouwen van den toestand des Vaderlands in aanmerking komen en tot deszelfs *Statistiek* behooren; geen voorwerp bijna is er, hoe gering het ook schijne, dat niet bij dezelve in aanmerking kan komen: want hoe wel sommige zaken op zich zelve beschouwd van weinig aanbelang schijnen, en naauwelijks waardig, dat men er het oog op vestige, hangen dikwijls van zulke kleinigheden de gewigtigste zaken, ja soms het heil des Vaderlands af.

Ieder weet welke geringe dieren de wormen zijn, en echter dreigden dezelve eenmaal de voormuren van ons vaderland met den ondergang, namelijk toen men eensklaps ontdekte, dat zij de palen der zeedijken en het hout

bout onzer oorlogſchepen in alle rigtingen zoo doorboorden, dat deze geheel vernield en onnut werden.

Wij ſpraken van de verſcheidenheid; want er is immers veel, hetgeen bijna dagelijks in den Staat aan verandering onderhevig is; daarenboven wordt ook telkens het veld der wetenſchap uitgebreid; ook zijn de aardrijkskunde, natuurlijke historie, natuurkunde, geſchiedenis, ſtaatshuishoudkunde, landbouw, de algemeene zoo wel als bijzondere regtsgeleerdheid, en nog vele andere zeer verſchillende en uit elkander loopende wetenſchappen de bronnen der *Statistiek*. Maar men verbeelde zich evenwel niet, dat uit de enkele verbinding en vermenging dezer wetenſchappen de *Statistiek* van ons Vaderland geboren wordt; want wie zal eene naauwkeurige kennis van alle deze wetenſchappen kunnen verkrijgen? neen maar de beoefenaar der *Statistiek* neemt uit alle die afzonderlijke beſchrijvingen, welke mannen, die ieder in hun vak bekwaam zijn, geleverd hebben al dat geene uit en ſchikt het in eene ſystematiſche orde, wat hij meent van eenig belang te kunnen zijn tot heil en voorſpoed des Vaderlands.

Behalve deze ſchoonheid van ons onderwerp komt hier nog bij, om deszelfs bevalligheid te vermeerderen, dat hetzelve zich niet bezig houdt met afgetrokkene en voor het gebruik minder geſchikte zaken, maar integendeel met wezenlijk beſtaande, met dagelijks voorkomende en met dezulke, die van gene onzekere onderſtellingen afhangen, tot het kennen van welke zaken geene ſchoolvosſige ſtudie vereiſcht wordt, die het licht des levens en den omgang der menſchen vermijdt, om zich in de ſchuilhoeken en het ſtof der boekerijen te verbergen; met

zaken eindelijk, die niet zoo verre van onze tijden verwijderd zijn, dat zij niet tot dezelve ſchijnen te kunnen behooren, of met zaken, die zoo twijfelachtig zijn, dat dezelve naauwelijks, alhoewel men de hulp van eene gezonde kritiek ten zijnen dienſte heeft, tot eenige waarſchijnlijkheid kunnen gebragt worden, maar integendeel met die, welke door den naauwſten band met onzen leeftijd, en met hen, met wie wij leven, verbonden zijn.

Men bedriegt zich echter, als men meent, dat de *Statistiek* alleen moet beſtaan in het optellen der daadzaken, als of hij, die zich op deze wetenſchap toelegt, zich nooit aan het opſporen der oorzaken of uitwerkſelen zoude overgeven!

Maar er is voorzeker niets, dat meer toebrengt tot de aangenaamheid dezer ſtudie, dan de nuttigheid derzelve, welke zoo groot is, dat ieder er de heerlijkſte vruchten van plukken kan; en opdat dit groote voordeel des te duidelijker blijke, zullen wij eerst in het kort beſchouwen, waardoor dezelve zich aan alle burgers zonder onderſcheid aanbeveelt, vervolgens waardoor aan Staatsmannen; en eindelijk waardoor aan hen, die zich op de regtsgeleerdheid willen toeleggen.

In het aantoonen van hoe veel nut deze wetenſchap voor alle burgers kan zijn, zullen wij van het kleine tot het groote overgaan, om derhalve met de bijzondere en gemeenzame geſprekken der menſchen te beginnen, hoe aangenaam niet alleen maar ook hoe vruchtvol is voor den beſchaafden en wel opgevoeden burger de kennis van de *Statistiek* des Vaderlands; zoodat hij daardoor de dagelijkſche en geenszins te verachten geſprekken van vrienden, niet alleen zeer vermakelijk maar ook zeer nut-

nuttig kan maken; want dit toch is een gebrek in de meeste gezelſchapsgeſprekken, dat dezelve veelal ſlechts loopen over beuzelachtige en eenen wel opgevoeden mensch onwaardige onderwerpen, waardoor het gebeurt, dat indien er meerbeſchaafden bij tegenwoordig zijn, deze vervolgens zulk eenen omgang zoo veel mogelijk vermijden; — of men ſpreekt en redeneert wel eens over zaken, die den Staat betreffen, ja begeeft zich ſomwijlen ook wel in eene hevige woordenwisſeling over dezelve, doch dit geſchiedt meermalen op zulk eene wijze dat, indien een der toehoorders zelfs de oppervlakkigſte kennis van de *Statistiek* des Vaderlands bezit, hij zich van lagchen niet kan onthouden. Daarentegen, indien iemand niet geheel onbekend is met deze wetenſchap kan men bijna niets bedenken, dat hem meer aangename of nuttige ſtof tot onderhoud zoude kunnen verſchaffen; wanneer wij door deze ſtudie geholpen worden, met hoeveel meer nut lezen wij dan onze Vaderlandſche dagbladen niet! daar wij het ware van het valſche kunnen onderſcheiden, en daar wij veel beter kunnen beoordeelen, wat van al hetgeen wij vermeld vinden, ons bijzonder te weten ter harte gaat; hoe ſchandelijk ook is het vooral voor eenen Nederlander, om, wanneer hij zijn heerlijk Vaderland door eenen vreemdeling op eene beſpottelijke wijze hoort beſchrijven, hetzelve niet tegen die aanvallen van afgunst of domheid te kunnen verdedigen, nademaal hij zelve met den toeſtand zijns Vaderlands onbekend is!

Ook is deze wetenſchap zeer nuttig voor den ijverigen huisvader, opdat hij des te beter zijne zaken kunne be-

ſturen ; — want hierdoor komt hij te weten , op welke wijze hij het best zijn geld in 't openbaar kan uitzetten, ten einde zoo wel te zorgen voor de zekerheid zijner bezittingen , als voor de vermeerdering zijner renten. Want vooral toch door middel der Statistiek leert hij kennen aan welke inrigtingen van nijverheid , van landbouw of van koophandel hij het best zijn geld kan toevertrouwen.

En niet alleen is de kennis dezer wetenſchap nuttig in huis ; neen binnen zulke enge grenzen bepaalt zij zich niet ; zij is niet beſloten tusſchen de muren onzer woningen , maar derzelver heerlijke invloed en vermogen wordt dan vooral gezien , wanneer wij een uitſtapje door het Vaderland doen , en her- of derwaarts reizen ; indien er iets is , waardoor de tegenwoordige toeſtand van het Vaderland verſchilt van dien ten tijde onzer voorvaderen , ja zelfs van onze ouders , kan men waarlijk bijna niets bedenken , waarin dezelve meer verſchilt dan in het meer gemakkelijke en ſpoedige gebruik van wegen en vaarten ; want de gelegenheid om zoo wel te land als te water te reizen , wordt van dag tot dag zoo veel beter, dat wij bijna in even veel uren een' zekeren afſtand kunnen doorreizen, als onze voorouders daartoe dagen noodig hadden ; want noch het jaargetijde , noch tegenwind kunnen ons meer weerhouden om , als het ware , over het land of water te vliegen. Hieruit is het ook natuurlijk ontſtaan , dat men veel gemakkelijker van huis kan gaan , en dat onze landgenooten ook des te meer vreemde Landen gaan bezien. Maar wat het laatſte betreft, welk een gering nut brengen zij, helaas! veelal van zulke rei-

zen

zen te huis; die bijna niets te weeg brengen dan dat de reizigers met verachting van het Vaderland, alleen het vreemde prijzen, en op het inlandſche uit de hoogte nederzien.

Men meene echter niet, dat dit met het oogmerk gezegd zij, om alle reizen naar vreemde Landen te laken, neen, maar om hen, die buitenlandſche reizen gaan doen, aan te raden eerst hun geheele Vaderland zoo veel mogelijk te leeren kennen, en zich eerst zoo wel met deszelfs natuurlijken als zedelijken toeſtand gemeenzaam te maken; laten zij eerst de *Statistiek* des Vaderlands leeren en met deze wetenſchap toegerust eerst hun eigen Vaderland en daarna vreemde rijken doorreizen. Want men mag het immers niet loochenen, er zijn er velen onder ons, die wel kunnen verhalen wat zij te *Londen* of te *Parijs* hebben gezien, maar die in hun eigen land vreemdelingen en, om het zoo uit te drukken, als blinden zijn. En toch, indien er een land is, hetwelk verdient, dat deszelfs burgers het kennen, is het ons geliefde Vaderland; want het zij men de Noordelijke Provinciën beſchouwt, welke, als het ware, door eene goddelijke kunst en vlijt der inwoners aan de golven des Oceaans ontrukt zijn, en waar de Koophandel zoo wel te voren het hoogſte toppunt van bloei bereikte als nu nog niet geheel geweken is; het zij men de ſchoone Zuidelijke Provinciën in aanmerking neemt, de vruchtbare velden van *Vlaanderen*, welke aan de overige deelen van *Europa* den palm in den landbouw ontrukken, of de ſchilderachtige oevers der *Maas* en *Sambre*, bevolkt met nijvere inwoners, iedere plaats heeft iets, hetwelk zeer waardig is, dat niet alleen onze landgenooten, maar zelfs

vreemden het komen zien. Door de kennis der *Statistiek* dan tot de reis, als het ware, uitgerust zijnde, met hoe veel meer vrucht zullen zij niet zoo wel het Vaderland als de naburige Staten doortrekken? Hoe veel naauwkeuriger zullen zij wat hen ontmoet beschouwen, als zij, om het zoo uit te drukken, met een *Statistiek* oog gewapend, alles zullen onderzoeken en nasporen, en dan eerst zullen zij den toestand van andere Landen regt kunnen vergelijken, wanneer zij hun eigen Vaderland goed kennen. Alle deze voordeelen der *Statistiek* zijn inderdaad groot, maar welk voordeel kan dit opwegen, dat men naauwelijks eenige wetenschap kan vinden, welke zoo zeer de liefde voor het Vaderland voedt, opwekt en vermeerderen doet, en wie is er die niet weet hoe veel deze liefde toebrengt tot het heil des lands; want welk burger zoude zijn Vaderland te regt kunnen beminnen, indien hij deszelfs toestand niet grondig kende en wist te waarderen? Hier toch uit blijkt het, uit welke bronnen de rijkdommen des Vaderlands, en deszelfs voorspoed, vloeijen; welke voordeelen hetzelve boven andere volken bezit, en welke onheilen en gevaren hetzelve daarentegen dreigen. Gelukkig inderdaad is de Nederlander, indien hij zijn geluk kent, en hetzelve op den regten prijs weet te schatten; dan zal hij al zijne krachten tot heil des Vaderlands inspannen, en niet bij een ander gaan zoeken, hetgeen hij uit zijn eigen Land, en uit zijne eigene werkplaatsen even goed kan krijgen; zulk een zal zich te regt op den naam van Nederlander kunnen beroemen.

Het is niet waarschijnlijk, dat het immer bij ons noodig zal zijn te waarschuwen tegen het voorbeeld der Engel-

gelſchen, opdat wij niet, zoo als deze, door een' te grooten en bijna blinden ijver voor het Vaderland, weggeſleept worden; maar dit zelfde volk zal ons echter kunnen leeren, hoe veel tot de welvaart van een volk toebrengt, dat de burgers hun Vaderland goed kennen en beminnen.

Maar ook diezelfde Nederlander zal gelukkig zijn, indien hij zijne onheilen en gevaren wel zal kennen; want, wanneer hij deze van alle zijden goed beſchouwd zal hebben, zal hij door beleid en middelen dezelve uit den weg pogen te ruimen, of ten minſte af te wenden, en hij zal, indien het noodig is, niet weigeren, om in het bijzonder eenige ſchade te lijden, opdat het algemeene welzijn daardoor des te meer worde bevestigd. Indien de meeste Nederlanders niet zoo onbekend waren geweest met de *Statistiek* huns Vaderlands, zouden zij den toeſtand der dijken en rivieren niet zoo lang genoegzaam verwaarloosd hebben, welke nu vele plaatſen van het Vaderland met den ondergang dreigen.

Ook is er geene wetenſchap, welke meer kan toebrengen om het volk ongeſchonden en in zijn geheel, en door dien band van broederliefde onderling verbonden te houden, zonder welke eene natie niet beſtaan kan, dan die, waarover wij nu handelen.

Hoe meer de Nederlanders toch de *Statistiek* huns Vaderlands zullen leeren kennen, hoe meer van dag tot dag die kinderachtige onderſcheiding zal verdwijnen, welke niet alleen in woorden maar ook in de daad zelve hier en daar ſchijnt te blijven beſtaan, tusſchen de ingezetenen der Noordelijke en Zuidelijke Provinciën; iets dat allernadeeligst is voor het ware welzijn van den Staat; — doch

doch wanneer alle beſchaafde ingezetenen onzes Rijks zich op de beoefening der *Statistiek* van hetzelve wilden gaan toeleggen, zouden wij ſpoedig een eenig en onverdeeld volk uitmaken, geen afhangeling van *Frankrijk* of *Duitschland*, maar een waarlijk Nederlandsch.

Op welke vastere grondzuil eindelijk zal de vrijheid der burgers en de handhaving van 's volks regten kunnen rusten dan op eene vlijtige beoefening der *Statistiek*. Want waar burgers gevonden worden, die zoo wel den toeſtand van het overige van den Staat als van de regten des volks grondig kennen en voor derzelver handhaving waken, zullen zoo wel de Vorst als ieder ander Overheidsperſoon zorg dragen, dat er niets beſloten of bepaald worde, waardoor de regten der burgers verkort of derzelver vrijheid benadeeld wordt: want zij durven niet hopen, dat er niemand zal gevonden worden, om het verkrachten der wetten en het ſchenden der vrijheid bekend te maken en te wreken. Ook kunnen zij door geene valſche berigten of opgaven, hetzij de gebreken van hun beſtuur bedekken of de openbare onheilen ontveinzen, daar zelfs ambtelooze perſonen de toeſtand van den Staat zullen kunnen naſporen. Zoo waar is het, dat *Statistiek* en dwingelandij in een' en denzelfden Staat niet te gelijker tijd kunnen beſtaan!

Tot dus verre hebben wij ſlechts opgeteld, hoe groote vruchten de eenvoudige burgers uit de beoefening dezer wetenſchap kunnen trekken, doch naarmate de band tusſchen den Staatsman en den Staat naauwer is, naar die mate moeten ook de voordeelen grooter zijn, welke de beſtuurders des Vaderlands met regt uit deze wetenſchap ho-

hopen te zullen plukken. Want gelijk de wetenſchap, welke men ſtaatshuishoudkunde noemt, leert, om de krachten en hulpmiddelen van een' Staat daar te ſtellen, te vermeerderen, te bewaren en wel te beſturen, zoo doet ons de *Statistiek* kennen welke de tegenwoordige krachten van eenigen Staat zijn, en welke de beste wijs is waarop wij dezelve kunnen uitvorſchen en beoordeelen. Van hier kan men de *Statistiek* te regt als het ware de voorloopſter en medehelpſter der Staatshuishoudkunde noemen. Hij dus, die niet voorzien is met genoegzame Statistieke kennis van zijn Vaderland, diens ganſche ſtaatshuishoudkundige wijsheid is ijdel, want gelijk het onvermijdelijk is, dat een gebouw, hetwelk op geene vaste en hechte grondvesten geſticht is, om ver moet vallen, zoo moeten ook alle ſtaatshuishoudkundige redeneringen om verre geſtooten geworden, indien zij niet op daadzaken ſteunen, welke door de *Statistiek* worden bijeen verzameld, in orde geſchikt en kritisch beoordeeld.

Aan geene andere reden is het toe te ſchrijven, dat ook dikwijls de wetten, welke het ſchranderst ſchijnen, of bijna alle uitwerking misſen of ten minſte geenszins aan derzelver doel beantwoorden, dan dat de wetgever eene minder juiste kennis van de *Statistiek* des Lands bezit. Hoe menigmaal bedriegen de opbrengſten van belastingen en inkomende of uitgaande regten de verwachting! en dat wel vooral, omdat het getal van hen, die dezelve moesten betalen, of van de goederen, op welke zij gelegd waren, al te groot was berekend geworden. Hoe toch zal men eenige bepaling kunnen maken, ten opzigte van de in- of uitgevoerd wordende goederen, indien er niet

naauw-

naauwkeurig geweten wordt of onze Staat zulke zaken kan voortbrengen, en indien hij zulks kan of dezelve dan in dezelfde hoeveelheid en van dezelfde hoedanigheid zijn, zoo dat wij de vreemde kunnen ontberen.

Moest er, om een zeer bekend voorbeeld te gebruiken, toen men handelde over het verbod van invoer van het vreemde ijzer, niet geweten worden, hoe groote hoeveelheid ijzer en van welke hoedanigheid onze Nederlandſche mijnen konden opleveren, en of er ook fabrijken waren, die het buitenlandſche ijzer niet konden ontberen?

Moet niet, wanneer men over het zoo teedere punt van het verbod van den in- of uitvoer van het koren ſpreekt, de *Statistiek* des Vaderlands de Beſtuurders van den Staat leeren, welke hoeveelheid koren ons rijk in gewone jaren oplevert, hoe veel er noodig is tot voeding der burgers, voor de branderijen enz.?

De kennis der *Statistiek* is ook onontbeerlijk voor hen, die het roer van den Staat in handen hebben, om te weten welke bronnen van nijverheid zij bijzonder van 's Lands wege door premiën moeten aanmoedigen, ten einde toe te zien, dat zij ſommigen niet tot groote ſchade der anderen bevoordeelen; hetgeen inzonderheid moeijelijk is in ons Vaderland, waar de belangen zoo dikwerf botſen en ſomtijds, als het ware, lijnregt tegen elkander ſtrijden.

De *Statistiek* des Vaderlands brengt jaarlijks onder de oogen der Regering den ſtaat van de meeste bronnen van voorſpoed; hierdoor kan de Vorst genoegzaam met éénen opſlag des oogs den aanwas of het verval van iederen tak van welvaart aanſchouwen; de oorzaken van dien bloei of

of van die afneming nasporen; en dezelve gevonden wordende, de eene aanmoedigen, en voor de andere, terwijl het nog tijd is, hulpmiddelen tot herstel zoeken. Want gelijk het geweld des waters niet eensklaps zoo zeer aangroeit, dat het, wanneer bij tijds daarin voorzien wordt, niet gebroken of ten minste afgeleid kan worden, maar wanneer men daarentegen hetzelve, terwijl het allengskens nadert, gering acht, eindelijk zulk eene hoogte bereikt, dat het door geene dijken meer tegengehouden kan worden, zoo ook kan hij, die het roer van Staat in handen houdt, door het voorzien der onheilen, beletten, dat dezelve den geheelen Staat aantasten en deszelfs bederf voorbereiden.

Van dien tijd ook af te rekenen, dat men zich in ons Vaderland op de beoefening der *Statistiek* meer heeft begonnen toe te leggen, moet men de vorderingen van onzen landbouw dagteekenen, welke te voren van 's Lands wege bijna nimmer aangemoedigd werd, waardoor dan ook die bron van voorspoed zich tot geene genoegzame hoogte kon verheffen, en ongeveer de helft van den Vaderlandschen grond onbebouwd bleef liggen. Doch niet alleen behoort de *Statistiek* tot de staatshuishoudkunde, maar tot alles, wat eenige betrekking heeft op het Bestuur des Lands.

Denken wij slechts op de bezorging van het krijgswezen; door welk middel zal de Vorst in oorlogstijd kunnen weten, hoe talrijk zijn leger zal kunnen zijn, indien hij ook niet weet, welke de krachten van den Staat zijn, en welk aantal krijgslieden dezelve kan opleveren; eindelijk, welke middelen van verdediging zoo natuurlijke als zedelijke kunnen gebezigd worden? En zoude, om een

an-

ander voorbeeld bij te brengen, onze verlichte Koning de pogingen der beide Maatſchappijen van Weldadigheid in ons Rijk wel zoo krachtdadig onderſteund hebben, indien niet de *Statiſtiſche* kennis van het getal der armen en de middelen tot derzelver onderhoud en langzame vermindering hem overtuigd hadden, dat geen betere en voor het ganſche Vaderland heilzamer weg konde ingeſlagen worden?

Doch hoezeer zij zich de *Statistiek*, als eene hen voornamelijk toebehoorende wetenſchap toeëigenen, die zich op Staathuishoudkundige zaken toeleggen, en die hun leven doorbrengen met de beſpiegeling of ten uitvoer brenging van zaken, waarin telkens de Staat in zijnen geheelen omvang in aanmerking komt, is echter de beoefening van de *Statistiek* des Vaderlands niet genoeg aan te prijzen aan hen, die zich tot den zoo achtbaren als nuttigen ſtand van Regtsgeleerden beſtemmen, wier aantal thans aan onze zes Hoogeſcholen en aan de Athenaea van *Amſterdam*, *Franeker* en *Deventer* gansch niet gering is; want deze kennis zal hun niet alleen tot ſieraad maar ook tot het grootſte nut verſtrekken.

Wij zagen reeds, dat deze wetenſchap noodzakelijk is voor ieder beſchaafd burger, die zijn Vaderland bemint, en hoe moet zij het dan zijn voor den Regtsgeleerde, van wien dat Vaderland te regt verwacht, dat hij hetzelve zeer naauwkeurig zal kennen, om ten allen tijde, daartoe geroepen zijnde, in welk opzigt het ook zij, deszelfs regten, manmoedig te kunnen verdedigen. Wij merkten ook op, dat de *Statistiek* nuttig was voor ieder Nederlander, die zijn Vaderland immer door raad of daad zoude moeten dienen; doch hoe veel nuttiger is dezel-

zelve niet voor Regtsgeleerden die eenmaal de ſpraakwerktuigen van den ſtaat zullen zijn!

En alhoewel het niet te ontkennen is, dat geenszins alle Regtsgeleerden den Staat eenmaal kunnen of moeten helpen beſturen, is echter de beoefening van de wetenſchap der *Statistiek* voor hen zeer noodzakelijk. Want de burger eischt niet alleen van den Advokaat, dat hij hem in zijne bijzondere zaken zal bijſtaan, en zijne aangerande onſchuld zal verdedigen, maar verwacht ook van hem, dat hij, zulks gevorderd wordende, in ſtaat zij om zijne openbare regten en geſchondene vrijheid te hulp te komen en zelfs den Vorst met eerbied en omzigtigheid, maar ook tevens met gepaste vrijmoedighed de misbruiken onder het oog te brengen, welke in het beſtuur van den Staat mogten ingeſlopen zijn. Aan wien toch kan de burger dezen edelen post beter toevertrouwen dan aan hen, die niet alleen met het Vaderlandſche regt maar ook met den toeſtand van het geheele Vaderland bekend zijn, en niet ſlechts de zaken van bijzondere perſonen, maar ook der ganſche natie kunnen behartigen; hieraan dan is het misſchien ook toe te ſchrijven, dat de onderdrukkers van 's volks vrijheden ten allen tijde en in alle landen voor niets zoo bevreesd waren, als voor de orde der Regtsgeleerden.

Uit al het opgeſomde kan men opmaken, dat het eene prijsſelijke inſtelling van Koning LODEWIJK was, om aan de Leidſche Hoogeſchool eenen afzonderlijken leerſtoel voor de *Statistiek* op te rigten. Hij, die het eerst dezelve bekleedde, was de voortreffelijke Regtsgeleerde en in alles, wat tot den Staat behoorde, doorkneede Hoogleeraar KLUIT die echter, helaas! reeds op den voor *Leyden* zoo verſchrik-

kelijken 12 Januarij 1807, naar menfchelijke berekening veel te vroeg, aan het Vaderland ontrukt werd.

Ook onze Koning begunftigde in het jaar 1815 bij het befluit omtrent het hooger onderwijs, de Leidfche Hoogefchool met het voorregt, dat aan dezelve de *Statistiek* van *Nederland* zoude onderwezen worden. De beroemde en ongeloofelijk werkzame Hoogleeraar H. W. TIJDEMAN, vervulde van dien tijd af, fteeds met lust en ijver deze aangename taak, en vormde een aantal kundige leerlingen, van wier dienften het Vaderland reeds de beste vruchten plukt of eenmaal zal kunnen plukken.

Het aangevoerde zal, vertrouwen wij, genoegzaam zijn om de lezers van dit *iets* (dat wij ook flechts als zoodanig willen befchouwd hebben), van het nuttige en aangename van de beoefening der *Statistiek* in het algemeen, en vooral van die des Vaderlands in het bijzonder eenig denkbeeld te geven, en hen, ieder in zijnen kring, aan te moedigen, om ook op deze wijze, de fchuld, die wij allen jegens het Vaderland hebben, zoo veel mogelijk, te voldoen.

II.

II. UITTREKSELS OF BEOORDEELINGEN VAN BELANGRIJKE WERKEN, VOORSTELLEN, KORRESPONDENTIËN, ENZV.

Kolonisatie op Nieuw-Holland *en* van Diemen's Land.

(Uit de *Quarterly Review* van Oktober 1825.)

(Vervolg van DE STAR, N°. V, voor 1826, bl. 366.)

De mannen gaan met elkander vriendschappelijk om, en, tegenstrijdig met het gedrag der wilden in het algemeen, en met dat van die bij *Sydney* in het bijzonder, zijn zij zacht jegens de vrouwen. PAMPHLET betuigt, dat, gedurende zijn verblijf van bijna zeven maanden, hij nooit eene vrouw door een' man zag slaan of op eene andere wijze mishandelen. De twisten tusschen naburige horden, zijn niet zeldzaam, en eindigen somtijds vrij noodlottig. Het gemeene gebruik is, dat één kampvechter, van beide de zijden, den strijd opneme, en wel in een', tot dat einde gemaakten, kring. PAMPHLET be-

fchrijft een van deze tweegevechten, waarbij hij tegenwoordig was. Een man van de horde, onder welke hij verkeerde, was in de knie gewond door eene fpeer, welke iemand van eene naburige horde naar hem geworpen had; zoodra hij genezen was, zond hij om voldoening te eifchen. Op de bepaalde plaats werd een kring gemaakt van omtrent *vijf en twintig* voet middellijn, *drie* voet diep, en omringd door een aantal ftokken. Ongeveer 500 mannen, vrouwen en kinderen wachteden, zijnde de mannen allen ieder met vijf of zes fperen gewapend. De twee ftrijders traden binnen den kring, en na eene korte woordenwisfeling, vergezeld van geweldige gebaren, namen zij hunne fperen van den grond op, en nadat ieder van hen er twee geworpen had, ging de derde, door PAMPHLET's vriend geworpen, door den fchouder van zijnen tegenpartijder, die viel en door zijne vrienden weggedragen werd, waarna het gezelfchap vertrok onder luid gefchreeuw van beide zijden. Vervolgens had er eene verzoening plaats, welke aangekondigd werd door gejuich, danfen en worftelen, waarop beide de horden zich vereenigden tot eene jagtpartij, welke eene week duurde.

FINNEGAN was juist teruggekeerd van een dezer tournooifpelen, hetwelk meer noodlottig was afgeloopen. Het begon met een gevecht tusfchen twee vrouwen, welke moedig met ftokken ftreden, waarna twee mannen aan den gang geraakten, tot dat de eene, behoorende tot FINNEGAN's partij, doodelijk gewond werd. Men droeg hem naar de vrouwen en zoodra hij geftorven was, haalden zij hem het vel af. Ondertusfchen ontftond er een vreesfelijk gefchreeuw, hetgeen FINNEGAN, die gedwon-

dwongen was geworden, om bij de vrouwen te blijven, ſpoedig bemerkte, dat het teeken was van een algemeen gevecht tusſchen de beide partijen. FINNEGAN's vrienden namen op het laatſte de vlugt, na nog een' doode te hebben verloren, maar het gelukte hun, de lijken mede te ſlepen, welke, nadat den eenen nog het vel afgeſtroopt was, verbrand werden. Derzelver vellen werden zorgvuldig bewaard en over een vuur gehangen om te droogen; hij weet echter niet wat er eindelijk van dezelve is geworden.

Het blijkt duidelijk uit het verhaal dezer menſchen, dat de inboorlingen langs dit gedeelte van de kust van een minder wilde en woeste geaardheid zijn, dan die in de nabuurſchap van onze eerſte en voornaamſte vestiging bij voortduring zich tot zelfs op dezen dag blijven vertoonen. Dit kan veroorzaakt worden, doordat zij nooit in vijandelijke aanraking zijn gekomen met vreemde aanranders. Zoo wel in *van Diemen's Land* als te *Port Jackſon*, zijn de Europeanen zonderling ongelukkig geweest in hunne pogingen om de inboorlingen in beſchaving te doen toenemen; ja, zij hebben hen zelfs nieuwe gebreken medegedeeld, waarvan zij geheel vrij waren, en in het bijzonder dat van dronkenſchap. „ Het is een „ droevig gezigt" (zegt een nog levend ſchrijver in het boek van den Heer BARRON FIELD) „ om getuige te zijn „ van de twisten en gevechten door dronkenſchap van „ de eenvoudige inboorlingen van *Australië* op de ſtra- „ ten van *Sydney*." Hoe ſlecht ook de ſchool van de *Botany Baai* ongetwijfeld is geweest voor hunne onderrigting, is het echter niet uit gebrek van oplettendheid aan de zijde der regering of aan de ernſtige begeerte der

 Ko-

Kolonisten in het algemeen, om hunnen toeſtand te verbeteren, maar zij kunnen niet overgehaald worden tot werken, en om in eenige hoedanigheid te dienen, ſchijnt hun hatelijk toe. Hun vermogen om vermoeijenisſen door te ſtaan, is onuitputtelijk; maar des al niettemin is hun natuurlijke aanleg tot luiheid zoo groot, dat zelfs niet de ſcherpe prikkel van den honger die altijd kan overwinnen; en zoo groot ís hun tegenzin tegen eenigen dwang dat zij, die in huisgezinnen opgenomen werden, terwijl zij nog kinderen waren, zich zekerlijk, het zij vroeger of later, weder in de bosſchen gaan begeven. Men heeft tamelijke hutten voor hen gebouwd, en hun land gegeven, ten einde zich te vestigen, maar zij hebben zelden geduld gehad om te wachten, tot dat de mais en de kool, die ten hunnen gebruike geplant waren, konden ingezameld worden. De Gouverneur MACQUARIE had eene ſchool geſticht, voor het onderwijs van kinderen der inboorlingen, en men vond, dat zij even bekwaam waren om onderwijs te ontvangen, als de kinderen van Europeanen. Een van de meisjes, veertien jaren oud, en tusſchen de drie en vier jaren op de ſchool, droeg den tweeden prijs weg; maar de bevorens vermelde ſchrijver verzekert, dat de ouders de kinderen gewoonlijk van de onderwijzers weder afſtelen, en dat zij zelden terug keeren. Men ſtemt algemeen toe, dat hunne bevatting zeer vlug is, en hun vermogen van nabootſing zeer opmerkelijk. „ Zij zijn," zegt de laatstgenoemde ſchrijver, „ de nieuwsvertellers en vischbe-
„ zorgers van de Kolonie; de babbelaars van de ſtad,
„ de ledigloopers van de kaai, zij kennen iedereen en ver-
„ ſtaan den aard van ieders bezigheid, alhoewel zij er zel-

„ ve

„ ve geene hebben, dan deze. Zij hebben eene zeker „ foort van bekendheid met iedereen, en zeggen hun *How* „ *do you do* op een' toon van vriendfchap en gelijkheid, „ en met een' volmaakt Engelfchen tongval." Wat hunne ligchamen betreft, meent hij dat de Kolonel COLLINS een veel te ongunftig fchilderij heeft opgehangen. „ Hun „ gelaat," zegt hij," is over het algemeen te goedaar- „ dig om volftrekt leelijk te zijn. Hun haar is niet wol- „ lig; hunne hoofden zijn niet als die der honden, en „ hunne voeten zijn niet als die van een' aap."

Wij behooren niet tot het getal van hen, die meenen dat de gewoonten en neigingen der ouders onfeilbaar bij erfopvolging op hun kroost moeten overgaan; wij zijn daarentegen overtuigd, dat de mensch, door al de afwijkingen der foorten heen, zeer veel afhangt van de omftandigheden, en dat zijne gevoelens, neigingen en gedrag, in zijn leven, over het algemeen de refultaten zijn van zijne opvoeding en de hem gegevene voorbeelden. Sprekende van de fchool, waarvan wij zoo even melding maakten, zegt de Heer WENTWORTH: „ Sinds twee ja- „ ren, zijn vier of vijf van de inlandfche meisjes uit de „ inftelling uitgehuwelijkt geworden; maar daar dezelve „ op dien tijd geene jongelingen bevatte van eenen vol- „ doenden leeftijd, om derzelver echtgenooten te zijn, „ werden eenigen van de best gefchikte onder de jonge „ boschmannen, noodzakelijk tot dit doel uitgekozen. „ Bij deze gelegenheid gaf de Gouverneur MACQUARIE „ aan ieder van de jonge paren een klein huis, met een „ behoorlijk ftuk gronds, het noodige akkergereedfchap „ en eene koe; — het fchijnt, dat zij allen op hunne „ hoeve blijven, en het beter maken dan men reden had

„ van te gelooven, in aanmerking nemende de onbe„schaafde manieren, waarin de mannelijke bevolking van „deze belangrijke kleine Kolonie was opgevoed geworden. De warmste vrienden van deze instelling echter, „zijn niet vol ophef over het gelukkig slagen der proef, „doch al ondervond dezelve eene geheele mislukking, „brengt zij echter nog geen waar kenteeken met zich, „volgens welk wij kunnen oordeelen over de toekomstige resultaten van deze menschlievende instelling. Man „en vrouw moeten beide daarin opgevoed zijn, voor dat „men een goed voorbeeld kan hebben van deszelfs waarschijnlijke gevolgen."

Maar indien er weinig of niets gedaan is geworden, of kan gedaan worden, ten einde den toestand van de oorspronkelijke inboorlingen te verbeteren, is echter die van iedere soort van Kolonisten, het zij vrijwillige uitgewekenen of vrijgemaakte verbannenen, zeer aanzienlijk verbeterd. Welvaart en voorspoed hebben zich zeer algemeen door alle klassen verspreid, hiervan is een groot bewijs de aanmerkelijke uitbreiding van de aardrijkskundige grensscheidingen van de Koloniale Etablissementen. Ten gevolge van de ontdekking van de *Brisbane*, en volgens het plan, om de voor de tweedemaal gebannene misdadigers te bezigen tot het zuiveren van den grond voor aanstaande vestigingen, werd de oorspronkelijke plaats van deze menschen te *Newcastle* in *Port Hunter*, waarin de rivier de *Paterson* vloeit, noordwaarts verplaatst naar *Port Macquarie* en de oevers van de *Hastings*. Maar dit laatste schoone, met timmerhout wel voorziene en romaneske land te aanlokkend zijnde, om bij voortduring als eene strafkolonie gebezigd te

te worden, befloot *Sir* F. BRISBANE in September l. l, (1824) hetzelve voor Kolonisten open te zetten, en de gevangenen nog verder noordwaarts te zenden naar *Moreton Baai*, om daar eene vestiging daar te ftellen op *Redcliff punt* bij de mond van de *Brisbane*. Bij deze gelegenheid voer de landmeter, vergezeld door den Heer CUNNINGHAM, de kruidkundige, de rivier nog *veertig* mijlen hooger op dan bij het vroegere bezoek; in het geheel dus bijna *negentig* mijlen; de vaart werd op fommige plaatfen verhinderd door beddingen van grof zand, en rijen rotfen, die van den eenen oever dwars door de rivier tot aan den anderen reikten. Het was nog een fraaije ftroom, welks loop kon gefchetst worden van eene hoogte; fteeds voortgaande met naar het punt te vloeijen, waar de *Macquarie* zich zelve verloor in het meer of moeras. Het bleef echter twijfelachtig of het befchouwd moet worden als de uitloop van de *Macquarie*, de *Castlereagh*, de *Peel*, of andere ftroomen, welke men ontdekt had, dat noordwaarts liepen.

Ongeveer in den tijd, dat dit Etablisfement werd daargefteld, vormde men, volgens uit het Moederland ontvangene bevelen, eene nieuwe vestiging op *Melville's eiland* op den noordelijken uithoek van *Nieuw-Holland*, welke uit het oogpunt van koophandel befchouwd, als een verbindingspunt tusfchen de Etablisfementen op *Nieuw-Zuid-Wallis* en van Diemen's land en de havens van *Indië* en *China*, waarfchijnlijk van groot belang zal worden in de Oostelijke wereld. Het is in deszelfs nabijheid dat jaarlijks eene vloot van Maleifche praauwen de *trepang* of zeeflak komt visfchen, welke in grooten getale in *China* gebruikt en vooral naar die markt gezonden

 wordt,

wordt, echter niet zonder door de handen der Nederlanders te gaan, die behalve het leggen van hooge regten op het artikel, wanneer het in hunne Koloniën ingevoerd wordt, eene ontzettende winst nemen op de prijzen van de goederen, welke zij in ruiling van dezelve geven. Dit onstaatkundig gedrag zal waarschijnlijk de uitwerking hebben van de Maleijers naar onze nieuwe vestiging van *Fort Dundas* op *Melville Eiland* te verjagen, waar onze kooplieden op meer billijke voorwaarden met hen zullen handelen, dan zij in de Nederlandsche Koloniën gewoon waren; en uit dit oogpunt meenen wij, dat het staatkundig zoude zijn, deze nijvere bevolking over te halen, om zich neder te zetten in de nabuurschap van hunne trepangvisscherij.

Men heeft gezegd, dat de Nederlanders zich benadeeld vinden door de daarstelling van dit nieuwe Etablissement zoo nabij sommige van de hunne, en te meer daar zij zelve maatregelen genomen hadden, om ons in datzelfde gedeelte voor te komen. Wij zouden hen niet gaarne zulke onwaardige gevoelens willen aanrekenen; want, zonder nog te letten op onze oude en eenige vestigingen op het eiland *Sumatra*, welke zij weten, dat wij toestemden, om aan hen over te geven, op eene klagt, die geheel ongegrond was (*), kunnen zij naauwelijks verge-

(*) De klagt was dat wij ons onregtvaardig meester hadden gemaakt van het eiland *Singapore*. Nu hadden zij dat eiland nimmer bezeten, of niet eens geëischt en deszelfs naam komt zelfs niet voor als een van de afhankelijke punten van *Malakka* (de eenige grond, waarop zij konden voorgeven, eenig regt op

geten hebben, dat wij hun vrijwillig ieder eiland in den grooten Oosterſchen Archipel terug gaven, welk het lot van den oorlog van hen had afgerukt, toen zij in verbond met *Frankrijk* waren, noch dat zij aan onze edelmoedigheid iederen voet gronds verſchuldigd zijn, welke zij nu in de Oost bezitten (†).

De beide eilanden van *Bathurst* en *Melville* zijn niet alleen verwonderlijk gelegen ten opzigte van den algemeenen handel van de Oost, maar de grond en luchtsgeſteldheid zijn volmaakt geſchikt tot de voortbrenging van de verſchillende kostbare ſpecerijen en andere artikelen, welke voor het tegenwoordige alleen door den Oosterſchen Archipel verſchaft worden. Men vindt twee ſoorten van muskaatnoten, alsmede de peperplant in het wild groeijende in de bosſchen, en men ontmoet ſomtijds de koolpalm en de betelnoot; de ſagopalm groeit ook in overvloed op alle deelen van de Noordelijke kusten.

De bosſchen bezitten eene meenigte van uitmuntend timmehout, en er is overvloed van goed zoet water, zoo wel in bronnen als kleine riviertjes. Gedurende den tijd van twee maanden hadden de Kolonisten, beſtaande uit een de-

op hetzelve te hebben) in de naauwkeurige *Statistiek* van hunnen met gezag bekleeden en zeer uitgebreiden historieſchrijver VALENTIJN.

(*Engelſ. Red.*)

(†) Wij onthouden ons van alle aanmerkingen op het hier nedergeſtelde en laten de wederlegging van den edelmoedigen Engelschman aan het gevoel van den Nederlandſchen lezer zelve over.

(*De Red. van* DE STAR.)

detachement troepen, eenige zeefoldaten, weinige vrouwen, en vijf en vijftig verbannenen, in alles *honderd zes en twintig* perfonen, aan het oord het aanzien gegeven van een volkrijk dorp. Er was een fort gebouwd, bevattende woningen voor de officiers en een groot magazijn; *dertig* hutten verrezen er voor de foldaten en de verbannenen; er werden nette en wel beplante tuinen aangelegd en alle foorten van keukengroenten en mais groeiden in volle kracht. Varkens, eenden en vogels waren in goede ftaat en vermenigvuldigden zich zeer. De inboorlingen, gewoon aan vijandelijkheden met de Maleifche bezoekers waren eenigen tijd lang onrustig en deden hevige aanvallen op afgezonderde partijen; maar de tuchtiging, gedurende eenigen tijd, om hen van onze overmagt te overtuigen, had waarfchijnlijk hun vijandelijk gedrag beteugeld. Aldus nu kan men onze in bezitneming van *Nieuw-Holland* befchouwen als zich uit te ftrekken van Kaap *van Diemen* tot aan de golf van *Carpentaria* op de noordelijke kust, en van *Kaap York* op 11 graden breedte tot aan *Bass-Straat*, op 39 graden aan de oostkust, welke laatfte kust overvloed heeft van talrijke baaijen en havens, waarin een meer naauwkeurig onderzoek ongetwijfeld zal doen ontdekken, dat vele fraaije rivieren zich ontlasten. Op deze allen, meenen wij, zouden met voordeel vestigingen aangelegd worden, vormende zoo vele punten van gemeenfchap langs deze uitgeftrekte kustlijn en welke fpoedig eenen vrij aanzienlijken kusthandel zouden daarftellen.

De laatfte berigten uit *Nieuw Zuid-Wallis*, maken melding van eene ontdekking, welke niet misfen kan van het

het uiterfte belang te zijn voor de welvaart der Kolonie. Twee reizigers met name HOWELL en HUME vertrokken van *Sydney* met voornemen, om zoo mogelijk, de zuidelijke kust in *Bass-Straat* te bereiken. Na verfchillende bergketens overgetrokken te zijn, waarvan fommige zoo hoog waren, dat zij zelfs in den zomer met fneeuw bedekt waren, kwamen zij in een fchoon land, hetwelk zij befchrijven als alleruitmuntendst ten aanzien van den grond en het meest met *Engeland* overeenkomende, wat de luchtsgefteldheid betreft. Offchoon door deze bergen van allen toegang tot de Oostkust afgefneden, is hetzelve echter gemakkelijk te naderen, het zij te land, het zij door een bevaarbare rivier van belangrijke grootte, welke in de Westelijke Haven (*Port Western*) valt, die eene veilige en goede ankerplaats voor fchepen oplevert. Deze haven in *Bass-Straat* zal daarom ongetwijfeld fpoedig het hoofdpunt worden van eene nieuwe vestiging en niet alleen op eenig toekomftig tijdftip toonen te zijn eene beftrijkende plaats voor de befcherming van de zeevaart in de ftraat, maar ook de middelen aan de hand te geven tot eene fpoedige gemeenfchap met de tweede voorname haven op *van Diemen's Land*. Het dunkt ons dat een *duizend* verbannenen met voordeel gebruikt zouden kunnen worden, om dit nieuw ontdekte distrikt voor toekomftige vrije Kolonisten te ontginnen.

De ontdekkingen op *van Diemen's Land*, zijn, hoewel het geheele eiland niet groot is, in de laatfte jaren zoo weinig en nietsbeduidend geweest, dat dezelve niet noemenswaardig zijn. Het gedeelte lands hetgeen de twee groote havens op de noordelijke en zuidelijke punten aan elkander verbindt, en de twee rivieren influit, welke in

tegengeſtelde rigtingen loopende, zich in deze havens uitſtorten, is bezet en tamelijk wel bewoond. Het vormt eenen breeden band door het hart van het land, terwijl deszelfs oppervlakte ongeveer twee zevende deelen van het geheele eiland uitmaakt, maar al het overige is tot nog toe onbekend, met uitzondering van de *Macquarie haven*, ongeveer in het middelpunt van de westelijke kust, waarin twee rivieren vallen, welke tot op nog geenen grooten afſtand zijn nageſpoord geworden. Het land dat deze haven omringt, zoowel als langs de oevers der rivieren, zoo ver als het bekend is, is zeer geſchikt voor allerlei ſoort van bebouwing, en heeft overvloed van kolen en ſchoon timmerhout, tot welks kapping hier onlangs eenige bannelingen zijn geplaatst geworden. De voortgang der welvaart op dit eiland neemt zeer toe, en zal zulks waarſchijnlijk nog meer doen, naar mate de bevolking zal toenemen, en wanneer het kapitaal van de twee groote Maatſchappijen, welke zich in *Engeland* gevormd hebben tot uitbreiding van den handel en landbouw van *Nieuw Zuid-Wallis* en *van Diemen's Land* in werking zal zijn gebragt, kan er bijna niet aan getwijfeld worden, of de ganſche oppervlakte van laatstgenoemd eiland zal ſpoedig geheel bewoond en bebouwd zijn. De inboorlingen zijn weinig in getal, en het is niet waarſchijnlijk dat zij den Kolonisten veel moeite zullen veroorzaken; alhoewel zij, ten gevolge van een ongelukkig misverſtand, waardoor ſommigen van hen eenige jaren geleden, het leven verloren, ſomtijds eenen geest van hevige vijandſchap hebben getoond. Onlangs echter blijkt het, dat een gedeelte van hen vrijwillig te *Hobart Town* kwam, en de vriendelijke ontvangst en lief-

liefderijke behandeling, welke zij van de inwoners ondervonden, kunnen de middelen zijn, om het vertrouwen te doen herboren worden.

Uit alle berigten blijkt het, dat zij op een' lageren trap van beschaving staan dan zelfs de wilden bij *Port Jackson* en dat zij in hunne personen zoo verre van hen verschillen, dat zij wollig haar hebben, terwijl dat van de anderen nederwaarts hangt.

Zij bezitten de kunst niet, om visch te vangen, hetzij met netten of met den angel; en de ruwe kano van schors is hun geheel onbekend; een lomp en slecht zaamgesteld vlot dient hen, om eene rivier of kleine stroom over te steken. Zij hebben speren van hout, en niet van riet met eene houten punt, gelijk in *Nieuw Zuid-Wallis;* wanneer zij dezelve gebruiken, nemen zij ze in het midden; maar, dewijl zij geen *womera* of werpstok hebben, kunnen zij dezelve noch zoo ver, noch zoo handig werpen, als de inboorlingen in de Zuster-Kolonie.

Toen *Botany Baai* het eerst als eene Straf-Kolonie, nu *zeven en dertig* jaren geleden, werd daargesteld, gelooven wij, dat het nooit in de bespiegelingen van hen, die den maatregel aanraadden, opkwam, dat zulk eene bevolking en zulk een maatschappelijke Staat als er nu in de twee Koloniën gevonden wordt, binnen de eerste *honderd* jaren hadden kunnen daargesteld worden.

En reeds vinden wij binnen *één* menschengeslacht de wildernis veranderd in de schoonste tuinen, wijnbergen en koornakkers, en die eenzame vlakten, waar men

eenige

eenige weinige, rondtrekkende, halfverhongerde en naakte wilden kon zien zoeken naar middelen van onderhoud, om hun ellendig daarzijn te verlengen, zijn nu bedekt met steden, dorpen en afzonderlijk staande landmanswoningen. De stad *Sydney* heeft 1200 huizen en 7000 inwoners; en zoo groot is de vraag naar land en nieuwe gebouwen, dat het eerste op vele plaatsen 1000 ponden st. de *acre* waardig geschat wordt; en dat men huizen verhuurt voor 100 tot 500 ponden in het jaar. Niets kan fraaijer gezigt opleveren dan de ontzagverwekkende ligging van deze hoofdstad van de Australische wereld. Deszelfs schoone haven met hare *honderd kreeken*, in staat, om alle schepen der wereld te bevatten, hare magazijnen en kaaijen en het getal van schepen, welke dezelve bezoeken, geven dezelve het aanzien en het geraas van eene Europesche zeehaven. *Sydney* heeft twee kerken, twee Methodistische kapellen, en een Roomsch-Katholijke kapel; eene uitmuntende markt, welke drie dagen in de week gehouden wordt, op een groot langwerpig plein, met gemakkelijke openbare magazijnen ter berging van onverkochte goederen; waarvoor geringe regten geheven worden, welke in het jaar 1817 op 130 ponden en in 1822 op 595 ponden sterling kwamen. Deze markt is goed voorzien van graan, eetwaren, gevogelte, boter, eijeren en fruit; sommige van deze artikelen worden echter tot hooger prijs verkocht dan men zoude verwachten.

Volgens berigten van de Kolonie, welke loopen tot aan het einde van het jaar 1823, dat een jaar van bijzonderen overvloed was, blijkt het, dat goed schapen-, rund-

rund- en varkensvleesch bij den flager te koop was voor ½ tot ⅔ fchelling per pond; dat tarw op de markt verkocht werd voor 4 f. 7 d. het *bushel* (fchepel); haver voor 2 f. 9 d.; garst voor 3 f.; mais voor 2 f. 6 d.; aardappelen voor 8 f. de centenaar; gevogelte voor 2 f. 9 d. het koppel; eijeren voor 1 f. 9 d. het dozijn; boter voor 2 f. 3 d. het pond; kaas voor 1 f. 3 d. het pond. De prijs van het beste tarwe brood was volgens het reglement 3½ d. voor een brood van twee pond. Zie WENTWORTH I. D. bl. 450.

Er is eene bevoorregte bank te *Sydney* opgerigt, welke dividenden van 12 tot 15 percent onder de deelhebbers heeft uitgedeeld, en er is ook eene fpaarbank opgerigt door den Gouverneur MACQUARIE. Men heeft er het *Auftralifche Magazijn*, *Het Australifche Nieuwsblad* en het *Dagblad van Sydney*. Er zijn ook eene Philofophifche, eene Landbouwkundige en eene Tuinkundige (Horticultural) Maatfchappij. Ook is de godsdienftige en zedelijke opvoeding van volwasfenen noch die van de kinderen of van de armen verwaarloosd geworden.

Zij hebben verfchillende fcholen voor beide kunnen, waarvan de kosten uit de inkomften der Kolonie goed gemaakt worden, behalve Zondagsfcholen voor het kosteloos onderhoud van de armen, waarvan de Methodisten er alleen vijf hebben, in welke drie of vier honderd kinderen fchool gaan. Zij hebben afzonderlijke kweekfcholen voor de meer vermogende klasfen, waarvan er twee gehouden worden door geestelijken van de heerfchende kerk, er zijn ook verfcheidene fcholen in *Sydney* voor eene goede opvoeding en onderwijs van jonge jufvrouwen.

Aan de oevers van eene rivier van zoet water aan den uithoek van de haven *Port Jackson*, vinden wij de stad *Paramatta* met eene bevolking van 1500 zielen; deze plaats heeft deszelfs kerk en kapellen, gouvernements-huis, weeshuis, gasthuis, fabrijk van grof linnen (waarin ongeveer 160 ongeregelde vrouwelijke verbannenen worden bezig gehouden) behalve andere gebouwen van belang en daaronder twee herbergen, waarin men, naar men zegt, al den troost en de geriefelijkheden kan vinden, welke in dergelijke inrigtingen in *Engeland* te vinden zijn. De stad heeft deszelfs twee halfjarige kermissen, tot het verkoopen van vee en andere voorwerpen. Daarenboven bezit dezelve eene instelling, welke groote achting inboezemt jegens haren stichter, wijlen den Gouverneur MACQUARIE, namelijk eene school voor de opvoeding en beschaving van de oorspronkelijke inwoners van het land. Deszelfs uitslag moge twijfelachtig zijn, maar het doel is zoo prijzenswaardig, dat het goed zal zijn met dit onderwijs voort te gaan, in spijt van eenige weinig beduidende omstandigheden, geschikt, om te ontmoedigen, en welke aan alle nieuwe instellingen te beurt vallen. Het blijkt, volgens de laatste berigten van *Sydney*, dat niet minder dan 400 inboorlingen op eene der jongste kermissen van *Paramatta* verschenen en daar onthaald werden.

De stad *Windsor*, aan de rivier *Hawkesbury*, is ook in een' toenemenden staat even als deszelfs bevolking van 8 of 900 zielen en *Newcastle* aan de koolrivier, met eene grootere bevolking en eene nette kerk zal misschien na verloop van niet veel tijds een belangrijk Etablissement worden, wegens deszelfs kolen, schelpkalk en goed

tim-

timmerhout, dat voornamelijk ceder- en rozehout is. Maar de bloeijende toestand van de steden is niet de maatstaf, waarnaar wij den voorspoed van de volkplanting moeten beoordeelen; wij moeten zien naar den staat van de landhoeven, den voortgang van den landbouw, en de snelle toeneming van de kudden groot en klein vee, vóór dat wij de hulpmiddelen en de welvaart van de Kolonie regt naar waarde kunnen schatten. De wol alleen is van ontzettend veel aanbelang, zijnde van eene stapelplaats, welke gelijk staat met eenige, en overtreffende de meeste soorten, die op welke markt ook, ter verkoop worden aangeboden. Het vee van de Kolonisten verschaft hun huiden en talk in overvloed; behalve tarw, gerst, rogge en haver, hebben zij den schoonsten en nooit mislukkenden oogst van mais, de wijnteelt bloeit in de Zuidelijke Etablissementen, en suiker, koffij en al de keerkringsvruchten worden in de Noordelijke deelen ingezameld. In het kort, alle groeijende voortbrengfels van den pijnappel tot den aardappel, kunnen in deze enkele Kolonie verkregen worden.

De voortgang van beschaving en verbetering is nog sneller in het werk gegaan op het kleine eiland van *van Diemen*, alhoewel *vijftien jaren* later in deszelfs begin en offchoon de oorspronkelijke Kolonisten voor de tweede maal verbannene misdadigers waren, welke naar *Norfolk eiland* overgebragt waren geworden, en achtereenvolgens vermeerderd waren met bannelingen van de allerslechtste soort. Maar deszelfs rivieren en prachtige havens, verschaften hetzelve spoedig de voorkeur van vrijwillig uitgewekenen, hetgeen nog vermeerderd werd door eene zon-

 der-

derlinge overeenkomst van vele van deszelfs trekken met *Groot-Brittanje*.

Tusschen de jaren 1818 en 1820 werden de bevolking en de produkten bijna verdubbeld. In het laatste jaar alleen kwamen er 1060 vrije Kolonisten aan.

Het getal van verbannenen op dien tijd was 3,477, waaronder 3,107 mannen en 370 vrouwen; de geheele bevolking bedroeg 6,178 zielen. In 1821 was de bevolking aangegroeid tot 7,185, waarvan 3,246 vrije persoonen waren, en 3,939 verbannenen; sedert dien tijd verhuisden er 500 achtenswaardige huisgezinnen naar dat eiland; en een zeker getal verbannenen werd mede derwaarts gezonden, zoodat de bevolking op dit oogenblik niet veel minder dan 12,000 zielen kan zijn. In het jaar 1821 (sedert wanneer wij gelooven, dat er geene retouren hebben plaats gehad,) was het getal van het vee in de Kolonie 170,391 schapen en 34,790 stuks hoornvee; de waarde van de jaarlijksche opbrengst werd op 234,975 ponden sterling geschat, waarvan voor de som van 60,000 ponden werd uitgevoerd; en meer dan de helft van deze som diende voor het te kort komende, vooral granen, van de Zuster Kolonie van *Nieuw Zuid-Wallis*. In *Hobart Town*, was het getal huizen 600, bevattende 3,500 inwoners; er verrezen dagelijks nieuwe gebouwen; ook zijn de huren, ten minste in de beide hoofdsteden, hoog, zijnde van 60 tot 200 ponden in het jaar, voor een enkel huis. Aan het andere einde van het eiland is *Launceston*, bevattende ongeveer 250 huizen en 1200 ingezetenen. Het ligt aan de rivier *Tamar*, gelijk *Hobart Town* aan de *Derwent*, beide prachti-

tige rivieren, eindigende in baaijen en havens, waarvan de laatste naauwelijks in de wereld overtroffen worden. *George town* is ook onlangs gesticht geworden aan de oevers van de *Tamar* als eene plaats van tweede balling-schap, het bezit eene fabrijk van linnen, enz. tot bezig-houding van de vrouwelijke verbannenen. Er zijn ongeveer 600 inwoners. Ook hier zijn even als in *Nieuw Zuid-Wallis*, kerken, kapellen en scholen, opgerigt en begiftigd geworden, alsmede banken, markten en andere gepaste instellingen, even als die van de Zuster-Kolonie.

Er is eigenlijk weinig onderscheid tusschen de twee Koloniën; die van *van Diemen*, hebbende bij gissing eene koeler luchtsgesteldheid van ongeveer tien graden, gelijkt veel meer naar het klimaat en heeft ook bijna de voortbrengselen van *Engeland*. Gelukkiglijk schijnen de Kolonisten of ten minste zij onder hen, die invloed hebben, ieder het best in zijn schik met zijn eigen eiland. Een verschil over de betrekkelijke meerderheid hunner Landen, hetwelk de Voorzitters der beide Landbouwkundige Maatschappijen gehad hebben, heeft ons zeer vermaakt. Die van *Nieuw Zuid-Wallis* pochte op de meerdere voortreffelijkheid van die Kolonie in water, in luchtstreek, in onbepaalde uitgebreidheid, om niet te zeggen, dat *van Diemens Land* twintig jaren in beschaving ten achter was. Waarop de andere antwoordde door de waarheid van de eerste stelling te ontkennen, namelijk wat het water betreft; en door te beweren, dat, wat de luchtsgesteldheid aangaat, *van Diemen's Land* ongetwijfeld de voorkeur verdient, daar deszelfs zomerhitte

ſtaat als 70 tot 90 van die van *Nieuw Zuid-Wallis*, en er de winters nooit ſtreng zijn; hij ſtemt inderdaad toe, dat zij geene keerkringsvruchten hebben, maar zegt, daarentegen, dat zij al de vruchten en groenten van het Moederland hebben, en dat zij daarom wel afſtand willen doen van de oranje en den citroen, daar hunne aardappelen en granen, wezenlijk, wat hoeveelheid en hoedanigheid betreft, buiten alle vergelijking voortreffelijker zijn, dan die, welke *Nieuw Zuid-Wallis* voortbrengt, en moge de wol voor het tegenwoordige van mindere fijnheid zijn, op welk punt de oudere Kolonie zich zoo veel laat voorſtaan, de proef is op *van Diemen's Land* nog in deszelfs kindschheid, maar er is geene reden, om te twijfelen, dat de luchtsgeſteldheid even gunſtig is voor het ras van fijnwollige ſchapen. Wat het beweren van meerdere beſchaving betreft, merkt de Voorzitter aan, dat, tot nog voor acht jaren, geen ſchip de havens van *van Diemen's Land* mogt binnenkomen, noch iets mogt ingevoerd worden, dan langs den weg van *Port Jackſon*; dat ook van daar ontvangen worden deszelfs verworpene driemaal verbannene misdadigers, waaruit, naar men verwachten kan, zich benden van roovers vormden, die, onder den naam van boschroovers voor jaren de Kolonie verwoesteden; maar dat deze afloopers nu gelukkig waren uitgeroeid geworden, en dat, behalve de enkele uitzondering, dat ſomtijds eenige weinige ſchapen van eenzaam gelegene hoeven geſtolen worden, waar de kudden over eene zeer groote uitgeſtrektheid gronds verſpreid zijn, perſonen en eigendommen volkomen zeker zijn in alle bewoonde

plaat-

plaatfen van *van Diemen's Land.* Het is geheel overtollig hier bij te voegen, dat beide deze Koloniën zuiver Engelsch zijn; dat al de gevoelens en gewoonten van de Kolonisten, hunne godsdienftige, zedelijke en huishoudelijke inftellingen, gevormd zijn naar die van het Moederland, dat hunne vermaken en uitfpanningen, hunne kermisfen en het pralen met hun vee, hunne bals, gezelfchappelijke bijeenkomften en wedloopen alleen op eene mindere fchaal zijn, dan die, welke zij achter lieten; zelfs in hun jagen en fchieten zijn zij niet te vreden zonder eenen troep Engelfche honden en Engelfche jagt. In deze laatfte verfijning fchijnt *van Diemen's Land* het te winnen, want, niet te vreden met te jagen op emusfen, kangaroes en bandicout-ratten en het fchieten van kwartels, fnippen, duiven, plevieren, wulpen en grondpapegaaijen, heeft zich eene vereeniging gevormd, om uit *Engeland* herten, hazen, faizanten, korhoenders en patrijzen te doen komen; waarna een bevel zal volgen, dat moet ftrekken voor het behoud van de jagt op *van Diemen's Land.* Het blijkt dus, dat de verfijning en weelde in het leven, geenszins uit het oog verloren worden. *Hobart Town* wordt gelijk *Londen* door middel van pijpen met water voorzien. Deze ftad heeft niet alleen deszelfs banken en zalen voor bals, maar kan zich reeds beroemen op ongeveer zestien brouwerijen en branderijen, verfchillende fabrijken van linnen en andere artikels van huisfelijk gebruik, en deszelfs burgers vernemen het nieuws door de *Tasmanfche Courant* en de *Launceston Berigter.*

De afzonderlijke regering en regtsgebied, welke on-

langs aan *van Diemen's Land* zijn gegeven (*) zullen, willen wij hopen een einde maken aan eene kleine ijverzucht, welke tusschen deze twee Koloniën mogt bestaan, en te gelijker tijd het middel zijn, om de twisten en oneenigheden te verzachten, welke er over den voorrang bestonden en die zoo veel plaats innemen in het eerste zeer uitgebreide Verslag van den Heer BIGGE.

Dat partijgeest, twisten en vijandige gezindheid in alle derzelver kracht zouden bestaan, onder een volk, zamen gesteld uit zulke verschillende bouwstoffen, als dat van *Australië*, kon met reden verwacht worden; en het is een wonder, dat zij zich zoo goed hebben vermengd. Voor eenigen tijd waren er slechts twee klassen: — de burgerlijke en militaire beambten, en de bannelingen, — tusschen welke zulk eene groote lijn van afscheiding bestond, dat het scheen, men dezelve nooit zoude kunnen overkomen; de middelen van bestuur en inderdaad de eenige beginselen van regering, waren noodzakelijk *bevel* en *gehoorzaamheid*; maar in den loop van eenige weinige jaren, door de bijvoeging van vrijwillige Kolonisten, ontstond er eene derde klasse, zamen gesteld uit bannelingen, die hunne vrijheid hadden verkregen, door het verloopen van den tijd, voor welken zij veroordeeld waren geworden; en uit dezulke, die hunne vrijheid door vergiffenis hadden verkregen. Zij werden onderscheiden door de benaming van *vrijgelatenen*, een' naam, waaronder zij nog bekend zijn, ter onderscheiding van de vrijwillige Kolonisten.

Tot-

(*) Aldaar in Januarij 1826, volgens de laatste berigten in werking gebragt.

(*Red. van* DE STAR.)

Tot aan den tijd van den Gouverneur MACQUARIE, bezat dit volk, alhoewel het belangrijk was geworden door zijn aantal, en nog meer door zijne hervormde zeden en braafheid, nog weinig of geen' zigtbaren invloed op de Maatschappij; men zag op hen neder, als op eene verlaagde klasse; maar daar zij, ieder voor zich, of voldaan hadden aan de straf der wet, of eene geheele vergiffenis voor hunne misdaden ontvangen hadden, meende deze ambtenaar, dat het niet dan regtvaardig zoude zijn hen te verheffen uit den staat van verlaging, waarin hij hen aantrof; hij stelde zich daarom tot eenen regel, waarnaar hij handelde, dat het eene goede huishouding was, de zulks verdienende vrijgelatenen, in dien rang van de Maatschappij te herstellen, welke zij voor hunne verbanning bekleed hadden. Men kan gemakkelijk bevroeden, dat de aanmoediging, welke op deze wijs aan de vrijgelatenen werd gegeven, voornamelijk diende om de scheiding grooter te maken tusschen hen en de aristokratische partij of lage faktie gelijk de Heer WENTWORTH alle degenen noemt, het zij vrije Kolonisten of ambtenaren, welke zich tegen het voornemen des Gouverneurs aankanteden, en wier nooit ophoudende en stelselmatige vijandschap zich spoedig ook uitstrekte tot dien ambtenaar zelve en zijne regering. Om zich te verzekeren van den waren staat der Kolonie, en de strijdende partijen te bevredigen, werd de Heer BIGGE uitgezonden, voorzien met uitgestrekte volmagt als Kommissaris des Konings, om onderzoek te doen naar en verslag te geven van alle grieven enz., welke men voor hem mogt brengen. Hij koos, maar minder gelukkig, zoo wij meenen, eene

 juist

juist tegenovergeftelde handelwijze van die, welke de Gouverneur MACQUARIE had gehouden; echter geenszins op die manier, als de Heer WENTWORTH vermaak fchept hem aan te rekenen, die hem befchuldigt, dat in plaats van de wonden te heelen en de vijandigheden te verzachten, welke zoo lang deze ongelukkige maatfchappij verdeeld hebben, hij met milde hand, zaden geftrooid heeft van nieuwe en nog meer inkankerende twisten. In plaats van, voegt deze fchrijver er bij, zijn verflag te bepalen, tot openbare voorwerpen en openbare belangen, heeft hij iedere bladzijde van hetzelve bezoedeld, met bijzondere ergernis en verachtelijkheid, als of dit de uitfluitende beweegredenen zijner aanftelling waren geweest.

Zonder te pogen om den Heer BIGGE vrij te fpreken van de befchuldiging, dat hij te veel in bijzonderheden getreden is van de handelingen van enkele perfonen, moeten wij bekennen, dat hij eene zeer moeijelijke en teedere taak te volbrengen heeft gehad, en zijn ver van te denken, dat hij de verkeerde en beleedigende termen verdiend heeft, welke deze jonge man tegen hem gebruikt heeft zoo als: *dwaze Kommisfaris*; een die al de vuil- en morfigheid, alle fchandalen, laster en leugens bijeengeraapt heeft, welke immer in de Kolonie verhaald waren geworden. Dat de Heer WENTWORTH de zaak van de vrijgelatenen zoude omhelzen, is natuurlijk genoeg, en wij zijn ver van hem daarover te berispen; maar jeugd en dwaasheid kunnen hem alleen hebben doen meenen, dat de verkeerde en lage taal, welke in zijn geheele boek gevonden wordt, waar ook dit gedeelte van het onderwerp voorkomt, eenig gewigt aan zijne re-

redenen bijzet ten voordeele van de eene partij, of tegen de andere. De volgende opgaaf, welke hij gegeven heeft, is gegrond op daadzaken, en toont de regtvaardigheid, om alle wettelijke ongefchiktheid weg te nemen van die klasfe, welker zaak hij omhelst, met meer kracht aan, dan al de bitse zijne tegenpartij gedane verwijten.

Uit eene optelling, gedaan door de voornaamften onder de verzoekers en wel met de grootfte zorg en naauwkeurigheid, blijkt het, dat de vrijgelatenen in dat jaar beliepen 7,556 en hunne kinderen 5,859, terwijl het getal der vrijwillig uitgewekenen, flechts was 1558 en dat van hunne kinderen 878. Het blijkt ook uit hetzelfde ftuk, dat de eigendom, het zij in goederen of baar geld, in bezit van de twee klasfen bijna in dezelfde verhouding ftond als hun aantal; terwijl de vrijgelatenen bezaten 29,028 acres bouwland, 212,335 acres weiland, 1,200 huizen in de fteden, 42,988 ftuks hoornvee, 174,179 fchapen, 2,415 paarden en 18,563 zwijnen, 15 Koloniale fchepen van verfchillende grootte, en een kapitaal gebezigd in den buiten- en binnenlandfche handel, ten bedrage van 150,000 ponden St.: — en aan de andere zijde, de uitgewekenen op dien tijd alleen bezaten 10,737 acres bouwland, 198,369 acres weiland, 300 huizen in fteden, 28,582 ftuks hoornvee, 87,391 fchapen, 1,553 paarden en 6,304 varkens, 8 Koloniale fchepen, en een kapitaal in den handel ten bedrage van 100,000 ponden: de waarde bij fchatting van de bezitting van allerlei foort, bezeten door de vrijgelatene Kolonisten, beloopende 1,123,600 ponden, en die van

de

de uitgewekene Kolonisten 526,136 ponden, hetgeen een meerder bedrag van 597,464 ten voordeele van de eerſten oplevert. — WENTWORTH vol. 1 p. 415.

De groote belangrijkheid der vrijgelatenen voor de Kolonie blijkt vlugtig genoeg uit deze opgaaf; maar waarom zoude de Heer WENTWORTH hetzelfde doen, waarvan hij den Kommisſaris BIGGE beſchuldigt, en wel op hetzelfde oogenblik, waarin hij toeſtemt, dat reeds de gelijkheid van iederen vrijen Kolonist, het zij uitgewekenen of vrijgelatenen duidelijk erkend is geworden, bij de in 1821 gemaakte wet, welke de wijze van regtspleging door jury behandelt? Het onderſcheid tusſchen de twee klasſen zal waarſchijnlijk ſpoedig een einde nemen, indien hetzelve niet behouden wordt door den geest, welke in dat boek heerscht, en de afſtammelingen van de vrijwillig uitgewekenen en van de bannelingen zullen elkander niet verachten, noch zulk eene ſoort van afkeer tegen elkander behouden, als men zegt, dat dit het geval is geweest in de vroegſte tijden van ſommige der Noord-Amerikaanſche Koloniën.

(*Het vervolg hierna.*)

Over

Over de voordeelen der Landbouwkundige Armscholen door J. H. WESSENBERG.

(Uit de *Allgemeine Handlungs-Zeitung* van Februarij 1826.)

Onder alle middelen, welke men in de laatste tijden heeft beproefd, om de Armoede op eene doeltreffende wijze te verminderen, komt het mij voor, dat de oprigting van landbouwkundige Armscholen verre de voorkeur verdient. Niet die soort van Weldadigheid moet als volkomen geprezen worden, welke zich alleen bepaalt, om den oogenblikkelijken nood der behoeftigen te hulp te komen; zulks doet ook de ijdelheid, die hare aalmoezen met veel opziens uitdeelt, dit doet ook de eigenliefde, die niet zoo zeer uit medelijden eenige penningen geeft, als om den onaangenamen indruk der bedelarij, of der ellende spoedig van zich te verwijderen. Maar alleen die weldadigheid verdient dezen naam in de volheid des woords, die te gelijk de *bronnen* der Armoede stopt, en nieuwe bronnen van wezenlijke welvaart doet ontstaan.

Dit bewerkstelligen de landbouwkundige Armscholen, in eenen uitstekenden graad en op eene zeer bevredigende wijze; en zij zouden misschien in alle Landen het minst kostbare en toch werkzaamste middel zijn, om de

Maat-

Maatſchappij voor de vele tastbare nadeelen te behoeden en in zekerheid te ſtellen, waarmede dezelve bedreigd wordt door den toeſtand van verlatenheid en hulpeloosheid, en de ſteeds aangroeijende ellende van een groot getal van deszelfs onvermogende medeleden.

Zulke Armſcholen maken echter alle andere Armeninrigtingen (b. v. zieken- en verplegingshuizen en verdere uitgaven voor de armen) niet overtollig. Maar zij eigenen zich hierop het regt, dat zij de voortplanting der behoefte en ellende weren, en uit de kinderen der geheel onvermogende klasſe deugdzame burgers opkweken, wier zedelijke eigenſchappen en verworvene bekwaamheden bijzonder geſchikt zijn, om den zedelijken en nijverheids toeſtand der meer vermogende klasſe aan te moedigen, te verheffen en te bevorderen.

Het nut der landbouwkundige Armſcholen wordt volmaakt, wanneer er Armen-Koloniën met dezelve verbonden worden. Zulke Koloniën verſchaffen aan de Armen van een Land, eene zekerder, duurzamer en vaster verzorging en bron van onderhoud, als alle fabrijken, hoegenaamd ook, die daarenboven bijna allen op eenen zeer wankelbaren grond rusten. Ook zijn er inderdaad weinige Staten, waarin zich niet aanzienlijke ſtreken lands bevinden, die de vruchten voortbrengende bearbeiding nog moeten misſen. En voor welke verbazende volmaking is deze bearbeiding zelve nog niet vatbaar? Zal niet eene toenemende bevolking en verdeeling der goederen niet eens de noodzakelijkheid medebrengen om alle velden als een' tuin met hark en ſchoffel te bebouwen, en op deze wijze meer uit den grond te trekken, als dezelve te voren opbragt.

Een

Een geheel nieuw reisberigt (zie Dr. E. MEIJER's *Mittheilungen aus dem Tagebuch eines Reisenden. Leipzig* 1824, *S.* 32) vermeldt, dat in een dorp bij *Douay* in *Fransch Vlaanderen*, *geplant* koren gezien is, en dat de vruchtbaarheid van op dusdanige wijze beplante velden, zoo wel wat de grootte en zwaarte der korrels, als de hoogte en volheid der halmen en aren betreft, buitengemeen was, en men had daarbij slechts het zesde deel van het gewone zaadkoren noodig. De verbetering van de bebouwing der aarde tot op dezen trap van volkomenheid konde in het bijzonder door de Armen-Koloniën langzamerhand bevorderd worden, als men hier het voorbeeld gaf, hoe weinig land een huisgezin behoeft, om zich door deze zorgvuldige bearbeiding het noodige onderhoud te verschaffen (*).

Doch de weldadigste werking der Landbouwkundige Armscholen en Armen-Koloniën zoude bestaan in de Godsdienstige verzedelijking der Armen, dewijl daardoor de meest vaste grondslagen aan de verbetering van hunnen toestand zoude gegeven worden. Dit is daarom ook het voornaamste gezigtspunt, waarvan bij de daarstelling van zulke inrigtingen moet uitgegaan worden. Juist daarin ligt de verdienste der Fellenbergsche stichtingen. Deze waren van den beginne af tot hooger doel gerigt, als tot eene eenvoudige vorming tot *werktuigelijke* bruikbaarheid.

Wan-

(*) Men weet, dat in onze Koloniën ieder huisgezin $3\frac{1}{2}$ morgen gronds tot zijne beschikking heeft. In het land van *Waas* bestaat een huisgezin veelal van nog minder.

[*De Red.*]

Wanneer in het opvoedingsgesticht voor aanzienlijken te *Hofwijl* de kinderen tot broederlijke toenadering en deelneming met de armere klasse opgeleid worden, zoo leeren daarentegen de kinderen in de daar bestaande Arm-school zonder nijd jegens de rijken om te gaan en met hunnen toestand en beroep te vreden te leven; zij leeren hier het eenvoudige landelijke leven lief te hebben, zich vele middelen tot verbetering van den toestand dezes levens eigen te maken, en zich tegen de gevaren van den ledigganng te behoeden, terwijl hen eene heerschende neiging tot arbeidzaamheid en veredeling wordt ingeboezemd. Hoe erbarmelijk is een landbouwer of handwerksman, die tegen zijne kinderen verachtelijk van zijnen stand spreekt! Hoe achtenswaardig daarentegen degene, die met geene Vorsten zoude willen ruilen! Men legt echter den grond tot eene menigte verderfelijke dwalingen, zoodra zich in de hoofden de begrippen van ledig tijdverdrijf en geluk, van moeijelijker bezigheid en ellende verbinden.

In de Armscholen moeten de kinderen tot zedelijke, godsdienstige, verstandige en met opgeruimdheid arbeidende leden van den landmans- en handwerkslieden stand gevormd worden: wier toekomstige bezigheden aan de overige lieden van hunne soort tot aanmoedigend voorbeeld moeten dienen, hetgeen dan ook in het bijzonder bij de ouders den wensch zal doen ontstaan, om hunne kinderen op gelijke wijze opgevoed te zien.

Tot dit doeleinde zijn de voortreffelijke inrigtingen in de *Linth-Kolonie* daargesteld (*) in gelijken geest schijnt ook de groote Armen-Kolonie te *Frederiksoord* in de Ne-

(*) Wij hopen van deze Zwitsersche inrigting eerlang eenig Verslag te geven. (*De Red. van* DE STAR.)

Nederlanden met derzelver fcholen op te wasfen. Met deze Kolonie zullen van tijd tot tijd andere in verbinding gebragt worden, die alleen het doel hebben, om den Armen in het land arbeid en verdienften en daardoor eene toevlugtsplaats voor zedelijke en natuurlijke ellende te verfchaffen. — In het jaar 1821 genoten er 1500, die te voren hulpeloos waren, de vruchten van deze ten aanzien van werkzaamheid en zedelijkheid zeer bloeijende Kolonie. Eene afzonderlijke werd er daargefteld voor dezulke, wier diepe verlaging eene meer ftrenge tucht vorderde. Ook voor de vondelingen en arme weezen in het land zal op gelijke wijze gezorgd worden; men zie het zeer belangrijke werk: *De la Colonie de Frederiksoord et des moyens de fubvenir aux besoins de l'indigence par le défrichement des terres vagues et incultes, traduit d'un manuscrit du Général* VAN DEN BOSCH *par le Baron* DE KEVERBERG. *Gand* 1821 (*). Men vindt in dit werk narigt van eene enkele oudere inrigting, die te *Phalzdorf* in het Kleeffche beftaat. Deze wijze, om door middel van het bebouwen van woeste gronden de Armoede te verminderen, dunkt mij, dat in vele opzigten verre moet voorgetrokken worden aan het door OWEN in

(*) Het doet ons leed, dat men in *Duitschland* geene nadere berigten, immers niet algemeen fchijnt te hebben, wegens de voortgangen onzer Maatfchappij, federt de uitgave van het werk van den Baron VAN KEVERBERG; — de bevolking onzer Koloniën, was in Junij van dit jaar reeds 7488 en van die in het Zuiden van ons Rijk op den 31 December des vorigen jaars, 1116 zielen.

(*De Red.*)

in *Engeland* beproefde middel van groote Armenfabrijken. Kinderen in fabrijken worden gewoonlijk vroegtijdig naar het ligchaam bedorven; de ontwikkeling van hunnen natuurlijken aanleg wordt verstoord; de zedelijkheid wordt dikwerf in gevaar gebragt en verwaarloosd, de verstandsbeschaving gaat achteruit, eindelijk is de zekerheid van het onderhoud slechts voor het oogenblik. Maar het is niet te ontkennen, dat, daar eenmaal de belangen van vele Fabrijken eene menigte kinderen en jonge lieden vorderen, het oprigten van eigene Scholen voor deze kinderen van groot belang is.

Om aan de zedelijke verwildering onttrokken te worden, behoeven de kinderen en jonge lieden, die in Fabrijken werken, meer als andere het voortdurend onderrigt, bijzonder van goddelijke zaken, en van datgene, hetwelk hart en zeden veredelt en heiligt. Hoe zeer ware het daarom te wenschen, dat in alle Fabrijkplaatsen hiertoe afzonderlijke voorzorgen genomen werden. Zulk eene Armschool als de Baron VON SELIGMANN bij zijne groote Fabrijk te *St. Blasiën* in het *Zwarte Woud* heeft daargesteld, verdient hier de meest roemvolle melding.

Wat de uitgaven betreft, welke Armscholen en Armen-Koloniën vorderen, moet ten minste in den beginne, de opbrengst van den arbeid der kweekelingen weinig in aanmerking genomen worden. Maar overal moesten tot bestrijding der kosten de volgende bronnen genoegzaam zijn:

1°. De reeds voorhanden zijnde Stichtingen, waarvan zonder afbreuk van hun onmiddelbaar doel meenig verval aan deze instellingen zoude kunnen toegevoegd worden.

2°. De

2°. De armentaks, waar die ingevoerd is.
3°. De vrijwillige inzamelingen.
4°. De nog onbebouwde landerijen of dezulke, waarover de Regering of de Gemeenten te beschikken hebben, en wier opbrengst voor het algemeen gering is.

Overigens mag men de hoop koesteren, wanneer eenmaal de instellingen, die de armoede en derzelver bronnen zullen verminderen, goed slagen, dat dan de Weldadigheid, waartoe de aandrift nog nergens geheel uitgestorven is, zich bij voorkeur tot dezelve zal wenden, gelijk zij zich ten tijde der pestaardige besmettingen en der kruisvaarten gewend heeft tot het stichten van Hospitalen, Zieken- en Pelgrimshuizen, en naderhand van Weeshuizen. Eene bloeijende en aan goede vruchten rijke inrigting is voor zich zelve de beste aanbeveling, de werkzaamste optoeping aan de milddadigheid van edele menschenvrienden. Heeft het zaadkoren eenmaal wortel geschoten, zoo groeit het onder den zegenenden invloed des Hemels en der Aarde tot een' veel omschaduwenden boom op.

[Bovenstaand stuk kwam ons voor zoo geheel in den geest onzer Maatschappij te zijn, dat wij niet geaarzeld hebben, om het vertaald in ons Tijdschrift op te nemen.

De Red.]

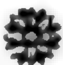

III. MENGELINGEN.

Iets over de Provinciën van Rio de la Plata.

Men vindt in de *Revue Encyclopédique*, van Oktober 1825, de aankondiging van het volgende belangrijke werk.

An account, historical, political and statistical of the united Provinces of Rio de la Plata etc. — Geſchied, Staatkundig en Staathuishoudkundig overzigt van de Vereenigde Provinciën van *Rio de la Plata*, met een aanhangſel over de onwettige in bezitneming van *Monte Video*, door de Portugeſche en Braziliaanſche Regeringen; uit het Spaansch vertaald. — *Londen* 1825, bij *Ackermann.* Eén deel van 345 bladz. 8°., met eene kaart van het Gemeenebest van *Rio de la Plata*, en een plan van *Buenos-Ayres.* Prijs 12 Schellingen.

De talrijke werken, welke over *Zuid-Amerika* uitgegeven worden, toonen de levendige belangſtelling, welke dat deel van het Amerikaanſche vasteland inboezemt. Wie ook inderdaad zoude onverſchillig kunnen blijven, omtrent het lot van deze ſchoone landſtreken? Wie, die de roemrijke geſchiedenis van hunne vijftien laat-

laatfte jaren leest, moet de dappere Zonen van *Amerika* niet bewonderen, en verftomd ftaan over die jonge republieken van *Columbia*, van *Mexiko* en van *Buenos-Ayres*, welke, naauwelijks het hoofd boven ftekende uit de gruwelen van eenen binnenlandfchen oorlog, reeds het heerlijk fchouwfpel opleveren van orde, vrede en vrijheid.

Het werk van *Don* IGNACIO NUNNEZ roept in ons geheugen niet terug, oude herinneringen van Ridderfchap, van tournooijen, of van leenroerigheid; men vindt in de plaatfen, welke hij befchrijft geene Gothifche Kathedraalkerken, geene bouwvallige Ridderkasteelen, geene prachtige Paleizen, men ziet er geene fchitterende hoven, noch prachtig gekleede krijgslieden, noch de bedriegelijke fchittering van eenen ouden erfelijken adel; maar men vindt er jonge gemeenebesten, die zuinig, verdraagzaam en befchermend zijn, die een volk, zoo lang in onwetendheid en verdrukking gehouden, tot befchaving en geluk leiden; men ziet er wouden in hunne oorfpronkelijke majefteit, rivieren, die als Koningen daar heen vloeijen, groene *Savanen* (uitgeftrekte met gras bedekte vlakten) bergen, die in hunnen fchoot goud verbergen, watervallen, meren, heerlijke Landsdouwen; en dat alles, te voren, onvruchtbaar, woest, ontvolkt in de handen van de Spaanfche dwingelandij, verkrijgt thans kracht en leven in die der vrijheid.

Geen reiziger had tot nu toe over de republiek van *Rio de la Plata* zulke uitvoerige berigten gegeven als de Heer NUNNEZ. Hij fchetst deszelfs gefchiedenis, en ontvouwt deszelfs hulpbronnen; hij fchildert de zeden der inwoners, onderzoekt den regeringsvorm en zuivert

zijn Land van de verwijtingen, welke flecht onderrigte of weinig verlichte menfchen konden doen, met opzigt tot de bloedige tooncelen, waarvan dit Land de fchouwplaats was, in de eerfte jaren van deszelfs vrijwording. Hij toont aan, dat deze binnenlandfche beroeringen aangeftookt werden en voedfel ontvingen van de regeringen in *Europa*, die een' Koning aan de nieuwe Republiek wilden opdringen, en die, om dit doel te bereiken, overal de regeringloosheid poogden daar te ftellen, ten einde het volk tegen de vrijheid in te nemen; „ maar zelfs ftellende, dat het Koningfchap in *Buenos-Ayres* was daargefteld," zegt onze fchrijver, „ zoude hetzelve er nimmer nationaal kunnen worden, en nimmer zoude het er zich kunnen ftaande houden dan met behulp van vreemde bajonnetten."

De Heer NUNNEZ wijdt een gedeelte van zijn werk toe aan de befchrijving der *twintig* verfchillende Staten, die de Vereenigde Republiek van *Rio de la Plata* zamen ftellen. Burger van *Buenos-Ayres*, belangrijke ambten in de nieuwe Regering bekleed hebbende, in eigen perfoon de verfchillende Provinciën der Unie hebbende bezocht, en hunne ligging, hun klimaat, hunnen tegenwoordigen toeftand grondig nagefpoord hebbende, zegt hij wat dezelve zijn en wat zij beloven te zullen worden. Dit werk zal met vrucht kunnen geraadpleegd worden door de Europeanen, welke zich in die landftreken zullen willen gaan nederzetten. De Republiek van *Rio de la Plata* heeft geene bevolking geëvenredigd aan de uitgeftrektheid van deszelfs grondgebied; in alle opzigten van allerlei levensnoodwendigheden voorzien, ontbreekt het haar alleen aan inwoners; zij vraagt er aan *Europa*. De geleerden, de Koophandel drijvenden, de

Fa-

Fabrikanten, de Landbouwers, de ſlagtoffers van Staatkundig of Geestelijk despotismus zullen in haren ſchoot verdraagzaamheid en vrijheid vinden; niet alleen noodigt de Republiek hen uit, om in de ſchoonſte luchtſtreek van *Amerika* te komen wonen, onder eene beſchermende Regering, te midden van een gastvrij volk, maar ook, verpligt zij zich, ten gevolge van artikel 13 van het beſluit van den 13 April 1824, om den overtogt van iederen verhuizer (*emigrant*) te betalen tot eene ſom van honderd dollars [250 Nederlandſche guldens] per hoofd, en volgens artikel 9 van hetzelfde Beſluit, om hem, aanſtonds na zijne aankomst de middelen te verſchaffen, om zijn ambacht of zijne nijverheid uit te oefenen.

De Heer NUNNEZ eindigt zijn werk, met een aanhangſel, bevattende de geſchiedenis van het geſchil, hetwelk er gerezen is tusſchen *Brazilië* en *Buenos-Ayres* ten opzigte van de wederregtelijke in bezitneming van *Monte-Video*. Hij toont aan, dat deze laatſte ſtad, te voren afhankelijk van *Spanje*, alleen door geweld van wapenen in het Rijk van *Brazilië* is ingelijfd geworden, en wel tegen den wil van deszelfs inwoners; dat, na dien inval, zij het ſtaal en het vuur een tiende van hunne bevolking hebben zien wegrukken, hunnen koophandel en hunne nijverheid hebben zien vernielen. De regtvaardigheid en de Staatkunde willen gelijkelijk, dat *Monte-Video* vereenigd zij met de Republiek van *Rio de la Plata*, en deze kan eene der voornaamſte havens van *Rio de la Plata*, niet in de handen van eene vreemde mogendheid laten; vooral die niet, welke, om zoo te ſpreken, de ſleutel is van al hare bezittingen. De oorlog tusſchen deze twee mogendheden kan belangrijke re-

resultaten opleveren. De strijd zal zich niet alleen tot de inneming van *Monte-Video* bepalen. Eene geweldige Regeringsvorm te midden van vrije Republieken is een Staatkundige onzin, en dezelve moet of onder de wapenen der vrijheid vallen, of wel alles aan zijne magt onderwerpen. De zaak van *Buenos-Ayres*, is die van alle vrije Staten van *Zuid-Amerika:* zij moeten de dwingelandij van den troon werpen, indien zij niet door dezelve onder het juk willen gebragt worden.

Dit werk, dat uit het Spaansch [in het Engelsch] vertaald is, verdiende ook de eer van eene Fransche [en ook van eene Nederlandsche] vertolking.

Eenige berigten wegens Nieuw-Rusland.

(Uit dezelfde *Revue-Encyclopédique.*)

New-Russia, enz. *Nieuw-Rusland.* Reis van *Riga* over *Kief* naar de *Krim*, met eenige bijzonderheden over de zeden en de gewoonten der Kolonisten van *Nieuw-Rusland*, alsmede aanteekeningen over de Tataren (*) van de *Krim* door MARIA HOLDERNESS. *Londen* 1823, één deel in 8°.

De meening der schrijfster is, zoo als zij het zelve zegt, de leemten aan te vullen, welke de vroegere berig-

(*) Dit is de wezenlijke spelling van dit woord.
[*Redakt. van de Revue.*]

rigten over de *Krim* hebben nagelaten, en vooral om nieuwe ſchilderingen aan te bieden. Inderdaad bevat dit boek opmerkingen en waarnemingen, die zeer juist en zeer nieuw zijn over den toeſtand en de zeden van den Rusſiſchen boer, alsmede belangrijke opgaven over den grond, de luchtgeſteldheid en den koophandel van het Zuidelijke *Rusland*, en in het bijzonder van de *Krim*. *Miss* HOLDERNESS is niet in gebreke gebleven van ook den voortgang der verlichting in *Rusland* op te merken. „ De gemakken," zegt zij, „ welke men aan den koophandel toeſtaat en aan de vreemdelingen, die zich in het Land willen nederzetten, de belangrijke ſommen, welke men beſteedt aan de openbare inrigtingen van algemeen nut, en de daarſtelling van Fabrijken, toonen eene werkzame ſtrekking naar allerlei ſoort van verbetering. De verlichting begint op prijs geſteld te worden en zich te verſpreiden; het bijgeloof zal van zijn Rijk verliezen; de belangen van den adel gaan zich langzamerhand in een ſmelten met die van het volk, en de nijverheid zal komen voldoen aan de behoeften, welke de vrijheid zal doen geboren worden. Wij kunnen hieromtrent de meest vleijende hoop opvatten, wanneer wij den Monarch (*), de eerſte Heeren van het Rijk, en de Hoofden der Kerk, hunne pogingen zien vereenigen, om het licht van het Christendom over eene onwetende en nog barbaarſche volksmenigte te verſpreiden.

De bijzonderheden, welke de ſchrijfſter opgeeft, aangaande eenige gebruiken, de Rusſiſche ſpreekwoorden, de

(*) Hier wordt Keizer ALEXANDER nog bedoeld.

[*de Red.*]

de misbruiken en kwellingen van de beambten der Regering, kwellingen, welke voortſpruiten uit de geringe bezoldiging, welke de Staat aan de Ambtenaren verleent; over het bezoek des Keizers in de *Krim*, over zijne wijze van reizen, zijn naauwkeurig en zullen zonder twijfel de lezers, met *Rusland* niet bekend, verwonderd doen ſtaan. De omkoopbaarheid de Rusſiſche Ambtenaren van alle rangen, is voorzeker een der noodlottigſte gebreken, lijnregt aandruiſchende tegen den voorſpoed van het Rijk der *Czaars*. Om een voorbeeld bij te brengen ten bewijze van het hier boven aangevoerde zal het genoeg zijn te zeggen, dat de bezoldiging van eenen Kommisſaris van Politie, of Opperhoofd van eene kleine ſtad (*Gorodnitche*) 300 roebels bedraagt [150 Nederlandſche Guldens] in het jaar, en de bezoldiging van een Generaal-Majoor 2000 roebels. Dat van alle Ambtenaren moet men naar deze verhouding bij raming berekenen. Een Leeraar van de wiskundige wetenſchappen, van de geſchiedenis of van de Rusſiſche Letterkunde heeft op ieder gymnaſium 6 à 700 roebels. — De Leeraren der Franſche taal op een Rusſisch gymnaſium ontvangen 400 roebels; doch denkelijk ontvangen de Leeraren van vreemde talen minder, omdat men meent, (hetgeen ook over het algemeen waar is,) dat zij gemakkelijker middel zullen vinden, om hun inkomen te vermeerderen door bijzondere lesſen. En eindelijk wordt het Leeraarambt nog veel beter bezoldigd, dan vele andere Ambten; men heeft zeker gedacht, dat de Leeraars, minder middelen bezaten dan de meeste overige Ambtenaren van den Staat, om *de misbedeeling der fortuin* te verhelpen. — Men ziet, uit dit eenvoudig

dig overzigt, hoeveel zij te *werken* hebben, ten koste van den Staat en van het volk, die ambten bekleedende zonder eenige middelen van zich zelve te bezitten, dezelve verlaten met een meer of min aanzienlijk fortuin. Er hebben wel van tijd tot tijd, eenige voorbeelden van regtvaardigheid en ſtrafoefening plaats; maar dezelve zijn, over het algemeen, weinig geſchikt, om af te ſchrikken; en daar zij zich bijna altijd bepalen tot eene enkele en eenvoudige afzetting, wordt zeer dikwijls de opvolger van den ſchuldigen ſlechts daardoor des te werkzamer in de middelen, welke hij gebruikt, om zich een fortuin te verzamelen, voor dat een dergelijke hinderpaal hem kome ſtoren.

De ſchrijfſter bedriegt zich als zij melding maakt van een *Gouvernement van de Krim*, dat niet beſtaat; maar zij handelt over het *Gouvernement van Taurië*, gelegen op het Schiereiland van de *Krim*.

De beſchrijving der vreemde Koloniën in het Zuiden van *Rusland* is het belangrijkſte deel van het Werk; men ziet er de Nogaïſche Tataren, de oorſpronkelijke bewoners der Steppen van het Zuidelijk *Rusland*, hun zwervend (Nomadisch) leven verlaten, om zich in dorpen te vereenigen. Zij zijn echter nog, desniettegenſtaande, langzaam en traag in de werkzaamheden van den Akkerbouw; zij verkiezen verre het aanfokken hunner kudden; en alleen de ontzettende duurte der granen voor eenige jaren, heeft hen kunnen aanſporen, om koren te telen. Zij zijn vooral bekwame dieven, en zij gebruiken deze begaafdheid, om paarden te ſtelen, welke zij in de *Krim* gaan verkoopen, waar zij weder andere ſtelen, welke zij in de nabuurſchap verkoopen,

ter-

terwijl zij altijd zoo behendig zijn van aan de waakzaamheid der Regering te ontsnappen.

De Grieksche Kolonisten zijn bij uitstek pleitzuchtig, bovenmate begeerig naar winst en naijverig op den voorspoed van een' ander'; zij oefenen alle ambachten uit, zijn slechte Landbouwers en verstaan zich niet op het verzorgen eener kudde. De voornaamste voorwerpen, welke zij aanbouwen zijn de tabak en de kool. In het jaargetijde, waarin de veldarbeid stil staat, worden zij allen in de steden gebezigd tot het bouwen van huizen. Zij breijen veel kousen, eene, zoo als Miss HOLDERNESS opmerkt vreemde bezigheid, voor de nakomelingen van een volk, dat zoo zeer aan Athletische spelen overgegeven was.

De vrouwen, welke zeer morsig zijn in hare kleeding en in hare woningen, hebben de Turksche klederdragt, en zelfs den sluijer; de mannen hebben nog het oude Grieksche kostuum, hetwelk hen gemakkelijk van de Tataren onderscheidt. De tegenzin, welke de Grieksche Kolonisten behouden tegen de invoering der *Inoculatie*, is een voorbeeld van de vasthoudendheid der vooroordeelen. Ook de *Vaccine* heeft geen' ingang bij hen kunnen vinden. Hun geloof aan de voorbeschikking is een groote hinderpaal tegen de invoering dier kunstbewerking bij hen. De overige Kolonisten van *Zuid-Rusland* zijn Zwitsers, Bulgaren, Armeniers, Joden, Karaïten, Tataren van de *Krim* enz. Miss HOLDERNESS geeft achtereenvolgens, over deze volken, merkwaardige bijzonderheden, betrekking hebbende op hunne zeden, op hunne gebruiken, op hunne nijverheid, op hunnen koophandel en op hun huisselijk leven; hetgeen haar somtijds de gele-

legenheid verfchaft, om te fpreken van de natuurlijke voortbrengfelen en de fchilderachtige tooneelen van de *Krim.*

Maar, indien er een werk over de *Krim* is, dat verdient geraadpleegd te worden, onder alle opzigten, gelooven wij, dat het dat is, hetwelk een aanzienlijk Rusfisch fchrijver, de Heer MOURAVIEF APOSTOL heeft uitgegeven op het einde des jaars 1823, onder den titel van *Reis in Taurië gedurende het jaar* 1820 (te *Petersburg* in 8°.) en waarin hij, in den vorm van brieven, de vruchten zijner waarnemingen en nafporingen heeft bijeengebragt.

Dit Werk kan als klasfiek befchouwd worden en het is de beste wegwijzer, welken zij kunnen kiezen, die het fraaije en fchilderachtige Schiereiland van de *Krim* willen doorloopen en bewonderen.

ALLERLEI.

In het Werk van den Heer KAREL BUTLER (*The life of Erasmus etc. Londen* 1825, bij MURRAY, *één deel in* 8°. *van* 244 bl., prijs $7\frac{1}{2}$ fchelling) geeft hij niet alleen een levensberigt van den beroemden Rotterdammer, maar ook eene korte gefchiedenis der Letterkunde federt HOMERUS tot op den tijd der Hervorming en wel bijzonderlijk van de 10e tot aan de 16e eeuw. Hij toont door daadzaken aan, en gerugfteund door het gezag der Heeren SISMONDI (*Histoire d'Italie*) en BERINGTON (*Vie d'Abei-*

d'Abeilard et d'Heloïse) dat de onwetendheid te weeg gebragt door de verwoestingen der Barbaren niet zoo groot was als men gewoonlijk meende, en dat de duisternis der middeleeuwen niet zoo dik was als men ze altijd heeft voorgefteld. In het tijdverloop van 1455 tot aan 1536, heeft men, voegt hij er bij, ongeveer 22,932,000 boekdeelen gedrukt.

Onder het groot aantal uitmuntende tijdfchriften voor de jeugd en de fcholen die in *Engeland* worden uitgegeven merkt men vooral op: *The Sunday Scholar's magazine.* (Het magazijn voor den Scholier op zondagsfcholen); in een der laatfte nommers vindt men een ftukje, getiteld: *Heb medelijden met den armen Zwarten*, waarin de volgende zinfnede voorkomt: „ Mama, zie toch eens dit plaatje," zeide eens de kleine KAREL tegen zijne moeder, terwijl hem de tranen over de wangen rolden. „ Wat heeft toch deze arme kleine jongen gedaan, dat hij met zulk eene groote leelijke zweep geflagen wordt? O! wat moet hij lijden! „ Mijn zoon," antwoordde hem de moeder, „ dit plaatje ftelt een' armen kleinen Afrikaan voor, die van ons flechts alleen in de kleur van het vel verfchilt. Zijn onmenfchelijke meester, houdt hem in eene harde flavernij. De ftem eener geliefde moeder wekt hem des morgens niet; want dikwijls ontrukt men de kinderen aan hunne ouders, en zij kunnen elkander niet meer terugzien; en echter beminnen zij elkander even teeder als ik u bemin, mijn zoon! enz...." Wie wordt niet verteederd door deze lesfen van menfchelijkheid, welke aan de kindschheid gegeven worden? In *Engeland*

land maakt het inboezemen van medelijden jegens de arme zwarte ſlaven, een deel van de openbare opvoeding uit. Dit is inderdaad een zoet reſultaat voor de menschlievende pogingen van eenen CLARKSON, eenen WILBERFORCE en eenen GREGOIRE.

De meeste Tijdſchriften voor de jeugd, worden in *Engeland*, ten voordeele der armſcholen, uitgegeven. Het tijdſchrift *The Youth's Magazine* (Het magazijn voor de jeugd) heeft ſedert zijne daarſtelling in de kasſen der verſchillende weldadige genootſchappen in *Londen* eene ſom van 1560 ponden Sterling of ruim 18,000 Nederl. guldens geſtort; ongeveer *f* 1000 ieder jaar.

De *Revue Encyclopédique* van Februarij 1826 maakt melding van een in het Rusſisch uit het Hoogduitsch en Engelsch vertaald Werkje, dat helaas! ook eene Nederduitſche vertaling verdiende; deszelfs titel is: *Over de dronkenſchap en deszelfs invloed op den mensch, zoo wel uit een natuurkundig als zedelijk oogpunt beſchouwd met aanwijzing der middelen tot genezing van deze kwaal, oorſpronkelijk in 't Engelsch opgeſteld door Doctor* THOMAS TROTTER. *Petersburg* 1824.

De ſchrijver van dit werk, heeft langen tijd als geneesheer van hoogen rang op de Engelſche vloot gediend, waar hij in ſtaat geweest is, de noodlottige hebbelijkheid der dronkenſchap waar te nemen, welke men wezenlijk als eene ziekte zou kunnen beſchouwen. Zijn boek be-

bevat vijf hoofdſtukken, onder de volgende titels: I. bepaling van de dronkenſchap. II. kenteekenen en toevallen derzelve. III. uitwerkſelen der geestrijke dranken op de dierlijke huishouding. IV. ziekten, die er uit voortſpuiten, en V. middel om de dronkenſchap te genezen, wanneer dezelve in eene hebbelijkheid is veranderd.

De waarnemer van het menſchelijk geſlacht zal in dit boek eene rijke ſtof tot opmerkingen vinden; de ongeoefende jongeling zal er een ſchrikbarend tafereel zien opgehangen, van de gevolgen der onmatigheid, en de geneesheer zal er middelen uit putten, om hen te genezen, die zich aan deze ſchandelijke ondeugd overgeven.

Iets over Siam.

(*Revue-Encyclopédique* van Februarij 1826.)

The misſion from the Bengal *to* Siam *and to* Hue enz. Gezantſchap uit *Bengalen* naar *Siam* en *Hue*, gedurende de jaren 1821 en 1822, door GEORGE FINLAISON Esqr., met eene inleiding door Sir STAMFORD RAFFLES F. R. S. *Londen* 1825, bij MURRAY, 1 deel in 8°. van 427 bladz. prijs 15 ſchellingen.

Men zoude om met voordeel bij de meeste Aziatiſche volken te kunnen reizen, de gemakkelijkheid van karakter moeten bezitten, welke de geſchiedſchrijvers aan ALCIBIADES geven, die ſpaarzaam bij de Lacedemoniërs, onmatig bij de Thraciërs, vriend der luiheid en van den wellust bij de Joniërs, de Landvoogden van *Perzië* in weel-

weelderigheid en pracht overtreffende, zich overal de bewondering der menigte verwierf zoo wel als het vertrouwen en de vriendfchap der grooten. Dit was het geval niet met den Heer CRAWFURD, door den Gouverneur-Generaal van *Engelsch-Indië* naar de Koningen van *Siam* en *Cochinchina* gezonden, ontbrak hem die buigzaamheid van geest, welke men in den Atheenfchen Veldheer bewonderde, en door zich niet te hebben weten onderwerpen, aan de gewoonten der volken, met welke hij koophandel-betrekkingen wilde aanknoopen, is zijne zending naar *Bankok* en *Hue* mislukt.

De Heer FINLAISON, natuurkundige en geneesheer, die met hem de vermoeijenisfen en onaangenaamheden van dien ongelukkigen togt deelde, had belangrijke berigten nagelaten, welke Sir STAMFORD RAFFLES thans uitgeeft. Dit Werk bevat even gewigtige als onderhoudende bijzonderheden over het karakter, de gewoonten, wetten, godsdienst, koophandel, regeringsvorm enz., van de inwoners van *Siam* en van *Cochinchina*.

Het Koningrijk *Siam* ligt in eene verbazend groote vallei, welke gevormd wordt door twee ketens van hooge bergen, die zich naar het Noorden fchijnen uit te ftrekken. De westelijke keten fcheidt *Siam* van het rijk der Birmans; de Oostelijke van de Koningrijken *Laos* en *Camboje;* ten Zuiden wordt het rijk befpoeld door de golf, welke onder den naam van die van *Siam* bekend is. — Naar alle waarfchijnlijkheid is het rijk ongeveer 250 mijlen lang, van het Noorden naar het Zuiden gerekend, en is de grootfte breedte 100 en de kleinfte 20 mijlen. De *Mainan* doorfnijdt hetzelve, en aan deszelfs

 boor-

boorden liggen de voornaamfte fteden, onder welke *Tuthia* en *Bankok* de voornaamfte plaats bekleeden.

Een Grieksch fortuinzoeker, met name KONSTANTYN PHALKON, die de gunfteling en eerfte ftaatsdienaar van den Koning van *Siam* geworden was, haalde hem over om een verbond met *Frankrijk* te fluiten. Zijne gezanten kwamen te *Parijs* in het jaar 1680, en LODEWIJK XIV zond officieren naar *Tuthia*, toen de hoofdftad, om PHALKON behulpzaam te zijn in zijn plan om een leger en vloot op den Europefchen voet daar te ftellen. Deze ftaatsdienaar ondervond eenen grooten tegenftand van de grooten des Lands; men befchuldigde hem van naar de kroon te ftaan; hij viel in 1689, en zijn dood, die door den moord der Franfchen gevolgd werd, welke zich in *Siam* bevonden, maakte een einde aan de betrekkingen met *Frankrijk* en veroorloofde daarna aan de Engelfchen om bijna alleen den koophandel met dit Koningrijk te drijven.

De Siamezen hebben eene kleine geftalte, maar zijn zeer wel geëvenredigd. Hun aangezigt is breed en vooruitftekend aan het hooge der wangen. Hun voorhoofd wordt eensklaps fmaller en bijna zoo puntig als de kin; hunne oogen, klein en zonder vuur, verheffen zich fchuins naar de flapen, en het deel, hetwelk men gewoonlijk het wit van het oog noemt, heeft bij hen gemeenlijk eene geheel gele kleur. Zij hebben eenen grooten mond, bloedroode en dikke lippen; zij maken de tanden zwart, fcheren zich fchier het geheele hoofd, gaan bijna naakt, en zien er vrij affchuwelijk uit.

De meeste woningen zijn van bamboes gebouwd en ge-

gedekt met riet, met rijststroo en met bladen van palmboomen. De Siamezen voeden zich vooral met rijst en met visschen. Hun voornaamst artikel van aanbouw is de peper. Hunnen aanzienlijksten koophandel drijven zij met *Bombaij*; het grootste gedeelte van den veldarbeid en de moeijelijkste zorgen van het huishouden, komen ten laste der vrouwen.

De Siamezen bezitten monniken, die bij hun, even als overal elders, ten koste leven van hen, die naar hun hooren; zij aanbidden eenen God, dien zij BOUDA noemen; of liever, iedere stad of dorp kiest zich deszelfs beschermgod, die, even als in het oude *Egypte*, dikwijls een gemeen dier is. De geringe volksklasse verbrandt de dooden, of wat nog meer gebeurt, geeft hen over aan de gulzigheid der roofvogels; de grooten balsemen hunne dooden en bewaren ze.

De volstrektste dwingelandij wordt door den Koning van *Siam* uitgeoefend; hij heeft het monopolie in den handel; hij beslist over de vrijheid zijner onderdanen: en deze, op eene laffe wijze verdierlijkt, aanbidden hem even als een God.

De bevolking van *Siam* gaat geen millioen te boven; het land is vruchtbaar, maar de inwoners, nedergebogen onder het juk der hatelijkste dwingelandij, zijn arm, ongevoelig en ongelukkig.

Plaatsgebrek verhindert ons in eenige bijzonderheden te treden omtrent het landschap *Cochinchina*: wij verwijzen naar het werk zelve. Men houde zich verzekerd in hetzelve volkomener en naauwkeuriger narigten te zullen vinden, dan de meeste onzer aardrijkskundige werken kunnen aanbieden.

IV. BERIGTEN WEGENS DEN STAAT DER MAATSCHAPPIJ, EN UIT DE KOLONIËN.

(Julij.)

De Heer Kapitein en Onder-Direkteur der Marine N. A. DE VRIES, die wij reeds in een vorig Nommer als een verdienstelijk voorſtander der Maatſchappij deden kennen, gaat voort met zijnen ijver aan den dag te leggen, in de uitbreiding der Maatſchappij aan de *Helder*; alwaar door zijnen invloed wederom 18 perſonen het Lidmaatſchap hebben aanvaard; over welke aanwinst wij ons verblijden met ingenomenheid over deze nieuwe blijken van belangſtelling in de Maatſchappij.

Nog ontvingen wij in deze maand de disponibelſtelling van *f* 50: —, welke wijlen Jonkvrouwe CATHARINA BICKER, vóór haar overlijden op den 2 April 1826, als een Legaat aan de Maatſchappij mondeling had beſproken. — Deze liefderijke daad doet ons en de gansche Maatſchappij de overledene nog na haar verſcheiden hoog ſchatten en dankbaar gedenken.

De berigten uit de Koloniale Etablisſementen ontvangen, luiden als volgt:

Wij

Wij mogen ons beſtendig verheugen over de ſchier algemeene gezondheid van de Kolonisten der gewone vrije Koloniën. Slechts de Kolonisten DE PLOT en de dochter van de Weduwe DITMARS in Kol. N°. 1, zijn gevaarlijk ziek, de eerſte aan eene beroerte en de andere aan eene verouderde borstkwaal, terwijl de overige zieken weinig in getal en niet gevaarlijk zijn.

Te *Ommerſchans* ſchijnen de onderſcheidene ziekten gelukkig den hoogſten trap bereikt te hebben en zich langzamerhand af te keeren. Het getal der overledenen is dan ook merkelijk kleiner dan in de vorige maand, en zoo wel het geringer getal lijders in de Ziekenzaal, als de aard der ongeſteldheden, doen thans eene ſpoedige beterſchap van den ſtaat der gezondheid alhier hopen.

Te *Veenhuizen* zijn ſteeds weinig zieken en is de ſterſte naar evenredigheid nog veel minder. — Zie hier de gewone maandelijkſche opgave van gebôrenen en geſtorvene in iedere Kolonie afzonderlijk:

In Kolonie N°. 1	geboren	0	en	geſtorven	0
„ „ „ 2	„	0		„	1
„ „ „ 3	„	3		„	0
„ „ *Ommerſchans*	„	0		„	37
„ „ *Veenhuizen*, 1e Etabl.	„	0		„	0
„ „ „ 2e „	„	0		„	1
„ „ „ 3e „	„	0		„	3
Totaal.....		3 geb.	en	geſt.	42.

In de afgeloopene maand zijn geene klagten over het gedrag der Kolonisten ingebragt.

Gedurende de eerſte helft dezer maand, beſtonden de werk-

werkzaamheden der Kolonisten in de gewone Koloniën nog in het schoonhouden en behakken van de aardappelvelden en het steken van turf, hetgeen ook de gewone bezigheid der Bedelaars-Kolonisten te *Ommerschans* uitmaakte. Daarbij gaat men alhier voort met de verlenging van eene Wijk uit de hoofdvaart naar de stad *Ommen*. Ook de rogge oogst vordert hier mede vele handen. Een en ander verschaft alzoo de Kolonisten drukkere bezigheden. Te *Veenhuizen* is men mede met dien oogst begonnen, alwaar men dat graan met sikkels doet affnijden, om daartoe te beter de Kolonisten van deze Etablissementen te kunnen gebruiken.

Op de gunstige weêrsverandering in de maand Junij, welke aanvankelijk zoo voordeelig voor de rogge was, volgde eene buitengewone warmte en droogte, welke dat gewas al te spoedig deed rijpen, en mitsdien een zeer ligt zaad veroorzaakt heeft, zoo dat de rogge oogst misschien minder gunstig zal uitvallen, dan in de vorige maanden te verwachten was.

Ook het vlas heeft veel door de droogte geleden, zoodat hetzelve, eenige stukken van Kolonie N°. 1 uitgezonderd, kort is gebleven, en over het geheel merkelijk minder schijnt te zullen opleveren, dan in het verledene jaar. De aardappelen daarentegen, als juist tijdig de noodige regen gekregen hebbende, staan overal zeer goed, en beloven een beter gewas dan in het voorgaande jaar.

Het gemaaide en gehooide gras en klaver is zeer goed gewonnen en heeft alzoo in verscheidene Koloniën en Etablissementen veel hooi gegeven.

De veestapel heeft nu aanzienlijk kunnen worden uitge-

gebreid, zoo dat alleen in het 1°. Etablisſement te *Veenhuizen*, niet minder dan 60 koeijen zijn aangekocht, waarvoor het noodige voeder voorhanden is, zelfs bij het minder gunſtig ſlagen van het gezaaide ſtalvoeder. Daarenboven zijn, gedurende deze maand, wederom ruim duizend ſchapen aangekocht, zoo voor het 2e. en 3e. Etablisſement te *Veenhuizen*, als voor dat te *Ommerſchans*.

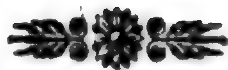

DE

S T A R.

I. PRAKTISCHE VERHANDELINGEN.

Algemeen Verslag, wegens den Staat der Maatschappij van Weldadigheid, *harer Koloniën en Etablissementen, in het noordelijk gedeelte van het Rijk, over het achtste dienstjaar, uitgebragt door de Permanente Kommissie, ter Algemeene Vergadering der* Kommissie van Weldadigheid, *gehouden binnen* 's Gravenhage, *den* 17 *Augustus* 1826.

KONINKLIJK VORST EN HEER!

Mijne Heeren, Leden van de Kommissie van Weldadigheid!

In ons voorgaand Verslag over het zevende boekjaar der Maatschappij hebben wij in het breede doen kennen de wijzigingen, die de uitbreiding der Koloniale aangelegenheden en het opnemen in de Koloniën van een groot aantal Weezen en andere kinderen, bedelaars en arbeiders

huisgezinnen in de hoofdinrigtingen onzer Etablissementen hadden noodzakelijk gemaakt. Wij ontvouwden bij die gelegenheid, de strekking der door Ul. daaromtrent goedgekeurde maatregelen, en zullen dus thans daarop andermaal, alleen in zoo verre terug komen, als nieuwe wijzigingen in den aard der bevolking andere inrigtingen gevorderd hebben; en wij achten het te meer noodzakelijk, al aanstonds Ul. aandacht op deze bijzonderheid te vestigen, daar dezelve van grooten invloed geweest is op den geheelen omvang van het stelsel van Kolonisatie, en zonder eene grondige kennis daarvan moeijelijk een juist denkbeeld van de financiële en andere huishoudelijke aangelegenheden kan worden verkregen.

De eerste en hoofdoorzaak, welke tot die wijzigingen aanleiding gegeven heeft, is daarin te zoeken, dat het Gouvernement, niet hebbende kunnen voldoen aan het kontrakt met ons op den 1 Maart 1823 aangegaan, wegens de uitbesteding van 4000 Weezen, Vondelingen en verlatene kinderen, 1500 Bedelaars en 500 huisgezinnen, eene verandering in hetzelve heeft verlangd en wel in de tweede helft; zijnde alzoo de eerste helft voor 2000 kinderen, 750 Bedelaars en 250 huisgezinnen in stand gebleven en de andere helft dermate gewijzigd, dat, in plaats van het daarbij bedongen getal en de soort van personen, 4000 andere, ter keuze van het Gouvernement, kunnen worden geplaatst. De drangredenen, die ons hebben aangespoord, om in die schikking te treden en de voorwaarden, waarop deze nadere overeenkomst gesloten is, zijn in der tijd aan Ul. medegedeeld en door Ul. goedgekeurd, zoodat wij hieromtrent in geene nadere bijzonderheden behoeven te treden.

De

De uitvoering echter van de eerste helft van het kontrakt is geenszins geschied overeenkomstig de bedongene voorwaarden. Bij het kontrakt toch, was uitdrukkelijk bepaald, dat geene andere dan *valide* personen in de Etablisfementen der Maatschappij zouden worden opgenomen, en de arbeiders-huisgezinnen daarin gratis geplaatst en door of van wege de Permanente Kommissie gedesigneerd zouden worden. Aan geene dezer voorwaarden is voldaan, en door een' zamenloop van omstandigheden zijn wij verhinderd geworden, daarin tot dus verre het vereischte herstel te reklameren. —— De Memorie, die wij echter nu deswege aan het Gouvernement hebben ingediend, waarin mede voorstellen ter voorkoming van verdere schade voor de Maatschappij, veroorloven wij ons, Ul. bij deze gelegenheid ter inzage aan te bieden. Daaruit kan het blijken, dat niet minder dan 1122 *invalide* en 763 *half invalide* personen naar de Etablisfementen zijn opgezonden, en, daar voor het onderhoud der in de Koloniën opgenomene personen eigenlijk niets betaald wordt, maar de sommen bij het kontrakt bedongen, slechts strekken kunnen om de kosten hunner vestiging te voldoen, zoo zijn tot het onderhoud van zoo vele invaliden aanmerkelijke uitgaven noodig geweest, die, door geenen arbeid vergoed, geheel ten laste der Maatschappelijke kas gekomen zijn. Wij herhalen het, de kennis dier bijzonderheid, die in genoemde Memorie in het breede ontwikkeld wordt, is volstrektelijk noodzakelijk om den Staat der Koloniale huishoudelijke aangelegenheden wel te beoordeelen.

Na deze opheldering zullen wij thans in de eerste plaats tot de financiële aangelegenheden der Koloniën

overgaan: —— zullende die van de Maatschappij in het algemeen in eene bijzondere Memorie van ons Medelid FABER VAN RIEMSDIJK behandeld worden. Vervolgens zullen wij den physieken en zedelijken toestand der Kolonisten schetsen en eindelijk de vooruitzigten opgeven, die de tegenwoordige staat van zaken oplevert.

Vangen wij dan aan met de financiële aangelegenheden onzer Etablissementen, dewijl in dezelve verre weg het talrijkste gedeelte der bevolking gevestigd is en de uitgaven zich hoofdzakelijk tot deze bepalen, en volgen wij daarin dezelfde orde, in welke die zijn daargesteld.

Uit den Staat onder N°. 1 hierbij overgelegd, blijkt, dat aan het Etablissement de *Ommerschans* de oogst van het vorige jaar opgebragt heeft . . . *f* 33,581 : 16

Dat aan dit Etablissement in geld en geldswaarde van wege de Maatschappij is verstrekt geworden		- 31,163 : 72
Terwijl de fabrijk-arbeid aldaar heeft opgeleverd, volgens de rekening-kourant onder N°. 2 hierbij gevoegd		- 8,532 : 92½
Alzoo heeft de geheele ontvang te *Ommerschans* bedragen		- 73,277 : 80½
Daarentegen heeft hetzelve Etablissement aan andere afgeleverd, volgens opgem. staat en rekening.	*f* 10,173 : 85	
Er is aan grondontginning besteed.	- 3,060 : —	
Totaal		*f* 13,233 : 85

Zoo-

Zoodat door hetzelve is verbruikt voor eene waarde van . . . . *f* 60,043 : 95½

Gemelde ſtaat en rekening-kourant loopen over het jaar van 1 Junij 1825 tot 1 Junij 1826; — zijnde dit tijdvak voor de Koloniale begrooting aldus geſteld, uithoofde met 1 Junij de veldarbeid, tot het afgeloopen jaar behoorende, is geëindigd en tevens de oogst des voorgaanden jaars genoegzaam gekonſumeerd, de magazijnen voorts van veldvruchten ledig zijn en derhalve dit tijdſtip het geſchikſte is, voor de afſcheiding van het jaar der Koloniale begrooting.

Het gemiddelde getal hoofden hier verpleegd, heeft bedragen 1200, hetwelk dus doet zien, dat de kosten van verpleging per hoofd *f* 50 : 03½ beloopen: dat is nagenoeg dezelfde ſom, waarop de verpleging bij het daarſtellen van het Etablisſement, is geraamd geworden.

Al verder blijkt uit de rekening-kourant, dat ſlechts door de 798 alhier aanwezige valide Kolonisten heeft kunnen verdiend worden het volle onderhoud, ten bedrage van . . . . *f* 38,900 : —

En dat de verdere verdienſten van 112 Kolonisten, die ſlechts voor ¼ gedeelte hebben kunnen voorzien in hun onderhoud, bedragen hebben . . . . - 1,400 : —

Te zamen uitmakende . . . . . *f* 40,300 : —

Waarmede vergeleken de boven vermelde waarde van den oogst, ad. *f* 33,581 : 16

Transportere *f* 33,581 : 16 *f* 40,300 : —

Transport	*f* 33,581 : 16	*f* 40,300 : —
en van den fabrijk-arbeid, ad. -	8,532 : 92½	
te zamen		*f* 42,114 : 08½

Zoo blijkt, dat de gem. opbrengst op het onderhoud van de Kolonisten, voor zoo verre dezelve valide zijn, een batig saldo heeft opgeleverd van . . . . . . -	1,814 : 08½

Ongerekend nog 100 morgen boekweite veen tot kultuur gebragt, waarvan het verdiende arbeidsloon heeft bedragen *f* 4000.

Uit die rekening-kourant blijkt dus ten duidelijkste, dat de inkomsten van dat Etablissement, in betrekking tot de valide bevolking van hetzelve beschouwd, een niet onbelangrijk voordeelig resultaat opgeleverd hebben.

Boven en behalve deze valide bevolking, zijn echter hier verpleegd geworden 250 geheel invalide personen van het Gouvernement overgenomen, 40 van partikulieren geplaatst en de reeds vermelde 112 personen, die slechts voor ¼ in hun onderhoud hebben voorzien.

De nominative lijsten derzelve zijn aan het Gouvernement aangeboden, met verzoek, om dezelve in loco te willen doen konstateren, en om vervolgens deswege maatregelen ter voorziening te nemen.

De uitschotten nu ten behoeve van deze gedaan, hebben, volgens den staat No. 1, bedragen .		*f* 18,710 : —
Voegt men hier wederom bij het montant der produkten van dat Etablissement ten behoeve der Maatschappij verkocht of afgeleverd, ten bedrage van . . .	*f* 10,173 : 85	
Transportere	*f* 10,173 : 85	*f* 18,710 : —

En

Transport	*f* 10,173 : 85	*f* 18,710 : —
En het betaalde aan grondontginning	ad 3,060 : —	
te zamen		*f* 13,233 : 85
Zoo verkrijgt men		*f* 31,943 : 85

ongeveer gelijk ſtaande met de geldelijke uitgaven aan dat Etablisſement gedaan, welke derhalve genoegzaam alleen ten behoeve van de invalide kolonisten hebben moeten geſchieden, dewijl de Maatſchappij de volle waarde van de afgeleverde produkten, ten bedrage van *f* 10173 : 85 heeft genoten, en de *f* 3060 : — wegens grondontginning uitgegeven, ongeveer gedekt worden door het batig ſaldo van den oogst en fabrijk-arbeid op het onderhoud van de valide kolonisten. Zoo dat, wierd de ſom ten behoeve van de invalide Kolonisten beſteed aan de Maatſchappij vergoed, of ware dezelve op grond van de voorwaarden des kontrakts zelven van hun onderhoud ontſlagen geweest, dan zoude het Etablisſement aan de *Ommerſchans* volkomen door deszelfs eigene middelen hebben beſtaan.

Dit reſultaat voorzeker is zoo volledig en beſlisſend als immer kan worden verlangd. Hieruit toch blijkt het, dat wanneer de vereischte hoeveelheid gronds, bij een Etablisſement behoorende, tot kultuur gebragt is, de opbrengst van dien grond, gevoegd bij den fabrijkmatigen arbeid, volkomen toereikende is, om in de behoefte van hetzelve te voorzien, en dit reſultaat is te meer volledig, daar vele der gronden bij dit Etablisſement, eerst voor de eerſte maal vrucht gedragen hebbende, minder hebben opgeleverd, dan men in het vervolg van dezelve

mag verwachten. Dat de langdurige droogte des voorgaanden jaars voor de kultuur van ligte gronden niet voordeelig is geweest, en de verkochte goederen uit hoofde van de lage markt, voor geringe prijzen afgeleverd zijn, is het bewijs, dat onze berekening, zoowel wat de kosten der verpleging, als de opbrengst der gronden betreft, volkomen aan de verwachting beantwoordt.

Daarbij komt nog in aanmerking, dat bij het aanwezen van een grooter getal valide perſonen, de opbrengst van den grond mede grooter zoude zijn geweest, daar voor als nog ſlechts 700 morgen gronds is gekultiveerd van de 1000, die volgens het ontwerp tot kultuur gebragt moeten worden, zoodra daartoe de noodige handen aanwezig zullen zijn.

De Staat Sub. No. 3, hiernevens overgelegd, betreft het 1 Etablisſement te *Veenhuizen*, en wijst even omſtandig aan de onderſcheidene posten van uitgaaf, ten behoeve van hetzelve beſteed, benevens de opbrengst van den oogst en het aan andere etablisſementen afgeleverde. Uit dien Staat is geformeerd de Rekening-kourant onder N°. 4, hierbij gevoegd, waaruit blijkt, dat de

oogst aldaar heeft opgeleverd	*f* 25,005 : 17
de fabrijk-arbeid der Weezen	- 4,561 : 27
En dat de waarde der nieuw aangemaakte gronden bedraagt	- 12,418 : —
Zoodat de inkomſten bedragen . . .	*f* 41,984 : 44
De verpleging der valide perſonen, alhier gevestigd, heeft gekost	- 39,000 : —

Het-

Hetwelk dus een batig saldo oplevert van *f* 2,984:44

Uit die Rekening-Kourant blijkt verder, dat het onderhoud der Weezen jaarlijks kost *f* 50 en der arbeiders huisgezinnen *f* 44 per ziel. — Dan uit den staat N°. 3 blijkt tevens, dat in dit Etablissement verpleegd zijn 579 Weezen, die door hunne jongheid geen aandeel aan eenigen arbeid hebben kunnen nemen, en bovendien 386 Weezen, die om dezelfde reden, slechts voor de helft in hun onderhoud kunnen voorzien, waaraan derhalve, van wege de Maatschappij niet minder dan *f* 38,600: — heeft moeten worden besteed. Ook van deze tot den arbeid ongeschikte kinderen zijn de nominative lijsten aan het Gouvernement ingezonden, om daaromtrent voorziening te erlangen of wel de ontheffing van eenen last, welke strijdig met het geslotene kontrakt, der Maatschappij is opgelegd.

Nogtans is het resultaat bij dat Etablissement verkregen, ten uiterste voordeelig en verdient hetzelve te meer als zoodanig beschouwd te worden, daar de opbrengst der gronden, in evenredigheid van den korteren tijd van het bestaan van dat Etablissement en van de mindere hoeveelheid reeds gekultiveerde gronden, veel aanzienlijker geweest is dan aan de *Ommerschans*, hetgeen aan de gunstige ligging der gronden en den beteren aard des bodems moet worden toegeschreven.

De Staat, onder N°. 5 hierbij overgelegd, betreft het 2e Etablissement te *Veenhuizen*, en wijst aan al de onkosten, ten behoeve van hetzelve aangewend, ten bedrage van . . . . *f* 73,449:47

Transportere *f* 73,449:47

Transport f 73,449 : 47

Zoo mede hetgene door dat Etablisſment aan het 3e geſticht is afgeleverd, (*) — de waarde der gronden aldaar gekultiveerd en de onderhouds-kosten aan invaliden aldaar beſteed, te zamen ten bedrage van . - 76,236 : 40½

Welke opbrengst dus bij de vermelde onkosten nog een batig Saldo oplevert van f 2,786 : 93½

De gronden bij dat Etablisſement dragen dit jaar de eerſte vrucht.

Verleden jaar was hier alles nog heideveld en thans prijken er 400 morgen gronds met een gewas zoo ſchoon als immer kan worden verlangd.

De Staat, onder N°. 6 hierbij overgelegd, betreft het 3 Etablisſement te *Veenhuizen*, eerst ſinds het afgeloopen najaar en den winter bevolkt. De uitgaven aldaar hebben beloopen f 14,400 : —, dat is f 25 : — per hoofd voor 576 Weezen, die gemiddeld gedurende zes maanden aldaar zijn gevestigd geweest.

Het onderhoud der nog niet arbeidende kinderen aldaar heeft bedragen f 9942 : 74½, terwijl de arbeid der overigen de kosten van hun onderhoud blijkt te hebben goedgemaakt, volgens bijgevoegden Staat No. 7.

Eindelijk; de Staat ſub No. 8 betreft de uitgaven en

(*) De afleveringen van dat Etablisſement aan het derde hebben beſtaan in vroeger voor hetzelve opgeſlagen voorraad, welke door het niet aankomen van de ſterkte, waarop gerekend was, hier overvloedig was geworden, weshalve de Rekening van dat Geſticht, welke daarmede aanvankelijk gedebiteerd was, bij de aflevering aan het derde Geſticht wederom heeft moeten gekrediteerd worden.

en opbrengsten van het Instituut van opvoeding, en doet zien, dat de uitgaven aldaar bedragen hebben de som van . . . . f 5752:20½

En de opbrengst . . . . - 6638:93

En er derhalve een voordeelig saldo overblijft van . . . . f 886:72½

Thans blijven ons nog te behandelen over de uitgaven en inkomsten der vrije Koloniën, de kosten van het algemeen Bureau en de zoodanige, die het beheer van nog ongekultiveerde gronden en andere aangelegenheden der Maatschappij vorderen.

Deze punten alle afzonderlijk te behandelen zoude zoo wel eene groote wijdloopigheid vorderen als moeijelijk duidelijk daar te stellen zijn, en zulks uit hoofde, dat ruim 100 hoeven ledig staan en vele gronden derzelve ten voordeele van de Maatschappij gekultiveerd worden, waarvan het produkt deels aan de Etablissementen te *Veenhuizen* is afgeleverd, waarvoor de rekening dier Etablissementen is belast geworden, — gelijk onder anderen uit den Staat sub N°. 3 kan worden gezien; terwijl een ander gedeelte verkocht of tot zaadkoren voor nieuwe gronden gebruikt is; zoodat de schifting dezer posten en de berekening van de daartoe aangewende uitgaven, slechts bij raming zouden kunnen worden opgegeven, en mitsdien vele onzekerheid zoude kunnen insluiten.

Er bestaat echter in de inrigting van de administratie der vrije Koloniën een veel eenvoudiger en gemakkelijker weg, om met juistheid de resultaten der inwendige huishouding dezer Koloniën op te maken, namelijk de geldelijke rekening des Direkteurs, waaruit blijkt, welk totaal over een boekjaar is ontvangen en uitgegeven; en dat te ver-

vergelijken met de waarde van hetgene de Maatſchappij daarvoor zoo in gebouwen, vee, gronden, als in geld terug bekomen heeft.

De ſtaat N°. 9 hierbij overgelegd, is tot dat oogmerk ingerigt, daaruit blijkt dan, dat alle gelden bij den Direkteur ontvangen en tot het boekjaar behoorende, benevens hetgene op 1° Junij j.l. nog betaald moest worden, bedragen heeft . . . . *f* 220,319 : 49

Dat aan gebouwen, vee en boerderij-gereedſchappen aangekocht, en dus de waarde daarvan aanwezig is voor	*f* 45,313 : 82½	
Voor de naar *'s Hage* verzonden en aldaar verkochte aardappelen en turf door de Permanente Kommisſie genoten is in geld . . . . . . -	3,756 : 50	
Aan dezelve door het Gouvernement gerestitueerd is, voor door den Direkteur uitbetaalde penſioenen, ſoldijen en transport-gelden van Bedelaars -	7,501 : 33½	
Voor gronden tot kultuur gebragt bij de onderſcheidene Etablisſementen, is beſteed -	73,066 : —	
De uitgaven voor de nieuwe gronden in Kolonie N°. 7 en te *Diever* hebben bedragen . . . . -	3,677 : 50	
Ten behoeve der invaliden in de Etablisſementen is aangewend . . . . -	74,802 : —	
Transportere	*f* 208,117 : 16	*f* 220,319 : 49

bij

	Transport f 208,117 : 16	*f* 220,319 : 49
Bij het 2de Etablissement te *Veenhuizen* aan waarde van turf aangemaakt en voorhanden is . . . . -	2,695 : —	
Aan restanten in de winkels voorhanden is . . . . -	5,205 : 57	
En dat het Saldo bij den Direkteur in kas beloopt . . -	6,220 : 60	
Zoodat de uitgaven hebben bedragen		- 222,238 : 33

Hetwelk dus aantoont, dat deze Rekening een batig Saldo oplevert van . . *f* 1918 : 84

Op den Staat sub N°. 10 is in nadere bijzonderheden aangewezen de verantwoording der posten, hier in rekening gebragt; en daar alle geldelijke uitgaven in de Koloniën geschieden door den Direkteur, en hij dus voor alle sommen aldaar aangewend wordt gedebiteerd, zoo levert dan ook deze rekening een volledig overzigt op van den financiëlen toestand der Koloniën, dewijl er geene uitgaven ten behoeve derzelve gedaan zijn, die op deze rekening niet voorkomen. Het resultaat daarvan is dan ook zoo voldoende als met eenige billijkheid kan worden verlangd, en het is dat te meer, daar vele tegenspoeden het voorgaande jaar de Maatschappij hebben gedrukt, die alle over bekend zijn en deels thans reeds door de gunstige schikkingen van het Gouvernement zijn uit den weg geruimd (*) en deels, naar wij ons verder mo-

(*) Bij het nieuwe kontrakt met het Gouvernement aangegaan,

mogen vleijen, uit den weg geruimd zullen worden; terwijl tevens de bevolking het meest in het afgeloopen najaar en den winter is toegenomen, daar, zoo dit vroeger plaats had gehad, voorzeker 100 morgen gronds meer tot kultuur zouden zijn gebragt: ook zijn de administratie-kosten zeer drukkende geweest, dewijl het getal der geëmploijeerden geëvenredigd is geworden naar het aantal menschen, dat wij volgens de geslotene kontrakten moesten verwachten en die nogtans niet opgezonden zijn. — Zoo men onder den drang van zoo vele zamen werkende nadeelige oorzaken niet achteruitgaat, maar nog een voordeelig saldo bekomt, heeft men waarlijk redenen, om met de inrigtingen tevreden te zijn.

Na dus aangetoond te hebben, dat de inwendige huishouding der Koloniën zich in eenen gunstigen toestand bevindt, zij het ons thans vergund UL. aandacht te bepalen tot het *tweede* gedeelte van ons Verslag, namelijk de physieke en zedelijke gesteldheid der Kolonisten. Wij zullen ten aanzien van de Etablissementen dezelfde orde volgen, als voor de financiële aangelegenheden. Ten aanzien echter van het tijdperk, gaat het onderzoek van dat onderwerp over het gewone boekjaar der Maatschappij, dat is van 1 April 1825 tot 1 April 1826, als zijnde zulks overeenkomstig de bepalingen vroeger vastgesteld. Wij zullen dus met de *Ommerschans*, een aanvang nemen.

De bevolking, aldaar verpleegd, heeft, gedurende dat tijdvak, gemiddeld ruim 1200 menschen bedragen. In de

laatst

gaan, zijn de kosten ten behoeve van de invaliden aangewend gedekt geworden.

laatst afgeloopene zomermaanden namelijk, waren er ruim 900 hoofden, als wanneer 360 der meest valide en meest geschikte menschen naar *Veenhuizen* zijn over geplaatst, en in de maand September 1825 een getal van 114 zijn ontslagen.

Deze hadden de oververdiensten verworven, die hun volgens de reglementen der Maatschappij waren toegezegd, en ontvingen alzoo bij hun vertrek, eene som van *f* 2977 : 24½; hetgeen een bewijs is voor de toenemende geschiktheid tot den arbeid dezer lieden, daar zelfs deze som slechts het ⅓ uitmaakt van hetgene zij boven de kosten van hun onderhoud hadden verdiend; wordende hun een ander derde dier oververdiensten wekelijks uitbetaald en het laatste ⅓ gestort in het reservefonds, om daaruit bij ziekte, of ten tijde, dat de gesteldheid des weders geen' veldarbeid toelaat, verpleegd te worden.

Gedurende het afgeloopene najaar en den winter echter zijn wederom naar de *Ommerschans* gedirigeerd pl. m. 500 hoofden, waardoor de bevolking tot ruim 1300 is aangegroeid. De wetten van het Rijk, ten aanzien der Bedelarij, op last van Zijne Majesteit ten uitvoer gebragt zijnde, heeft zulks de opvatting van de meeste Bedelaars in de Noordelijke Provinciën ten gevolge gehad; de strenge handhaving dezer wetten op vele plaatsen heeft tevens veroorzaakt, dat velen, die door arbeid hun bestaan vinden konden, zich niet blootgesteld hebben van opgevat te worden, zoodat werkelijk meestal slechts invalide en gebrekkige menschen zijn opgezonden geworden, die niet zeldzaam verhongerd, verkleumd en ziek werden aangebragt. Voorzeker hadden deze voor den arbeid ongeschikte menschen, ingevolge Zijner

Ma-

Majesteits Besluit van den 12 October 1825 No. 176 en de kontrakten met de Maatschappij aangegaan zelven, naar *Hoorn* moeten worden opgezonden, dan gewigtige drangredenen in de aan Ul. medegedeelde Memorie ontvouwd, hebben zulks tot op dezen oogenblik verhinderd en dus zijn deze menschen in het belang van het Gouvernement, te *Ommerschans* verpleegd geworden.

Tot het tijdstip toe van de opzending dier menigte gebrekkigen en zwakken, hadden wij ons altijd over de geringheid der sterfte in de Etablisfementen der Maatschappij te verheugen gehad; toen echter een groot aantal bejaarde, veelal gedebaucheerde wezens, een groot aantal moeders met zuigelingen en niet minder dan 150 zeer jonge kinderen derwaarts waren opgezonden, midden in eenen strengen winter, — is dezelve in de *Ommerschans* ontzettend vermeerderd; hebbende de sterfte over het geheele dienstjaar 114 hoofden bedragen; terwijl dezelve in de daarop volgende maanden April en Mei van dit jaar nog is toegenomen, doch in Junij wederom is verminderd, en thans tot de gewone verhouding schijnt terug te keeren.

Deze groote sterfte echter, is niet enkel aan de opgegevene oorzaken toe te schrijven, maar is door toevallige omstandigheden vermeerderd. De mazelen namelijk, zijn door eene bedelaresse, uit *Zeeland* opgezonden, te *Ommerschans* aangebragt, en hebben van de jonge en zwakke kinderen velen in het graf gesleept. Katharale koortsen zijn door de koude, gevolgd op eenige warme dagen, in de maand Maart op meer plaatsen in ons Vaderland menigvuldig geweest en aan de *Ommerschans*

zoo

zoo algemeen, dat van meer dan 30 geëmploijeerden en bouwlieden op de groote hoeven buiten het Etablissement, naauwelijks *zes* zijn verschoond gebleven. Sterke gestellen hebben deze ziekte zeer gelukkig doorgestaan, vele verzwakte en gedebaucheerde menschen echter zijn in dat Etablissement daardoor bezweken. Zulk een groot aantal zieken was een zoo buitengewoon verschijnsel in onze Etablissementen, dat onze geneeskundige inrigting, hoezeer anders voor den gewonen staat zeer wel ingerigt, geenszins aan het oogmerk voldeed en meerdere wijzigingen heeft moeten ondergaan, die dan ook met het beste gevolg zijn tot stand gebragt en thans zeker weinig meer te wenschen overlaten.

Buitengewoon was voorzeker zoodanig eene sterfte in dat Etablissement; dan zij was dit geenszins, in vergelijking met die in andere Gestichten van Bedelaars, elders gevestigd, en wij moeten zulks aantoonen, ten einde het gelukkig onderscheid, dat zelfs bij deze buitengewone omstandigheid, tusschen de inrigtingen van de *Maatschappij van Weldadigheid* en soortgelijke inrigtingen elders bestaat, te doen opmerken. Hiertoe dan verwijzen wij Ul. naar het werk van den Heer C. J. NIEUWENHUIS, ons medelid, getiteld: *Geneeskundige plaatsbeschrijving van Amsterdam*, 3e. deel. Aldaar kan men van bladz. 53—98 eene omstandige beschrijving vinden, van het werkhuis te *Amsterdam*, en daaruit zal men zien, dat geene kosten gespaard zijn geworden ter daarstelling van een geschikt gebouw voor een Werkhuis: — dat de verpleging in hetzelve niet minder dan *f* 128:— per hoofd jaarlijks kost, maar dan ook zeer doelmatig is, en dat in-

 zon-

zonderheid niets is gespaard, om de verpleging der zieken op het doelmatigst in te rigten. En wat zijn nu de resultaten, die deze inrigting, ten aanzien van de sterfte, oplevert, vergeleken met de bevolking?

Uit een onderzoek in de authentieke registers, in dat huis gehouden en berustende, is het gebleken, dat 12 jaren door één gerekend, jaarlijks van de 7 Bedelaars er één sterft: — van diegenen, welke zich vrijwillig hebben aangegeven van de 10 hoofden één: — van de kinderen der Bedelaars van de 5 één: terwijl van de 21 kinderen der vrijwilligers slechts één stierf, en dat zelfs in de jaren 1812 en 1813 meer dan ¼ der bevolking Bedelaars ieder jaar van het gemiddeld getal der aldaar gepleegd wordende, is overleden; en na deze daadzaken te hebben opgegeven, meenen wij gerustelijk te mogen vragen, of, zoo dit het resultaat is, hetwelk met aanwending van zoo vele grootere kosten in een der best ingerigte Bedelaars-werkhuizen in de steden kan verkregen worden, het iets ten nadeele der Bedelaars-Etablissementen ten platten lande bewijzen kan, dat onder een zamenloop van de meest ongunstige omstandigheden, de sterfte aldaar voor één jaar is aangegroeid tot eene hoogte, nog altijd aanmerkelijk beneden de middelbare sterfte onder de bewoners van een der best ingerigte Bedelaars-werkhuizen in eene stad? Waarlijk dat kan aan geenen twijfel onderworpen zijn, en dit doet dan ook genoegzaam zien, dat het ongepast is voor de plaats gehad hebbende sterfte in de *Ommerschans*, eene andere oorzaak aan te nemen, dan die uit de zwakheid der gestellen en het ongunstige saizoen is voortgesproten. Ondanks

danks onze overtuiging dat hieraan alleen de buitengewone sterfte moet worden toegeschreven, hebben wij echter niet verzuimd, alle die inrigtingen tot stand te brengen, welke geneeskundigen ter bevordering der gezondheid hebben dienstig geacht; zelfs hebben wij cirka 200 van de zwakste uit dat Etablissement in de voorgaande maand doen overbrengen naar het Bedelaars Instituut te *Veenhuizen*, dezelve aldaar geheel afgezonderd en eene bijzondere wijze van verplegen en arbeid voor dezelve vastgesteld, onder het onmiddellijk opzigt van den platte lands Heelmeester SMIT, aan wiens onvermoeiden ijver en bekwaamheid wij reeds zoo menige gewigtige diensten te danken hebben, — ten einde te beproeven in hoe verre het mogelijk is, het verzwakt en vooral gedebaucheerd gestel van de diepst gevallenen dezer soort van wezens te herstellen, en op deze wijze zullen wij trachten een' nieuwen dienst aan de menschheid te bewijzen, door de onreine bron als het ware te verstoppen, waaruit, bij de voortplanting van het menschelijk geslacht, in den laagsten stand der Maatschappij zoo veel onheil en verzwakking ontstaat.

Wij zullen hier verder het akelig tafereel niet schetsen van de diepe verbastering, waartoe de ellendigsten onder de ellendigen der menschheid afdalen kunnen; men moet dit gezien hebben om het te kunnen gelooven. Het hart krimpt weg bij het aanschouwen der hevige kwalen, waaronder zoo vele lijden en welke in de gewone Maatschappij slechts zeldzaam zoo geheel kunnen worden waargenomen, als bij hunne geneeskundige behandeling in de Etablissementen van de Maatschappij. Is het te

verwonderen, dat onder een zamenraapfel van die foort van wezens eene groote fterfte plaats heeft, wanneer een ongunftig faizoen zulks bevordert, en is het niet hoogst belangrijk voor de Maatfchappij, dat aan zulke voorwerpen verhinderd wordt, hunne kwalen in dezelve voort te planten; kwalen, die het menfchelijk leven, tot in de bronnen van deszelfs ontftaan, verpesten? Gelukkig evenwel, dat niet allen die door behoefte of wangedrag tot den bedelzak gebragt worden, zoo diep gevallen zijn. Was dit zoo, dan zou men het geheele Gefticht der Bedelaars, als van melaatfchen uit de gewone Maatfchappij moeten afzonderen. Vele anderen dan zijn minder diep gevallen en voor phyficke en zedelijke verbetering niet onvatbaar.

Wat nu den zedelijken toeftand der bevolking aan de *Ommerfchans* betreft, het zoude eene ijdele hoop zijn, zich te vleijen, dat in een zoo kort tijdbeftek, daarin bij allen reeds eene aanmerkelijke verbetering ware te weeg gebragt; dan er is nogtans veel gedaan, en de uitflag daarvan, is hoogst aanmoedigend. Ten bewijze hiervan hebben wij hier nevens gevoegd, onder N°. 11, het verflag van den Heer AMSHOFF, predikant aldaar en met het godsdienftig onderwijs belast, voorts dat des Heeren Kapellaans A. TEMPELMANS aldaar, onder N°. 12, en dat van den Adjunkt Direkteur voor het fchoolonderwijs den Heer VAN WOLDA, onder N°. 13. — Dezelve zijn zoo volledig, dat wij daarbij niets te voegen hebben, maar vermeenen, ons gerustelijk op dezelve te mogen beroepen.

Wat den toeftand des landbouws van dit Etablisfement be-

betreft, de oogst, die thans op de velden van de *Ommerschans* prijkt, is zoo voordeelig, dat wij eene grootere opbrengst, dan die van het verleden jaar, mogen verwachten, en ons dus bij voortduring die zelfde progresſie en toeneming van middelen van beſtaan mogen beloven, die wij tot dus verre van jaar tot jaar hebben ondervonden.

In gelijke evenredigheid is er de veeſtapel uitgebreid; het aantal koeijen en jong vee aanwezig, bedraagt . . . . 386 ſtuks.
dat der paarden . . . . 38 id.
ſchapen . . . . 1838 id.
en varkens . . . . 121 id.
zoodat zoo wel in de bemesting der gronden als voeding der Kolonisten behoorlijk voorzien kan worden.

Gaan wij thans over tot het 1ſte Inſtituut, zijnde een der Weezen te *Veenhuizen*.

Wat de gezondheid der kinderen aldaar betreft, deze laat niets te wenſchen over; een aantal van 1189 Weezen en 340 buiten bewoners zijn aldaar gevestigd, waaronder geene zieken van eenig belang worden gevonden; alle dragen den blos der gezondheid op de kaken; niet een eenige is met huid- of hoofdziekte gekweld, en alle zijn in gevleeschdheid, en de meeste ook in grootte toegenomen.

Het getal der geſtorvene Weezen in dit Inſtituut heeft over het afgeloopen jaar 11 bedragen en dus nog minder dan één van de honderd. — Waarlijk eene zeer geringe ſterfte. Van de buiten bewoners zijn er 9 zielen overleden.

In het godsdienſtig- en ſchoolonderwijs worden hier, bij voortduring, de beste vorderingen gemaakt. Het verſlag van den waardigen Leeraar der Hervormden, HEERSPINK, voegen wij ten bewijze daarvan, onder N°. 14, hiernevens, als mede dat van den Heer Pastoor BOERS, onder N°. 15, terwijl wij ten aanzien van het ſchoolonderwijs ons refereren aan verm. verſlag van den Heer VAN WOLDA.

De zedelijkheid der kinderen, voldoet aan onze hoop, er is geen ſpoor van zedeloosheid onder dezelve aan te treffen.

De landbouw bij dat Etablisſement, overtreft onze verwachting: de vruchten, van dit jaar, beloven eenen ruimen oogst.

Het tweede Etablisſement te *Veenhuizen* voor Bedelaars beſtemd, is voor het binnenſte gedeelte bevolkt met 351 hoofden. Van deze zijn tot 1 April j. l. ſlechts 18 hoofden overleden. De buitenſte omtrek wordt bewoond deels door arbeids-huisgezinnen, deels door zoodanige huisgezinnen, die zich vrijwillig ingevolge het beſluit zijner Majeſteit van den 12 October 1825 N°. 175, hebben aangegeven, ten bedrage van 438 zielen; van deze zijn er tot 1 April j. l. 16 overleden.

De geringe ſterfte in dit Etablisſement, alwaar de geheele inrigting en behandeling dezelfde is als aan de *Ommerſchans*, bewijst beter dan het breedvoerigſte betoog, dat alleen in de ſoort van menſchen naar laatstgem. plaats opgezonden, en andere toevallige oorzaken, de buitengewone ſterfte te *Ommerſchans* te zoeken is.

De toeſtand van het godsdienſtig- en ſchool-onderwijs

is

is reeds kennelijk gemaakt door de verm. rapporten van de Heeren HEERSPINK, BOERS en van WOLDA. — De tijd, gedurende welke deze menfchen hier gevestigd zijn, is te kort, om reeds daarvan uitgebreide uitwerkingen te befpeuren; dan wij mogen ons vleijen, dat hetzelve niet minder vruchtbaar zijn zal, dan wij zulks elders bij gelijkfoortige menfchen hebben waargenomen.

Gelijk reeds gezegd is, dragen de gronden aldaar den eerften oogst, als zijnde in het verleden jaar van heideveld tot kultuur gebragt. In weerwil der droogte is de uitflag daarvan zoo gelukkig geweest, dat men weinig oude bouwlanden zal aantreffen, die een' beteren oogst belooven.

Het 3e. Etablisfement te *Veenhuizen* is wederom, wat de binnenzijde betreft, met Weeskinderen bevolkt; de buiten omtrek daarentegen met arbeiders-huisgezinnen. Het getal der eerfte bedraagt 479 hoofden en dat der laatfte 198. — De bevolking van dat Etablisfement heeft grootendeels in het afgeloopen najaar en den winter plaats gehad; de inrigtingen alhier zijn dezelfde als die voor het 1e. Etablisfement. Wij mogen dus hier ook gelijke refultaten als daar verwachten.

In de aan ul. bekende memorie hebben wij meerdere daadzaken, tot den aard der derwaarts opgezondene bevolking betrekkelijk, ontwikkeld, waaraan wij ons dus verzoeken te mogen refereren.

Uit hoofde van de late bevolking van dat Etablisfement zijn nog geene gronden bij hetzelve tot kultuur gebragt; intusfchen worden de kinderen en overige bewoners in

den Landbouw en den fabrijk-arbeid behoorlijk geoefend.

Ten aanzien van het zedelijk en godsdienſtig onderwijs, refereren wij ons wederom aan de voormelde rapporten van de Heeren HEERSPINK, BOERS en VAN WOLDA. Daaruit zal het blijken, dat hier alles gedaan wordt, wat ter bereiking van het zoo gewigtig oogmerk, zedelijke ontwikkeling en zedelijke beſchaving, ſtrekken kan.

Thans blijft ons alleen over te ſpreken van den phyſieken en zedelijken toeſtand in de vrije Koloniën en in het Inſtituut van opvoeding.

Uit het verſlag, onder N°. 16 hierbij overgelegd, van den waardigen Leeraar CLINGE, wiens onvermoeide ijver verre boven onzen lof verheven is, kan het blijken, welke belangrijke vorderingen in dat opzigt in de Koloniën N°. 1, 2 en het Inſtituut te *Wateren*, bij de Protestantſche Kolonisten gemaakt zijn. Uit dat van den Eerwaarden Heer JENTINK, onder N°. 17 hierbij gevoegd, blijkt zulks ten aanzien van *Willemsoord*; terwijl mede de verſlagen van de Eerw. Heeren Pastoor SCHRIEVER en den Kapellaan VAN MUNSTER, ſub 18 en 19, den voortgang der godsdienſtige beſchaving der R. K. gezinden dier Koloniën doen zien. Verbazend zijn inderdaad de vorderingen in dat opzigt gemaakt, niet alleen in het leerſtellige, maar tevens ook daarin, dat bij vele huisgezinnen de invloed van de leer van JEZUS de gemoederen ſtemt tot tevredenheid, naarſtigheid en een liefderijk gedrag jegens elkanderen. Voorzeker laat zich dit nog niet zeggen van alle huisgezinnen,

nen, maar bij velen worden daarvan duidelijke en ſterke bewijzen waargenomen, zoo dat wij ons mogen vleijen, de bewoners der vrije Koloniën zich eenmaal te zullen zien onderſcheiden door eene echte christelijke gezindheid, en dat deze inrigtingen het meest geſchikte hulpmiddel zullen opleveren, ter hervorming van verwaarloosde leden der Maatſchappij.

Uit het rapport van den Heer VAN WOLDA, zal men den Staat en de vorderingen van het ſchoolonderwijs kunnen beoordeelen en daaruit zien, dat niets geſpaard wordt, om hetzelve meer en meer doelmatig in te rigten, en wij ons allezins verheugen mogen ook van deze zijde niet ongelukkig te ſlagen.

In het Inſtituut van opvoeding te *Wateren* zijn thans 57 jongelingen geplaatst, waarvan de Naamlijst onder N°. 20 hiernevens gevoegd wordt. Reeds begint de Maatſchappij de vruchten van deze inſtelling te plukken, zijnde de jongeling GERRIT VAN TUIL in het 1 Etabliſſement te *Veenhuizen*, als Opziener geplaatst op een wekelijksch ſalaris van *f* 3 : 50 en vrije woning: een ander jongeling, met name JOH. HOFMAN van *Tholen*, is, den ouderdom van 21 jaren bereikt hebbende, ontſlagen en naar zijn geboorteplaats terug gekeerd. Uit het verſlag van den Heer MULDER, Inſtituteur aldaar, ſub N°. 21, blijken de overige bijzonderheden, aan welke wij ons refereren, waarbij wij alleen nog te voegen hebben, dat dit Etabliſſement volkomen aan deszelfs beſtemming beantwoordt en wij ons mogen vleijen, daarvan eerlang belangrijke vruchten te zullen inoogſten.

Ziet daar, Koninklijk Vorst en Heer! en Mijne Heeren Leden van de *Kommisſie van Weldadigheid!* Het verſlag, dat wij aan te bieden hebben over het afgeloopen dienstjaar, waaruit wij ons vleijen, dat ten duidelijkſte gebleken zal zijn, dat, hoezeer wij dan ook met bezwaren, onafſcheidelijk van zulke uitgebreide en in hare ſoort geheel nieuwe ondernemingen, te kampen hebben, niet te min het reſultaat zeer voldoende geweest is en onze hoop aanwakkert van het heilrijk oogmerk, dat wij ons hebben voorgeſteld, te zullen bereiken. Thans blijft ons nog overig te handelen van de vooruitzigten, die de ſtaat van zaken ons oplevert, en eenige weinige bijzonderheden, welke in de reeds verhandelde rubrieken minder voegelijk konden worden opgenomen.

In de Koloniën zijn dit jaar bezaaid, als:

Rogge.	750	morgen.
Aardappelen.	708	id.
Klaver.	900	id.
Vlas.	68	id.
Haver, tarwe en garst.	37	id.
Boekweit.	397	id.
Groenland tot hooi en ſchapenweide.	250	id.
Totaal........	3,110	morgen.

Door de aanhoudende droogte en ſterke hette belooft het vlas dit jaar een' minder voordeeligen oogst dan in het voorgaande jaar. In *Willemsoord*, alwaar de rogge dit jaar op gronden heeft moeten gezaaid worden, die de tweede en derde vrucht dragen, heeft dezelve veel gele-

leden; overigens ſtaan de gewasſen vrij wel, vele zelfs zijn uitmuntend geſlaagd.

De bevolking bedroeg op den 1 April j. l. in de gezamenlijke Koloniën 7155 zielen, dat is 2466 meer dan op 1 April 1825, zijnde dezelve nader tot voor weinige dagen wederom tot 7488 zielen geklommen. Wij hebben dit jaar nog eenen aanzienlijken aanwas van bevolking te verwachten, uit hoofde van het nieuw aangegane kontrakt met het gouvernement, ter plaatſing van 174 Invalide militairen huisgezinnen; zoodat hoogstwaarſchijnlijk de bevolking in de gezamenlijke geſtichten dit jaar tot 9 à 10 duizend zielen zal aangroeijen. Zoo men nagaat den invloed, die onze ſtichtingen op het lot van zoo vele menſchen uitoefenen, dan waarlijk mogen wij ons verheugen over de zoo moeijelijke taak, waarmede wij belast zijn! Een zoo uitgebreide werkkring toch, is geſchikt, om ons de ruimſte vergoeding te ſchenken voor eenen arbeid, dien zoo vele vooroordeelen en hinderpalen verzwaren, en gelukt het ons, ons doel te bereiken, dan voorzeker zullen wij eenen ſchat van vergoeding inoogſten, die verre onze verwachting te boven gaat. Wij zullen dan duizenden onzer natuurgenooten uit eenen diepen ſtaat van ellende en verbastering tot zedelijkheid en geluk hebben opgeleid en de bewustheid daarvan, zal ons vergoeding ſchenken voor duizenden teleurſtellingen, hier ondervonden, voor eenen ijver te vaak miskend, en voor opofferingen niet altijd juist beoordeeld.

Onze arbeid is aan de beoordeeling onzer landgenooten in het algemeen onderworpen, en wordt veelal op eene

eene onkiesche wijze en dikwerf oppervlakkig beoordeeld. Laat ons echter ons daarover niet beklagen. Zij, die ons gebreken aanwijzen, doen ons een' werkelijken dienst, en, ten gevalle van dezen moeten wij ons het oppervlakkige en onregtvaardige van anderen getroosten. Op die wijze werkt zelfs het onaangename mede ten goede, maar in het bijzonder ſtaat onze arbeid ter beoordeeling van de Kommisſie van Toevoorzigt, door de Leden der *Maatſchappij van Weldadigheid* zelven verkozen. Ieder jaar mogten wij ons verblijden met eene benoeming van verſtandige en bekwame mannen, geſchikt om onzen arbeid naar waarde te ſchatten en ons onze misſlagen aan te wijzen. Ook de keuze van dit jaar voldoet aan onze wenſchen, en wij kunnen Ul. de verzekering geven, dat, gelijk in het voorgaande jaar het onderzoek naar de aangelegenheden der Maatſchappij gunſtige reſultaten heeft opgeleverd, alzoo ook dit jaar, dat onderzoek de daadzaken, niet zal tegenſpreken, in dit verſlag opgegeven.

Onze vooruitzigten zijn dan niet duister, maar helder, gelijk onze hoop, als gegrond op de aanvankelijke gelukkige ſlaging onzer pogingen, en op het gevoel van kracht, die uit onze hoop ontſpringt. Rustig zullen wij blijven voortgaan op den ingeſlagen weg, en moedig zullen wij, zoo lang ons daartoe de noodige krachten verleend worden, alle hinderpalen beſtrijden, die wij op dezen onzen weg ontmoeten, wel overtuigd, dat het goede niet kan zegevieren, dan na de overwinning op het vooroordeel, den eigenbaat en het booze te hebben behaald.

Wat

Wat de bijzonderheden betreft, die Ul. aandacht verdienen, hiertoe behoort in de eerste plaats het voltooijen van de Protestantsche en Roomsch Kath. Kerk en Pastorijen te *Veenhuizen*.

De goedheid van Zijne Majesteit, onzen geliefden Koning, de belangstelling, waarmede Hoogstdezelve alle ondernemingen vereert, geschikt om den voorspoed en het geluk der ingezetenen van ons gezegend Vaderland te verhoogen, heeft ons in staat gesteld, om deze schoone gebouwen, kosteloos voor de Maatschappij daar te stellen, en de godsdienstige behoefte der Kolonisten aldaar gevestigd, op de meest gepaste wijze te bevredigen. Diep doordrongen van deze en zoo vele anderen weldaden, van het Gouvernement ontvangen, beschouwen wij het als een onzer eerste pligten van onze zijde alles te doen, wat de oogmerken van hetzelve kan bevorderen, en op grond hiervan zijn wij dan ook gaarne getreden in al die modificatiën van het kontrakt van den 1 Maart 1823. Het ontwerp van wijziging van hetzelve door Ul. goedgekeurd, heeft thans zijn volkomen beslag gekregen, en zal zoo spoedig doenlijk in werking gebragt worden.

De geëmploijeerden der Maatschappij zijn dezelfde, die wij in onze vroegere rapporten hebben doen kennen; hun karakter en handelwijze zijn uit dezelve bekend, en wij hebben thans niets daar bij te voegen dan alleen, dat de waardige leeraar CLINGE, Predikant te *Vledder*, die tijdens ons vorig Verslag eerst gedurende zeer korten tijd met het godsdienstig onderwijs in de Koloniën was belast geweest, en toen reeds de beste verwachting deed op-

opvatten, onze verwachting nog verre heeft overtroffen, die wij ons aangaande zijnen ijver hadden beloofd, en waardoor het gemis van den waardigen leeraar HEERSPINK in de vrije Kolonien is vergoed geworden.

De Heer Kapellaan A. TEMPELMAN is thans met het Godsdienstig onderwijs in de *Ommerschans* belast, en kwijt zich met ijver van zijne bediening. De aldaar gestaan hebbende Heer Kapellaan BOERS is thans als Pastoor te *Veenhuizen* geplaatst, en vindt dus hierin eene belooning voor zijne aangewende moeite te *Ommerschans*.

Iets meer te zeggen van de overige leeraars in de Koloniën, zoude slechts eene herhaling zijn van den lof, hun reeds vroeger toegekend. Gelukkig mag de *Maatschappij van Weldadigheid* zich rekenen, zich zoo getrouwelijk in dat moeijelijke gedeelte van hare taak bijgestaan te zien.

Met droefenis echter moeten wij hier vermelden het overlijden op den 19 Januarij j. l. van den Wel-Eerw. Heer W. A. OCKERSE laatstelijk 2e. Secretaris der Maatschappij. Zijne vele verdiensten en betoonde ijver in zijne betrekking gaven hem steeds alle aanspraak op onze genegenheid en erkentelijkheid, en doen ons evenzeer zijn verlies betreuren als zijne nagedachtenis vereeren, in het vertrouwen, dat zijn afgelegd nuttig en deugdvol leven in dankbaar aandenken blijven zal.

Wij hebben gemeend de vermelde betrekking van 2e. Secretaris der Maatschappij niet bepaaldelijk te moeten vervullen, maar door de benoeming van eenen Secretaris der Permanente Kommissie in de waarneming der werk-

zaam-

zaamheden te kunnen voorzien, en tevens bij die gelegenheid het verder toezigt over ons Bureau op eenen vasten en geregelden voet te moeten brengen. — Dien ten gevolge hebben wij den Heer J. VAN KONIJNENBURG CZ., tot hiertoe kommies aan onze Secretarij, tot onzen Secretaris benoemd en aan hem mitsdien opgedragen het geheele bestuur der Secretarij: en den Heer J. VAN SLUITERS, tot hiertoe Kommies bij de Komptabiliteit, tot Algemeen-Boekhouder der Maatſchappij, terwijl wij in de redaktie van het Tijdſchrift DE STAR mede op de beste wijze hebben voorzien.

Wij twijfelen niet, of Gijl. zult met deze benoemingen, die na het overlijden van den Heer OCKERSE, het gevolg waren van gegevene blijken van geſchiktheid en ijver voor hunne reſpektive betrekkingen van die Heeren, wel kunnen genoegen nemen, en tevens gaarne vernemen, dat wij op den duur zoo over hunne werkzaamheden als over die der verdere geëmploijeerden aan ons Bureau W. P. KOUWENHOVEN, C. KRIEGER en C. COENEN zeer tevreden zijn.

Nieuwe maatregelen hebben wij niet voor te dragen, daar Ul. vroegere beſluiten ons den weg aanwijzen, die wij te bewandelen hebben, en de verdere, die wij hebben mede te deelen, betrekkelijk zijn tot de financiële aangelegenheden der Maatſchappij, welke uit het financiëel Verſlag van het Medelid FABER VAN RIEMSDIJK zullen blijken, en waaraan wij dus verzoeken ons te mogen refereren. — Wij eindigen dus hier dit Verſlag met den hartelijken wensch, dat onze onderneming meer en meer de ſtrekking erlangen moge het geluk onzer behoeftige land-

landgenooten te bevorderen, en den zedelijken toestand der armen te verbeteren.

's Gravenhage, *den* 17 *Augustus* 1826.

Namens de Permanente Kommissie van Weldadigheid.

(*Get.*) J. VAN DEN BOSCH.

Fi-

Financiëel Verslag over het achtste Dienstjaar der Maatschappij van Weldadigheid, *sedert* 1 *April* 1825—1826, *van wege* de Kommissie van Weldadigheid *overgelegd ter Vergadering der* Kommissie van Toevoorzigt, *gehouden in* 's Gravenhage, *den* 18 *Augustus* 1826.

MIJNE HEEREN, LEDEN VAN DE KOMMISSIE VAN TOEVOORZIGT!

Het achtste Dienstjaar onzer Maatschappij is met den 31 Maart j. l. ten einde geloopen. Overeenkomstig de bepaling van art. 36 van het Reglement, heeft de *Kommissie van Weldadigheid* de eer, Ul. de verantwoording over dat Dienstjaar aan te bieden.

De baten en lasten van het afgeloopen Dienstjaar staan omtrent gelijk met die van het vorige. De werkkring van de Permanente Kommissie heeft over dezelfde onderwerpen met gelijke uitgebreidheid als in het zevende Dienstjaar geloopen. De inrigting der komptabiliteit in het algemeen, en die der verantwoording in het bijzonder, heeft bijna zonder eenige wijziging behouden kunnen worden. De Permanente Kommissie heeft geene nieuwe financiële maatregelen behoeven te nemen, terwijl die, waartoe de wijzigingen in de kontrakten met het Gou-

vernement aanleiding gegeven hebben, tot het nu loopende Dienstjaar behooren. — Bij het aanbieden dezer rekening zoude de *Kommisſie van Weldadigheid* dus bijna kunnen volſtaan, met Ul. te doen opmerken, dat de Maatſchappij met gelijken tred en in dezelfde loopbaan als het vorige jaar voortgegaan is.

De onderlinge evenredigheid intusſchen van de verſchillende beſtanddeelen der baten en lasten verſchilt zeer veel van die van vorige jaren, en dit verſchil te doen opmerken, de redenen daarvan te doen kennen, en de gevolgen daaruit af te leiden, is het voorname doel, dat de *Kommisſie van Weldadigheid* zich bij dit Verſlag voorſtelt. Zij zal hare aanmerkingen en ophelderingen te meer kunnen beperken, wijl de geheele inrigting der verantwoording zoo wel als van alle de daarbij gevoegde verifikatoire beſcheiden, met uitzondering van ſlechts eene afdeeling der uitgaven, onveranderd gebleven is.

De baten van het afgeloopen Dienstjaar hebben bedragen *f* 1,202,657 : 52½. Van die ſom was, blijkens de vorige rekening, op 1° April 1825 in kas *f* 290,758 : 23, terwijl, in den loop van het Dienstjaar, ontvangen is de ſom van *f* 911,899 : 29½.

De opgave van de verſchillende beſtanddeelen dier ontvangst is in de eerſte hierbij overgelegde tabel vervat.

Bij de inzage dier tabel loopt het verſchil, waarvan wij zoo even gewaagden, dadelijk in het oog. Terwijl de penningen, wegens geldleeningen, vroeger de grootſte ontvangst uitmaakten, is dit thans het geringſte beloop, en daarentegen zijn zoowel de beſtedingspenningen

gen als de inkomsten uit de Koloniale Etablissementen zelve voortvloeijende, buitengewoon toegenomen.

De bijzonderheden tot de afzonderlijke beschouwing van iederen ontvang uitstellende, zij het ons geoorloofd, hier reeds als algemeene oorzaak van dit verschil aan Ul. te doen kennen, dat geene daarstelling van nieuwe Etablissementen, maar voltooijing van de reeds bestaande plaats gehad heeft; dat de besteedingspenningen over het loopende jaar geheel voldaan en de achterstallige van het vorige aangezuiverd zijn, en dat vooral de Koloniën en koloniale Etablissementen, naarmate dezelve langer bestaan hebben en meerder bevolkt zijn, meerdere eigene inkomsten opleveren, terwijl eindelijk eenige buitengewone ontvangsten de diverse inkomsten tot een aanmerkelijk beloop hebben doen klimmen.

Belangrijk is het zeker, als een algemeen gevolg van dit een en ander, aan te stippen, dat meer dan ⅘ der inkomsten zijn voortgevloeid uit de kontrakten, door de Maatschappij gesloten, en uit de inrigtingen, door haar daargesteld, en dus uit hare eigene bezittingen, waarvan derhalve de voortduring geheel onafhankelijk is, zoo wel van de meer wisselvallige vrijwillige bijdragen, als van geldleeningen en andere buitengewone, veelal van het sluiten van nieuwe overeenkomsten afhankelijke, ontvangsten. Ook zonder dat de *Kommissie van Weldadigheid* hierover uitwijdt, gevoelt ieder Uwer hoe belangrijk deze gevolgtrekking is, hoe duidelijk daardoor de uitkomst van vroegere vooruitzigten wordt verwezenlijkt, en met welke onwrikbare vastheid het geheele gebouw onzer Maatschappij daardoor gevestigd wordt.

De ontvang is weder gesplitst in 5 afdeelingen, waar-

 van

van de eerste bevat de vrijwillige bijdragen ter somma van f 38,747 : 13½, en dus ruim drie duizend guldens minder dan in het vorige jaar. Op de bijzonderheden dezer ontvangst zullen wij straks terugkomen.

De penningen uit geldleeningen ontvangen, welke de tweede afdeeling uitmaken, bedragen f 23,621 : 47½. Dezelve spruiten voort uit de Negociatie van f 600,000 : —, waarvan in de vorige verantwoording opgenomen is de somma van f 568,312 : 49, en waarvan dus in de volgende nog zal moeten verantwoord worden f 8,066,03½, gelijk dit ook door de boeken dier Negociatie en de rekening-kourant met de Heeren VLAER en KOL aangetoond wordt.

Nieuwe geldleeningen zijn er in het afgeloopen jaar niet gedaan, en de *Kommissie van Weldadigheid* heeft dus, ten aanzien der Negociatiën, Ul. enkel te doen opmerken, dat het krediet der Maatschappij zich volkomen heeft staande gehouden, en dat zij zelfs, met een bijzonder genoegen, heeft mogen ondervinden, dat hare effekten veel minder dan andere, ja omtrent geheel niet, gedeeld hebben in de aanmerkelijke daling, welke bijna alle fondsen, op het einde van 1825, hebben ondergaan.

De bestedingspenningen, in de derde afdeeling verantwoord, bedragen f 300,417 : — en dus meer dan het beloop van alle de bestaande kontrakten over één jaar uitmaakt, en omtrent driemaal meer dan in het vorige Dienstjaar daarvoor ontvangen was.

Het is Ul. bekend, dat, bij het einde van het vorige Dienstjaar, het Gouvernement eene zeer aanzienlijke som, wegens bestedingspenningen, aan de Maatschappij verschuldigd was. Deze achterstand is in de eerste helft van

het

het afgeloopen Dienstjaar nog aanmerkelijk toegenomen, en zelfs tot eene hoogte geklommen, welke het bestuur der Maatschappelijke geldmiddelen, en de voorziening in de onvermijdelijke uitgaven, ten uiterste moeijelijk gemaakt heeft. In het laatste gedeelte van het Dienstjaar is echter die achterstand geheel aangezuiverd, en er is, op 31 Maart 1826, niets anders onvoldaan gebleven, dan de termijnen, welke in de maanden Februarij en Maart verschenen waren. Ook deze zijn vervolgens voldaan, en zullen in de volgende rekening worden verantwoord, tevens met de later verschenen termijnen, waarvan de voldoening thans steeds geschiedt, met eene naauwkeurigheid, waarvoor wij aan het Gouvernement den opregtsten dank betuigen.

Het geregeld inkomen dezer belangrijke sommen, welke met de negociatiën in een zoo naauw verband staan, en meer bepaaldelijk voor de aflossingen en rentebetalingen bestemd zijn, is voor de Maatschappij van het uiterste belang: vooraf te kunnen berekenen, dat dezelve op de tijdstippen, bij de kontrakten bepaald, zullen ontvangen worden, is niet alleen een volstrekt vereischte om de Maatschappelijke geldmiddelen geregeld en met gerustheid te kunnen besturen, maar ook tevens het eenige middel om de Maatschappij te bewaren voor de nadeelen, welke er noodwendig telkens uit moeten voortvloeijen, wanneer men door andere hulpmiddelen moet voorzien in de uitgaven, waartoe de bestedingspenningen bestemd zijn. Wanneer bij deze geregelde voldoening, waarop wij meenen voor het vervolg met gerustheid staat te kunnen maken, nog zal gekomen zijn de herstelling in de

Maatschappelijke kas van de fondsen, welke daaruit boven het beloop der ontvangene bestedingspenningen tot betaling van renten en aflossingen, besteed zijn, dan zal alles, wat de Negociatiën betreft, kunnen gezegd worden op eene vaste en van de overige inkomsten en uitgaven onafhankelijke wijze geregeld te zijn. Tot de herstelling dier voorschotten geeft de onlangs in de kontrakten met het Gouvernement gemaakte wijziging volkomen aanleiding, en de *Kommissie van Weldadigheid* mag dus vaststellen, dat ook dit doel in het loopende jaar bereikt zal worden.

Ten gevolge van de evengemelde aanzuivering der achterstallen, loopen de bestedingspenningen van het Gouvernement, welke in deze rekening verantwoord zijn, voor 1200 Bedelaars over 1½ jaar, voor 400 kinderen over twee jaren, voor 400 over 1½ jaar en voor de overige over één jaar, terwijl die wegens de kontrakten met Gemeente- of Armbesturen en partikulieren aangegaan, over één jaar loopen en even als in het vorige jaar ongeveer *f* 30,000 : — bedragen.

De inkomsten, welke uit de Koloniën en Etablissementen zelve voortvloeijen, bedragen, wanneer men de twee onderdeelen van den vierden ontvang te zamentrekt, het aanzienlijk beloop van *f* 473,438 : 81½, en dus ruim *f* 20,000 : — meer dan bij de vorige verantwoording.

De ontvangsten wegens stortingen, door de Kolonisten gedaan, in het eerste onderdeel opgenomen, bedragen *f* 137,923 : 17. De voorname bestanddeelen zijn *f* 26,000 : — voor het fonds van veld-arbeid, *f* 53,000 : —

om

op loopende schuld en kleeding, *f* 17,000 : — voor het administratie-fonds, *f* 10,000 : — voor het reserve fonds van Weezen en Bedelaars, *f* 5000 : — voor het wasch-fonds; welke stortingen dus alle meer bedragen dan in het vorige jaar. De stortingen voor het krediet van Bedelaars en Weezen bij de Maatschappij voor de Spaar-bank; voor de fondsen van reparatie en vuur en licht; voor landhuur en afbetaling van 16jarige schuld van de gewone Kolonien en de inhoudingen ten behoeve van de Maatschappij, maken het overige uit, waaromtrent niets bijzonders valt aan te merken, wijl de inrigting, het doel en het beheer van een en ander bij vorige gelegenheden volledig ontwikkeld is.

Onder verwijzing tot de bijzondere rekening van dit onderdeel, waaruit men de afzonderlijke onderwerpen nader zien kan, zij het ons geoorloofd Ul. te doen opmerken, dat deze stortingen die van het vorige jaar gezamenlijk te boven gaan met ruim *f* 27,000 : — en dat derhalve dit onderdeel volkomen bevestigt de algemeene aanmerking, die wij straks maakten, dat, naarmate de Kolonien langer bestaan hebben, en de bevolking, waarvoor de Etablissementen bestemd zijn, meer voltallig wordt, de eigene inkomsten der Maatschappij meer en meer, en wel in eene toenemende evenredigheid, vermeerderen.

De waarheid dier aanmerking wordt echter nog in eene ruimere mate bevestigd door het tweede onderdeel, bevattende de opbrengst van produkten der Kolonien en van de goederen, welke uit de magazijnen verkocht, of tegen betaling verstrekt zijn, en hetwelk van *f* 153,000 : —, daarvoor in de vorige rekening verantwoord, thans geklommen is tot *f* 335,515 : 64½.

 Van

Van deze fom is voor *f* 127,000: — aan de Koloniën zelve tot bezaaijing van nieuwe ontginningen aan de Kolonisten en aan partikulieren verkocht, en voor ruim *f* 83,000: — aan levensmiddelen te *Ommerfchans*, *Veenhuizen* en *Wateren* tegen betaling verftrekt. Aan mestfpeciën, zaden, kalk, fteenen en mergel is voor ruim *f* 16,000: — aan de Koloniën zelve, aan turf voor omtrent *f* 13,000: —, zoo aan de Kolonisten als voornamelijk aan partikulieren verkocht. De opbrengst van verkochte osfen, koeijen, fchapen, wol, huiden en andere kleine objekten, maakt ongeveer *f* 16,000: — uit.

Twee nieuwe onderwerpen zal men intusfchen bij de inzage van de rekening van dit onderdeel aantreffen. Het eerfte is eene fom van ruim *f* 66,000: — wegens verkochte winkelwaren. De Permanente Kommisfie heeft namelijk gemeend winkels voor rekening der Maatfchappij zelve, in de Koloniën en Etablisfementen te moeten daarftellen. Tweeledig was daarbij haar doel; vooreerst om de Kolonisten zooveel mogelijk te beletten een groot deel hunner inkomften aan fnoeperijen en andere min nuttige of zelfs fchadelijke zaken te verfpillen, en hen integendeel te noodzaken, dezelve tot wezenlijk voor hunne huishoudingen en beftaan nuttige goederen te befteden, en ten andere om het vertier van de voortbrengfelen der Koloniën, zoo wel door eigene konfumtie, als door verruiling tegen de benoodigdheden, welke de Koloniën niet voortbrengen, meer en meer te verzekeren.

Dit doel heeft zij meenen te kunnen bereiken door eigene winkels daar te ftellen, waarin eigene produkten en, voor hetgeen de Koloniën niet opleveren, aangekochte

en

en zoo veel mogelijk tegen produkten ingeruilde waren, worden verkocht, en door de verdiensten van de Kolonisten uit te betalen, gedeeltelijk in een representatief van geld, hetwelk uitsluitend in de winkels gangbaar is.

Een en ander heeft aanleiding gegeven tot het reglement, waarvan een afschrift hierbij gevoegd is, en waarbij de Permanente Kommissie tevens gezorgd heeft, dat ten aanzien noch van kwaliteit, noch van prijs, noch van gewigt der waren eenig voor de Kolonisten nadeelig misbruik plaats hebben kan.

Het tweede nieuwe onderwerp is het provenu van het door de bakkerijen verkochte brood en de winst op de onkostrekening der bakkerij. Vroeger maakte de bakkerij eene afzonderlijke administratie uit, waarvan slechts de eindelijke winst of verlies in de algemeene verantwoording opgenomen werd. Zoo lang de bakkerij bijna uitsluitend betrof de gewone Koloniën, alwaar de Kolonisten hunne eigene produkten inleveren, en daarvoor iedere week tegen betaling van de kosten van vervaardiging eene zekere hoeveelheid brood ontvangen, beantwoordde zoodanig beheer aan het doel. Sedert de bakkerijen evenzeer in de *Ommerschans* en te *Veenhuizen* zijn daargesteld, voor die Etablissementen in massa bakken, en ook de winkels uit de bakkerijen voorzien worden, hebben wij gemeend behalve de winst op de onkostrekening, ook alle de uitgaven voor de bakkerij zoo wel als de ontvangsten wegens verkocht brood in de algemeene verantwoording te moeten opnemen. Ruim *f* 13,000:— is in het afgeloopen jaar wegens verkocht brood ontvangen. De re-

rekeningen en balansen der bakkerij, welke onder de verifikatoire bescheiden overgelegd zijn, kunnen Ul. met al de bijzonderheden dier inrigting bekend maken.

De vijfde ontvang bevat even als in vorige jaren de diverse en toevallige inkomsten, gesplitst in twee onderdeelen, waarvan het eerste die in de Kolonien, het tweede die bij de Permanente Kommissie ingekomen, vermeldt.

Het eerste onderdeel beloopt f. 24,356: 07½, voornamelijk zamen gesteld uit f 4000. — wegens de verdiensten der aan de Maatschappij behoorende paarden, f 6,000: — wegens de opbrengst der aan de Maatschappij behoorende koeijen, f 1000: — wegens verwloonen, f 2000: — wegens bijzondere leverancien, door de koloniale fabrijk aan de *Ommerschans* gedaan, en f 7000: — wegens het in overeenstemming met bovengemeld besluit in omloop gebragte papieren- en kopergeld. Deze zoogenoemde koloniale munt in de betaling der arbeidsloonen de plaats van gewone munt vervangende, even als dezelve als geld uit de winkels terug ontvangen wordt, en dus de koloniale kas in der daad met het beloop dier munt vermeerderd zijnde, zonder dat er penningen uit de Maatschappelijke kas voor dat beloop gegaan zijn, moest in ontvang genomen worden, zoude overigens de verantwoording geregeld blijven en kunnen sluiten. Wij hebben gemeend, dat het hier de geschiktste plaats was, om die som in ontvang te brengen. De overige posten dezer diverse inkomsten zijn een aantal kleinigheden, niet wel vatbaar om opgenoemd, maar veeleer om uit de af-

afzonderlijke rekening van dit onderdeel gezien te worden.

Het tweede onderdeel bedraagt *f* 51,318:79½. De voorname oorzaak van het zoo hoog klimmen dezer diverse ontvangsten, is het gunstig toestaan door Zijne Majesteit van eene som van *f* 35,083:— tot opbouw van twee kerken en twee pastorijen te *Veenhuizen*, welke penningen in het afgeloopen jaar ontvangen zijn. Voorts is ruim *f* 7,600:— wegens uitgeschoten transportkosten van Bedelaars door het Gouvernement aan de Maatschappij gerembourseerd. De overstortingen uit het Spaarfonds der Bedelaars, en uit de Spaarbank te *'s Gravenhage*, de opbrengst van het Tijdschrift DE STAR en andere geringere posten maken het overige van dit onderdeel uit.

Het zij de *Kommissie van Weldadigheid* geoorloofd, thans Ul. aandacht nog eenige oogenblikken te vestigen op de ontleding van den eersten ontvang, welke op de gewone wijze op den Staat van Ontvangsten voorkomt, ten einde Ul. beter tot de verifikatie in staat te stellen en aan de Sub-Kommissiën de gelegenheid te verschaffen zich te verzekeren, dat hare rekeningen en stortingen behoorlijk zijn overgenomen en in ontvang gebragt.

Het getal der Sub-Kommissiën en Provinciale Kommandanten, waarmede de Permanente Kommissie onmiddellijk in betrekking staat, is op 119 en dat der Dorps-Sub-Kommissiën op 763 gebleven. De Leden der Maatschappij zijn wederom met 1598 verminderd en dus tot 13,862 gevallen. Het grootste gedeelte dezer vermindering heeft slechts schijnbaar in het afgeloopen jaar plaats

ge-

gehad. Immers hetzelve is vooral daaruit ontftaan, dat verfchillende Sub-Kommisfiën hunne verantwoordingen over vroegere jaren niet hadden ingezonden, en dus het reeds veel vroeger opgegeven getal Leden in de Staten van Ontvang vermeld gebleven, en hetgeen hunne kontributiën boven de geftorte penningen bedroegen, als een dubieus faldo gebragt is. Zoo was *Winfchoten*, bij gebrek aan afrekeningen, fteeds gebragt voor 492 Leden, terwijl het nu gebleken is, dat aldaar flechts 96 Leden waren, en zoo zal het Ul., bij vergelijking van dezen Staat met die van het vorige jaar, blijken, dat het gelegen is met vele der Sub-Kommisfiën, die in vorige dienstjaren met hunne verantwoording ten achteren gebleven zijn.

De overige verminderingen van Leden zijn in het algemeen gering en bedragen niet meer dan het noodzakelijk verlies door overlijden en andere gewone oorzaken. Alleen te *Amfterdam* en te *Rotterdam* is de vermindering aanzienlijker geweest en fchijnt aan bijzondere redenen, vooral aan eene verkeerde opvatting van de overbrenging der Weezen naar *Veenhuizen* toegefchreven te moeten worden. De uitftekende ijver der Sub-Kommisfiën, op die twee plaatfen, ftrekt ons echter tot waarborg, dat niets zal worden nagelaten, om den ten aanzien van de Maatfchappij zoo verkeerdelijk opgevatten weêrzin te doen verdwijnen en het getal Leden weder te doen toenemen; en wij mogen ons vleijen, dat de overtuiging, dat de Maatfchappij wel het kontrakt ter overneming gefloten, doch op de wijze van overbrenging, welke meer dan de zaak zelve die indrukken

heeft

heeft doen ontſtaan, geen den minſten invloed gehad heeft, meer en meer algemeen wordende, de Leden, die hun lidmaatſchap opgezegd hebben, hetzelve meerendeels weder zullen aanvaarden.

De pogingen der Permanente Kommisſie en Sub-Kommisſiën tot aanwinst van nieuwe Leden, zijn echter niet zonder vrucht geweest. Vooral te *Bergen op Zoom*, *Delft*, *Franeker*, *'s Gravenhage*, *Leeuwarden*, *Nijmegen*, bij den Provincialen Kommandant van *Utrecht*, en bij het Korps Mariniers, zijn dezelve met eenen gewenschten uitſlag bekroond geworden, en de aldaar gedane aanwinſten zouden, indien wij de ſtraks gemelde ſchijnbare en buitengewone verminderingen ter zijde ſtellen, het verlies op andere plaatſen ruim vergoeden.

De Permanente Kommisſie zal intusſchen niets nalaten wat tot vermeerdering van het getal der Leden ſtrekken kan. Zij beraamt nieuwe maatregelen ten dien einde, en indien zij ſlechts ſlagen kan, om de verregaande laauwheid van vele Sub-Kommisſiën te doen ophouden, zal het getal der Leden bij de geringe kontributie, welke de Maatſchappij van ieder derzelve vraagt in een Rijk, hetwelk het Vaderland der Weldadigheid mag genoemd worden, zeer geredelijk vermeerderd kunnen worden.

De kontributiën der Leden bedragen *f* 36,692 : 40.

De giften hebben bedragen de ſom van *f* 7,613 : 21½. Voornamelijk noemen wij daaronder de aanzienlijke inzameling te Amſterdam en de giften van *f* 200 van den Generaal BONHOMME, *f* 100 :— van wijlen den Admiraal KINSBERGEN, *f* 300 :— van eenen onbekende uit Utrecht en een legaat van *f* 100 :—; alle bij de Permanen-

nente Kommisfie ingekomen, terwijl wij omtrent de overige tot de rekeningen der Sub-Kommisfiën zelve verwijzen.

De inteekeningen voor linnen van vroegere jaren bedragen 13659 ellen gebleekt en 776½ ellen ongebleekt en die over het afgeloopen jaar 1014 ellen gebleekt, makende te zamen 14673 ellen gebleekt en 776½ ongebleekt. Het nog niet geheel afgeloopen zijn van de verrekeningen van het vroeger aan de Sub-Kommisfiën toegezonden linnen, heeft de Permanente Kommisfie de verzending in het afgeloopen jaar doen opfchorten. Dezelve ftaat nu echter weldra hervat te worden.

Het erkende faldo bij de Sub-Kommisfiën, blijkens de vorige rekening, op 1 April 1825 aanwezig, bedroeg *f* 16,811 : 53½ terwijl van het dubieufe, in die verantwoording vermeld, is ingekomen *f* 2,967 : 87.

Er moet dus in het geheel wegens kontributiën en giften verantwoord worden de fomma van *f* 64,085 : 92.

Voor onkosten is in rekening gebragt en van de ontvangene gelden door de Sub-Kommisfiën afgetrokken de fom van *f* 881 : 66½ en dus ruim *f* 150 minder dan in het vorige jaar. De transportgelden van Kolonisten, welke door de Sub-Kommisfiën uitgegeven zijn, bedragen *f* 568 : 79½ en dus ongeveer *f* 300 : — meer dan in de vorige rekening, welk verfchil is veroorzaakt door de opzending van arbeiders huisgezinnen naar *Veenhuizen*.

Oninvorderbaar is bevonden eene fomme van *f* 1,979 : 45 en dierhalve ruim *f* 800 : — minder dan in het vorige jaar toen de nonvaleurs reeds *f* 400 : — minder dan het voorgaande dienstjaar bedroegen.

De

De penningen door sommige Sub-Kommissiën reeds bij voorraad gestort en de daaruit bij dezelve ontstane voor de Maatschappij nadeelige saldo's beliepen op 1° April 1825, blijkens de vorige verantwoording, de somma van *f* 758:98.

Van 1° April 1825 tot 1°. April 1826 is door de Sub-Kommissiën en Heeren Provinciale Kommandanten in de Maatschappelijke kas overgestort *f* 38,747:13½; welke som met den eersten ontvang overeenstemt. Wanneer men dit beloop te zamen telt met de onkosten, transportkosten, nonvaleurs en nadeelige saldo's, welke van de geinkasseerde penningen afgetrokken zijn, dan is werkelijk in den loop van het dienstjaar ingekomen ruim *f* 43,000,— en dus omtrent *f* 7000:— meer dan de kontributiën en giften van het jaar, waarover deze verantwoording loopt, bedroegen.

Het erkende saldo beliep op 1° April j. l. bij de gezamenlijke Sub-Kommissiën en Heeren Provinciale Kommandanten *f* 14,340:88. Deze som bestond voor een groot gedeelte in toegezonden doch nog niet verantwoord linnen volgens de hierbij gevoegde nota; waaruit blijkt, dat voor omtrent *f* 7000:— door de Sub-Kommissiën te Batavia en Curaçao en voor omtrent *f* 2,500:— door de overige Sub-Kommissiën moet verantwoord worden. Wanneer men nu het geheele beloop van dit linnen à *f* 9,499:80 van het erkende saldo aftrekt, dan behoudt men slechts de som van *f* 4,841:08, welke het erkende saldo in geld uitmaakte, en waarop volgens het vermelde in de kolom van aanmerkingen, bij het opmaken en afsluiten van den Staat reeds was dispo-

ni-

nibel gesteld *f* 4,752:63 en dus slechts ruim *f* 100:— te storten bleef.

Het dubieuse saldo bedroeg op den 1°. April 1826 *f* 7,509: 99½ en dus wederom ruim *f* 900:— minder dan in het vorige jaar, De trapsgewijze vermindering van het dubieuse saldo is zeker een bewijs, dat de Sub-Kommissiën hare verantwoordingen met meerdere naauwkeurigheid inzenden. Intusschen is het getal van diegenen, welke in hare verantwoordingen en overstortingen nog achterstallig zijn, steeds grooter dan de *Kommissie van Weldadigheid* met reden zoude kunnen vooronderstellen. De Permanente Kommissie zal niets nalaten om ook die, welke nog ten achteren zijn, waarvan de de opgave hierbij gaat, tot afdoening aan te sporen en omtrent eenige weinige, bij welke de nalatigheid buitengewoon is, zal zij zich genoodzaakt zien bijzondere maatregelen te nemen. Al de opgegevene sommen te zamen tellende maken dezelve een geheel uit van *f* 64,786:90, en dus *f* 701:88 meer dan door de verschillende Kommissiën en Provinciale Kommandanten moest verantwoord worden, en deze laatste som stemt volkomen overeen met die, welke door eenige derzelven bij voorraad overgestort is.

Alvorens van de beschouwing der kontributiën en giften af te stappen moet de *Kommissie van Weldadigheid* Ul. nog mededeelen, dat in het afgeloopen dienstjaar door haar de kennisgeving is ontvangen, dat wijlen de Generaal BONHOMME bij deszelfs uiterste wils beschikking aan de Maatschappij gelegateerd heeft de somma van *f* 10,000:— onder voorwaarde, dat twee bejaarde lieden daar-

daarvan hun leven lang de vruchten moeten genieten en het kapitaal na derzelver overlijden aan de Maatschappij zal uitgekeerd worden.

De *Kommissie van Weldadigheid* legt hierbij wederom over eene naauwkeurige opgave van den stand der rekeningen van de Sub-Kommissiën en Heeren Provinciale Kommandanten ten aanzien van de plaatsing van huisgezinnen uit de kontributiën, waaruit aan Ul. zal blijken, dat de voor dezelve nadeelige saldo's bedroegen ƒ 35,075:83¼, terwijl de voordeelige beliepen ƒ 64,217:05¾ en dat de Permanente Kommissie de plaatsing heeft toegestaan van 38 huisgezinnen, welke eene somma vertegenwoordigen van ƒ 64,600: —

De verifikatie van al de ontvangsten is volkomen dezelfde als in vorige jaren en behoeft dus geene ophelderingen.

Al de ontvangsten van het Dienstjaar, het saldo van het vorige daaronder begrepen, hebben dus bedragen ƒ 1,202,657: 52½. Onder den Direkteur der Koloniën of om nog naauwkeuriger te spreken, in de Koloniale kassen bevond zich op 1 April 1825 de som van ƒ 29,915:93½ en al de baten, waarover in den loop van het Dienstjaar ter bestrijding van de uitgaven beschikt konde worden, hebben dus bedragen ƒ 1,232,573: 46.

Beschouwen wij thans de uitgaven, die in het afgeloopen dienstjaar gedaan zijn.

Uit den eersten Staat betrekkelijk de uitgaven blijkt, dat de mandaten, door de Permanente Kommissie geslagen en door den kassier betaald, bedragen hebben de som van ƒ 1,192,041: 27½, welk beloop ook volkomen over-

eenstemt met, en dus bevestigd wordt door de maandstaten van den kassier en de boeken der Permanente Kommissie.

De mandaten bevatten, gelijk de *Kommissie van Weldadigheid* vertrouwt, dat aan Ul. blijken zal, al de vereischten bij art. 5 der instruktie voorgeschreven, dezelve zijn behoorlijk door de belanghebbenden gequiteerd en stellen dus, in verband met de zoo evengemelde verifikatoiren en rekenbare stukken, de volledige verantwoording der *Kommissie van Weldadigheid* daar, zoodat zij eigenlijk met de overlegging van een en ander geheel zoude kunnen volstaan.

Even als in vorige jaren heeft de *Kommissie van Weldadigheid* echter gemeend Ul. bij eenen tweeden Staat de ontleding dier uitgaven en derzelver splitsing in de verschillende afdeelingen te moeten aanbieden. Zij heeft gemeend steeds te bespeuren, dat het aan de *Kommissie van Toevoorzigt* aangenaam was, door die ontleding eene volledige inzage te erlangen van de onderwerpen van uitgaaf en in de gelegenheid te zijn, om daarvan al de bijzonderheden te kunnen nagaan, en daar zij het tevens van het uiterste belang acht zoo wel, dat alle mogelijke volledigheid aan Ul. onderzoek worde bijgezet, als dat al de Sub-Kommissiën en leden door de inzage dier twee Staten juiste denkbeelden kunnen vormen van de onderwerpen, waartoe de penningen der Maatschappij gebezigd worden, heeft zij gemeend aan die ontleding wederom hare bijzondere zorg te moeten besteden.

Het beloop dier in afdeelingen gesplitste uitgaven stemt niet juist overeen met het beloop der mandaten, maar bedraagt *f* 1,202,889:09½, en dus *f* 10,847:8½ meer dan hetzelve.

De

De oorzaak van dit verschil is eenvoudig daarin gelegen, dat vooreerst op 1 April 1825 bij den Direkteur voorhanden was *f* 29,915:93½, gelijk zulks bij de vorige verantwoording is gebleken, terwijl zich op 31 Maart 1826 blijkens de rekeningen en boeken in zijne kas slechts bevond *f* 20,166:38½, welk verschil van *f* 9,749:55 dus in het vorige Dienstjaar reeds gemandateerd, doch in het nu afgeloopene door den Direkteur boven de ten zijnen behoeve geslagene mandaten uitgegeven is; en dat ten andere op 31 Maart 1826 aan het lid FABER VAN RIEMSDIJK, wegens verschotten verschuldigd was een saldo van *f* 1098:27, welke som dus in het afgeloopene Dienstjaar is uitgegeven, doch waarvoor eerst in het nu loopende jaar de restitutie geschied is. Deze twee sommen maken te zamen *f* 10,847:82, welke gevoegd bij het beloop der mandaten, juist dat van de ontlede uitgaven uitmaakt.

Tot aankoop van gronden is uitbetaald *f* 17,727:30, welke de eerste afdeeling uitmaken. Deze uitgaaf is dus omtrent *f* 80,000:— minder dan in het vorige Dienstjaar, waarvan de reden blootelijk daarin gelegen is, dat de vroegere aankoopen eene zoo groote uitgestrektheid gronds van de Maatschappij in eigendom hebben doen overgaan, dat er geene de minste behoefte heeft bestaan, om dezelve te vermeerderen. Bijna de geheele uitgaaf heeft dan ook gestrekt tot kwijting van verschenen termijnen van vroegere aankoopen en slechts *f* 1000:— is besteed tot voldoening van eenige aandeelen in de markt van *Vaarsfen*, welke ten dienste van de Kolonie N°. 5 in het afgeloopen jaar aangekocht zijn.

De tweede afdeeling bevat de uitgaven voor gebouwen, welke beloopen hebben de somma van *f* 67,539 : 50 en dus slechts een derde van het vorige jaar. Ruim *f* 13,000 : — heeft gestrekt tot het opbouwen van nog ontbrekende hoeven in Kolonie N°. 5, terwijl ruim *f* 50,000 : — aan voltooijing van de hoofdgebouwen en stichting van hoeven en bijgebouwen te *Veenhuizen* besteed is. Het overige heeft gestrekt tot verschillende geringe onderwerpen en reparatiën, waarvan de bijzonderheden uit de Koloniale boeken en verantwoordingen kunnen gezien worden.

De uitgaven wegens grondontginning en veldarbeid zijn in de derde afdeeling opgenomen en bedragen, de eerste *f* 66,757 : 25, en de laatste *f* 136,084 : 56½, te zamen uitmakende *f* 202,841 : 81½, waarvan de bijzonderheden uit de specifikatie van de uitgaven van den Direkteur, welke wij hierbij voegen, voor iedere Kolonie in massa en uit de Groot- en Onderdirekteursboeken in de meestmogelijke ontleding kunnen gezien worden.

Deze uitgaven, waarvan de eerste tot nieuwe bebouwing en de laatste tot bearbeiding van reeds vroeger ontgonnene gronden gediend heeft, bedragen te zamen omtrent *f* 60,000 : — meer dan in het vorige jaar, en deze vermeerdering is het gevolg van de meerdere uitgebreidheid, welke de bebouwde gronden verkregen hebben. Voor het overige behoeven dezelve geene verdere opheldering en de *Kommissie van Weldadigheid* merkt dus slechts aan, dat door de gezamenlijke bewoners harer inrigtingen in dit dienstjaar wegens veldarbeid verdiend is, blijkens den hierbij gevoegden staat *f* 115,275 : 42, en dus omtrent *f* 30,000 : — meer dan in het vorige.

De

De uitgaven voor bemesting, welke de vierde afdeeling uitmaken, bedragen f 22,340:91½. Deze uitgaven hebben alleen gestrekt voor de nieuwe ontginningen, want de bemesting van de reeds bebouwde gronden is onder den gewonen veldarbeid begrepen.

De afdeeling bezaaijing en aankoop van zaden en veldvruchten beloopt f 101,527:07½. De uitgaven voor bezaaijing, welke blijkens de specifikatie van de uitgaven van den Direkteur omtrent f 4,000: — bedragen, hebben uitsluitend gestrekt tot de eerste bezaaijing van ontgonnen gronden, wijl ook de bezaaijing van de bebouwde in den gewonen veldarbeid begrepen is. Het overige gedeelte dezer vijfde afdeeling is besteed tot aankoop, zoo van buiten als voornamelijk in de Koloniën zelve, van zaden en veldvruchten, welke in de magazijnen opgeslagen en vervolgens aan de Koloniën en Kolonisten, zoo tot bezaaijing als komsumtie, verkocht of tegen inhoudingen verstrekt zijn.

De arbeidsloonen wegens bemesting en bezaaijing door de Kolonisten verdiend, zijn begrepen in de opgave, zoo even gedaan, van de verdiensten wegens veldarbeid.

De zesde uitgaaf wegens aankoop en onderhoud van koeijen, schapen, paarden, wagens en tuigen, bedraagt f 35,658:71.

Het meerder bedrag van dit respekt boven het vorige jaar, is niet alleen toe te schrijven aan de meerdere uitbreiding der Etablissementen maar ook bijzonder en voornamelijk daaraan, dat de kosten van onderhoud der paarden en koeijen, aan de Maatschappij toebehoorende en waarvan de verdiensten en opbrengsten onder de ontvang-

 sten

ſten opgenomen zijn, tot een bedrag van ruim *f* 10,000, in dit onderdeel gebragt zijn, terwijl dezelve vroeger onder de verſchillende uitgaven gebragt werden.

Voor kleeding, huisraad en gereedſchappen is uitgegeven *f* 33,534 : 79½. Deze zevende uitgaaf bedraagt dus omtrent *f* 50,000 : — minder dan in het vorige jaar, hetwelk een natuurlijk gevolg is van het vroeger aanleggen van magazijnen voor de geheele bevolking, waarvoor kontrakten geſloten waren, terwijl intusſchen tot nu toe die bevolking met betrekking tot de kontrakten met het Gouvernement geſloten, ſlechts voor de helft aangekomen is.

De uitgaaf voor fabrijkmatigen arbeid, in de achtſte afdeeling opgenomen, bedraagt *f* 58,725 : 42½. Ruim *f* 3,000 : — is aan de armen-inrigting alhier voor het vervaardigen van linnen uit, in de Koloniën geſponnen, garens betaald; *f* 30,576 : 17½ is, blijkens den bijgevoegden ſtaat, door de Kolonisten aan arbeidsloonen verdiend, en het overige is beſteed tot aankoop van grondſtoffen zoo van buiten als uit de koloniale produkten zelve.

Ten einde Ul. wederom bekend te maken met de uitkomſten, welke de opbrengst des fabrijkmatigen arbeids, vergeleken met de daaraan beſtede penningen oplevert, wordt hierbij aan Ul. aangeboden, zoo wel eene balance der fabrijken in de Koloniën over het afgeloopen dienstjaar, waaruit blijkt, dat dezelve opgeleverd hebben eene zuivere winst van *f* 1,549 : 19, als een ſtaat, waaruit blijkt, dat de uitgaven voor fabrijkmatigen arbeid van de oprigting der Maatſchapij tot 1 April 1826 hebben be-

bedragen *f* 387,414 : 79½, en dat daarentegen de voortbrengſelen van dien arbeid hebben opgeleverd eene waarde van *f* 408,454 : 56½, en er dus is verkregen een voordeel van *f* 21,039 : 77.

De *Kommisſie van Weldadigheid* merkt hierbij nog aan, dat de fabrijken in de Koloniën aanhoudend meerdere volmaaktheid en volledigheid verkrijgen, en dat zij dan ook door de uitbreiding der weverij aldaár de gelegenheid heeft verkregen, om de garens zelve te kunnen doen bewerken, ten gevolge waarvan de toezending daarvan van de armen-inrigting alhier heeft opgehouden. Daar tevens door eigene produkten bijna geheel in de behoefte van vlas heeft kunnen voorzien worden, is de overeenkomst, welke omtrent een en ander met de Hoofdkommisſie der armen-inrigting alhier vroeger beſtaan heeft, geëindigd, en de Permanente Kommisſie neemt deze gelegenheid waar, om aan de leden dier Hoofdkommisſie haren opregten dank voor de betoonde welwillendheid en hulpvaardigheid te betuigen.

De negende uitgaaf, bevattende de bijzondere voorſchotten aan de Kolonisten, bedraagt *f* 50,758 : 53½ en behoeft geene ophelderingen, terwijl uit de ſpecifikatie van de uitgaven van den Direkteur kan gezien worden, hoe veel die voorſchotten in iedere Kolonie beloopen hebben.

Ter zake van voorſchotten ten behoeve der Koloniën en Etablisſementen in het bijzonder, is uitgegeven en in de tiende uitgaaf vermeld de ſom van *f* 91,540 : 04, en dus ruim *f* 46,000 : — meer dan in het vorige jaar. Deze uitgaaf is tot die hoogte geklommen door de op-

 zen-

zending in den afgeloopen winter van een groot getal invalide en half invalide Bedelaars, en vooral door het groot getal, uit hoofde van zwakke ligchaamsgefteldheid, tot den arbeid, immers voor als nog, onbekwame kinderen, welke zich onder de opgezondene weezen bevinden.

Alle deze voorwerpen zijn geheel of gedeeltelijk buiten ftaat, om hun onderhoud te verdienen en van daar, dat de uitgaven op het refervefonds aan de *Ommerfchans* en op dat van onderhoud in de twee Etablisfementen te *Veenhuizen*, op welke fondfen ten flotte onder anderen hetgene de verdienften niet kunnen beftrijden in uitgaaf komt, omtrent *f* 64,000:— beloopen.

De opzending van zoodanige tot den arbeid onbekwame en dus voor de inrigtingen onzer Maatfchappij, ongefchikte voorwerpen is geheel ftrijdig met de ftellige bepalingen der geflotene kontrakten. De permanente Kommisfie heeft deswege vertoogen ingeleverd, waarbij de middelen zijn voorgeflagen, om eene anders onvermijdelijke en met de bepalingen der kontrakten geheel overeenftemmende terugzending dier perfonen voor te komen, en de *Kommisfie van Weldadigheid* durft zich vleijen, dat weldra ook dit bezwaar, met inachtneming der belangen zoo wel van de Maatfchappij als van het Gouvernement, uit den weg geruimd zal kunnen worden. Het overige dezer uitgaven betreft voor een klein gedeelte de voltooijing der inwendige kommunikatiën in de Etablisfementen te *Veenhuizen*, maar voornamelijk de verftrekkingen op de verfchillende fondfen, waarvan de inkomften in het eerfte onderdeel van den vierden ontvang

ver-

vermeld zijn, en waarvan het bij eene vergelijking van de rekening van dit onderdeel met de specifikatie van de uitgaven van den Direkteur blijken kan, dat de uitkomsten aan de berekeningen en verwachtingen beantwoorden.

Voor levensmiddelen en winkelwaren is uitgegeven *f* 108,417:59. De *Kommissie van Weldadigheid* heeft gemeend, dat de uitgaven voor aankoop van waren, ten behoeve van de Koloniale winkels, waarvan wij bij de inkomsten gewaagden, en waarvan de opbrengsten onder de ontvangsten opgenomen zijn, nergens beter konden gebragt worden, dan in deze afdeeling, wijl dezelve met de levensmiddelen eene zeer naauwe betrekking hebben. Die winkelwaren en de vermeerdering van konsumtie der levensmiddelen, naar mate de bevolking toeneemt, hebben de elfde uitgaaf ruim *f* 70,000:— hooger doen klimmen dan in het vorige jaar.

Aan kanalen is, in het afgeloopen jaar, slechts besteed *f* 36:14, waaromtrent geene opheldering noodig is, en welke de 12e. uitgaaf uitmaakt.

Omtrent de steenbakkerij, de kalkbranderij en de turfgraverij, waarvoor respektivelijk uitgegeven is, bij de 13e. uitgaaf *f* 4:80, bij de 14e. *f* 1576:15 en bij de 15e. *f* 7903:21, merkt de *Kommissie van Weldadigheid* aan, dat er geene nieuwe steenen zijn aangemaakt, dat er in den loop van het Dienstjaar is afgeleverd, voor *f* 447:60 aan steenen, *f* 8298:94 aan kalk en *f* 12,605:86½ aan turf, terwijl er bij het einde van hetzelve nog voorhanden bleef, voor *f* 11,500:— aan steenen, voor *f* 400:— aan kalk en voor *f* 11,200:— aan turf.

De 16e. uitgaaf betrof vroeger de mergelgraverij. Voor

dezelve is intusfchen voor het afgeloopen Dienstjaar niets uitgegeven. Daarentegen moesten de uitgaven voor de broodbakkerij, gelijk wij dit bij de behandeling der ontvangften ontwikkeld hebben, in deze rekening gebragt worden. De *Kommisfie van Weldadigheid* heeft gemeend, dit respekt in de plaats van de mergelgraverij te moeten ftellen, en hetzelve bedraagt *f* 5,215 : 10, waarvan de bijzonderheden uit de boeken en balanfen der broodbakkerij kunnen gezien worden, welke balanfen tevens aantoonen, dat de broodbakkerij in het afgeloopen jaar een voordeel van ruim *f* 3000 opgeleverd heeft.

Op de adminiftratie-fondfen der Koloniën is, blijkens de 17e. afdeeling, uitgegeven *f* 43,998 : 01, waaromtrent niets valt aan te merken.

De 18e. uitgaaf, bevattende de algemeene uitgaven, ten behoeve der gezamenlijke Koloniën, bedraagt *f* 357 : 36, waarvan *f* 260 : 20 tot landbouwkundige werktuigen van algemeen gebruik, befteed is.

De verfchillende algemeene Maatfchappelijke uitgaven maken de 19e. uitgave uit, en bedragen *f* 28,290 : 58, hetwelk ruim *f* 7000 : — minder is dan in het vorige jaar.

De betalingen van transportkosten van Bedelaars, voor rekening van het Gouvernement, de ftortingen in het fpaarfonds van de Bedelaars, en de uitbetaling van penfioenen en foldijen aan de, in de Koloniën geëmploijeerde, militairen, alle uitgaven, welke overftaan tegen gelijke ontvangften, maken een groot gedeelte van dit respekt uit. De overige verfchillende uitgaven zijn, voor zoo verre dezelve door den Direkteur gedaan zijn, niet

wel

wel voor ophoeming vatbaar; en kunnen uit de maandelijksche verantwoordingen en boeken gezien worden, en voor zoo ver dezelve in *'s Hage* hebben plaats gehad, zijn het transport- en andere kosten gevallen op aldaar verkochte turf en aardappelen, waarvan de opbrengst onder de ontvangsten opgenomen is.

De traktementen van den Direkteur, de Adjunkt-Direkteuren en de ambtenaren bij de Permanente Kommissie, bedragen, blijkens de 20e. afdeeling, *f* 21,480: 90, en dus ruim *f* 1400: — meer dan in het vorige jaar. Sommige Adjunkt-Direkteuren waren toen nog geen vol jaar in dienst geweest, en deze omstandigheid, gepaard met de benoeming van eenen nieuwen Adjunkt-Direkteur, is de oorzaak dier vermeerdering.

Voor Bureau- en administratie-kosten is uitgegeven *f* 9,793: 67, welke uitgaven de 21e. afdeeling uitmaken.

Offchoon deze uitgaaf omtrent *f* 1000: — meer bedraagt dan in het vorige jaar, zoo behoeft men de bijzonderheden derzelve slechts gade te slaan, om van de matigheid derzelve overtuigd te worden. Al de bureau-kosten bij de Permanente Kommissie, bij den Kassier en bij den Direkteur; alle drukloonen en briefporten, de reiskosten van de Leden der Permanente Kommissie en van de Kommissie van Toevoorzigt, gelijk mede die van den Direkteur en de diskompto van de aanzienlijke, aan den Direkteur in mandaten toegezondene sommen, zijn toch daaronder begrepen.

Eindelijk bevat de 22e. uitgaaf hetgeen uitbetaald is wegens aflossingen en renten der verschillende negociatien,

ter somma van *f* 293,621 : 47½. Van deze som is *f* 139,300 : — aan aflossingen, en het overige aan renten en geringe onkosten betaald. Door een en ander is, met de meeste naauwkeurigheid, aan de voorwaarden der geldleeningen voldaan, en de *Kommissie van Weldadigheid* mag zich dan ook vleijen, dat hierdoor het krediet van de Maatschappij in het algemeen, en van de obligatiën, ten haren laste, in her bijzonder, op nieuw bevestigd is. Zij voegt hierbij weder een staaltje, waaruit blijkt, dat in het geheel op al de negociatiën op 1°. April 1826 was afgelost, eene somma van *f* 422,900 :—

Ziet daar Mijne Heeren! de ophelderingen, welke de *Kommissie van Weldadigheid* vermeende Ul. bij de aanbieding van de ontleding der uitgaven te moeten mededeelen. Het geheele beloop der 21 afdeelingen, maakt *f* 1,202,889 : 09½.

Trekt men nu deze som af van het gezamenlijk straks opgegeven bedrag der baten à *f* 1,233,671 : 73, dan blijft er over de som van *f* 30,782 : 63½, welke juist uitmaakt de twee saldo's, op 1°. April aanwezig bij den Direkteur en bij den Kassier, het eerste van *f* 20,166 : 38½ en het laatste van *f* 10,616 : 25. Bepaalt men zich daarentegen bij de Maatschappelijke kas en geslagene mandaten, en voegt dus het saldo in die kas op 1°. April 1825 voorhanden geweest en de ontvangsten van het afgeloopen jaar, bij elkander, om van de alzoo verkregen som van *f* 1,202,657 : 52½ af te trekken, de mandaten à *f* 1,192,041 : 27½, dan blijft er juist over, de som van *f* 10,616 : 25, welke overeenstemt met de balanse onder den staat van uitgaven geplaatst. Beide de gemelde saldo's

do's worden tevens volkomen bevestigd, door de boeken en door den maandſtaat van den Kasſier.

Behalve de twee gemelde ſaldo's, bedragen de erkende restanten van de Sub-Kommisſiën ruim *f* 14,000:—, en bij de Heeren VLAER en KOL beſtond nog een ſaldo van ongeveer *f* 10,000:— ter zake van de geldleening van *f* 600,000:—, terwijl eindelijk de in Januarij, Februarij en Maart verſchenen, doch op 1°. April nog niet betaalde beſtedingspenningen bedroegen de ſomma van omtrent *f* 40,000:—

Een en ander maakte te zamen ruim *f* 90,000:— en met die ſom, gevoegd bij hetgeen wegens kontributiën en giften van het loopende jaar zoude inkomen, konde de Permanente Kommisſie met de meeste gerustheid het nieuwe Dienstjaar intreden. Wij zullen Ul. de verdere financiële vooruitzigten der Maatſchappij niet in derzelver bijzonderheden ontwikkelen, wijl dezelve in een zoo naauw verband ſtaan met de nadere overeenkomſten met het Gouvernement geſloten, dat wij deze geheel aan Ul. zouden moeten ontvouwen om aan Ul. van dezelve een duidelijk denkbeeld te geven. Die nadere overeenkomſten intusſchen zijn in het loopende Dienstjaar geſloten, de wijzigingen daarbij gemaakt, hebben met 1 Junij l.l. aanvang genomen en de financiële maatregelen daarop gegrond, zijn eerst onlangs beraamd.

Door van een en ander te gewagen, zouden wij dus de volgende verantwoording vooruit loopen, en door de financiële vooruitzigten te ſchetſen, zoodanig als dezelve op 1°. April beſtonden, zouden wij Ul. bezig houden met eene beſchouwing, welke met de uitkomst niet meer

kan

kan overeenstemmen. De *Kommissie van Weldadigheid* oordeelt het dus verkieslijker, een en ander tot een volgend Verslag te verschuiven, en zich te vergenoegen met Ul. te verzekeren, dat de financiële toestand der Maatschappij ook in het loopende Dienstjaar ten uiterste voldoende is, in de renten en aflossing met 1°. Julij l. l. als mede in de verdere behoeften volkomen voorzien is, en de vooruitzigten voor het vervolg ten uiterste gunstig zijn.

De waarde der Maatschappelijke eigendommen is in het afgeloopen Dienstjaar weder aanzienlijk toegenomen.

De gewone Koloniën zijn, ter vereenvoudiging van het beheer en ter besparing van administratie-kosten, zoodanig te zamen gevoegd, dat dezelve thans in drie Koloniën zijn verdeeld. De tweede en een deel van de vierde Kolonie is, vereenigd met de eerste, onder eenen Onder-Direkteur gebragt. Het overige gedeelte van 4, is met 7 tot eene onder-direktie, welke den naam van Kolonie No. 2 ontvangen heeft, vereenigd. Eindelijk is No. 6 bij No. 3 ingesmolten. In het gedeelte van No. 2. vroeger onder No. 7 bekend, is de ontginning en voltooijing der hoeven voortgezet.

In de Kolonie No. 5 is de laatste hand aan den opbouw der nog ontbrekende hoeven gelegd en de ontginning bijna voltooid.

De kultuur bij het opvoedings-instituut te *Wateren*, is meer en meer uitgebreid.

Te *Veenhuizen* zijn twee kerken, mitsgaders twee pastorijen met stalling en schuur, gebouwd.

In het eerste gesticht zijn eenige veranderingen gemaakt, waardoor hetzelve in plaats van 1200 thans ruim 1500 kinderen kan bevatten.

In

In de Kolonie buiten hetzelve, is de ontginning zeer aanmerkelijk uitgebreid en eene nieuwe groote hoeve aangebouwd.

In het tweede Etablisfement zijn Wijkmeesters-woningen mitsgaders andere bijgebouwen gefticht en eene aanzienlijke broodbakkerij met de daartoe behoorende werktuigen aangelegd. De kultuur bij hetzelve is met kracht voortgezet en er zijn aldaar vijf groote boerenwoningen gebouwd.

In het derde gefticht is mede eene vergrooting gemaakt, waardoor aldaar behalve de arbeiders huisgezinnen ruim 1500 perfonen kunnen gehuisvest worden. De ontginning bij hetzelve is merkelijk uitgebreid, en behalve de Wijkmeesters-woningen en andere bijgebouwen, zijn er twee groote boerenwoningen gebouwd.

De ontginningen te *Diever* hebben mede eene aanzienlijke uitgebreidheid bekomen.

De nog niet tot koloniale Etablifementen gebezigde gronden zijn vermeerderd met eenige waardeelen in de markt van *Vaarsfen*.

Eindelijk bedroegen de roerende goederen der Maatfchappij op 1°. April ll., blijkens den hierbij gevoegden inventaris *f* 293,136 : 27½.

Om Ul. over den toeftand der Maatfchappij met betrekking tot de uitgaven en de daarvoor verkregene waarde in het algemeen volledig te doen oordeelen, voegen wij hierbij de jaarlijkfche vergelijkende balanfe, waarvan de uitkomst almede voldoende is.

Er blijft ons nog over aan Ul. mede te deelen, dat de Permanente Kommisfie het, bij de meerdere uitbreiding der ko-

koloniale inrigtingen, noodzakelijk heeft geoordeeld de verantwoordelijkheid der Direkteurs en der overige koloniale ambtenaren, aan wie penningen en goederen worden toevertrouwd, met de meeste naauwkeurigheid te regelen. Het besluit, hieromtrent genomen, hebben wij de eer aan Ul. bij afschrift over te leggen.

Ten slotte moet de *Kommissie van Weldadigheid* zich nog kwijten, van den hoogst aangenamen pligt om te betuigen, dat de ambtenaren, aan wie bij voortduring de komptabele werkzaamheden, zoo bij de Permanente Kommissie als in de Koloniën zijn opgedragen gebleven, steeds denzelfden lof verdienen.

Wij eindigen met de verzekering, dat het ons steeds aangenaam zal zijn, om Ul. bij het onderzoek en de beoordeeling dezer verantwoording alle verdere inlichtingen te geven, welke maar eenigzins tot de volledigheid van dat onderzoek dienstig kunnen zijn.

's Gravenhage, den 17en. Augustus 1826.

Namens de *Kommissie van Weldadigheid*.

(*Get.*) FABER VAN RIEMSDIJK.

NB. Eenige bijlagen tot het Algemeen Verslag zullen in DE STAR No. IX, te vinden zijn. De overige, benevens die tot het Financiëel Verslag, worden niet gedrukt, als alleen voor de Kommissie van Toevoorzigt geschikt. [DE RED.]

II.

II. UITTREKSELS OF BEOORDEELINGEN VAN BELANGRIJKE WERKEN, VOORSTELLEN, KORRESPONDENTIËN, ENZV.

Uittrekfels, uit een werk, over het land van Waas *in de Provincie* Oost-Vlaanderen, *door Jonkheer* A. L. J. VAN DEN BOGAARDE.

(Vervolg van DE STAR, N°. IV, bl. 320.)

Het derde hoofdftuk handelt

Over den landbouw in het land van Waas.

De nijverheid der ingezetenen van het land van *Waas* bepaalde zich reeds vroeg voornamelijk tot den landbouw, welke zij dan ook tot zulk eene hoogte opvoerden, dat men dat kleine land van ouds den *Lusthof van Vlaanderen* noemde; deszelfs akkers worden, even als moestuinen, in alle deelen omflagtig bewerkt, de oorzaak hiervan moet men niet anders zoeken, dan in de groote

en alom verſpreide bevolking, waardoor de nijverheid deszelfs veêrkracht ontving, in die mate, dat elk landbouwer het kleine gedeelte oppervlakte, dat hem te beurt viel, door middel van onvermoeide zorgen, om het best deed opbrengen en alzoo in zijne onderſcheidene noodwendigheden voorzag; deze ijver vergoedde het gebrek aan uitgeſtrektheid; ook is de bebouwing in het klein altijd voordeeliger dan in het groot, dewijl niets ledig wordt gelaten en elk plekje zijne beſtemming vindt; men moet zulks des te meer aannemen, daar de gronden van het land van *Waas*, over het algemeen, niet uitſtekende zijn in opbrengst, in vergelijking met die der omliggende ſtreken; waaruit het dan ook blijkt, dat alleen door goede verzorging, bemesting en kunſtige bearbeiding, de Waſenaars zulke rijke en overvloedige oogſten erlangen.

Het oog en hartverrukkende tooneel der gelukkige bekrooning dezer pogingen ſtrekt ten bewijze wat de vereeniging van geduld, ſcheppende kunde en ſtorelooze vlijt vermag, welke hier op landen van oorſpronkelijk geringe waarde meerdere opbrengst verſchaft dan in andere gewesten op betere landen; de minst oplettende vreemdeling kan zich toch niet weêrhouden, om de ſchoonheid der velden van het land van *Waas* den verdienden lof toe te zwaaijen.

Deze volkomenheid is zoo hoog geſtegen, dat men *Vlaanderen* en daarin vooral het land van *Waas* beſchouwt als het zinnebeeld en middelpunt der Landbouwkunst; dezen roem had hetzelve bij deszelfs naburen reeds in de negende eeuw, ten tijde van Graaf BOUDEWIJN III. verkregen; — dikwijls kwamen vreem-

de-

delingen daarheen, om onderwijs in den Landbouw te ontvangen, zoo als in de laatste tijden de heeren JOHN SINCLAIR voor *Engeland*; RADCLIFF voor *Ierland*; GRUNER voor *Beijeren* en meer anderen, die daarna den akkerbouw in hun eigen Vaderland, volgens de gedane opmerkingen verbeterden.

Iets, wat tot groot nut van den Landbouw verlangd wordt en waartoe meermalen de wensch geuit is, is de vervaardiging van een twistbeslissend Landbouwkundig Wetboek; doch men mag zich vleijen, dat wanneer eenmaal onze nieuwe wetgeving in werking zal komen, ook hierin voorzien zal worden.

Wijze van bebouwing.

Om deze in alle hare bijzonderheden naauwkeurig te leeren kennen, raadplege men het werk, dat ook in *Vlaanderen* algemeene goedkeuring vindt, en in den jare 1823 te *Gent* is uitgegeven, ten titel voerende: *Werkdadige Landbouwkunst der Vlamingers*, door den Heer J. L. VAN AALBROEK, Lid van den Stedelijken Raad te *Gent* (*); ook is een zeer goed werk, hetgeen de Graaf

(*) Uit dit werk gaven wij in onderscheidene Nommers van dit Tijdschrift voor 1825 eenige uittreksels nopens de meest belangrijke zaken; wij vernemen, dat op last van Z. M. onzen Koning, aan elke Kommissie van Landbouw, in onderscheidene Provinciën van het Rijk, vier exemplaren van het boek van den Heer VAN AALBROEK zijn gezonden geworden; een nieuwe blijk, hoezeer de belangen van den Landbouw door Z. M. ter harte worden genomen. (DE RED.)

Graaf J. F DE LICHTERVELDE, thans Adminiſtrateur van 's Rijks ſchatkist in den jare 1815 uitgegeven heeft: *Mémoire ſur les fonds ruraux du departement de l'Escaut.*

De landbouwers in het land van *Waas* volgen ſteeds de wijze van bebouwing, die hun en hunne voorouders overvloedige oogſten heeft bezorgd; op het eerſte gezigt verwerpen zij alle nieuwe handelwijzen, waarvan zij de fraaije berigten nimmer als geloofwaardig aannemen; de aanlokkende en opgeſierde voorſtellen deswege, verleiden hen niet, zij zijn aandachtige en tevens voorzigtige opmerkers en beredeneerders, en ſlechts dan wanneer zij eene nieuwe wijze van bebouwing gedurende eenigen tijd zien gelukken, gevoelen zij zich geneigd dezelve over te nemen, en vlijtig na te volgen. Deze handelwijs is ook de waarlijk nuttige voor den bebouwer, om zich niet te laten misleiden, dewijl hij welligt, door de beproefde manier niet te bezigen, zijn tijd en fortuin in vruchtelooze proefnemingen zoude verbeuzelen.

Wij hebben reeds gezegd, dat er in het land van *Waas* twee hoofdzakelijke wijzen van bebouwing beſtaan, namelijk eene voor den zwaren en eene voor den ligten grond; — deze twee voorname handelwijzen beſtaan in de *hooge* landen (waaronder men die verſtaat, welke geene *polderlanden* zijn) en in de *polderlanden*, voornamelijk in het verſchil van bezaaijing; men kan dus deze beide ſoorten niet op dezelfde wijze beſchrijven, weshalve wij van die der hooge landen eerst afzonderlijk zullen ſpreken; en daar de omloop der gewasſen eenigermate wisſelvallig plaats heeft, namelijk volgens gelegenheid, uit-

uitgeſtrektheid, groote regens, droogte, hagel, bijzondere omſtandigheden of nijverheid van den bebouwer, zullen wij alleen handelen over hetgeen in het algemeen bij alle Waasſche landbouwers op de hooge landen gebruikelijk is.

Hooge landen van de eerſte klasſe.

Vooraf zij gezegd, dat al het volgende berekend is per bunder oppervlakte.

Men begint het eerſte jaar den bebouwingskring of de orde der afwisſeling van vruchten met het land te ſpitten, ter diepte van vier of vijf palmen, met daartoe geſchikte ſpaden, en tevens te mesten, hetwelk den akkerman, wanneer het goed gedaan is, en men daarbij de zuivering en uitzaaijing van het koren berekent, over ieder bunder 150 guldens kost. Deze bezaaijing levert doorgaans tot 28 à 29 mudden koren, dus eene gedeeltelijke waarde van ongeveer 80 guldens (volgens de midden marktprijzen der laatſte jaren) deze rogge wordt op de hooge landen in het land van *Waas* over het algemeen gezaaid in Oktober of November en tegen het einde van Julij gemaaid, en, indien geen ongunſtig weder zulks belemmert, wordt de inoogſting daarvan binnen weinige dagen bewerkſtelligd. Na de rogge zaait men dadelijk loof.

Hierop volgt gewoonlijk de haver; zij kost voor het mesten, bewerken en bezaaijen tot 90 à 95 guldens, en ingeval dat er vlas op mogt worden gezaaid, bezigt men een derde meer mest, en moeten de kosten alsdan met 20 guldens worden verhoogd. Het bunder geeft

 ge-

gewoonlijk 45, ja fomtijds 50 mudden, ter waarde van door elkander genomen 100 à 110 guldens. De haver weegt, zoo als bekend is, minder dan de tarwe en de rogge, waardoor het gebruik in zwang is gekomen, om de zakken der eerfte op de helft te vergrooten; zoo dat deze ter markt komt in zakken van anderhalve mudde. Men vindt in het land van *Waas* twee foorten van haver, namelijk de *witte* en de *gele*; deze laatfte echter levert meer op, vooral op natte landen, of meerschgronden; de haver wordt in April gezaaid, in September gemaaid en ingeoogst.

Na deze bezaaijing volgt het vlas met de klaver, fomwijlen door elkander gezaaid, en kost van bemesten, bewerken en zaad, meer dan 200 guldens.

De beir (fekreetmest) en de asch worden vaak gebruikt om vlasland te mesten, volgens de zwaarte der gronden; zandige gronden vereifchen meer deze onkosten. Het bunder brengt door elkander ten minfte 370 à 400 guldens aan waarde op; hierbij verlieze men echter niet uit het oog, dat dit berekend is op gewone jaren; dat er niets in vermindering is gebragt voor jaren van ongeluk en tegenfpoed, en dat van de opbrengst niets is afgetrokken voor de landpacht en de belastingen.

Het vlas wordt in April gezaaid en in Julij getrokken; dit gewas mag noch te diep, noch te droog of te nat, noch te koud ftaan, en wil bijzonder goed voort na de oogften van rogge, rapen en haver; tot 20 à 25 bakken fekreetmest, door een paard vervoerd, brengt men op een bunder lands. Men bezigt 230 à 240 ponden zaad voor een bunder; dit zaad ontbiedt men uit *Dantzig*

en

en *Riga*; want het schijnt dat het inlandsche na drie of vier oogsten ontaardt; zoodra het vlas heeft uitgebloeid en de zaadbollen gesloten zijn wordt het geel aan den stengel en alsdan is de tijd daar om het te plukken.

De in het vlas gezaaide klaver, welke aan asch tot mesting, zaad enz. omtrent 60 guldens kost, kan tot 180 à 200 guldens opbrengen, en ruim een derde meerder op die plaatsen, alwaar men, zoo als te *Lokeren* en in deszelfs omstreken, het klaverzaad zelve inzamelt; een dusdanig bunder klaver kan tot 12 à 1300 Nederlandsche ponden opleveren. — De klaver, weet men, is een gewas, welks takken rijsachtig vallen; zij komt met een' geknopten struik voor, ter lengte van *tien* à *twaalf* palmen boven den grond, als deze haar bevalt; de plant is zeer nuttig, zoo om groen te voederen als om dezelve te droogen, als ook om het land minder uit te mergelen; de klaver verbetert de leemachtige gronden; haar gewas voedt zeer wel en valt ook in den smaak van alle weidende beesten; men kan dezelve, wanneer ze op goeden grond staat, meer dan éens in een jaar afmaaijen; zij wordt in het voorjaar gezaaid en men snijdt ze als ze begint te bloeijen. Na de tweede snede wordt zij in het land van *Waas*, gedurende eenige weken, afgeweid; of ook somtijds drie malen gemaaid. Een gedeelte der tweede snede wordt daar ook tot hooi gedroogd. De plant overleeft doorgaans het tweede jaar niet.

De klaver wordt altijd onder andere gewassen gezaaid, zoo als onder koren, garst of haver; doch bijzonder en meer algemeen onder het vlas; men zaait tot 11 ponden zaad op een bunder, en een derde meer, indien het

zaad overjarig is; — na de klaver zaait men op nieuw koren; men heeft dan gewoonlijk dezelfde opbrengst als boven opgegeven is; dewijl er nog vettigheid van de vorige vrucht in den grond over is gebleven; — dit kost flechts in het geheel 24 à 26 guldens en brengt, zoo als reeds gezegd is, tusfchen de 75 en 80 guldens op.

Hierop volgt wederom de haver, waarvan de bewerking en bemesting 35 à 40 guldens kost en 40 à 44 mudden oplevert, ter waarde van 90 à 93 guldens.

Eindelijk volgt hierop de boekweit, welke van bewerken, enz. ongeveer 16 guldens kost en 22 à 25 mudden opbrengt, ter waarde van 75 à 79 guldens.

De boekweit is, zoo als men weet, flecht beftand tegen de koude en wordt menigmaal door dezelve in het voorjaar vernield; het land voor dezelve moet voor den winter gereed worden gemaakt, doch zij vordert geen mest, wordt in de laatfte dagen van Mei gezaaid en in September geoogst.

De opbrengst van het ftroo is voor de boven behandelde vruchten niet vermeld; hetzelve wordt over het algemeen niet berekend, dewijl de landlieden de waarde daarvan gelijk fchatten, met het maaijen, binden, inoogften, dorfchen en naar de markt voeren der granen; men rekent het ftroo door elkander op bijna 3000 ponden van ieder bunder.

(*Het vervolg hierna.*)

IV.

IV. BERIGTEN WEGENS DEN STAAT DER MAATSCHAPPIJ, EN UIT DE KOLONIËN.

(Augustus.)

Op den 17den dezer maand is in het gewone lokaal binnen *'s Gravenhage* de negende Algemeene Vergadering gehouden van de *Kommisſie van Weldadigheid*, onder het voorzitterſchap van Z. K. H. Prins FREDERIK der *Nederlanden*. Naar gewoonte werd, onder meer andere werkzaamheden, door de Permanente Kommisſie verſlag gedaan van den ſtaat der Maatſchappij en derzelver Koloniën, over het laatstverloopen achtſte dienstjaar, hetwelk werd opgevolgd door overlegging van de rekening en verantwoording, met de bijlage over dat jaar, en lezing van het daartoe betrekkelijk Financieel Rapport. Een en ander met genoegen aangehoord en ingezien zijnde, werd er tot de aanbieding dier verantwoording, met het rapport en de mededeeling van het Algemeen Verſlag aan de Kommisſie van Toevoorzigt, beſloten, waarna de *Kommisſie van Weldadigheid*, tevreden over den duurzamen bloei der Maatſchappij en het welzijn der Koloniën, en verheugd over de tegenwoordigheid van Z. K. H., is geſcheiden.

Den volgenden dag heeft de Kommisſie van Toevoorzigt voor het jaar 1826 hare eerſte vergadering gehouden.

den. Dezelve bestaat uit de volgende daartoe, overeenkomstig het Reglement, benoemde Leden:

Nevens Z. K. H. den Prins van *Oranje*, tot President verkozen,

de Heeren: Jh. D. F. VAN ALPHEN.
Jh. W. P. BARNAART.
Mr. M. C. BICHON VAN IJSSELMONDE.
Jh. A. VAN BRIENEN TOT DE GROOTE LINDT.
J. S. G. R. VAN BURMANIA BARON RENGERS.
E. CANNEMAN.
Mr. J. A. DRIELING.
J. DUTILH.
H. HARTOG HEYS.
A. VAN HOEY SCHILTHOUWER VAN OOSTEE.
Mr. T. A. HOLLAND.
Jh. J. C. R. VAN HOORN VAN BURGH.
J. JOCHEMS.
J. KOPS.
Luit.-Gen. Grave VAN LIMBURG STIRUM.
F. J. VAN MAANEN.
Mr. A. G. VAN MEURS.
Mr. A. W. PHILIPSE.
W. G. VAN DE POLL.
Luit.-Kol. SIMONS.
Mr. H. W. TIJDEMAN.
C. VOLLENHOVEN.
P. ZIERVOGEL.

Na de opening der Vergadering, derzelver konstitutie en overgave van al de benoodigde stukken, door de Permanente Kommissie, heeft de Kommissie van Toevoorzigt

zigt tot haren Vice-President verkozen den Heer Graaf VAN LIMBURG STIRUM, en tot haren Sekretaris den Heer VAN HOORN VAN BURGH; daarna op alles voorloopig gedelibereerd zijnde, werden er twee Sub-Kommissiën benoemd, om te onderzoeken den staat der Kolonie en dien der verantwoording, met behoorlijke opneming en sluiting derzelve, over het afgeloopen jaar, en, na afdoening verders van eenige andere aan haar opgedragene zaken, werd zij op reces gescheiden tot den 11 October aanstaande.

De presente Leden der Permanente Kommissie hebben daarop de tegenwoordig zijnde Leden der Kommissie van Toevoorzigt in den *Nieuwen Doelen* alhier des namiddags vriendschappelijk vergast, waarbij de gewone *toasts* gedronken zijn.

In de plaats van het in dit jaar aftredende Lid der *Kommissie van Weldadigheid*, den Heer P. J. AMESHOFF, is door dezelve Kommissie benoemd de Heer J. W. BAGMAN te *Amsterdam*, wien de funktie van kassier der Maatschappij daarbij zal worden opgedragen, welke benoeming wij door de Kommissie van Toevoorzigt mogen zien goedgekeurd.

In deze maand ontvingen wij het zeer aangenaam berigt van een aan de Maatschappij gemaakt legaat van *f* 3000,— door wijlen Mejonkvrouwe B. M. A. TEMMINCK, bij haar leven, hetwelk den 29 Mei dezes jaars heeft opgehouden. — Wij dragen roem op zulk een blijk van edelmoedige en der Maatschappij gezinde denkwijze van die afgestorvene, doen hulde aan hare milda-

dadigheid en blijven met allen, die de liefde en de deugd vereeren, met warm gevoel aan haar gedachtig.

Bij de Marine, Departement *Zuider-Zee*, zijn door de vriendelijke tusſchenkomst en den ijver voor de Maatſchappij van den H-Ed. Geſtr. Heer Vice-Admiraal KUVEL, Direkteur van dat Departement, wederom eenige nieuwe inteekeningen verkregen als: voor giften voor eens ad *f* 22:70, voor jaarlijkſche giften ad *f* 37:40 en voor jaarlijkſche kontributiën ad *f* 2:60 *f* 137:80. — Zijne Exc. ontvange hiervoor onzen openlijken dank, gelijk wij de aangewonnene Begunſtigers en Leden van onze meeste erkentelijkheid verzekeren.

Berigt van eene Negociatie, groot Vijf maal Honderd Duizend Gulden, ten laste der Maatſchappij van Weldadigheid, *in de Noordelijke Provinciën des Rijks, onder garantie van het Gouvernement.*

Art. 1.

Van deze Negociatie zal 5 pCt. interest op halfjarige Coupons betaald worden.

Art. 2.

Dezelve zal verdeeld zijn in Obligatiën van *f* 1000: — en *f* 500: —, voorzien van 32 halfjarige Coupons, waarvan de eerſte verſchijnen zal 1 Januarij 1827.

Art. 3

De afloſſing zal plaats hebben binnen 16 jaren, ten gevolge van uitlotingen, welke er jaarlijks in de maand April zullen geſchieden; waarvan de uitſlag bij middel

van

van de *Utrechtsche* en *Haarlemsche Couranten* en *Amsterdamsche Prijscourant* van *Effekten*, zal medegedeeld worden; en zullen alzoo afgelost worden:

op	1	Julij	1827	*f* 21,000 : —
"	"	"	1828	- 22,000 : —
"	"	"	1829	- 23,000 : —
"	"	"	1830	- 25,000 : —
"	"	"	1831	- 26,000 : —
"	"	"	1832	- 27,000 : —
"	"	"	1833	- 28,000 : —
"	"	"	1834	- 30,000 : —
"	"	"	1835	- 31,000 : —
"	"	"	1836	- 33,000 : —
"	"	"	1837	- 34,000 : —
"	"	"	1838	- 37,000 : —
"	"	"	1839	- 38,000 : —
"	"	"	1840	- 40,000 : —
"	"	"	1841	- 42,000 : —
"	"	"	1842	- 43,000 : —
				f 500,000 : —

Art 4.

De Permanente Kommissie der *Maatschappij van Weldadigheid*, verbindt zich tot de stiptelijke betaling van Interest en Aflossing; welke ter keuze der houders geschieden zal, hetzij ten kantore van de ondergeteekenden, of binnen *Amsterdam* ter plaatse door hen bij advertentie aan te duiden.

Art. 5.

Gemelde Permanente Kommissie zal onder de ondergeteekenden deponeren;

1°.

1°. De Kontrakten met Hunne Excellentiën de Heeren Minister van Binnenlandsche Zaken en Kommissaris-Generaal van Oorlog, den $\frac{16}{19}$ en 30 Junij j. l. gesloten; welke door Z. M. den Koning met deszelfs hooge goedkeuring zijn bekrachtigd.

2°. De Polis van brandverzekering der Gebouwen, in welke de personen, waarover bij voormelde Kontrakten is onderhandeld, zullen opgenomen worden; en

3°. Eene Hijpothekaire Inschrijving ten behoeve der Geldschieters dezer Leening genomen op de Gronden en Getimmerten, door de in de voorgaande § bedoelde personen bebouwd en bewoond zullende worden.

Art. 6.

Tot het ontvangen van deelnemingen in deze Negociatie wordt van heden af gevaceerd ten kantore van de ondergeteekenden; zullende de betaling moeten plaats hebben vóór of op den 1 November eerstkomende, met genot van renten sedert den dag.

Utrecht, 15 Augustus 1826.

VLAER & KOL.

Uit de Koloniën schrijft men:

Bij voortduring genieten wij het voorregt eener schier algemeene gezondheid onder de bewoners der gewone Koloniën; geen enkele gevaarlijke zieke bevindt zich onder eene bevolking van ruim 2000 zielen; slechts eenige weinige personen hebben ligte ongesteldheden of lijden aan verouderde gebreken.

Te *Ommerschans* was het getal overledenen in de afgeloopene maand wederom aanmerkelijk kleiner, dan dat

van

van de voorgaande maand, en het schijnt zeker te zijn, dat de sterfte in de loopende maand tot de gewone evenredigheid zal terugkomen. Te *Veenhuizen* zijn gedurende de afgeloopene maand in de 3 Etablissementen te zamen meer menschen overleden dan in de voorgaande, nogtans doet het getal der tegenwoordige zieken geene toeneming der sterfte aldaar vreezen, integendeel was dezelve op het einde der maand wederom minder. Desniettegenstaande hebben wij alle reden om ons over den welstand der Kolonisten alhier bijzonder te verheugen, uit aanmerking van de menigvuldige zieken en buitengewoon groote sterfte, zoo wel in de steden als op het land van de naburige Provinciën *Groningen* en *Vriesland*. —

In de afgeloopene maand was de staat van geboorte en overlijden aldus:

In Kolonie N°. 1	geboren 0	en gestorven 0
„ „ „ 2	„ 2	„ 1
„ „ „ 3	„ 0	„ 0
„ „ „ 5 en		
„ „ *Ommerschans*	„ 0	„ 20
„ „ *Veenhuizen*, 1e Etabl.	„ 2	„ 3
„ „ „ 2e „	„ 2	„ 10
„ „ „ 3e „	„ 0	„ 4
Het Instituut *Wateren*	„ 0	„ 0
Totaal.....	6 geb.	en gest. 38

Bij voortduring mogen wij het gedrag van onze Kolonisten roemen; geene enkele klagte tegen dezelve is bij ons ingekomen. De gewone Koloniën van alle zijden van dorpen, afgezonderde huizen en landhoeven omringd, en door publieke wegen, waarop veel passage is, doorsneden zijnde, zoo is het plegen van eene of andere kleine misdaad of baldadigheid aldaar meer te vreezen, doch ook hiervan wordt niets vernomen. Het eenige, waarover wij ons in dit opzigt te beklagen hebben, is de desertie ook onder de jonge lieden in de gewone Kolonien, hetgeen vaak voortvloeit uit de niet zeer gegronde hoop van in deze zomerdagen dadelijk, ook wel zonder medehulp van de Direktie der Koloniën of de besteders in de gewone Maatschappij hun bestaan te zullen vinden.

De rogge- en vlasgronden ontbloot zijnde, worden de-

dezelve thans in de gewone Koloniën en ook de *Ommerschans*, voor zoo verre dezelve niet tot klaverlanden blijven liggen, gespit, hetzij ter beteling met knollen of spurrie, of wel voor rogge; dit maakt met het repen en roten van vlas in de onderscheidene Koloniën en Etablissementen thans het voornaamste landwerk uit. Te *Veenhuizen* worden mede eenige rogge stoppels omgehakt of gespit, en wordt met het aanmaken van nieuwe gronden voortgegaan.

De aardappelen blijven een' goeden oogst beloven, offchoon de thans aanhoudende droogte een' nadeeligen invloed daarop doet vreezen.

De boekweit, die wij dit jaar meer dan gewoonlijk hebben gezaaid, staat zoodanig schoon, dat men zich dezelve niet wel beter kan voorstellen. Dit voorregt hebben wij met de naburige eigenaars van boekweit-landen gemeen, als welke landen overal, indien geen regen of windvlagen dit ligt uitvallend zaad vernielen, eenen rijken oogst doen verwachten.

Gedurende de afgeloopene maand zijn wederom eenige koeijen, doch weinig schapen, aangekocht.

Over het algemeen is echter de voorraad beesten-voeder niet zoodanig toegenomen als men aanvankelijk mogt verwachten. Te *Ommerschans*, onder anderen, hadden wij gerekend nog een 50 tot 60 morgen klaver voor de tweede maal voor hooi te doen maaijen, doch zijn wij verpligt geweest dezelve groen te voederen, doordien het gras niet sterk bijkwam en het gezaaide stalvoeder bijna geheel mislukt is, —

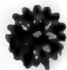

BIJLAGEN,

BEHOORENDE TOT HET ALGEMEEN VERSLAG DER PERMANENTE KOMMISSIE, VAN DEN 17 AUGUSTUS 1826, GEPLAATST IN N°. VIII DER STAR.

DE

S T A R.

BIJLAGEN.

N°. 11.

Verſlag, betrekkelijk den ſtaat van Godsdienst en zedelijkheid der Protestantſche Gemeente te Ommerſchans.

KONINKLIJK VORST EN HEER!

Mijne Heeren, Leden der Permanente Kommisſie van de Maatſchappij van Weldadigheid!

Ik heb de eer en het genoegen, thans, bij hernieuwing, ingevolge mijne verpligting, aan UWE. nopens den godsdienſtigen en zedelijken toeſtand, der Christelijk Protestantſche Gemeente in de Kolonie *Ommerſchans*, het gewone jaarlijkſche Verſlag in te zenden.

De Protestantſche Gemeente in de *Ommerſchans*, die voorheen ruim 600 zielen telde, is thans zeker ruim 800 zielen ſterk; 20 kinderen werden door den doop der Gemeente van CHRISTUS ingelijfd, — 250—300

 per-

perſonen genoten onderwijs in de waarheden van den Evangeliſchen Godsdienst; een getal van 75 perſonen, waarvan een nominative Staat hiernevens gaat, is tot het lidmaatſchap bevorderd, en nagenoeg 100 Protestanten zijn ons in het afgeloopene jaar door den dood ontrukt.

Uit deze ſtatistieke opgave blijkt ten duidelijkſte, dat mijn werkkring zich van tijd tot tijd vergroot heeft. De openbare Godsdienstoefeningen op Zon- en Feestdagen, en ook de katechiſatiën in de week hebben haren geregelden voortgang gehad.

Al hetgene ik in vroegere jaren, aangaande de ſtilte en eerbied bij den openbaren Godsdienst en deszelfs plegtigheden gezegd heb, kan ik ook dit jaar weder van het meerderdeel der Protestantſche Kolonisten getuigen. Onze waardige Adjunkt-Direkteur, dit jaar ook tot Ouderling bij onze kerkelijke Gemeente benoemd, is en blijft een waardig voorganger; ook de overige Leden des kerkeraads bieden den Predikant alle, in hun vermogen ſtaande, hulp. De Heeren Onder-Direkteuren en verdere Protestantſche geëmploijeerden zijn voor het meerderdeel vlijtige bijwoners van den openbaren Godsdienst.

In betrekking tot het godsdienſtig onderwijs, is het thans beter dan immer voorheen; door doelmatige inrigtingen, door de Direktie gemaakt, is ieder, die nog geen Lidmaat is, onder de verpligting gebragt, het godsdienſtig onderwijs bij den Leeraar van zijn Kerkgenootſchap te moeten bijwonen. Dit heeft ten gevolge gehad, dat ik in de gelegenheid ben geweest, om in den afgeloopen winter en het voorjaar, in onderſcheidene

leer-

leeruren, volgens boven reeds gedane opgave, 150, soms 300 menschen, zoo ouden als jongen, te onderwijzen, en daarvan 75 als Lidmaten aan te nemen, onder welke laatste vele waren, die mij proeven van bijzondere geschiktheid hebben gegeven.

In betrekking tot het zedelijk gedrag der Schansbewoners, blijft er zeker hier, gelijk ook elders, nog veel te wenschen over. Intusschen verblijdt het mij, UWE. te kunnen berigten, dat het mij voorkomt, dat zich van tijd tot tijd meer en meer een bedaarde, stille, werkzame zin, bij niet weinigen begint te verspreiden. Althans onderscheidene ondeugden beginnen te verminderen, het Godonteerend vloeken wordt minder, ook is de Dronkenschap, die voorheen door het Bestuur zoo gedurig moest worden bestraft, thans zeldzamer. Zijn er, gelijk er altoos onder deze soort van menschen gevonden worden, die ontevreden en onverschillig omtrent goede vermaningen blijven, er zijn ook niet weinigen, die in stilheid, met geduld, naarstigheid en opzien tot God, hunnen weg pogen te bewandelen. Ja, het Evangelie van onzen Heer, dat gewis eene kracht Gods tot zaligheid is, allen, die het wel gebruiken, wordt ook hier zeker niet vruchteloos gepredikt. Door deze overtuiging gesterkt, poog ik in mijnen moeijelijken werkkring steeds getrouw te doen, wat pligt en geweten mij gebieden, en het bewustzijn van mijnen pligt gedaan te hebben, hoop ik steeds als de beste zelfvoldoening te beschouwen.

Bij voortduring mag ik mij blijven verheugen over de ondersteuning dier edele godsdienstige Genootschappen in ons Vaderland, wier doel het is, Evangelische verlich-

ting en ware deugd alomme te verbreiden. Eere hebbe het Bijbel- Zendeling- en Traktaatgenootfchap voor de toegezondene Bijbels, Nieuwe Testamenten, Gezangboeken en godsdienftige Leesboekjes, mij ter verfpreiding toegezonden. Ik twijfel geen oogenblik, of de uitgedeelde en met dankbaarheid ontvangene Bijbels en Boekjes zullen onder den Goddelijken zegen, althans bij fommigen, goede vruchten voortbrengen. Dat genoemde Genootfchappen, dat, vooral ook de godsdienstlievende Heer P. J. AMESHOFF, die zich bij voortduring omtrent den godsdienftigen ftaat onzer Kolonie verdienftelijk maakt, de goedkeuring en den zegen des Oneindigen op hunne bemoeijingen mogen inoogften!

Hoe vlijtig ook de meeste Kolonisten den openbaren Godsdienst mogen bijwonen, zou zulks zeker nog algemeener en gemakkelijker kunnen gefchieden, zoo het lokaal, tot den eerdienst beftemd, grooter ware, immers onder de godsdienstoefening kunnen niet alle Kolonisten behoorlijk zitten; ja, bij eenige gelegenheden moeten wel eens fommige buiten blijven; dit fchrikt eenigen af; ook veroorzaakt de kleinheid van het lokaal niet zelden, wanneer het met eene menigte menfchen vervuld is, te veel ftikftof, welke voor fpreker en hoorder beide onaangenaam en nadeelig is. De vergrooting van het lokaal, aan den eerdienst gewijd, is dus eene wenfchelijke zaak, welke ik de vrijheid neem, aan de ernftige overweging der Kommisfie aan te bevelen.

Vorenftaand overzigt, Koninklijk Vorst en Heer! en Mijne Heeren Leden der Permanente Kommisfie, zal, hoop ik, de overtuiging mede kunnen bevestigen, dat de Godsdienst van het Evangelie, hoezeer niet altijd

even ſpoedig werkende, echter ter vestiging van waarachtig geluk ſteeds onmisbaar is en blijven zal.

Ik neem de vrijheid, ten ſlotte, mijne Gemeente, den waardigen Onderwijzer der koloniale jeugd, en ook mij zelven, bij hernieuwing, aan de zorg en protektie van Uwe Koninklijke Hoogheid en der Kommisſie aan te bevelen.

Avereest, den 19 Junij, 1826.

(*Get.*) H. G. M. AMSHOFF,

Predikant te Avereest *en* Ommerſchans.

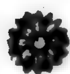

Naminative Staat der nieuw aangenomene Ledematen, van de Protestantsche Gemeente, in de Kolonie Ommerschans, *den 22sten Februarij* 1826.

Doorloopend No.	NAMEN.	Doorloopend No.	NAMEN.
1.	JAN WILLEM CHINO.	39.	MARIJTJE DEN HERDER.
2.	BEINTJE TAMMERS DE JONG.	40.	MARIA VAN BEUZEKOM.
3.	KOENRAAD VAN RANDWIJK.	41.	WILHELMINA VAN ZOELEN.
4.	JAN SCHUURMAN.	42.	SIETSKE PIETERS DE VRIES.
5.	JOHANNES HEIJBERG.	43.	ELIZABETH DE GROOT.
6.	MATTHIAS DE REUS.	44.	KATHARINA DE VOS.
7.	CHRISTOFFEL GEELE.	45.	GEERTRUIDA DONKELAAR.
8.	JAN ERNST MEIJER.	46.	KORNELIA JAKOBS BORNSTROON.
9.	BEREND GEERTS ELSMA.	47.	HENDRIKA LAMMERS.
10.	ANSKE COOLSMA.	48.	ADRIANA MARTIENSKIJ.
11.	KORNELIS DE LANGE.	49.	TRIJNTJE TJEBBERS.
12.	AREND KLAASSEN.	50.	HILLECHIEN VAN AKKEREN.
13.	KOENRAAD HAZE.	51.	WILHELMINA LANKHORST.
14.	JAN KONING.	52.	ANTJE DE KNEGT.
15.	GERRIT VAN HUIZEN.	53.	HENDRIKA WALS.
16.	GERRIT HENDRIKS ELEVELD.	54.	ALEIDA DE GOEDE.
17.	KORSTIAAN VAN DEN HOFF.	55.	ENGELINA VALKENIER.
18.	TJAARE DIJKHUIS.	56.	ALEIDA BERNHART.
19.	HENDRIK VAN DER LIJN.	57.	LAMMECHIEN JANSEN.
20.	JAN NIKOLAAS JOOSTEN.	58.	ANGENITA VAN DER LINDE.
21.	ALBERTUS VAN DOORNBURG.	59.	MARIA MENING.
22.	NIKOLAAS VISSER.	60.	JOHANNA HENDRIKA HAGEMEIJER.
23.	NICOLAAS VAN REIN.	61.	JABOBUS DE KLER.
24.	JOHAN HENDRIK HEIJFFERT.	62.	JOZUA OLGERS.
25.	GERRIT JAN NEIJMEIJER.	63.	KORNELIS VAN OLM.
26.	JAN STOK.	64.	TIJMEN ALBERTS.
27.	JAN VAN DEN OORD.	65.	ARIE LANS.
28.	JOHANNES VAN DER STEEN.	66.	JANNETJE JURJENS.
29.	KORNELIS BRANS.	67.	WELHELMINA VAN BRUMMEN.
30.	PIETER PIETERSEN.	68.	ELIZABETH ROELOFS.
31.	ARENT VAN WIBRINGEN.	69.	LOUWRINA GORDEMANS.
32.	GERRIT UIJERS.	70.	PIETER JANS VAN WIJK.
33.	FICTOR DIRKS RIESINGA.	71.	WILLEM DEUN.
34.	JAN WILLEM VERHULST.	72.	DIRK ARENTS.
35.	JOHANNA PETTON.	73.	BERENT WILLEM HIBELINK.
36.	JANNETJE ROMBOUT.	74.	ANDRIES BRONSEMA.
37.	ANTJE SLAAKWEG.	75.	HENDRIKJE BOEREMA.
38.	MARRETJE VAN HULST.		

No. 12.

N°. 12.

Verſlag omtrent den toeſtand van den R. K. Godsdienst aan de Kolonie Ommerſchans.

Na daartoe van mijne geestelijke Overigheid last ontvangen te hebben, begaf ik mij den 22ſten Februarij dezes jaars naar de Kolonie *Ommerſchans*, om aldaar de geestelijke bediening voor de R. K. Kolonisten op mij te nemen, en de plaats van den naar de overige Etabliſſementen der *Maatſchappij van Weldadigheid* vertrekkenden Pastoor, den Wel-Eerw. Heer BOERS, te vervangen. Ik had het genoegen, na mijne aankomst aan de Kolonie, nog den levendigen indruk waar te nemen, welke de hartelijke affcheidsrede van mijnen waardigen voorganger, aan de koloniale Gemeente den vorigen Zondag uitgeboezemd, op derzelver gemoederen gemaakt had, terwijl ik overtuigd werd van eene blijkbare gehechtheid, welke tuſſchen Z. W. Ew. en de Kolonisten had ſtand gegrepen. Immers, zoo niet alle, verre weg de meesten waren bedroefd, en wenschten hunnen zielzorger te hebben mogen behouden.

Bij mijne intreerede, welke ik op den Zondag daaraanvolgende, zijnde den 26ſten Februarij, met de koloniale Gemeente hield, trachtte ik hen te overtuigen, dat, daar ik mij verheugde in de waarneming hunner gehechtheid aan mijnen voorganger, en daar zulks ook eene ge-

hechtheid aan den Godsdienst kenmerkte, het ook mij aangenaam zoude zijn, hun aller vertrouwen te winnen, en dat ik mij beijveren wilde, om hunnen leidsman en raadgever te zijn, wederkeerig verlangende, eene ſtiptelijke nakoming hunner Godsdienstpligten.

Al ſpoedig mogt ik het genoegen hebben te ondervinden, niet geheel te leur geſteld te zijn: trouwens de menigte, welke zich op den voor den Godsdienst beſtemden tijd ter kerke begaf, was ſteeds talrijk, en een aantal van bijna *twee honderd* van mijne koloniale Gemeente mogt ik kort daarop tot de tafel des Heeren zien naderen, om aan hunnen Paaschpligt te voldoen.

De kinderen, waarvan verſcheidene reeds door de lesſen van mijnen waarden voorganger aanmerkelijk waren gevorderd, zijn alsnu zoo verre gekomen, dat daarvan nog dit jaar een *zeventig*tal tot de eerſte Heilige Kommunie zullen kunnen worden aangenomen.

Bij het wel ſlagen van deze mijne geestelijke bediening, kan ik niet voorbijgaan ter dezer gelegenheid mijnen openlijken dank te betuigen aan die geëmploijeerden van den R. K. Godsdienst dezer Kolonie, welke mij daar, waar zulks noodig was, de behulpzame hand hebben geboden; maar vooral zij mijne hartelijke dankbetuiging toegebragt aan den Heer Adjunkt-Direkteur, die, hoewel niet tot den R. K. Godsdienst behoorende, alles aanwendde, om de zwarigheden, welke zich van tijd tot tijd opdeden, uit den weg te ruimen.

Hiermede dan beſluit ik dit mijn Verſlag met de bede, dat het den Almagtigen behagen moge, zijnen verderen zegen aan mijne geestelijke bediening te willen ſchenken,

en

en de harten van fommige Kolonisten, die tot dus verre nog weinig hunne Godsdienstpligten hebben betracht, met de hand zijner genade te raken, opdat zij het voorbeeld der overigen mogen volgen!

Ommerfchans, den 24 Julij, 1826.

(*Get.*) A. TEMPELMAN,
R. K. P. en Kapellaan aan de Kolonie Ommerfchans.

No. 13.

N°. 13.

Jaarlijksch Verslag, betrekkelijk het Schoolonderwijs in de Kolonie der Maatschappij van Weldadigheid, *van den* 1 *April* 1825 *tot den* 1 *April* 1826.

Mijne Heeren, Leden van de Permanente Kommissie der Maatschappij van Weldadigheid!

Bij den afloop van eenen gewigtigen jaarkring, heb ik wederom de eer en het genoegen, U Hoog-Edel Gestr. het volgende rapport, betrekkelijk den toestand van het Schoolonderwijs, in de Koloniën der Maatschappij aan te bieden.

Hetzij mij vergund, de vorderingen, die het onderwijs, gedurende het afgeloopen jaar maakte, met alle bescheidenheid en tevens met vrijmoedigheid op te geven.

De verstandelijke en zedelijke opvoeding van de, door de Maatschappij beweldadigde, kinderen en jonge lieden, werd ook dit jaar ten hoofddoel gesteld, en zulks met een te gunstiger gevolg, daar de koloniale inrigtingen het voordeel bezitten, dat de kinderen van jongs af aan, door het verrigten van eenen, aan hunne krachten geëvenredigden, arbeid, in zuivere lucht, ten aanzien der gezondheid en physieke krachten, beter ligchamelijk worden opgevoed, dan wel immer menschelijke kunst zal vermogen. Met den schoonen blos der gezondheid op hunne aangezigten, begaven zich, althans de kinderen,

ge-

gedurende het maatfchappelijk jaar, dagelijks ter fchool, bezochten dezelve bij aanhoudenheid vlijtig, en zoo er onder de Kolonisten al een huisgezin gevonden werd, dat, bij gebrek aan belangftelling in het onderwijs der kinderen, hierin nalatig toonde te zijn, dan werd hetzelve, door de oordeel- en menschkundige maatregelen der Direktie, daartoe aangehouden, hetgene echter in zeldzame gevallen noodig was, vermits de hoofden der huisgezinnen, ouders of huisverzorgers, van jaar tot jaar, bij het toenemen in meerdere befchaafdheid, ook meer belang ftellen in het heil en het geluk hunner kinderen. Immers kan hiervoor ten bewijze ftrekken, dat vele ouders, zelfs ook huisverzorgers, inzonderheid des winters in de vrije Koloniën, zoo veel de landelijke en huisfelijke aangelegenheden dit toelieten, de kinderen twee malen des daags ter fchool zonden, terwijl voor het ter fchool komen der Weezen, aan de groote Etablisfementen door de Zaalopzieners gezorgd werd.

Naar mate de Koloniën zich verder uitbreiden, erlangt ook het Schoolonderwijs eene meerdere uitgeftrektheid. In de voormalige vierde Kolonie, de eenigfte uithoek in de vrije Koloniën, alwaar de kinderen, vooral de kleine, te ver van eene hoofdfchool verwijderd waren, is eene bijfchool opgerigt, en door de gedeeltelijke bevolking der 2e en 3e Etablisfementen te *Veenhuizen*, is er ook voor het Schoolonderwijs in die geftichten gezorgd.

Alzoo is het aantal Scholen in de ftichtingen der Maatfchappij reeds tot *negen* gebragt. In dezelve werden, gedurende het gemelde jaar, leerlingen van verfchillenden ouderdom, op eene eenvoudige en bevattelijke wijze onder-

derwezen ; — onderwezen in die wetenfchappen en kundigheden, welke hun, in hunnen verdergevorderden leeftijd, dienstig en nuttig zullen zijn, terwijl dit onderwijs altoos zoo gewijzigd werd, naar de verfchillende behoeften der leerlingen, dat het dadelijk en vervolgens invloed moet hebben op het werkdadige leven.

De ontwikkeling van het verftand en de vorming van het hart, werden gelijktijdig, en met dezelfde zorg, als zaken van gelijk aanbelang, en die wederkeerig op elkanderen invloed hebben, behartigd.

De onderfcheidene Onderwijzers, en dit worde mij vergund, hierbij te voegen, kunnen en mogen als modellen voor hunne leerlingen worden befchouwd, hetgene ik van te meer belang reken, daar het zedelijk goede, de zuivere deugd, zoo als ik, in verfchillende gevallen heb opgemerkt, zich beter door voorbeelden dan leeringen, en nog het best door beiden te gelijk, met vrucht laat aanprijzen.

Het kind, in de Koloniën den ouderdom van 6 jaren bereikt hebbende, wordt, naar de vastgeftelde bepalingen, ter fchool gezonden, leert fpreken, denken en handelen, en wordt vervolgens onderwezen in datgene, wat de landelijke ftand, om gelukkig te kunnen zijn, weten moet, en het wordt van deze verpligting niet ontflagen, ten zij het voldoende bewijzen geeft, genoegzaam onderwezen te zijn.

Het onderwijs wordt gegeven niet zoo zeer naar eene vastgeftelde methode, wijl de aanleg van ieder mensch en dus ook van iederen onderwijzer verfchillend is, en de voorkomende gevallen in eene fchool, met geene mogelijkheid berekend, en evenmin daaromtrent vaste bepalin-

lingen gemaakt kunnen worden; doch er is door onze gedurige onderlinge zamenkomsten, zoo bij als na het onderwijs, getracht gelijkheid en eenparigheid in het onderwijzen en behandelen der kinderen te brengen, almede is er gezorgd, dat de algemeene verordeningen, op 's Lands schoolwezen vastgesteld, in al de scholen zorgvuldig worden in acht genomen.

De leeskunst, behandeld wordende en ingerigt naar de verbeterde manier van onderwijs, uit boeken, voorkomende op de algemeene boekenlijst, — het schrijven, bestaande in het maken van duidelijk leesbare letters, en het vervaardigen van schriftelijke opstellen, in het dagelijksch leven voorkomende, — het rekenen uit het hoofd en op de lei, inzonderheid de gewigtige regel van drieën, de muzijk- of zangkunst, zich bepalende tot volksliederen, schoolgezangen van PRINSEN, KROLL, alsmede van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, — de Aardrijkskunde van ons Vaderland en eenige oppervlakkige kennis van onze aarde, benevens eenige Natuur- en Geschiedkunde, waren de voornaamste middelen, welke ter ontwikkeling van den jongen mensch tot een redelijk en zedelijk wezen, werden aangewend. Eenige Natuurkunde, gelooven wij, dat voor den Landman, en inzonderheid ook voor onze Kolonisten, ter bewaring voor, of wegneming van het schadelijke bijgeloof, en om gelukkig te leven, volstrekt noodig is, terwijl de Geschiedenis zich voornamelijk bepaalt, tot het verhalen van, of lezen en spreken over gewigtige gebeurtenissen, levensgeschiedenissen van vrome en deugdzame mannen, enz. Uit dit geheele onderwijs, wordt bij alle gepaste gelegenheden, afgeleid, dat de deugdzame en op God vertrouwende

mensch

mensch nimmer gezegd kan worden ongelukkig te zijn, en dat het ware geluk, aan geenen ſtand in de wereld verbonden, voor een ieder verkrijgbaar is, geenszins beſtaat in ſchijn, noch in uitwendige, zinnelijke dingen, maar alleenlijk beſtaan kan in den mensch zelven, in de bewustheid van wel gedaan en regtvaardig gehandeld te hebben.

Na dit weinige ter opheldering van het onderwijs in het algemeen te hebben aangemerkt, zal ik overgaan tot het opgeven der navolgende bijzonderheden.

A. Veenhuizen.

1e. *Geſticht.*

Alles heeft hier eenen geregelden gang: werken, leeren en ſpelen, alles heeft zijnen beſtemden tijd. Dagelijks wordt er gedurende den winter *vijf*, en gedurende den zomer *vier* malen ſchool gehouden. Het getal Weezen, dat onderwijs ontving, beloopt 1,260 en dat van de buiten om het geſticht wonende Kolonisten omſtreeks 100. De 1ſte Onderwijzer is de kundige en brave ZWARTS, die, bij de veelheid zijner bezigheden ſteeds onvermoeid werkzaam was, en door den vlijtigen en zachtmoedigen GERAETS, als 2de Onderwijzer en de beide deugdzame en ijverige Weezen van *Amſterdam*, EMANUEL en POSTHUMUS, als Ondermeesters, doelmatig bijgeſtaan, de talrijke ſchooljeugd aan deze plaats, zoo voordeelig en verſtandig wist te leiden, dat de werkzaamheden geregeld konden afloopen, alle ſtraffen noodeloos en de ſchooltijden voor de kinderen wezenlijke uitſpanning waren. Behalve lees- en ſchrijfkunst, reken- en aardrijkskunde,

werd hier veel werk gemaakt van de zangkunst, als een zeer gefchikt middel om eene voor de zedelijkheid dezer talrijke jeugd, belangrijke en opgeruimde zielsftemming te bevorderen. De vorderingen der kinderen beantwoorden volkomen aan de verwachting.

2e. *Gefticht.*

De kinderen der hier wonende Kolonisten ontvingen, federt het najaar 1825, dagelijks onderwijs van den verdienftelijken A. SCHUURMANS, Onderwijzer aan het 3de Etablisfement. Deze in de wetenfchappen en de praktijk van het onderwijs ervarene SCHUURMANS gaf aan de aanwezende kinderen, ten getalle van omftreeks 100, een bevattelijk en voor hunnen ftand berekend fchoolonderwijs. Dan, daar zoo wel hier, als aan het 3de gefticht het getal fcholieren toeneemt, zal deze fchool eerstdaags van eenen eigenen en bekwamen Onderwijzer voorzien worden.

3e. *Gefticht.*

Inzonderheid was het aan dit Etablisfement, dat gemelde SCHUURMANS zich verdienftelijk maakt. Het aantal fcholieren was gedurende den winter en het voorjaar als volgt: 600 Weezen en ongeveer 80 kinderen van Kolonisten, die op twee onderfcheidene fchooltijden des daags onderwezen werden. De even brave als leerzame Wees van *Kampen*, de veelbelovende LEUVERS, bewees als Ondermeester den Onderwijzer, in zijnen gewigtigen werkkring, de belangrijkfte dienften. In dezelfde belangrijke wetenfchappen, als van het Onderwijs aan het

1ste gesticht zijn opgegeven, werd ook hier, met den besten uitslag, onderwezen.

B. De vrije koloniën.

In de vijf scholen dezer Koloniën werd dagelijks 3 malen Onderwijs gegeven: des morgens van 10—12 aan eigenlijk gezegde schoolkinderen, jongens en meisjes; des achtermiddags van 2—4 aan grooter meisjes; doch welke les ook bijgewoond werd door eene menigte der kinderen van de morgenschool; en des avonds van 6—8 uren aan grootere jongens, welke dagelijks op het land werken.

In de school van Kol. N° 1, stond aan het hoofd van dat Onderwijs de bekwame en voor zijn vak geschikte J. K. MULDER, die, getrouwelijk geholpen door den jongeling S. MOLEWIJK, zijn werk bij de Kolonisten zoo belangrijk en nuttig wist te maken, dat er gedurende den winter, nog een vierde schooltijd bepaald moest worden, en wel voor de zoodanigen, wier werkzaamheden niet toelieten, eene der andere lessen bij te wonen. Deze werd dus bepaald des avonds van 8—10 uren, en hier verzamelde zich nog een *twintig*tal leerlingen, zoo huisvaders als volwassene jongelingen. Zoo wel aan dezen als de eigenlijke schoolkinderen, gezamenlijk uitmakende een getal van 210, werd het Onderwijs met het beste gevolg gegeven.

In de groote school van Kol. N° 2, werkte even ijverig en moedig de kundige en geschikte Onderwijzer BOOY, sedert het vertrek van den Ondermeester UHL naar *Willemsoord*, ondersteund door den leerzamen en

veel

veel belovenden jongeling DIRK SMITH, van *Utrecht*. Het aantal leerlingen dezer ſchool, beliep in den afgeloopenen winter, door het oprigten eener bijſchool in de Oost-vierdeparten, 286.

Nadat des avonds de derde ſchoolles hier geëindigd was, gaf de verdienſtelijke Onderwijzer, van 8—10 uren nog bijzonder les aan eenige der meest uitmuntende leerlingen, zoo in het wetenſchappelijke van het gewone ſchoolonderwijs, als in de beginſelen der landbouwkunde.

In de bijſchool, verleden herfst, in de Oost-vierdeparten opgerigt, onderwees met een zeer goed gevolg de onderwijzer H. DE NEKKER, van *Willemsoord*, 100 kinderen, waarvan verſcheidene kleinen, wegens den verren afſtand van de hoofdſchool, nog geen ſchoolonderwijs hadden genoten. De vorderingen hier in het winterhalfjaar gemaakt, zijn voldoende, de kinderen gaan gaarne ter ſchool en beminnen hunnen leermeester, die er veel werk van maakte, de huisgezinnen zelven te leeren kennen, ten einde het onderwijs naar derzelver behoefte in te rigten, en te zorgen, dat niemand der leerlingen den ſchooltijd verzuimde.

In Kol. N°. 3, de hoofdſchool, onderwees met verſtand en vlijt, de brave en werkzame OTTEN, geholpen door den vlijtigen Wees P. VAN DER KOOG, van *Dordrecht*, 315 leerlingen. Met genoegen heb ik menigmaal dit onderwijs bijgewoond. Er heerschte op deze ſchool een zeer goede geest tusſchen onderwijzers en leerlingen; ieder volbragt met genoegen zijn werk, en de vorderingen, gedurende het afgeloopene jaar, zoowel ten aan-

aanzien der zedelijke aangelegenheden, als in het werktuigelijk onderwijs gemaakt, verschaffen den weldenkenden beoordeelaar, volkomene tevredenheid.

De, in het najaar 1825, van Kol. N°. 2 verplaatste ondermeester UHL, gaf in de bijschool van Kol. N°. 3 aan 153 kinderen een leerzaam en bevattelijk onderwijs. De moeite en vlijt, door dezen jongeling in het onderwijzen en te regt brengen zijner leerlingen aangewend, het op mijn aanzoek, zoo des avonds als anders, buiten de schooltijden bezoeken der onderscheidene huisgezinnen, het aanmoedigen en te regt helpen in het gebruik maken van de daar bestaande leesbibliotheek, verdient zoo wel als bij al de overige onderwijzers, lof, en deed hem bij ouders en kinderen eene bijzondere achting en genegenheid verwerven.

Behalve dit gewone schoolonderwijs, is gedurende den winter, wanneer er meer algemeen gebruik van het onderwijs gemaakt kan worden, dan des zomers, in de opgenoemde scholen der vrije Koloniën, ook des Zondags achtermiddags voor het vrouwelijke, en des avonds voor het mannelijke geslacht, een bijzonder en zoo veel mogelijk doelmatig onderwijs gegeven, zoowel aan kinderen als volwassene en oude Kolonisten. Dit onderwijs werd gewijzigd naar de verschillende behoeften der leerlingen, en vele Kolonisten maakten daarvan vlijtig gebruik, zóó zelfs, dat menigeen mij verklaarde, nog geenen zondag te zijn weggebleven.

Daar deze dagen voor den Christen van het hoogste aanbelang zijn, werden dezelve ook tot belangrijke doeleinden besteed. Het lezen van onderscheidene stukjes,

waar

waaraan vooral het hart deel kon nemen, het zingen van liederen, ter verheerlijking van God en den Verlosfer, en het behandelen van verfcheidene gefchiedkundige aangelegenheden, inzonderheid van deugden en edele daden, werden waardig geacht, des Zondags in deze fcholen te doen, en de ondervinding heeft geleerd, dat dit en tot genoegen en tot nut iets heeft bijgedragen. De leeslust werd er door opgewekt en gaande gehouden. Zoo kan ik tevens met genoegen melden, dat van de verzamelingen boeken, op den 5den November des vorigen jaars, door de menschlievende pogingen der Maatfchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, met een aanzienlijk aantal onderfcheidene en nuttige werkjes vermeerderd, het beste gebruik is gemaakt. In iedere fchool beftaat eene leesbibliotheek, en menigmaal hoorde ik in eene fchool, dat alle boeken ter lezing waren uitgegeven. Voorzeker een voldoend bewijs, dat de weldaden, die de eene Maatfchappij aan de andere bewijst, niet vruchteloos zijn, maar nu alreede zigtbare gewenschte gevolgen hebben.

C. De Ommerschans.

Aan de fchool van het bedelaars geftícht alhier, werkte met verdubbelden ijver, de onvermoeide en bekwame hoogstra. Het getal zijner fcholieren, grootendeels te voren geheel verwaarloosde kinderen, beliep 257, die allen op gezette tijden onderwijs ontvingen. Met genoegen merkte ik, bij het bezoeken dier fchool, de gunstige verandering, welke deze kinderen reeds ondergaan hebben. Niemand zou zich hierbij kunnen verbeelden, dat deze fcholieren te voren geheel verwaarloosde en bedelende

kinderen geweest waren, daar allen telken male, ordelijk gekleed, opgeruimd en vrolijk zijnde, den tijd besteedden in nuttige oefeningen en werkzaamheden. Behalve dat HOOGSTRA hun leermeester is, kan hij ook hun vriend en raadgever genaamd worden. Bij vele voorkomende gevallen en voor de bedelaars belangrijke bijzonderheden, wordt den Onderwijzer door jong en oud geraadpleegd.

Ook van de bestaande leesbibliotheek is aan dit instituut een loffelijk gebruik gemaakt. De Kolonisten waren vooraf op eene bijzondere wijze tot het lezen opgewekt en voorbereid. De Onderwijzer namelijk, begaf zich menigmaal des avonds, wanneer de bedelaars van het land terug gekomen en in hunne zalen wedergekeerd waren, onder de vergaderde menigte, sprak met hen over het aangename der lektuur, las hun dan uit een daartoe medegebragt boek, een belangrijk stukje voor, bragt hun het gelezene door een kathechetisch gesprek onder het oog, en hield daar zoo lang mede aan, totdat de bedelaars hem verzochten, boeken van hem ter leen te mogen hebben. Vervolgens is er veel gelezen.

Ziet daar mijne Heeren, Leden der Permanente Kommissie! een kort Verslag van de werkzaamheden der Schoolonderwijzers, in de Koloniën en Etablissementen der eerbiedwaardige Maatschappij. Ik meen tevens met vrijmoedigheid, hierbij te mogen betuigen, dat deze werkzaamheden niet onvruchtbaar zijn gebleven: zoo in het wetenschappelijke als zedelijke zijn vorderingen gemaakt. Uit eene nominative lijst, die ik de eer heb hiernevens te voegen, kan gezien worden, dat er alleen-

lijk

lijk in de vrije Koloniën en aan de *Ommerschans* een aantal van 69 leerlingen, die zich wel gedragen, van de verpligting tot het schoolgaan hebben kunnen worden vrijgesteld. Ook de beschaafdheid en zedelijkheid heeft in den tijd van een jaar, veel gewonnen. In plaats van de zedebedervende straatliedjes, bij velen te voren zoo eigen en gemeenzaam, hoort men het zingen van meer gepaste en doelmatige verzen en liederen, op de scholen geleerd; in plaats van voor de zedelijkheid nadeelige gezelschappen, zoekt ieder Kolonist meer het genoegen in zijne eigene woning, en vindt hetzelve of in het lezen der dingen zijnen Godsdienst betreffende, of in andere nuttige wetenschappen.

Veel is er gedaan, dat reeds met den besten uitslag is bekroond geworden, maar veel blijft er ook nog te doen en te verbeteren over, waarom wij met verdubbelden ijver zullen voortgaan, de ons opgedragene en belangrijke taak, naar onze vermogens af te werken.

Met de levendigste dankbetuiging voor de, van den edelen Stichter der *Maatschappij*, ontvangene inlichtingen en raadgevingen, welke ik zoo gaarne het geheele jaar door genieten zoude, alsmede van de overige Leden uwer Kommissie; en de plegtigste verzekering, dat mij niets aangenamer zijn zal, dan de voortdurende bloei en de verdere volmaking van het onderwijs en de opvoeding der jeugd, in de Koloniën en Etablissementen der Weldadigste Maatschappij; en de vurigste bede, dat de beweldadigden, zich door verschuldigde dankbaarheid en de verder daaruit voortvloeijende deugden,

den, voor God en het menschdom onderscheidende, mogen opwassen tot een gelukkig volk, het loon op uwen moeijelijken arbeid, eindig ik dit mijn Verslag.

Frederiksoord, den 25 Junij, 1826.

(*Get.*) J. H. VAN WOLDA.

No.

Nominative Lijst der Leerlingen, in de onderſcheidene Koloniën der Maatſchappij van Weldadigheid, *die in het voorjaar van* 1826 *van de verpligting tot het ter ſchool komen ontſlagen hebben kunnen worden.*

1. De ſchool van MULDER, Kol. N°. 1.

JONGENS.	MEISJES.
JAKOB FRANS,	ELISABETH VAN STEENS,
JAN BOELE,	ADRIANA DE WALS,
ADRIANUS PRINS,	MARIA REIJNDERS.
JAN KOENEN,	
JAN HUIZER,	
GERRIT OOSTERHOUT,	
JAN KOLIER,	
LODEWIJK MULDER,	
FRANS BODESTAF.	

2. De ſchool van BOOIJ, Kol. 2 en 1.

ENNE WIEGA,	WILHELMINA FULLING,
JOHANNES AUKES,	MARIJTJE KLOPPER,
GERRIT DE VROEG,	ANNETJE VAN DEN BERG,
PAULUS HAZELOOP,	JOHANNA VAN DER WULP.
ZWERIS DE HART,	
HERMANUS VAN DER GEER,	
HUIBERT GROEN,	
LEENDERT DOODHAGE,	
FRANÇOIS DE PLOT,	
MARTINUS UHL,	
LODEWIJK UHL,	
JURRIEN MAATJE,	
JAN MARINUS,	
GEORGE KLIGGE,	
ZACHARIAS KLIGGE.	

3. De school van DE NEKKER, Kol. N°. 2.

JAN BEUN,
WILLEM POLLEMAN,
KLAAS VAN WAVEREN,
MAARTEN BAS.
JANTJE ZWIER,
ELISABETH VAN WAVEREN.

4. School van OTTEN, Kol. N°. 3.

GERRIT SPRUIT,
HENDRIK VAN HELDEN,
WILLEM ZWANG,
HENDRIK DE NEKKER,
JAKOB DE NEKKER.
STIENTJE TIEMENS,
JANNETJE LAMMERS,
GRIETJE LUTGERING,
CATHARINA BRONS,
ANTONIA WALBROEK,
TJITSKE DOUWES.

5. De school van UHL, Kol. N°. 3.

PIETER VAN VLIET,
EISE HAMAN,
JAN BREEK.
ELISABETH KOK,
GEERTRUI HOF.

6. Aan de *Ommerschans*, Kol. N°. 5.

JAKOB NIKOLAAS VERHULST,
ANTONIE WOLFERS,
NAPOLEON HUGE,
KORNELIUS LANGEMARE,
GERRIT KARNEKAMP,
JAN VAN SCHRIJVEN,
JOHANNES HERGER,
NICOLAAS KERKHOFF,
JAN VAN LUIPEN,
AUSKI BEEKES-KONINGSRA,
WILLEM STRAVER.
JOHANNA GIESSE,
FEMMIGJE WIJKSTRA,
ANNA MENSINK,
JANKE KUIPERS,
CATHARINA SCHUURMAN.

N°. 14.

N°. 14.

Verslag van den Staat van Godsdienst en Zedelijkheid in de Protestantsche Gemeente der Kolonie Veenhuizen.

KONINKLIJK VORST EN HEER!

Mijne Heeren, Leden der Kommissie van Weldadigheid!

Zoo is dan weder het tijdstip verschenen, om, overeenkomstig de heilzame bedoelingen van Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, uitgedrukt bij Hoogstdeszelfs Besluit van 21 Januarij 1823, N°. 45, de bijzonderheden en karakteristieke trekken van den godsdienstigen en zedelijken toestand der aan mijne leiding toevertrouwde, Protestantsche Gemeente, in de Kolonie uwer Maatschappij te *Veenhuizen*, bij wijze van Verslag op te geven, en hierdoor mijne verrigtingen en derzelver gevolgen te doen kennen. Hoe huiveringwekkend ook voor mij, die en mijne uitgebreide verpligting levendig besef en het gebrekkige mijner pogingen even levendig gevoel, de terugblik op het verledene ook zijn moge, zoo is mij echter het tegenwoordige tijdstip dubbel aangenaam en welkom, dewijl het mij gelegenheid aanbiedt ter uitdrukking van gevoelens en wenschen, welke mijne voortdurende belangstelling in den gelukkigen uitslag der groo-

groote ondernemingen uwer Maatſchappij mogen verzekeren, en tevens tot waarborgen verſtrekken, dat ik, zoo lang mij de Voorzienigheid in mijnen tegenwoordigen werkkring zal laten, naar gelang van mijne vermogens en krachten, ter bevordering van het hoogere oogmerk der Christelijke weldadigheid ijverig zal medewerken.

Dit oogmerk uwer achtingwaardige Maatſchappij, voor zoo verre het regtſtreeks den Christen-Leeraar aangaat, in de godsdienſtige en zedelijke vorming der koloniale bevolking gelegen, heeft mijne zwakke pogingen in het jongstverloopen jaar, even als vroeger, geleid en gewijzigd. Onbekommerd over de beoordeeling, welke mijne, bij vroegere Verſlagen min of meer uitgewikkeld aangeduide, aan- en inzigten hebben ondergaan, doch ook gedachtig aan de Apostoliſche vermaning: „ beproeft alle dingen en behoudt het goede," heb ik mij in vertrouwen op Gods genadigen zegen beijverd, eene zoodanige godsdienſtigheid te ontwikkelen, aan te kweeken en te bevorderen, welke, in de diepte der ziel ontſproten, het leven in overeenſtemming brengt met het heerlijke doel onzer wording en verlosſing, en het hart vervult met vrede, troost en hoop.

Aan de bereiking van dit doel zocht ik, zoo veel in mijn vermogen was, dienstbaar te maken den openlijken godsdienst, het bijzonder godsdienſtig onderwijs, het toezigt over en de verkeering onder de Gemeente.

Op alle Zon- en Feestdagen hadden er twee openbare godsdienstoefeningen plaats, welke door de Protestantſche bevolking der Kolonie, op het voorbeeld van de achtingwaardigſten der beambten, getrouw en eerbiedig werden bijgewoond.

Ge-

Geleid door de overtuiging, dat godsdienst bij het kind *gevoel*, bij den jeugdigen mensch *gevoel en begrip*, bij den meer geoefenden *gevoel en idée* is, zocht ik mijne kanſelreden naar de vatbaarheid en behoefte van eene, uit kinderen en volwasſenen in eenen tweevoudigen zin zamen geſtelde Gemeente, zoo veel mogelijk, in te rigten, ten einde voor *allen*, ten minſte *iets* te zijn. Dat ik dit doel niet altijd gemist, maar ten minſte ſomtijds den toon getroffen heb, die veler, zoo niet aller zielen harmonisch ſtemde, dat kon, bij ſommige gelegenheden, en oog en gelaat getuigen, waarin zich doorgaans de aandoeningen des harten ſpiegelen. En dat mijne leerreden, hoe weinig ook naar de regels der kunst bewerkt of op den leest eener bepaalde manier geſchoeid, eenen Evangeliſchen geest ademden, en nimmer over wijsgeerige onderwerpen, die overigens mijne aandacht wel eens naar zich trekken, maar altijd over het woord des levens, in den Goddelijken Bijbel vervat, liepen, dat zullen alle kundige leden mijner Gemeente gaarne getuigen; en die, door burgerlijke en kerkelijke betrekkingen, aanzienlijke mannen, welke de eenvoudige Godsvereering in de veel beoordeelde Kolonie *Veenhuizen* bijwoonden, zullen zulks gewis niet in twijfel trekken. Het is aan geene bedenking onderhevig, of juist die Christelijke inhoud der gehoudene redevoeringen en bij plegtige gelegenheden gedane aanſpraken heeft alleen de indrukken gemaakt, welke op ſommige vierdagen der Protestantſche Christenheid, den aandachtigen beſchouwer mijner Gemeente in het oog moesten vallen. Zoo waar als het is: *pectus nos facit diſertos*, zoo zeker is het Evangelie eene kracht Gods.

Onze

Onze godsdienstoefeningen, te voren plaats gehad hebbende in daartoe ingerigte zalen van de Etablissementen N°. 1 en 2, werden sedert den 25 Junij laatstleden in het nieuwe kerkgebouw gehouden, en hebben daardoor aanmerkelijk in plegtigheid gewonnen. Dit even net afgewerkt als hecht opgetrokken Kerkgebouw, waaraan op den 7 Julij 1825 met vele plegtigheid de eerste steen was gelegd, is met zoo veel spoed voltooid, dat het op Zondag, den 25 Junij 1826, reeds aan den dienst des Allerhoogsten heeft toegewijd kunnen worden. Deze dag was voor mijne Gemeente een ware feestdag; de onderscheidene soorten onzer koloniale bevolking, vroeger in afzonderlijke lokalen ter Godsvereering telkens verzameld, waren nu in hetzelfde gebouw vergaderd, en *meerderheid* en *minderheid*, en *aanzien* en *geringheid* werden vergeten, en het gevoel: wij allen zijn hier als menschen en Christenen gelijk voor God, doordrong de harten der talrijke, ook van buiten de Kolonie zamen gekomene, menigte. De tegenwoordigheid van den Gouverneur der Provincie, van den tweeden Assessor uwer Maatschappij, van den Griffier der Provinciale Staten, van den Direkteur der Koloniën, van den Burgemeester der Gemeente, van onderscheidene aanzienlijke personen en Christen-Leeraars uit naburige en verder verwijderde plaatsen, zette aan de plegtigheid geenen geringen luister bij, terwijl het gezang, beurteling door Weezen, Kolonisten en Beambten aangeheven, waardoor mijne rede gedurig werd afgewisseld, eenen diepen indruk maakte. Bij de inwijdingsrede over *Ps.* XXVI: 8, zocht ik mijne Gemeente te overtuigen, dat zij aan het nieuwe Kerkgebouw eene hooge waardij behoorde toe te kennen,

en

en hetzelve in eenen Christelijken, dat is redelijken zin moesten liefhebben als eenen tempel Gods, als een Heiligdom der deugd, als eene kweekfchool der Liefde, als een voorhof des Hemels. — Of ik mijn doel getroffen heb, zal de tijd moeten leeren; maar dat de oogenblik der wijding *groot* was; dat het gevoel voor God en den Verlosfer, voor de deugd en den Hemel verhoogd was, dat zoude ik niet gaarne ontveinzen. Zoo eigenaardig de gelegenheid medebragt om hulde te doen aan de grootmoedige weldadigheid des Konings, van welke de twee fraaije Kerkgebouwen in deze Kolonie even treffende bewijzen als duurzame gedenkteekenen zijn, zoo levendig was en is nog het gevoel van dankbaarheid bij mij en mijne Gemeente, voor de hooge gunst van den Monarch, die met vaderlijke goedheid ook voor geringen en fchamelen zorgt. Noch bevoegd, noch vrijmoedig genoeg, om tot den troon door te dringen en aan den voet deszelven ons gevoel te ontboezemen, acht ik mij gelukkig er de tolk van te mogen zijn bij uwe vergadering, welker pogingen gewaarwordingen wekken, zoo na verwant met de aandoeningen door koninklijke weldadigheid gaande geworden.

Onze openlijke Godsvereering, door het nieuwe Kerkgebouw, in ftatigheid gewonnen hebbende, zal plegtiger en werkzamer en meer eerbiedwekkend worden, wanneer onder den Goddelijken zegen de pogingen zullen gelukken, om er geheel de Gemeente meer deel in te doen nemen, waartoe de verbetering van het gezang en een veelvuldiger gebruik van hetzelve, met inachtneming van meerdere verfcheidenheid, mij voorkomt een niet ongepast middel te zijn; in welke gedachte ik verfterkt

ben

ben door de goedkeuring, welke even aanzienlijke als kundige mannen over de genomene proeven hebben betuigd.

Het andere middel, Koninklijk Vorst en Heer! en mijne Heeren, Leden der Kommisfie van Weldadigheid! het andere middel, ter godsdienftige en zedelijke vorming van de voedfterlingen uwer Maatfchappij gebezigd, was het bijzonder godsdienftig onderwijs, in onderfcheidene Katechifatiën, aan omftreeks *acht honderd* leerlingen gegeven. Offchoon ik de gewone benaming van godsdienftig onderwijs bezige, wil ik echter geenszins daarmede gezegd hebben, dat ik alleen onderwijs geve in den gebruikelijken zin des woords; integendeel, overtuigd, dat, gelijk JEAN PAUL zich uitdrukt, *reeds in het kind eene geheele Metaphyfica droomend flaapt*, of eigenlijk gefproken, dat de gedachte *God*, in het wezen van den menfchelijken geest geweven, tot bewustheid wordt gebragt, zoodra de fluimerende geest ontwaakt en zich zelven bewust wordt, leg ik mij er op toe, om het flapende te wekken, en hetgene in de kinderlijke ziel kiemt te ontwikkelen, eer ik derzelve van buiten iets aanbied. „ Om God in de natuur buiten ons te vinden (zegt „ PESTALOZZI) moet men *Hem* reeds in zich hebben." De natuur is mijns inziens het leerboek voor de hoogfte afdeeling der laagfte klasfe; ik zeg opzettelijk de *natuur*, en wil hier niet aan een boek over de natuur gedacht hebben, omdat het mij hier nog niet om eene reeks van aan elkander fluitende begrippen, maar om eenen grooten indruk te doen is, die de groote gedachte: *God*, eigenaardig opgewekt, verlevendigt en verhoogt. Met God in het hart, ziet het kind, behoor-

hoorlijk geleid, God in de natuur; terwijl omgekeerd voor hem, die God niet in zich vindt, God uit de natuur verdwijnt, gelijk de treurige ervaring van hen kan uitwijzen, die bij eene groote mate van natuurkennis zich nimmer hooger dan tot het denkbeeld *kracht* kunnen verheffen. — Ik heb menigmaal mijne pogingen met eenen niet ongelukkigen uitslag gewijzigd naar het gezegde van den onderwijs- en opvoedkundigen JEAN PAUL: „ het verhevene is een tempeltrap van den godsdienst. „ Wanneer in de natuur het groote te voorschijn treedt, „ de storm, de donder, de starrenhemel, de dood, spreek „ dan het woord *God* voor het kind uit. Een treffend „ ongeluk, een groot geluk, een groot misdrijf, eene „ bijzonder edele daad, zijn bouwplaatsen eener wande„ lende kinderkerk."

De gewijde geschiedenis, te regt in latere jaren beschouwd als behoorende tot het godsdienstig onderwijs, sluit zich naar mijne wijze van zien, zoo natuurlijk aan de zielestemming aan van het kind, dat den Allerhoogsten in zijn hart en in de natuur heeft gevonden. Het eigendommelijke dezer geschiedenis, wat en de zaken en den Bijbelschen stijl, waarin die zaken kunnen voorgedragen worden, betreft, daarin bestaande, dat alles op het hoogste wezen betrokken, en God zelf als sprekende en werkende voor den geest der kinderen gebragt wordt, dit eigendommelijke der heilige geschiedenis, heeft mij wel eens het leerboekje met Bijbelsche verhalen doen verwisselen, welke dan onderwerpen van eenvoudige gesprekken werden. — Op de Bijbelsche geschiedenis, ook in haar geheel aangeleerd, liet ik de Christelijke geloofs- en zedeleer volgen. Dat de Allerhoogste menschen lief

 heeft,

heeft, en wat de Alwijze ter openbaring dezer liefde voor menfchen gedaan heeft en nog doet, dat was het groote punt, om hetwelk zich mijn onderwijs in de geloofsleer beftendig bewoog; terwijl het zedekundig onderrigt de innige overtuiging ten doele had, dat menfchen God moeten liefhebben, en deze liefde behooren te betoonen door, in alle betrekkingen en omftandigheden, het voorfchrift en het voorbeeld van Hem te volgen, die de zoon Gods en de zoon des menfchen is. Offchoon verre verwijderd van alles, wat godsdienftigen haat of fektegeest zoude ademen en telen, zijn mij echter de beginfelen van het Protestantismus te dierbaar, dan dat ik dezelve bij mijn onderwijs zoude kunnen verloochenen, krenken of zelfs vergeten. *Waarheid en liefde* was en is mijne zinfpreuk. Volkomen overtuigd, dat zich zoowel in de zedelijke als in de natuurlijke wereld het *algemeene individueel* moet uitdrukken en wijzigen, heb ik bij alle pogingen ter bevordering van geloof en deugd nooit vergeten, dat onder mijne leerlingen ook kinderen waren, welke tot andere, doch als Protestanten, met de Hervormde kerk verzusterde genootfchappen behoorden.

Dat het godsdienftig onderwijs, waarvan ik om voldoende redenen, aan Uwe Koninklijke Hoogheid en aan U mijne Heeren, Leden der Kommisfie van Weldadigheid! de grondtrekken heb opgegeven, niet geheel vruchteloos gebleven is, mag onder anderen ook daaruit blijken, dat een getal van omftreeks *twee honderd* jeugdige en bedaagde lieden gereed ftaat om belijdenis des geloofs af te leggen, waardoor onze nieuwe Gemeente tot *drie honderd en vijftig* leden zal aangroeijen.

Het

Het toezigt over en de verkeering onder de Gemeente heb ik boven als het laatfte middel doen kennen ter bevordering der bedoelde godsdienftigheid. Het bedoelde toezigt zoude noodeloos kunnen fchijnen, wanneer men in aanmerking neemt, dat er nagenoeg zoo vele opzieners van verfchillenden rang als beambten bij ieder Etablisfement aanwezig zijn, en dan nog eene keten vormen, waarvan het hoofd eens Gefttichts de eerfte fchakel is. En evenwel is het kerkelijk toezigt, indien ik wel zie, niet overbodig: deels dewijl het misfchien uit zijnen aard beter gefchikt is dan eenig ander om in den geest der bevolking in te dringen en zoo het kwade in deszelfs bronnen te kennen; deels, omdat het meer overeenkomftig het individueel karakter en naar de bijzondere behoeften zijne pogingen kan wijzigen; en deels eindelijk, dewijl het nimmer in verdenking van eer-, baat- en heerschzucht vallende, verbetering kan beproeven zonder verbittering te verwekken. Dit toezigt is dan ook, naar het voorfchrift der kerkelijke wetten en reglementen, voor zoo verre de beftaande orde van zaken zulks gedoogde, door den Kerkeraad gehouden over de *huisgezinnen*, die den Protestantfchen godsdienst belijden; terwijl het toezigt over de Protestantfche Weezen meer bijzonder en alleen mijne opmerkzaamheid naar zich trok, voor zoo verre ik daardoor niemands of gewaande, of wezenlijke regten bekorten kon. Ten behoeve van dit toezigt en naar de infpraak van mijn hart, dat in elken mensch de menschheid eert, was de verkeering onder de gemeente noodig, die dan, zoo veel *tijd* en *omftandigheden* zulks toelieten, ook plaats had. En het leverde mij dikwerf het reinfte en ftreelendfte genoegen

 op,

op, hier eenen druppel zoet in den bitteren lijdensbeker te kunnen ſtorten, daar den laafdronk der vertroosting aan eenen zieltogenden broeder of eene ſtervende zuster te mogen aanbieden, en ginds het betraande oog van het ontzielde ſtof af te wenden, om het op de bovenſtoffelijke wereld te doen vestigen; terwijl alles, wat ik opmerkte en waarnam, zich vereenigde om mij in de overtuiging te verſterken, dat alles, wat mensch heet, eene voor goede indrukken vatbare zijde heeft, en, in den geest der Hemelſche liefde behandeld, voor godsdienst en deugd gewonnen kan worden. In dezen geest te handelen, ook omtrent de ſlechtſten onder de ſlechten, en opzigtelijk de geringſten onder de geringen, dat mag niemand van de beambten der eerbiedwaardige *Maatſchappij van Weldadigheid*, maar inzonderheid niet aan den Christen-Leeraar moeijelijk vallen, die zich ſteeds behoort te herinneren, dat zijn Goddelijke meester tollenaars en zondaars ontving, en betuigde gekomen te zijn, om te zoeken en zalig te maken, dat verloren was. En het viel mij niet moeijelijk met kinderen en allerlei ſoort van menſchen in uwe Kolonie, om te gaan, derzelver genegenheid en vertrouwen te winnen, en langs dien weg ten minſte eenigen indruk ten goede op hen te maken.

Ziet daar, Koninklijk Vorst en Heer! en mijne Heeren, Leden der Kommisſie van Weldadigheid! de middelen aangeduid, welke ik heb gebezigd ter bereiking van het zedelijk doel, door uwe Maatſchappij zonder twijfel beoogd. Indien ik daardoor iets mogt hebben bijgedragen ter wering van ondeugden, welke, hoe algemeen overigens ook heerſchend, onder ons onbekend zijn; indien

dien ik mogt hebben mede gewerkt om hier gevoel voor het goede te ontvonken, om dáár de zwakke deugd te ſchragen, om ginds in den ſtroom der alles verzwelgende zinnelijkheid eenen dam te leggen: dan zoude ik redenen hebben mij dankbaar te verheugen, dat mij de Voorzienigheid in eene betrekking plaatſte, welke mij niet ſlechts de beoefening van geliefkoosde wetenſchappen verbiedt, maar ook wel eens de vraag opdringt: ſta ik met de kleine kracht ook het grooter zegenrijker werkend talent in den weg?

Ik mag het niet ontveinzen, dat, ter bevordering van het voorgeſtelde doel, op hunne wijze voordeelig medegewerkt hebben, de Heeren Adjunkt-Direkteurs, Onder-Direkteurs en lagere koloniale beambten bij de onderſcheidene Etabliſſementen; terwijl inzonderheid de Onderwijzers ZWARTS, SCHUURMANS en GERAETS gaarne mijnen raad en wenken volgende, in hunnen kring eenen voorbeeldigen ijver ten goede hebben aan den dag gelegd, en noch moeite noch opoffering ontzien om kunde en deugd bij de kinderen aàn te kweèken.

Het Hoofdbeſtuur van het Nederlandsch Bijbelgenootſchap heeft mij, op voorſpraak van den Heer P. J. AMESHOFF, te *Amſterdam*, niet ſlechts zeventig nieuwe Testamenten en dertig Bijbels ten gebruike mijner Gemeente gezonden, maar ook hoop gegeven op de verdere vervulling der behoèfte aan het woord des levens; terwijl het Godsdienſtige Traktaatgenootſchap, door tusſchenkomst van genoemden menſchenvriend, mij belangrijke ſtukken heeft overgemaakt: aan beide genootſchappen zij hiermede mijnen dank, en die mijner Gemeente toegebragt.

Beide hebben onder den Goddelijken zegen in uwe Kolo. nie veel goeds gefticht.

Ook het uitzigt, op de medewerking van het Zendeling-Genootfchap ter uitbreiding van Christelijke Godzaligheid in mijne Koloniale Gemeente, is mij, dank zij den Hemel! geopend.

Indien ik het verbergen wilde, dat de godsdienftige en zedelijke toeftand mijner Gemeente voor aanmerkelijke verbetering vatbaar is, en uit dien hoofde de medewerking van alle vrienden des Christendoms wenfchelijk maakt, dan zoude ik der waarheid hulde weigeren, en het belang uwer achtbare Maatfchappij uit het oog verliezen; maar indien ik ook omgekeerd wilde ontveinzen, dat phyfieke ontwikkeling niet alleen, maar ook verftandelijke en zedelijke vorming en ontkieming van echte Godsdienftigheid, met een vrij gelukkig gevolg in de Etablisfementen dezer Kolonie worden bevorderd, dan zoude ik ondankbaar den zegen miskennen, dien de goede God op *uwe groote* ondernemingen en *mijne zwakke* pogingen zoo genadiglijk gebiedt.

Wanneer eerlang de hinderpalen der Godsdienftigheid onder de doelmatige leiding der Directie uit den weg geruimd, en de verhoudingen van Kerkelijk en Geftichtelijk toezigt bepaaldelijk geregeld zullen zijn; wanneer de beambten, door de lesfen der ervaring voorgelicht, de gefchiktheid zullen hebben ontwikkeld, om de vrienden en vaders hunner onderhoorigen te zijn; wanneer de Schoolonderwijzers meer en meer hunne pogingen naar het hoogfte doel van alle onderwijs zullen hebben gewijzigd en gerigt; wanneer mijne krachten meer aan mijne wen-

fchen

ſchen geëvenredigd zullen zijn, of het grooter vermogen de plaats van het kleinere zal bekleeden: dan zal de vriend van God en menſchen, door den aanblik van den zedelijken toeſtand uwer Kolonie gedrongen, het vooroordeel en de kwaadwilligheid doen verſtommen door het woord: „ ziet, de tabernakel Gods is bij de menſchen." En daagt onder 's Hemels zegen dat tijdperk eerlang op, dan oogst de onvermoeide menſchenvriend, wien geen offer te groot is, dankbaarheid in; dan is het doel der wijze weldadigheid getroffen, en dan is de vurige bede verhoord van hem, die, op geene krachten aan zijne roeping geëvenredigd durft roemen, maar echter ook niet ſchroomt met dit Verſlag U, Koninklijk Vorst en Heer! en U, Mijne Heeren, Leden der Kommisſie van Weldadigheid! de verzekering van zijnen goeden wil en innige hoogachting ootmoedig aan te bieden.

Veenhuizen, 16 Julij 1826.

(*Get.*) J. H. HEERSPINK,
Predikant.

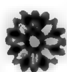

N°. 16 (*).

Verſlag van den Godsdienstigen en Zedelijken Staat der Protestanten in de Koloniën, 1, 2, 4 en 7 der Maatſchappij van Weldadigheid.

KONINKLIJK VORST EN HEER!

Mijne Heeren, Leden der Kommisſie van Weldadigheid!

Daar mij de aangename en hoogst vereerende taak, de bevordering van het godsdienstig en zedelijk doel uwer Maatſchappij is opgedragen, heb ik de eer in voldoening aan het Koninklijk beſluit van den 21 Jan. 1823, N°. 45, UWEdel. het Verſlag van den godsdienstigen en zedelijken Staat der Kolonisten tot de Gemeente van *Vledder* behoorende, aan te bieden.

Overtuigd, dat de Goddelijke openbaring de eenige bron van ware verlichting, den vasten grondſlag van geluk en het veilige rustpunt voor het hart aanbiedt, meende ik mijnen werkkring bij de Kolonisten niet voegzamer te kunnen aanvangen, dan met hun die leer als zoodanig voor te ſtellen en aan te prijzen, met aanwijzing tevens,

(*) Het Verſlag van den Heer Pastoor BOERS te *Veenhuizen*, de 15e Bijlage van het Alg. Verſlag, is, uit hoofde van Z. EW. afwezigheid, nog niet ingekomen.

(DE RED.)

vens, hoe zij dien fchat van wijsheid, leering en vertroosting voor zich behoorden te bezigen en aan te wenden. Ik hield daartoe, gedurende de zomermaanden, des Zondags avonds in het fchoolgebouw van Kolonie 4 eenvoudige Bijbeloefeningen; de gedachte aan de plaats waar, en de perfonen, tot welke ik fprak, bepaalde mijne keuze, tot die gedeelten der gewijde oorkonde, welke mij voor mijne hoorders meest gefchikt en het meest nuttig voorkwamen: de talrijke opkomst, de eerbiedige ftilte en het zigtbaar belangftellend aanhooren mijner voordragt gaven mij niet weinig aanmoediging tot deze voor mij zoo genoegelijke taak.

De katechifatiën, die ik voor de jeugd en de bejaarden gehouden heb, zijn door hen ten getalle van 340 gezet en naarftig bijgewoond. — Slechts een enkele trachtte zich aan dezelve te onttrekken, dan door de wijsfelijk genomene en krachtig uitgevoerde maatregelen der Direktie werden alle voorwendfels tot verzuim fpoedig weg genomen. — Na het eindigen der *zes* katechifatiën, die donderdags en vrijdags in de fchoolgebouwen van Kolonie 1 en 4 plaats hadden, hield ik eene openbare redevoering, die niet flechts door de jonge lieden maar ook door vele bejaarden aangehoord werd. — Nu eens leverde het onderwerp, op die dagen met mijne leerlingen behandeld, de ftof op, tot die eenvoudige Godsdienstige reden, dan weder nam ik uit de traktaatjes, welke mij door den Wel-Ed. Heer P. J. AMESHOFF, ten dienfte der Kolonisten zijn toegezonden, en van welke ik bij elke gehoudene kathechifatie, eene ter lezing uitreikte, aanleiding, om die voor eenvoudigen zoo juist gefchikte ftukjes bij mijne hoorders eene nuttige ftrekking te doen

 heb-

hebben, terwijl ik mij vlei, dat gelijk ik mijne volkomene tevredenheid over de betoonde vlijt mijner leerlingen en de naarstige bijwoning dezer Godsdienstoefeningen door de bejaarden, betuigen kan, die wekelijksche bijeenkomsten veel goeds tot opwekking van het Godsdienstig gevoel, heiliging van zin en voornemens en bestiering van het leven bij mijne hoorders gesticht hebben.

Behalve één Wijkmeester en één Opziener, hebben 38 personen, zoo bejaarden als jonge lieden, belijdenis des geloofs afgelegd, blijkens den nominativen Staat derzelve, welke ik de eer heb hier nevens te voegen. — Ter voorbereiding en vorming der bejaarden tot dit gewigtig punt huns zedelijken levens, heeft de Heer VAN WOLDA ten tijde der Vacatuur te *Vledder* zijnen dienst wel willen aanwenden en ook in den verleden winter daarmede wel willen voortvaren, waarvoor ik zijn Ed. bij dezen mijnen welmenenden dank betuige. — Treffend was het oogenblik, waarin deze nieuwe Leden voor de Gemeente werden bevestigd, terwijl de Doop aan twee bejaarden onder dezelve toegediend, den luister dier plegtigheid niet weinig verhoogde, en den indruk derzelve vermeerderde. Het getal der ledematen is thans *twee honderd een en zeventig*, en dat der gedoopte kinderen nevens twee bejaarden beloopt, sedert het laatste Verslag door mijnen waardigen voorganger ingeleverd, *negen en dertig*.

Dat zich voorts bij velen een waar godsdienstig gevoel ontwikkelt, hetgeen zich in het bedrijvig leven zien laat, heb ik meermalen met genoegen bespeurd, gelijk door deze de openbare godsdienstige bijeenkomsten vlijtig bijgewoond en doelmatig gebezigd worden, zoo wordt ook de huisselijke Godsdienst op hoogen prijs

ge-

gesteld. — De Bijbel is bij velen het handboek, hetwelk zij dagelijks raadplegen en voor zich onmisbaar achten, om de behoeften van het hart in al de omstandigheden des levens te bevredigen. —— In de voorheen bestaande behoeften aan Bijbels van een' groveren druk voor de bejaarden is rijkelijk voorzien, daar mij door het Nederlandsch Bijbel-genootschap 30 Bijbels en 70 Testamenten met Psalmen ten behoeve der Kolonisten zijn toegezonden; welke op den laatst gehouden Dank- en Bededag bij den Avond-godsdienst zijn uitgedeeld. — Zigtbaar was de vreugd over dit geschenk op het gelaat der aanwezenden te lezen en hartelijk de dank, dien de daarmede begunstigden bij het eindigen dier Godsdienstige plegtigheid voor het ontvangen geschenk betuigden.

Het Instituut te *Wateren*, zoo veel het kerkelijke betreft ook tot mijne Gemeente behoorende, is mede wekelijks door mij bezocht. — Ik trachtte ook daar mijne katechisatiën met de kweekelingen zoo in te rigten, als mij meest geschikt voorkwam, om hen voor hunne toekomstige bestemming te vormen. — Hoe bezwarend deze taak, wegens den verren afstand des Instituuts van mijne woning, daar die op *twee uren* mag berekend worden, voor mij ook was, zoo volbragt ik dezelve echter met geen minder genoegen, dan de overige deelen van mijnen dienst, wijl ik met blijdschap ontwaarde, dat mijne aangewende pogingen bij die kweekelingen met den besten uitslag bekroond werden — waartoe, dit erken ik gaarne, de verstandige leiding en zedelijke vorming van den waardigen Instituteur MULDER veel, zeer veel hebben toegebragt.

Hulde doende aan den werkzamen ijver der Direktie ter ondersteuning mijner pogingen, betuige ik mede mijne erken-

kentenis aan den Heer Adjunkt-Directeur BORSMA, de Heeren Onder-Direkteuren FAAKEN en BOSMA, de Wijkmeesters der onderscheidene Koloniën, gelijk mede aan de Heeren MULDER, VAN WOLDA en de Schoolonderwijzers BOOY en MULDER voor zoo vele mij betoonde diensten en bewezene vriendschap.

Ziet daar, Koninklijk Vorst en Heer! en Mijne Heeren, Leden der Kommissie van Weldadigheid! een kort Verslag van den godsdienstigen en zedelijken Staat der Kolonisten, aan mijne leiding toevertrouwd. — In vertrouwen, dat ik niet geheel vruchteloos gearbeid heb, en met uitzigt op nog meer goeds, dat ik in mijne betrekking hope te stichten, moge hetzelve tot een bewijs dienen, hoe de goddelijke zegen op deze schoone onderneming rust, en hoe zich daarbij de verwachting zien laat, dat het plan van Kolonisatie, ondanks alle miskenning, ondoelmatige beoordeeling en baatzuchtigen tegenstand, eenmaal dat groote en goede zal daar stellen, hetgeen de Edele Stichter uwer Maatschappij daarbij beoogde.

Hiermede dit Verslag eindigende, hoop ik met hetzelve aan de bedoeling van UW Ed. te hebben beantwoord.

Vledder, den 15 Julij 1826.

(*Get.*) J. P. P. CLINGE
Predikant.

No-

Nominative Staat der Perſonen op den 8 April 1826 tot Ledematen der Hervormde Gemeente te Vledder *aangenomen.*

PIETER HEBES SCHIEDER, *Wijkmeester.*
JOHANNES BAX, *Opziener.*
JOHANNES VAN DER LUGT.
LEENDERT HAZELOOP.
JAN PIETER BAKKER.
JOHAN HENDRIK SORREN.
WILLEM POLMAN.
LEENDERT MARINUS VAN WAASDIJK.
HENDRIK VAN DUREN.
CORNELUS VAN LEEUWEN.
AREND JANSEN.
JOHANNES HUIZER.
JAN HAMSTRA.
MARTEN BAS.
HENDRIK BULT.
CHRISTINA ELISABETH KOUMAN.
SARA KLUIVERS.
TRIJNTJE AREND BIESE.
WIMKE FRAUKE BROERSMA.
CORNELIA CORDIA.
HENDRINA WIJBURG.
MARIA CATHARINA VAN DER HORK.
JANNETJE JANSEN.

WIL-

WILLEMIJNTJE PION.

JOHANNA MARGARETHA DE REICK.

JENTJE KLASEN RUSSELMAN.

BREGTJE KLASEN LOUTENBAK.

JOHANNA LAMET.

TRIJNTJE VAN FOOR.

AALTJE ABBENES.

JOHANNA DU TAIN.

MARIA PARMENTIER.

JOHANNA EMMERS.

MARIA MOLEWIJK.

NEELTJE MOLLEVANGER.

PAUKJE BULT.

ELSIEN JACOBS.

ELISABETH CAROLINA DAMMERS.

TRIJNTJE VAN HAFTEN.

NEELTJE HEIKAMP.

Accordeert met het Register der Ledematen te *Frederiksoord*.

J. P. P. CLINGE,

Predikant.

N°. 17.

N°. 17.

Verslag van den godsdienstigen en zedelijken Staat der Protestanten in de Koloniën N°. 3 en 6, *der* Maatschappij van Weldadigheid.

Steenwijkerwold, den 7 Junij 1826.

WEL-EDEL GESTRENGE HEER!

Met een hartelijk gevoel van dankbaarheid voor het voortdurend genot van de voordeelen, die Z. M. op het waarnemen van de herderlijke diensten en het godsdienstig onderwijs op voordragt van de Permanente Kommissie der Maatschappij heeft vastgesteld, schrijve ik het berigt mijner werkzaamheden of de bijzonderheden van den staat van godsdienst en zedelijkheid der koloniale Protestanten in het afgeloopen dienstjaar ter neder.

Even als in vorige jaren, was mijn voornaam doel, om als bedienaar van het Evangelie de ontwikkeling van verstandelijke vermogens en de verwekking van godsdienstige gezindheden des harten te bevorderen bij menschen, die uit onderscheidene oorden van ons Vaderland zamen gekomen, op eenen woesten, nu vruchtbaren grond door eigen arbeid een duurzaam bestaan zoeken te verwerven. Uitgelokt door de tevredenheid van het Bestuur en door het verzoek van Z. K. H., om in dat werk te blijven voortgaan, en ondersteund door de krachtdadige medewerking der koloniale Regering, was het mij eene aangename taak, om oud en jong te onderwijzen, en op te leiden tot de kennis van God, tot ware Godzaligheid en deugd.

In

In mijne gewone katechifatiën, gedurende de wintermaanden en den voorjaarstijd in het fchoolgebouw der Kolonie wederom gehouden, heb ik meer dan 200 leerlingen, zoo jongens als meisjes, in Bijbelfche Gefchiedenis en in de Christelijke geloofs- en zedeleer onderwezen. Er waren er wel eenigen, die zich door onverfchilligheid en onkunde aan dit onderwijs zochten te onttrekken; dan deze werden door de Heeren M. BERSMA en B. SCHURER, Adjunkt- en Onder-Direkteur der Kolonie, en tevens Ouderlingen der Gemeente, opgeroepen, en door middel der Wijkmeesters tot hunnen pligt teruggebragt; en alzoo er nog een aantal waren van meergevorderden in jaren, zoo van mannen als vrouwen, die nog geene belijdenis des geloofs hadden afgelegd (gelijk zich deze van tijd tot tijd blijven afwisfelen), zoo zijn ook deze tot een bijzonder onderwijs naarftig opgekomen, en een getal van 34 (gelijk U. W. E. Geftrenge uit de nevensgevoegde lijst blijken zal) werd omftreeks Pafchen openlijk in de Gemeente als Ledematen bevestigd, waarvan twee bejaarden den Christelijken doop ontvingen, en deze allen fchaarden zich met de overige nieuw aangenomene Leden der Gemeente aan het H. Avondmaal in onderlinge liefde.

De Schoolonderwijzer HARM BERENDS OTTEN, die tot de verftandelijke ontwikkeling en zedelijke vorming der jeugd, zoo veel mogelijk is, zoekt bij te dragen, was mij met zijn' Ondermeester even behulpzaam als in vroegere dagen, om door het aanheffen van het een of ander vers uit de Pfalmen of Gezangen met zijne leerlingen de gemoederen godsdienftig te ftemmen.

Over de opkomst in den openbaren Godsdienst, vooral

al in den morgenstond is geenszins te klagen. Dit getal zou nog grooter zijn, wanneer de kerkgangers allen eene zitplaats konden vinden, maar daar het gebouw enkel voor de bewoners van *Steenwijkerwoud* was ingerigt, die alleen een getal van 930 zielen uitmaken, en de Gemeente door de inlijving der Kolonisten bijna de helft is vergroot geworden, ziet men op den gewonen Zondag, en vooral bij plegtige gelegenheden, door de eerstkomenden de gemeene banken spoedig bezet, en de overigen verpligt, om de Godsdienstoefening staande door te brengen, hetgeen bij de eerste Gemeente, en ook bij de Kolonisten dikwijls ongenoegen verwekt, en velen doet besluiten, om ergens elders stichting te zoeken.

Door de milddadigheid van het Nederlandsche Zendelinggenootschap is de Bijbel bijna in alle huisgezinnen verspreid, en velen, die Ledematen zijn geworden, bezitten reeds dit boek als een geschenk, om het mede ter kerke te nemen. Door het toezenden van 170 Gezangboeken hebben eenige Utrechtsche Menschenvrienden, welke niet begeeren bekend te worden, in het afgeloopen jaar in veler behoeften voorzien, terwijl bij de toezending van dezelve door den Wel-Ed. Heer P. J. AMESHOFF tevens een aantal godsdienstige Traktaten ontvangen werd, die ook in mijne gewone huisbezoekingen met graagte door de onderscheidene gezindheden ontvangen zijn, en vooral op den rustdag of na geëindigde Zondagschool gelezen worden.

Velen worden er alzoo gevonden, die met een gevoelvol harte de zorgen erkennen, die er voor hunnen geest zoo wel als voor hun ligchamelijk welzijn gedragen worden. Zij gevoelen, hoe diep zij waren gezonken in zor-

geloosheid en zonde, en hoe de Goddelijke Liefde in JEZUS CHRISTUS hen geroepen heeft als uit de duisternis tot zijn wonderbaar licht; een kracht van ware godsvrucht openbaart zich meer en meer in de gemoedelijke waarneming van alle betrekkelijke pligten. Zij leven zachtmoedig, vriendelijk en eensgezind jegens elkanderen, zij betoonen zich bescheiden, geduldig en onderworpen aan hunne Opzieners, en versieren dus hun geloof met eenen Christelijken wandel.

Zie daar, Mijn Heer! een kort verslag van mijne verrigtingen en den toestand der Kolonisten, in N°. 3 en 6, aan mijne zorgen toevertrouwd.

Ontvang de verzekering, dat ik zal blijven voortgaan, om, zoo veel in mij is, de bedoelingen der edele Maatschappij te helpen bevorderen, en mijne Gemeente tot eerbied voor God en onzen Heer, en tot liefde voor Vorst en Vaderland op te wekken.

Met ware hoogachting heb ik de eer mij te noemen,

Wel-Edel Gestrenge Heer!

Uw E. G. Dw. Dienaar,

A. JENTINK.

Aangenomene Ledematen	34.
Het getal der Katechisanten bedraagt .	217.
— — — Ledematen is	219.
Van Junij 1825 tot Junij 1826 gedoopt	21.
— — — — — — gestorven	„ .
— — — — — — gehuwd	2 paar.

Op

Op belijdenis des geloofs aangenomenen in de Kolonie Willemsoord, N°. 3 en 6, den 19 Maart 1826.

PHILIP MULDER.
KAREL VAN DER KLEI.
HENDRIK ADRIAAN VAN HELDEN.
PIETER VAN DER KOOG.
WILLEM VAN BOVEN.
FRANS KOELEMAN.
WILLEM WOENS.
ABRAHAM VAN ANKEREN.
JAN DE VRIES.
BAREND VAN EIK.
EZECHIËL DUBBELDEMAN.
LEONARDUS VAN EISDEN.
JAN KIST.
ABRAHAM STROUW.
JOHANNA GOSINA JASPER.
PETRONELLA KUITERS.
ALIDA DIJKSMA.
CHRISTINA DE BRUIN.
AALTJE WILD.
LEENTJE PETZOLT.
JANNETJE STEUNEBRINK.
SIJPKE HEEMSTRA.
JOHANNA VAN WIJK.
JENNEKEN DE VISSER.
MARGARETHA ALETTA VAN DEN HEMEL.
HENDRIKA WILLEMINA VAN HELTEN.
IJTSKE REINTS.
WILLEMTJE VINCENT.
TRIJNTJE GERRITS.
SIJKE ERINGA.
WILLEMINA KRAAN. } *gelijktijdig gedoopt.*
CHRISTINA TIEMES. }
WOLTERTJE VAN DER WEERD.
NEELTJE GROENEWOUD.

N°. 18.

Rapport van den Heer J. M. SCHRIEVER, *Pastoor te* Steenwijkerwoud.

Steenwijkerwold, 24 Julij 1826.

HOOG-EDEL GESTRENGE HEER!

Op verzoek van Uw Hoog-Ed. Geſtr., om opgave en Verſlag te doen van den godsdienſtigen en zedelijken toeſtand der Kolonisten, heeft de ondergeteekende Pastoor over de R. Catholijken in de Kolonie *Willemsoord*, de eere met genoegen het volgende te kunnen inzenden.

Dat, wat aangaat hun zedelijk en godsdienſtig gedrag, de Kolonisten zich voor het grootſte gedeelte zeer wel gedragen, goed gebruik maken van den Godsdienst, waartoe hun op Zon- en Heilige dagen genoegzaam wordt gelegenheid gegeven, alsmede van de overige pligten, zoo als die van hunnen Godsdienst dit vereiſchen.

Dat verders, wat de ouderlijke pligten aanbelangt: om hunne kinderen het onderrigt in den Godsdienst te laten bijbrengen zeer vele ouders zich daaromtrent zeer loffelijk houden, en hunne kinderen vlijtig het onderwijs laten genieten, waartoe s' wekelijks meermalen op *Steenwijkerwoud* hun de gelegenheid wordt gegeven, hetwelk dan ook van dat gevolg is geweest, dat in den loop van dit jaar *vijftien* kinderen hunne eerſte Heilige Kommunie heb-

hebben gedaan, waarvan de naamlijst aan de ommezijde is bijgevoegd.

Dat voor het overige wel over het eene en andere aanmerkingen zouden kunnen worden gemaakt, doch er hoop blijft, die te zullen te boven komen, zoo als hij meent hierop te mogen vertrouwen, te meer wegens de medewerking der Direktie, als zijnde reeds meermalen van den besten invloed geweest. Hiermede aan het verzoek van U H.-Ed. Geftr. meenende te hebben voldaan, heeft hij, na vriendelijke komplimenten, met alle Hoogachting de eer te zijn.

Hoog-Ed. Geftrenge Heer!

UWED. Ootm. en Dw. Dienaar,

(*Get.*) J. M. SCHRIEVER,

R. K. Pastoor.

Naamlijst der kinderen, die den 7 Augustus 1825, *op* Steenwijkerwoud *hunne eerste Heilige Kommunie hebben gedaan.*

JONGENS.	MEISJES.
THOON KRAMER.	JOANNA SPEL.
JOANNES KRAMER.	ZUSANNA DE LANGE.
ANTON BROERS.	CATHARINA DE LANGE.
HENDRIK HAVERKOT.	MARIA LUDGERING.
JOANNES STAAL.	JOANNA ASPESLAG.
GERHARDUS WILS.	NA BOLKENSTEIN.
DERK ZWAAN.	
JOANNES VERHAGEN.	
JACOBUS VAN DEN HEUVEL.	

N°. 19.

Rapport van den Heer H. VAN MUNSTER, *Kapellaan in de Koloniën.*

Frederiksoord, den 14 Julij 1826.

HOOG-EDEL GESTRENGE HEER!

Gevraagd zijnde naar het godsdienstig gedrag der Roomsch Katholijke Kolonisten, heb ik het geluk, het volgende te berigten:

Ik heb niet alleen niet te klagen, maar ben zelfs wel tevreden over hun zedelijk gedrag; ik zie de school, waarin onze Godsdienst verrigt wordt, van tijd tot tijd meer bevolkt; men hoort de vermaningen, die de Goddelijke Voorzienigheid door mijnen mond spreekt met oplettendheid aan; ik hoop en wensch, dat het zoo moge voortgaan, en kan niet nalaten de Direktie hartelijk dank te zeggen voor de hulp, die zij mij verleend, om den Godsdienst onder de Kolonisten te bevorderen; ik hoop, dat ik op hare hulp ook in het vervolg mag rekenen.

Den tweeden Zondag na Pinksteren, den Zondag onder het oktaaf van Heiligen Sakramentsdag, zijn hier tot de eerste Heilige Kommunie aangenomen de volgende kinderen:

JONGENS.	MEISJES.
C. VERMIJ.	K. WELS.
H. LUKASSEN.	G. DE VRIES.
J. GERRITSMA.	G. LIMBEEK.
H. BIJMANS.	B. DE JONG.
B. MAATJE.	J. HILLEN.
J. MAATJE.	S. LOUIS.
S. COOT.	M. WESTHOF.
H. COOT.	
E. VERHOEKS.	
H. BOUWMAN.	
G. DEEMS.	
J. MULDER.	
D. HOOGMOED.	
G. VOGELZANG.	

Waaronder twee van geëmploijeerden

J. GREVEN en W. SNEL.

Buiten verwachting was de aandoening, die ik bij die gelegenheid, niet alleen bij de kinderen, maar ook bij de ouders en andere leden der Gemeente befpeurde, daar ik ook met genoegen gezien had, hoe vlijtig de kinderen, gedurende dezen winter, de onderrigting om zich tot dezen dag voor te bereiden, bijwoonden, en hoe veel belang zij er in ftelden.

Hiermede heb ik de eer, mij met het meeste gevoel van hoogachting te teekenen.

Hoog-Ed. Geftrenge Heer!

Uw H. E. G. Dienaar.

(*Get.*) N. VAN MUNSTER,

Kapellaan.

N°. 21.

N°. 21.

Verslag van den Staat van het Opvoedings-Instituut te Wateren.

Ik waag het bij dit mijn tweede Verslag aangaande het Instituut, aan mijne leiding toevertrouwd, de betuiging op den voorgrond te plaatsen, dat mijne aanzigten van opvoeding en onderwijs en bij gevolg ook mijne wijze van behandeling nog steeds dezelfde zijn, welke ik bij mijn vorig Verslag heb doen kennen; terwijl de resultaten, welke het Instituut in het afgeloopene jaar, zoo ten aanzien van de kultuur der gronden als van de vorderingen der kweekelingen heeft opgeleverd, mogen bewijzen, dat ik noch wat de landbouw- noch wat de opvoedkunde betreft, geheel heb mis gezien, of ondoelmatige middelen gebezigd. Alles wat naar mijn oordeel strekken kon tot ontwikkeling zoo wel van zedelijke, verstandelijke als van de ligchamelijke krachten heb ik niet onbeproefd gelaten. Bekend met de posten, waartoe zij eenmaal geroepen zullen worden, en ondervonden hebbende, wat het zeggen wil op zijne eigene vederen te drijven, heb ik gemeend mijne kweekelingen vroeg in de volstrekte noodzakelijkheid te moeten brengen, om zich als het ware met hunne eigene krachten in de betrekkingen des levens te leeren helpen. Tot dat einde gaf ik aan de meesten hunner kleine ambten, welker bezorging geheel en al op hen rust, en voor welker uitvoering, zij verantwoordelijk gesteld zijn. Tevens wees ik ieder der kweekelingen een

ſtukje heidegrond aan, zoo ſchraal en onvruchtbaar als ik in den omtrek van het Inſtituut konde vinden, hetwelk zij in de uren van uitſpanning, op hunne eigene wijze moesten ontginnen en aanleggen en vervolgens met zoodanige gewasſen betelen, als hun dienſtig ſcheen. De ontwikkeling van vernuft en kracht verbiedt in ſommige opzigten, den dwang van bevel, voorſchrift en gewoonte. Ik kan niet ontkennen, dat deze bepaling bij ſommigen vele, en naar hunne meening onoverkomelijke zwarigheden deed ontſtaan, vooral uit het denkbeeld ontſproten, dat ſchrale gronden moeijelijk en dan nog zonder hoop op goede gevolgen ontgonnen moeten worden, daar zij bij eene moeitevolle bewerking eene buitengewone hoeveelheid mest behoeven, niet voor een jaar, maar ook vervolgens. Aangenamer dan deze ſchijnbaar onoverkomelijke zwarigheden zelf uit den weg te ruimen, was het mij, den weg door eenigen der vlijtigſten te zien banen, tot het verkrijgen der benoodigde mestſtoffen; door opraping van de op de publieke wegen anders verloren gaande uitwerpſelen van paarden, koeijen, ſchapen, enz.; en zoo groot is de kracht van een goed voorbeeld, dat al ſpoedig de overige kweekelingen, hetzelve navolgden, door alles binnen en om het Inſtituut en deszelfs gronden te verzamelen, wat ſlechts eenigzins als mest kan gebezigd worden; en ik moet bekennen, het verſchafte mij menig vrolijk uur, wanneer ik aan den avond van den doorgebragten dag, aanſchouwer was, van de noeste vlijt, en de bijzondere uitvindingen, voornamelijk bij het verzamelen, zamen ſtellen en bewerken van mestspeciën, mijner kweekelingen. Het is wezenlijk opmerkingwaardig, dat kinderen, die te voren weinig lief-

liefde voor den landbouw aan den dag legden, (want bij hunne komst vond ik weinigen, die eigenlijk de geringste achting voor denzelven koesterden) in zulk eenen korten tijd, vlijt met nijverheid paren en zoo groote waarde hechten aan iets dat te voren in hun oog, of afschuwelijk of ten minste onverschillig was. Dit kan vooral overtuigend blijken aan de schoone vruchten, die zij in hunne tuintjes hebben staan; terwijl de manier van behandeling van dezelve, mij tot gids verstrekt heeft, om hunnen oorspronkelijken aanleg te leeren kennen. In vervolg van tijd hoop ik gelegenheid te vinden, de kweekelingen met de behandeling van vruchtboomen, het enten als anderszins bekend te maken, tot welk einde wij reeds eene menigte pitten van appelen en peren gezaaid hebben.

Over de vorderingen mijner kweekelingen in alles waarover mijn onderwijs loopt, heb ik ook de grootste reden tot tevredenheid, vooral wanneer ik in aanmerking neem, de weinige uren, welke wij tot het onderwijs voornamelijk des zomers, kunnen afzonderen. Ik tracht aan dit onderwijs die strekking te geven, dat de leerling zelf werkende leert. Hierdoor ben ik niet alleen in staat veel tijd te winnen, om mij meer bij minder gevorderden te bepalen, maar vermijd ook de fout van het geheugen te overladen, terwijl het denkvermogen werkeloos blijft; welke, die thans bij de jeugd zoo wel eens heerschende waanwijsheid en opgeblazenheid, voortbrengt, die evenzeer de grootste hinderpaal van werkelijke kennis, als onverdragelijk op zich zelve is. Mij verder over dit onderwerp te verklaren, gedoogt de beknoptheid van dit rapport niet.

De

De aankomst van een *dertig*tal jongens uit de Weezen-Gestichten te *Veenhuizen*, waardoor het getal mijner kweekelingen op *zestig* gebragt is, vermeerderde mijne reeds drukke bezigheden aanmerkelijk; terwijl de minder zedelijke toestand der nieuw aangekomene, bij mij de gegronde vrees deed ontstaan, dat de zedelijkheid van het Instituut, daardoor in gevaar zoude komen. Eene tegenovergestelde uitkomst heeft niet weinig daartoe bijgedragen, om mij te versterken in het geloof, van de deugdelijkheid der, door mij omhelsde, beginselen, aangezien de invloed van het goede voorbeeld der oude kweekelingen op de nieuw aangekomene zeer gunstig werkte, zoodat het mij ook al heel spoedig mogelijk werd bij de nieuwelingen de, in de Wees- of Godshuizen in zwang zijnde, hebbelijkheid van liegen en bedriegen, geheel en al uit te roeijen. Het is voor mij geene geringe belooning de innerlijke overtuiging te bezitten, dat mijne kweekelingen, zelfs zonder onderzoek, mij uit eigene beweging, de gevolgen van jeugdige onbezonnenheden belijden.

Ik mag het evenwel niet verbergen, dat er, vooral in den beginne eene verdubbelde opmerkzaamheid vereischt, en verscheidenheid van middelen gevorderd werd, om physieke, verstandelijke en zedelijke ontwikkeling zoodanig in verhouding te brengen, dat die evenredigheid der onderscheidene vermogens en krachten voortgebragt werd, welke even noodzakelijk is voor de eigene als voor de maatschappelijke bestemming van den mensch. Ik behoef wel naauwelijks aan te merken, dat de physieke ontwikkeling, zoo dikwijls verwaarloosd, vooral mijne aandacht naar zich moest trekken, omdat het, al onderschrijft

men

men de ſtelling: *in een gezond ligchaam woont eene gezonde ziel*, ook niet onbepaald, echter niet te betwijfelen is, of de ſchrijver van den *Emile* had het regt aan zijne zijde, toen hij beweerde, *dat hevige driften in verweekte ligchamen heerſchen.* De zuivere lucht, welke mijne kweekelingen inademen, heeft eigenaardig eenen heilzamen invloed op hunnen ligchamelijken toeſtand; de arbeid, welke nimmer de krachten mag te boven gaan, en zelfs altijd den lust tot ſpel en gymnaſtieke oefeningen moet overlaten, en het ſpel en deze oefeningen zelven bevorderen, bij een gezond voedſel en eene betamelijke zindelijkheid, die kracht en waardigheid bij mijne jeugdige bevolking, welke voor derzelver volgend leven, in welken kring zij ook immer geplaatst mag worden, van het hoogst belang zijn. De geest, in een gezond en krachtvol ligchaam een geſchikt werktuig vindende, ontwikkelt zich vrij gelukkig, niet ſlechts *verſtandelijk* maar ook *zedelijk*, of, hetwelk naar mijn aanzigt hetzelfde is, *Godsdienſtig.*

Een *dienstknecht*, zegt de opgemelde ſchrijver met het hoogſte regt, moet *ſterk* zijn. — De verſtandelijke ontwikkeling, door lezen, ſchrijven, rekenen, werkdadige meetkunde, geſchiedenis, aardrijks-, kruid-, landbouw- en teekenkunde op eene eenvoudige manier onderwezen, bevorderd, dompelt echter nimmer Godsdienst en deugd in vergetenheid; integendeel, overtuigd, dat alle verſtandelijke voortreffelijkheid hare waardij ontleent van, en alleen nuttig wordt door den *wil*, alleen door godsdienſtige vorming ontſtaat en kracht erlangt, is de zedelijke opvoeding en beſchaving het hoofddoel mijner pogingen. En offchoon ik niet bevoegd ben, om de uit-

kom-

komsten mijner bemoeijing en verrigting voor U H. Ed. Gestr. te beoordeelen, mag ik echter mijne tevredenheid over velen mijner kweekelingen niet verbergen. Inzonderheid moet ik noemen JAN POST, welke zeer veel aan diegenen zijner medekweekelingen gedaan heeft, bij welke zekere onzindelijkheid tot de tweede natuur was geworden, en ik mag niet ontveinzen, dat ik het aan dezen jongeling te danken heb, dat geene mijner opvoedsterlingen meer door dierlijke onzindelijkheid hunne ligchamen verzwakken, noch de lenterozen op hunne kaken doen kwijnen; NICOLAAS VAN HEUSDEN, die zich sedert zijne opneming in het Instituut, bijzonder ook op de kennis van de administratie heeft toegelegd, en dezelve, voor zoo verre die het Instituut aangaat, met ijver waarneemt; WILLEM DE MUNTER, die mede reeds eenigen tijd onder opzigt van VAN HEUSDEN ook aan de administratie gewerkt heeft; JOHANNES VERWER, die zeer om zijne naarstigheid is aan te bevelen; NICOLAAS HOFMAN, PIETER KAREL VAN GENRENT, JAKOB HEILIGERS, en meer anderen, die echter nog jong zijn.

Ik vleije mij met der tijd van genoemde kweekelingen bijzonder geschikte beambten voor uwe grootere Gestichten te zullen vormen, gelijk ik U Hoog-Ed. Gestr. bij dezen een' der kweekelingen, met name GERRIT VAN TUIL, terug geve, met het zekere vertrouwen, dat hij volkomen in staat is den post van opziener over een zeker getal *weezen*, waardiglijk te kunnen bekleeden; terwijl zijne bevordering, de overige kweekelingen bijzonder aanspoort, om zich met ijver en kracht op de verbetering van hun hart en op de vermeerdering van hunne kennis toe te leggen.

Over

Over het algemeen mag ik mij verheugen over den goeden geest, die mijne kweekelingen bezielt. Vijand zijnde van alle pedagogifche machinerie zoek ik hen vrij en ongedwongen te ontwikkelen, en befpeur de gebreken niet, welke ik daar wel eens opgemerkt heb, waar alles bepaaldelijk afgemeten, in eenen zekeren vorm gedwongen werd, en elke wandeling in gefloten rijen moest gefchieden.

Ter bevordering van eene goede ftemming draagt veel bij het godsdienftig onderwijs, hetwelk de waardige Predikant van *Vledder*, de Heer CLINGE, wekelijks aan mijne kweekelingen geeft.

Overigens bied ik U Hoog-Ed. Geftr. dit Verflag met verzekering van onvermoeiden ijver en diepen eerbied aan.

Wateren, 21 Julij 1826.

(*Get.*) K. MULDER,
Inftituteur.

—

III.

III. MENGELINGEN.

Verschillende berigten.

De Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde te *Gent* heeft, in hare zitting van den 29 Junij 1826, eene medaille toegewezen aan LIVINUS DE KNEIF, tuinman en landbouwer te *Zwijnaerd*, wegens het vruchtbaar maken van eenen ondankbaren grond en het telen van zeer schoone vruchten en groenten op denzelven.

De medaille, die telken jare door gemelde Maatschappij wordt toegewezen aan den tuinman, die het best in het belang van zijnen meester den, aan hem toevertrouwden, tuin behandelt, is deze maal behaald door J. FISCHER, tuinman op het landgoed van den Graaf VILAIN XIV, te *Basele*, in het land van *Waes*.

Een gouden zakhorologie, met een vereerend opschrift, is toegekend aan J. B. BUIJSSE, te *Basseveldе*, omdat hij op eene vastgestelden marktdag het schoonste, door hem aangefokte, paard ter markt had gebragt.

Andere onderscheidingen zijn te beurt gevallen aan de landbouwers, die ossen, kalven en schapen met de meeste zorg hadden opgekweekt en mede ter markt gebragt.

Zul-

Zulke telken jare door gemelde Maatschappij op nieuw uitgeloofde belooningen moeten ongetwijfeld de eerzucht onder gemelde nuttige klasse van menschen zeer opwekken, en het ras van ons inlandsch vee aanmerkelijk verbeteren.

De Intendant der nieuwe Koloniën van de *Sierra Morena* (gebergte, dat de Spaansche Provinciën *la Mancha* en *Andalusia* van elkander scheidt) heeft de kapitalisten uitgenoodigd, om tusschen die bergen landbouwkundige Etablissementen te vormen; men zal hun het land (dat zeer vruchtbaar zoude kunnen worden,) *om niet* geven, en voor het tegenwoordige zonder eenige belasting, dan alleen de betaling der tienden, zoodra de eerste oogst zal zijn binnen gebragt.

Alzoo zal *Spanje*, dat nu genoegzaam van alle deszelfs buitenlandsche bezittingen beroofd is, eindelijk, wanneer dit plan gelukt, weder deszelfs rijkdom in zijnen eigen bodem gaan zoeken.

Uittreksel uit een Verslag, nopens de Provincie Zuid-Braband.

Op den 4den Julij 1826, heeft de Gouverneur *ad interim* der Provincie *Zuid-Braband* aan de Staten dier Provincie een vrij uitvoerig Verslag gedaan, nopens de verschillende takken van Bestuur; wij ontleenen daaruit het volgende:

Bedelarij.

Daar 's Lands Regering in den jare 1825 een kontrakt gesloten had met het Bestuur der Koloniën van Weldadigheid, voor de plaatsing van 1000 werkvatbare bedelaars uit de Zuidelijke Provinciën, zoo zijn de personen tot den landarbeid geschikt, welke zich in het bedelaarswerkhuis van *ter Kameren* bevonden achtereenvolgens naar de Kolonie *Zuid-Frederiks-oord* overgebragt.

Naar mate van hunne aankomst in het huis van *ter Kameren* worden de werkvatbare bedelaars bij voortduring naar deze Kolonie gezonden; tot heden toe zijn er uit deze Provincie 390 overgebragt geworden, waarvan er 55 zijn terug gezonden, als niet genoegzaam geschikt voor de werkzaamheden, waartoe zij bestemd waren; en aldus zijn er nog 335 overig.

De staat van het bedelaars-werkhuis is zeer voldoende, hetzelve wordt zeer goed bestuurd; aan de verlichte zorgen van den raad van toezigt is men het goede verschuldigd, dat in dit gestischt is tot stand gebragt. Eene school, ingerigt, volgens de nieuwe leerwijze, dient, om den leerlingen een uitmuntend lager onderwijs te verschaffen.

Wij zijn aan de zorgen van den Heer Architekt van het distrikt verschuldigd, dat er thans ook onderrigt gegeven wordt in de eerste beginselen der meetkunde, van de bouwkunde en van de teekenkunst, voor zoo verre zulks tot de laatste behoort.

De werkplaatsen van verschillenden aard, welke er tot stand zijn gebragt, en vooral die van schrijnwerk, slotema-

makerswerk en naaiwerk, zijn op den duur aan den gang; de refultaten, welke dezelve aanbieden, toonen derzelver groot nut.

Scheepvaart.

Met groote blijdfchap heeft men vernomen, dat het plan, hetgeen reeds zoo lang beftond en altijd uitgefteld werd van een kanaal tusfchen *Brusfel* en *Charleroy*, eindelijk ten uitvoer zal gebragt worden.

De Heeren NIEUWENHUYZEN *en Kompagnie* van *Antwerpen* hebben hetzelve aangenomen en de werkzaamheden zullen waarfchijnlijk fpoedig een' aanvang nemen (*).

Er is een plan voltooid, om eene meer dadelijke communicatie daar te ftellen, tusfchen het kanaal van *Brusfel* en de *Schelde;* op dit oogenblik is hetzelve aan de beraadflagingen van het beftuur der ftad *Brusfel* onderworpen. Hetzelve is in diervoege, dat de haven van *Brusfel*, fchepen van de grootfte foort zoude kunnen ontvangen; en deszelfs uitvoering zoude aan den koophandel dier ftad eene uitbreiding geven, waarnaar zij fchijnt te haken. De aan het kanaal te maken veranderingen zullen overigens geene belangen van bijzondere perfonen kwetfen; want men zal hetzelve flechts dieper maken, en deszelfs rigting alleen aan het einde veranderen, ten einde den afftand te verkleinen, de ongelegenheden van de vaart op de *Rupel* te vermijden, en om in deze rivier te

(*) Men is met dit kanaal reeds vrij verre gevorderd.

DE RED.

te vallen op het punt zelve van deszelfs vereeniging met de *Schelde*.

De bijkomende werken van dit groote plan zouden eene nog grootere nuttigheid hebben; de verlenging van de *kleine Senne* tot aan de *Schelde* zoude een middel van aflooping daarſtellen voor het water, dat ſomtijds in groote menigte in de omſtreken van *Brusſel* oploopt; door op den regteroever van het deel van het nieuw te graven kanaal, de aarde te brengen, welke uit de graving voort zoude komen, zoude men een' tweeden dijk kunnen maken tegen de overſtroomingen van de *Rupel* in het geval, dat, gelijk in de laatſte jaren gebeurd is, die van *Windam* mogt doorgebroken zijn. Het plan van eene communicatie tusſchen de *Demer* te *Werchter* en het kanaal van *Leuven*, zal in de tegenwoordige zitting voorgelegd worden; men voedt hoop, dat deze doorgraving het water uit de *Demer* zal kunnen krijgen, en dat dit werk zooveel voordeel aan de aannemers zal verſchaffen, dat het geene kosten voor de Provincie met zich zal brengen.

Kadaster.

De werkzaamheden van het Kadaster gaan ſteeds voort; dezelve zullen waarſchijnlijk in 1828 ten einde zijn gebragt. De ſtad *Leuven* is dit jaar in de gelijke verdeeling opgenomen. *Brusſel* zal er in 1827 inkomen.

Onderwijs.

Het lager onderwijs maakt nieuwe en ſnelle vorderingen; het afzonderlijk Verſlag, hetwelk Ul. over dezen belangrijken tak van Beſtuur zal gedaan worden, zal u het

het getal der ſchoolgebouwen doen kennen, die gebouwd, herſteld of aangekocht zijn geworden in het belang der gemeenteſcholen.

Eenige beſturen, en wel met name in het distrikt *Brusſel*, toonen niet den ijver en goeden wil, welke ik bijna overal ontmoet heb, en welke 's Lands Regering en het Beſtuur der Provincie, zoo veel ſlechts mogelijk is, onderſteunen, door aanmerkelijke geldelijke bijdragen.

Het examen, hetwelk de onderwijzers in de maand April l. l. hebben ondergaan, heeft de vorderingen doen kennen, welke zij over het algemeen maken, en wat men te wachten heeft van de wijze maatregelen, welke de Regering heeft voorgeſchreven.

Ik hoop, dat Uw Ed. Groot Achtbare de Gedeputeerde Staten in de gelegenheid zullen ſtellen, om onderſtand te verleenen aan de gemeenten, die door de geringheid hunner middelen, niet in ſtaat zijn, zich een geſchikt ſchoolgebouw aan te ſchaffen, en die echter deze aanmoediging verdienen, wegens de opofferingen, welke zij zich getroosten, om tot dit doel mede te werken.

(*Geteekend*) HUYSMAN D'ANNECROIX.
Gouverneur *ad interim.*

Berigten omtrent het dorp Gheel, *in de Provincie* Antwerpen, *de verblijfplaats van een zeer groot aantal krankzinnigen.*

Wij ontleenen het volgende uit de bekende *Annales des Voyages, par* EYRIES *et* MALTE-BRUN, Tom. XXVIII, p. 395, *pour Décembre* 1825, na alvorens onzen Lezers te hebben medegedeeld, dat het dorp *Gheel* gelegen is

in het arrondisſement *Turnhout*, Provincie *Antwerpen*, en eene bevolking van ongeveer 7000 zielen bevat:

Het *Journal d'Agriculture du Royaume des Pays-Bas* heeft drie tamelijk lange artikels achtereenvolgend toegewijd aan eene beſchrijving van *Kempenland*, door den Baron VAN W...... — Wij zullen op dit belangrijke boek terugkomen. De berigtgever eindigt zijn derde en laatſte artikel op de volgende wijze:

„ Ik zal dit berigt van *Kempenland* niet eindigen, „ zonder te ſpreken over het dorp *Gheel*, waar men „ eene van die zonderlingheden aantreft, die aan den „ opmerkzamen niet ontglippen. Ik bedoel die menigte „ gekken, zinneloozen en kindſchen, die zich ſedert „ eenen zeer geruimen tijd in de Gemeente van *Gheel* „ bevinden. Het ſchijnt, dat in het begin, alhoewel „ niemand er het aandenken van bewaard heeft, de zin- „ neloozen verzameld waren in eene ſoort van gebouw of „ inrigting, welke eene ſchuilplaats aanbiedt aan die on- „ gelukkigen, onder de hoede van ST. DYMPHE. — Te- „ genwoordig zijn zij allen verdeeld bij de landbouwers, „ waar men hun bezig houdt, naarmate van hunne krach- „ ten en ouderdom, tot onderſcheidene werkzaamheden „ van landbouw, doch altijd zonder hen te dwingen. „ De vrijheid, die zij genieten, de ruime lucht, hunne „ bezigheden en het ſtille leven, dat zij leiden, geven „ aan vele van die ongelukkigen het vermogen weder, „ dat de ſlagen van het noodlot, de tegenſpoeden, de „ huisſelijke ongenoegens, en zoo vele andere oorzaken, „ meestal onbekend aan de vreedzame bewoners van het „ land, hun hebben doen verliezen.

„ *Bruſſel*, *Antwerpen* en vele andere ſteden in den

„ om-

„ omtrek, in plaats van de behoeftige zinneloozen op-
„ gefloten in een Gasthuis te houden, waar bijna altijd
„ de ftaat der ongelukkigen flechts verergert, zenden hen
„ naar *Gheel.*

„ De arm-geftichten betalen eene jaarlijkfche fom van
„ 90 guldens, voor ieder van die ongelukkigen, en bo-
„ vendien kleeden zij ze.

„ Wanneer de zinneloozen te *Gheel* aankomen, wor-
„ den zij terftond in een gebouw, verknocht aan de
„ Kerk, gebragt, waar een Geestelijke gebeden doet,
„ en hun den troost van den Godsdienst mededeelt; zij
„ worden voorts bij de arbeiders verdeeld, die, offchoon
„ het kostgeld zeer matig is, hen gaarne hebben en de
„ grootfte zorg voor hen dragen.

„ De zinneloozen, die tot niet behoeftige familiën be-
„ hooren, zijn gewoonlijk in den kost in het dorp of
„ bij de rijkfte landbouwers, en even gelijk diegenen,
„ die ten laste der arm-geftichten zijn, genieten zij hun-
„ ne volle vrijheid, en houden zich meestal bezig met
„ werkzaamheden van landbouw. Er is in de Gemeente
„ van *Gheel* bijkans geen eenigzins welgefteld landbou-
„ wer, die niet één', en veeltijds meer zinneloozen in
„ den kost heeft; zij hebben allen een vrolijk en welva-
„ rend uitzigt. Zij fchijnen met hunne gastheeren als in
„ ééne familie te zijn. Zij eten met hen, en zijn bijna
„ zonder uitzondering zeer gezeggelijk. Er is bijkans
„ geen voorbeeld, dat een zinnelooze zich fchuldig ge-
„ maakt heeft aan de minfte buitenfporigheid. — Die
„ zachtheid, gevoegd bij de hebbelijkheid, welke de
„ landbouwers van *Gheel* altijd hebben, om onzinnigen
„ te zien en met hen om te gaan, maakt, dat zij hun

 „ gee-

„ geenerlei vrees inboezemen, en dat er zelfs onder die „ ongelukkigen zijn, die meer dan 20 jaren in dezelfde „ boerenwoning hebben geleefd, zonder de begeerte te „ hebben geuit, om dezelve te verlaten, of den schijn „ te hebben gegeven, van zich te vervelen in de werk- „ zaamheden van landbouw, waaraan zij zich hebben „ overgegeven.

„ Zonder te willen onderzoeken, welken invloed op de „ ontstelde of wanschapene hersenen de opsluiting, de „ hardheid, dikwijls zelfs de gewelddadigheid uitoefende, „ welke men jegens die ongelukkigen pleegt, in de in- „ rigtingen, waar men hen gewoonlijk houdt opgesloten, „ in het midden der steden, gevoegd bij de berooving „ van de ruime lucht en het gebrek van beweging, zal „ ik mij bepalen tot te zeggen, dat die ongelukkigen, „ in de wijze, waarop zij behandeld worden bij de ar- „ beiders van *Gheel*, al de zorgvuldige en zachte beje- „ gening, die hun toestand vereischt, genieten; ook zijn „ er vele die geheel herstellen, zonder toevlugt te nemen „ tot eenige meer of min geweldige middelen, die de „ geneeskunst zoo dikwijls vruchteloos aanwendt.

Men verlangt met reden naar eene betere inrigting, of liever geheele hervorming van de krankzinnig-huizen hier te Lande; — maar of het wenschelijk is, de tegenwoordige bestemming van dit zonderling, en bij al, wat hetzelve te wenschen mag overlaten, zeker weldadig dorp *Gheel* daardoor op te heffen, mag zeer betwijfeld worden.

Le mieux n'est trop souvent que l' ennemi du bien.

IV.

IV. BERIGTEN WEGENS DEN STAAT DER MAATSCHAPPIJ, EN UIT DE KOLONIËN.

(September.)

De Permanente Kommissie van Weldadigheid in de vorige maand tot de gewone jaarlijksche toekenning van plaatsingen in de vrije Koloniën van behoeftige huisgezinnen aan de Sub-Kommissiën en Heeren Provinciale Kommandanten, naar gelang van den stand van derzelver Rekening van plaatsing op 1 April j. l., overgegaan zijnde, zoo heeft de werkelijke overneming van een 36 tal Huisgezinnen in het begin van deze maand eenen aanvang genomen, welke plaatsing thans spoedig voortgaat en in haar geheel nog voor den aanstaanden winter schijnt te zullen afloopen.

In den zomer met Z. Exc. den toenmaligen Kommissaris-Generaal van Oorlog, op Koninklijke autorisatie, een kontrakt gesloten zijnde, wegens de overneming en verpleging in de Koloniale Etablissementen van voorloopig 178 invalide militaire huisgezinnen; zoo heeft men ook met de opzending van deze met een 50 tal huisgezinnen begonnen; waarmede bij gedeelten achtereenvolgende zal worden voortgegaan.

De Koloniën verkrijgen alzoo met de steeds voortdurende opzending van Bedelaars en andere *individus*, door

de

de gemelde belangrijke plaatsingen, in dit jaar weder eene aanzienlijke uitbreiding.

Nog heeft in het begin dezer maand plaats gehad het ontslag van ruim 150 Kolonisten uit de Bedelaars Etablissementen, die door een betoond ordelijk en ijverig gedrag en aan den dag gelegde geschiktheid tot handenarbeid aanspraak hadden verkregen, om van wege de Maatschappij aan den Heer Administrateur voor het Armwezen tot ontslag te worden voorgedragen, en die, na ingewonnene berigten van de Gemeente-Besturen der plaatsen, alwaar zij hun domicilie van onderstand hebben, hetzelve dan ook hebben verkregen. — Het is op goeden grond te verwachten, dat die, in de gewone Maatschappij met eenen door eigen vlijt opgelegden spaarpenning, van meer dan *f* 30:— ieder terug gekeerde, personen, zoo al niet allen, dan toch zeker verre weg het grootste gedeelte in staat geraakt zijn, om voortaan zelven in hun onderhoud te voorzien, en nu, in plaats van te blijven ballasten der Maatschappij, onschadelijke en zelfs nuttige leden van dezelve geworden zijn.

Ook zijn uit de kinder-Etablissementen te *Veenhuizen* een getal van 35 jonge lieden, die, den ouderdom van 20 jaren bereikt hebbende, mede alle geschiktheid tot hun eigen onderhoud hadden aan den dag gelegd, in Augustus en September bij autorisatie van opgemelden Heer Administrateur ontslagen geworden.

De berigten uit de Koloniën luiden als volgt:

De gezondheid onder de bewoners der gewone Kolo-

loniën blijft gelukkiglijk voortduren; ook weder in dezen oogenblik bevindt er zich geen *enkele* gevaarlijke zieke.

Onze hoop, dat de buitengewone fterfte te *Ommerfchans* weldra zoude ophouden, mogen wij thans vervuld zien, daar, blijkens de hierna volgende ftatistieke opgave, flechts 9 perfonen aldaar in de afgeloopene maand overleden zijn, welk getal nagenoeg het gewone uitmaakt; terwijl hetzelve in de loopende maand nog kleiner fchijnt te zullen zijn. Te *Veenhuizen*, daarentegen, is het getal der zieken toegenomen, voornamelijk in het 1e. Etablisfement, alwaar onder de kinderen der buitenbewoners, zoowel als onder de Weezen, een persloop (*Tinesmus*) heerscht, waartegen de meest doelmatige voorzorgen en herftellende middelen zijn aangewend. Het getal der overledenen echter was deze maand nog gering, in het 2e. gefticht, zijnde van Bedelaars; zelfs kleiner dan in de laatst vorige maand.

Ziet hier de ftaat van geboorte en overlijden over de afgeloopene maand in al de Etablisfementen.

In Kolonie N°. 1	geboren	0	en	geftorven	0
» » » 2	»	0	»	»	0
» » » 3	»	1	»	»	1
» » *Ommerfchans*	»	0	»	»	9
» » *Veenhuizen*, 1e Etabl.	»	1	»	»	5
» » » 2e »	»	0	»	»	5
» » » 3e »	»	0	»	»	4
Inft. te *Wateren* . . .	»	0	»	»	0
Totaal.....		2	geb. en	geft.	24.

De Kolonisten gaan voort met zich behoorlijk te gedragen. Twee derzelven zijn befchuldigd van brutale uitdrukkingen tegen eenen Wijkmeester en eenen Onder-Direkteur, hetgeen wordt onderzocht, en, naar gelang der

der hiertoe aanleiding gegeven hebbende oorzaken en bijgekomene omſtandigheden, minder of meer zal worden geſtraft.

In alle Koloniën en Etablisſementen is men bezig met het bemesten van gronden voor winterrogge, met het zaaijen waarvan mede reeds een begin gemaakt is. Voorts maakt het rooijen van aardappelen en inoogſten van boekweit thans het voornaamste landwerk uit. Hebben wij ons gedurende den zomer met een' gewenschten aardappel-oogst gevleid, thans mogen wij onze verwachting volkomen vervuld zien, en ons daarover in het bijzonder in Koloniën No. 1 en 2 zeer verheugen. Ook de boekweit is goed geſlaagd, welk gewas dit jaar, vooral te *Veenhuizen*, en wel het meest op de gronden van het 1e. Etablisſement aldaar, uitmunt.

Gedurende de afgeloopene maand zijn wederom eenige koeijen en ſchapen aangekocht, voornamelijk ter wederaanvulling van het door de ſlagting verminderd kompleet getal.

Hoewel door den kortelings gevallen regen het gras en de klaver zijn bijgekomen, zijn de weiden echter over het algemeen ſchaarsch, vooral bij de Etablisſementen, waar wij op de zomervruchten tot ſtalvoedering hadden gerekend, die, gelijk wij reeds vroeger hebben berigt, door de droogte niet gelukt zijn.

In het voorgaande N°. is, bij de vermelding van het legaat door wijlen Mejonkvrouwe E. M. A. TEMMINCK, aan de Maatſchappij gemaakt, verzuimd te voegen, dat die afgeſtorvene te *Leyden* woonachtig was en overleden is.

DE

S T A R.

I. PRAKTISCHE VERHANDELINGEN.

Besluit der Kommissie van Toevoorzigt, ter harer Vergadering van den 11den October 1826, binnen 's Gravenhage *genomen op onderscheidene Rapporten harer Subkommissiën, met twee dier Rapporten zelve, bevattende de bevinding van de Rekening en Verantwoording van Ontvangsten en Uitgaven over het achtste dienstjaar, 1825—1826, en van den Staat der Koloniën en Etablissementen der Maatschappij.*

De Kommissie van Toevoorzigt der *Maatschappij van Weldadigheid*,

Gehoord het Rapport van de bij Besluit van den 18den Augustus jl., No. 2, gekreëerde Subkommissie, belast met het examineren der Rekening en Verantwoording van de Ontvangsten en Uitgaven der *Maatschappij van Weldadigheid*, over het achtste Maatschappelijke jaar, loopende tot 1 April 1826, gedaan bij monde van den Heer CANNEMAN; luidende als volgt:

Mijne Heeren, Leden der Kommisſie van Toevoorzigt.

Het Financiëel Verſlag over het achtſte dienstjaar der *Maatſchappij van Weldadigheid* ſedert 1° April 1825 tot 1826, is overeenkomſtig art. 36 van het Reglement, tevens met de Verantwoording van alle Ontvangſten en Uitgaven in den vereischten vorm, door de Kommisſie van Weldadigheid Ul. aangeboden; de eerſte beſcheiden daartoe betrekkelijk, zijn mede bij het Verſlag overgelegd.

Bij Beſluit der Vergadering van den 18den Augustus jl., is het onderzoek daarvan aan de ondergeteekenden te beurt gevallen, en deze uwe Gekommitteerden hebben zich beijverd, om aan Ul. vertrouwen te beantwoorden, door eene opzettelijke en naauwkeurige opneming van al de bijzonderheden, welke geacht kunnen worden in den kring uwer belangrijke bemoeijingen te zijn begrepen, en daarbij zich onledig gehouden met de verificatie van de overgelegde ſtaten en verdere ſtukken, welke tot volledige kennis en overtuiging leiden moest.

Was het Financiëel Verſlag niet gedrukt en alzoo in ieders handen, dan voorzeker zouden wij ons niet ontſlagen rekenen alvorens al de bijzonderheden en daadzaken in deze Verantwoording begrepen, met Ul. te hebben nagegaan en naauwkeurig toegelicht; maar de Kommisſie van Weldadigheid heeft ons ook dit maal in ſtaat geſteld, om ons Verſlag tot beknopte reſultaten te zaam te trekken, en wij zullen derhalve Ul. aandacht ſlechts weinige oogenblikken hebben bezig te houden.

Aangaande de Ontvangst of de baten der Maatſchappij, heb-

hebben wij uit dit Verflag reeds opgemerkt, dat geene daarftelling van nieuwe Etablisfementen heeft plaats gehad, maar de voltooijing van de reeds beftaande het oogpunt oplevert, waarin wij den werkkring der Maatfchappij, gedurende het achtfte Rekenjaar hebben gade te flaan.

Eene vermeerdering van ontvangften uit eigene bezittingen is dan ook bij den eerften opflag reeds eene bemoedigende uitkomst, waarvan wij kortelijk en vóór alle andere Financiële daadzaken moeten gewagen.

In de Verantwoording over het voorgaande 7de dienstjaar hebben de betalingen door Kolonisten voor landhuur, fonds van Veldarbeid, kleeding en loopende fchulden, adminiftratie-fonds enz., bedragen *f* 110,125 : 94½

Dezelve bedragen, volgens onze opneming, in de voorliggende 8fte Rekening, 4e. kapittel van ontvang, 1e onderdeel . . . . - 137,923 : 17

In de vorige verantwoording bedroeg de ontvang voor verkochte veldvruchten, meftfpeciën enz. . . . . - 153,578 : 58

Gedurende het 8e jaar hebben wij geconftateerd als ontvang te dier zake (begrepen in het 2e onderdeel van den vierden ontvang) een beloop van . . . . - 335,515 : 64½

Er is alzoo *niet* zoo als door eene drukfeil in het Financiëel Verflag, pag. 38, ingeflopen, zou moeten worden opgemaakt een meerdere ontvang van flechts *f* 20,000 : — op dit refpekt aanwezig, neen, maar van ruim twee tonnen gouds. — Waarlijk eene flotfom van voordeelen, waarop de Maatfchappij, als zoo vele proe-

 ven

ven van hare welgeſlaagde pogingen, met gerustheid en zelfvoldoening hare landgenooten verwijzen mag.

Behalve deze aan ons gebleken en in bijzonderheden gekonſtateerde ontvangst, zullen wij de overige beſtanddeelen der baten alleen in het voorbijgaan aanroeren, wordende Ul. aandacht terſtond als van zelve bepaald bij de 3° afdeeling, waaronder verantwoord zijn de beſtedingspenningen ten bedrage van ƒ 300,417 : —, waarover ten voorleden jare ſlechts had kunnen worden in ontvang gebragt eene ſom van ƒ 103,934 : 33, terwijl de belemmering, geboren uit den als toen ſteeds aangroeijenden achterſtand, niet weinig de zorgen der Permanente Kommisſie had vermeerderd, en deze Vergadering hare regtmatige bekommering over bedenkelijke teleurſtellingen destijds te vergeefs zoude hebben willen ontveinzen.

De geheele aanzuivering van dien achterſtand en der geregelde voldoening der verſchenen termijnen, bewijzen ons M. M. H. H. de bezorgdheid van het Gouvernement voor onze Maatſchappij en waarborgten ons tevens voor den geregelden tred der financiële adminiſtratie in het loopende dienstjaar.

Ten opzigte van het in ontvang gebragte op de Negociatie in dato 1 Februarij 1825 groot ƒ 600,000 : — valt hier niets aan te merken, dan dat ons gebleken is wel gebragt te zijn in deze rekening, onder de tweede afdeeling dier ontvangst, een restant van ƒ 23,621 : 47½, blijvende mitsdien daarop een ſaldo te innen van ƒ 8,066 : 13½.

Wij hebben evenmin ons op te houden bij de diverſe en toevallige inkomſten tot den vijfden ontvang behoorende, omtrent welks onderdeelen ons niets oorſpronkelijks

lijks bij het voltooide onderzoek is voorgekomen, en waarvan de bijzonderheden alreeds naauwkeurig bij het Financiëel Verslag zijn toegelicht. Wij herinneren alleen in het voorbijgaan, dat onder het 1e onderdeel van dit respekt, om de redenen, bij het Verslag, pag. 42, aangevoerd, in ontvang is opgenomen het bedrag der in omloop gebragte papieren en koperen munt tot eene som van *f* 7000 : — in welke wij geredelijk berusten, onder referte tevens tot de besluiten der Permanente Kommissie van den 10 Mei 1825, N°. 3 en 5, bij het Verslag overgelegd, houdende bepalingen nopens de daarstelling van eigene winkels, waarvan wij straks nog zullen melding maken; wordende van die winkels alleen en van geene partikulieren hoegenaamd, deze koloniale munt ter inwisseling aangenomen. Terwijl wij ons wel stellig verzekerd houden, dat door de Permanente Kommissie en hare onderhoorigen, tegen alle misbruik, waartoe de kreatie van een soortgelijk representatief zoo ligtelijk aanleiding kan geven, zorgvuldig zal worden gewaakt.

Wij merken nu ordeshalve nog aan, dat het eerste onderdeel der 5e ontvangst beloopt *f* 24,356 : 07½, terwijl het tweede bedraagt *f* 51,318 : 79½, welke sommen naar behooren in ontvang zijn overgebragt.

Er blijft ons dan slechts over te gewagen van den eersten ontvang, bevattende de *vrijwillige bijdragen*, ter somma van *f* 38,747 : 13½, die wij almede overeenkomstig den uitvoerigen Staat naar vereisch verantwoord bevonden hebben.

Offchoon wij ook met de Kommissie van Weldadigheid eene vermindering van Leden der Maatschappij aan sommige oorden slechts als *schijnbaar* aannemen, mogen

nogtans Uwe Gekommitteerden niet afzijn te betreuren, dat zoo vele onzer landgenooten onverschillig blijven voor de bereiking van zulk een weldadig doel, en het offer van weinige stuivers, die zoo wel besteed worden, blijven weigeren of terugnemen; thans nog daar reeds de onderneming aan geene wisselvallige uitkomsten meer is blootgesteld.

Maar laten wij, door die uitkomsten bemoedigd, ons overgeven aan de streelende hoop, dat al de Subkommissiën zich nu voortaan door uitstekenden ijver zullen onderscheiden, en ook door het ondersteunen der nieuwe maatregelen, welke de Permanente Kommissie bezig is te beramen, het getal der Leden tot vorige hoogte, kan het zijn, zullen doen aangroeijen.

Ons onderzoek, aangaande den zuiveren ontvang van het 8e maatschappelijke jaar, geeft ons tot resultaat gelijke som, als daarvoor op den algemeenen staat is gebragt ad . . . . *f* 911,899 : 29½

Bij de opneming der rekening over het voorgaande jaar was door uwe Gekommitteerden aangetoond, dat de Saldo's op 1° April 1825 aanwezig, bedroegen in de koloniale kassen . . . . - 29,915 : 93½
en bij den Kassier der Maatschappij . - 290,758 : 23

Deze als nu naar behooren in ontvang gebragte Saldo's doen dan den geheelen ontvang der onderwerpelijke rekening bedragen . . . . *f* 1,232,573 : 46.

Inmiddels stappen wij dus af van het eerste gedeelte onzer taak, om kortelijk verslag te doen van onze verrig-

rigtingen betrekkelijk de uitgaven, in deze rekening gebragt.

Wij hebben al de mandaten door de Permanente Kommissie van 1° April 1825 tot 1° April 1826 geslagen, ten getale van 528 stuks en tot een beloop van ƒ1,192,041:27½ met naauwkeurigheid nagegaan, en hebben die alle bevonden met de gedrukte lijst overeen te stemmen, evenzeer als wij derzelver bedrag hebben aangetroffen te quadreren met de uitgaven der verschillende onderdeelen, waarmede de gekreëerde mandaten in verband staan.

Wij hebben, zoo als dit trouwens van zelve spreekt, ons onderzoek tevens uitgestrekt tot de verkenning der vereischte formaliteiten, zoo als die bij de Instruktie art. 5 zijn voorgeschreven, en wij leggen diensvolgens bij deze de verklaring af, dat op dit punt geene aanmerkingen zijn gevallen; dat al de mandaten door de belanghebbende gekwiteerd in den vereischten vorm zijn bevonden, met de gevorderde handteekeningen voorzien en elk derzelve tevens door den Koninklijken Voorzitter gevifeerd.

Wij hebben door de zorg van de Kommissie van Weldadigheid wederom even als in vorige jaren, behalve den Staat der mandaten eenen Algemeenen Staat bekomen, waarin de ontleding der uitgaven en derzelver splitsing in de verschillende afdeelingen, ons den weg heeft gebaand, om geleidelijk al de bijzonderheden derzelve na te gaan; en ook ten dezen aanzien hebben wij ons door verschillende proeven van de orde en regelmatigheid der komptabiliteit met weinige moeite en inspanning kunnen overtuigen.

Het excedent, hetwelk men aantreft bij de vergelijking der uitgaven tot . . . . f 1,202,889 : 09½
met het ſtraks aangegeven bedrag der mandaten, beloopende . . . . - 1,192,041 : 27½

alzoo f 10,847 : 82

is door de Kommisſie van Weldadigheid volledig bij het Financiëel Verſlag opgehelderd en vordert dan ook geene breedere ontwikkeling, daar de naauwkeurigheid der teregtwijzing ons gebleken is.

Wij hebben reeds vroeger opgemerkt, dat de uitvoerigheid van het Financiëel Verſlag, waarbij eene beknopte, maar zaakrijke, ontwikkeling ook van elke rubriek van uitgaven wordt aangetroffen, ons van alle gevaar van langwijligheid verwijderen moest. Wij zullen derhalve eene dorre optelling van al die afdeelingen achterwege ſtellen, ons bepalende tot eenige weinige herinneringen, waaromtrent wij het genoegen, hetwelk ons te beurt viel, bij de verificatie der bijzonderheden, met onze geachte medeleden verlangen te deelen.

Vooreerst bij de 3e afdeeling, waarin opgenomen zijn de uitgaven wegens grondontginning en veldarbeid; hier valt het oog niet alleen op eene vermeerdering van f 60,000 : — boven die van het vorige jaar, als een gevolg van de meerdere uitgebreidheid der *grootſche onderneming*, die ons dierbaar Vaderland zoo zeer vereert, maar wij moeten in het bijzonder Ul. wijzen op den overgelegden en door ons geverificeerden Staat, waarin de verdienſten wegens veldarbeid door de gezamenlijke bewoners der Maatſchappelijke inrigtingen gedurende hetzelfde

tijd-

tijdvak, voorkomen tot het aanzienlijk beloop van *f* 115,275 : 42.

Daarin toch, Mijne Heeren! vinden wij een bewijs, dat de Weldadigheid haar doel bereikt, en dat onze stichting geslaagd is, in het opvoeden van *duizenden* ongelukkigen tot nuttige werkzaamheid en een eerlijk zelfbestaan.

Uit een gelijk en niet minder bemoedigend oogpunt brengen wij Ul. tot de opmerking, dat onder de achtste afdeeling der uitgaaf, die ons gebleken is het aangegeven beloop van *f* 58,725 : 42½ alleen voor fabrijkmatigen arbeid te bedragen; de Kolonisten almede voor verdiende arbeidsloonen te boek staan tot een bedrag van *f* 30,576 17½. En al leverde derhalve de overgelegde vergelijkende Staat des fabrijkmatigen arbeids geene uitkomst van meerdere opbrengst op van *f* 21,039 : 77, dan nog zouden wij de Kommissie van Weldadigheid geluk wenschen met het welbesteden overeenkomstig het oogmerk des Edelen Stichters van eene som van niet minder dan *f* 387,414 : 79½, gedurende de weinige jaren, welke de Maatschappij hebben zien opstaan uit kleine beginselen en aangroeijen tot een' schaduwrijken en vruchtdragenden boom!

Hetzij ook ons vergund, Mijne Heeren! alvorens dit kapittel van uitgaven voorbij te treden, de tolk te zijn van Ul. erkentelijkheid jegens de Hoofdkommissie der Armeninrigting, alhier in de residentie gevestigd, en waaraan de ingezetenen van *'s Gravenhage* zoo vele en groote verpligtingen hebben. De Permanente Kommissie vond in de edelmoedige en verlichte verzorgers van deze instelling van den aanvang af de ijverigste medewerking,

en thans, daar de fabrijken in de Koloniën de voortdurende hulpvaardigheid niet meer behoeven, blijft echter de herinnering steeds levendig der bewezene welwillende diensten.

Bij de tiende afdeeling van uitgaaf zouden wij lang moeten verwijlen: wij bedoelen de voorschotten ten behoeve der Kolonjën en Etablissementen, welke tot de som van *f* 91,540:04 in het afgeloopen dienstjaar zijn gestegen. Het staat ons allen voor den geest, dat de kennisgeving der Kommissie van Weldadigheid, rakende het opzenden van een groot aantal invalide en half invalide bedelaars, en vooral van zwakke en daardoor tot den arbeid onbekwame kinderen, onder de opgezondene weezen ons levendig bekommerde, bij de onmogelijkheid voor al deze voorwerpen om hun onderhoud te verdienen. Maar wij dragen reeds kennis, dat er zich gegronde uitzigten openen, dat ons vaderlijk Gouvernement, hetwelk zich vereerd rekent met de beschouwing dezer Maatschappij, weldra aan alle bezwaren dien aangaande billijk te gemoet zal komen; en eene volgende verantwoording over het loopend dienstjaar zal ons dan ook ongetwijfeld de herinnering van dit bezwaar doen vergeten, wanneer wij eene toereikende som tot vergoeding van de gedane uitschotten onder de baten der Maatschappij voor het 9e. dienstjaar zullen aantreffen.

De elfde uitgaaf zal bij de nalezing van het Financiëel Verslag Ul. gebleken zijn, in verband te staan tot het 2e. onderdeel van den vierden ontvang, alwaar men aantreft ruim *f* 66,000:— wegens verkochte winkelwaren.

Hier

Hier vindt men dat, voor levensmiddelen en winkelwaren is uitgegeven eene som van f 108,417 : 59 en dit respekt is door den aankoop tot voorraad in de koloniale winkels, welke sedert het vorige jaar zijn daargesteld, ruim f 70,000 : — hooger gestegen dan in de vroegere verantwoording.

Bij de bekomene verzekering uit voldoende proeven, dat deze sommen wederkeerig wel gebragt zijn, en de gerustheid, dat de Permanente Kommissie bij de gedane en verder te doene aankoopen, beleid met zorg steeds vereenigen zal, bepalen wij ons tot onze taak. Het doelmatige der daarstelling van koloniale winkels in het belang der Kolonisten, kwam ons onbetwistbaar voor en zal door onze geëerde medeleden, welke zich met de inspektie der Koloniën en Etablissementen belast hebben, meer naauwkeurig zijn opgemerkt.

Wij vermeenen voorts gereedelijk te kunnen berusten in de schikking der Permanente Kommissie, nopens het opnemen der ontvangsten en uitgaven te dier zake, op de wijze zoo als in de onderhavige rekening heeft plaats gehad; vermeenende, dat hierbij aan de voorschriften van orde eener geregelde verantwoording, voldaan is.

Met gelijke goedkeuring hebben wij de details nagegaan van de daarstelling der bakkerijen en oordeelen eenstemmig met de *Kommissie van Weldadigheid*, dat de winst op de onkostrekening derzelve, evenzeer als al de uitgaven voor de bakkerij zoo wel als de ontvangsten wegens verkocht brood, in de jaarlijksche rekening eene plaats moeten innemen.

Hieromtrent moeten wij niet verzwijgen, dat ook overeenkomstig dit beginsel, bij het 2e onderdeel van den

4den

4^{den} ontvang, bevattende *de opbrengst van produkten der Koloniën*, ruim *f* 13,000: — wegens in het afgeloopen jaar verkocht brood, is verantwoord; terwijl alhier in de uitgaaf onder het 16^{e}. kapittel (hetwelk voorheen de *mergelgraverij* betrof, doch op hetwelk in het laatſte dienstjaar niets is uitgegeven:) gebragt zijn de betalingen voor de broodbakkerij ter ſomma van *f* 5215: 10. Zoo als een en ander conſteert uit de boeken en balance van deze nuttige fabrijk van eerſte noodwendigheid, welke aan uwe Gekommitteerden zijn voorgelegd.

Van de 17^{e} tot de 21ste afdeelingen van den Staat van Uitgaven, valt hier niets te zeggen, en hebben onze naſporingen tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven, en wij moeten dus te dien aanzien ons beroepen zoo op den Staat zelven, als op de ontwikkeling, bij het Financiëel Verſlag gegeven.

Niets rest ons derhalve dan de 22ste uitgaaf, bevattende hetgeen uitbetaald is wegens afloſſingen en renten der verſchillende Negociatiën. Wij hebben ons al de ingetrokkene bij loting losbaar gewordene aandeelen doen exhiberen, en ons volledig overtuigd, dat deswege werkelijk is uitbetaald de ſom van . . *f* 139,300:—
welke ſom, afgetrokken van het geheele
beloop van dit kapittel tot. . . . . . - 293,621: 47½.

Zoo blijft voor premiën van afloſſing, rentebetaling en geringe onkosten overig
de ſom van . . . . *f* 154,321: 47½.

Ten aanzien der rentebetaling tegen intrekking der koupons blijft de regeling der partiële verantwoording aangehouden.

Opzigtelijk de genegociëerde ſchuld der Maatſchappij mer-

merken wij in het voorbijgaan nog aan, dat op de geldleeningen in de acht verloopene dienstjaren gesloten, ten bedrage van . . . . f 3,080,000:—

Blijkens de vorige verantwoording tot 1 April 1825 was afgelost . . . . - 283,600:—

Waarbij gevoegd de aflossing in de voorleggende rekening gebragt tot een beloop als voormeld van . . . . - 139,300:—

zoo blijkt in alles de schuld te zijn verminderd met . . . . f 422,900:—

Het totaal der uitgaven van de Maatschappij over het 8e dienstjaar is ons gebleken neder te komen op eene som van . . . . f 1,202,889:09½

Wij hebben voorts gekonstateerd het Saldo bij den Direkteur op 1 April 1826, bedragende de som van . . . . f 20,166:38½

Het erkende Saldo bij den kassier der Maatschappij op hetzelfde tijdstip bedraagt . . . . . . f 10,616:25

Dit alles strookt volkomen met de overgelegde verantwoording.

De ontvang dezer Rekening bedroeg . f 911,899:29½
Het saldo op 1 April 1826 bedroeg . - 290,758:23
Totaal f 1,202,657:52½

Waartegen de mandaten door ons geverificeerd, vertoonen . . . . f 1,192,041:27½
Saldo f 10,616:25

En dit komt naauwkeurig overeen met het Saldo bij den kassier aanwezig.

Offschoon overigens elk onzer, Mijne Heeren! aan het slot van het ons aangeboden Financiëel Verslag met ware deelneming den vasten grond vond aangewezen,

waar-

waarop de Kommisſie van Weldadigheid met volkomene gerustheid het nu loopende dienstjaar is ingetreden, en hoezeer wij ook het vaderland geluk wenſchen met die ſteeds bemoedigende uitzigten, waardoor het geluk van een zoo groot aantal onzer behoeftige landgenooten onafgebroken bevorderd wordt; — wij hebben met het beoordeelen en opnemen der onderhavige Rekening zoo veel in ons vermogen was, ons geweten van onzen taak, en zullen te zijner tijd met de hoogſte belangſtelling vernemen, dat de Financiële Adminiſtratie der Maatſchappij gedurende het 9e dienstjaar met gelijken vasten tred en onder denzelfden zegen is voortgezet.

De bijzonderheden intusſchen, waarvan het rapport gewag maakt, bewijzen meer dan wij met breeden lofſpraak zouden kunnen vermelden, de juistheid en naauwkeurigheid der inrigting van de algemeene en bijzondere komptabiliteit. — Klaarheid en orde, die onontbeerlijke vereischten, waarborgen de deugdelijkheid der verantwoording en het wel beſteden der fondſen, en uwe Gekommitteerden hebben zich over de juistheid der teregtwijzingen en de gereede mededeeling van alles, wat hen voor kon lichten, in waarheid te beroemen.

De Heer FABER VAN RIEMSDIJK met het Financiëel beheer en de komptabiliteit bij voortduring belast, gaat voort met zich welverdiend te maken bij eene verlichte natie. Hij blijve met zijne waardige ambtgenooten moedig voortgaan in dit ſpoor door hem gebaand. Het voorbeeld van den Koninklijken Prins, die zich der Weldadigheid heeft toegewijd, vermeerdere aller Nederlanderen belangſtelling, en 's Konings hooge goedkeuring

ſtrek-

ſtrekke allen tot vergoeding voor zelfopoffering en nuttig beſteden tijd.

Wij hebben bij het eindigen van ons Verſlag alleen nog melding te maken van de betuiging der tevredenheid van den Heer FABER VAN RIEMSDIJK, over de geſchiktheid en den voorbeeldigen ijver der geëmploijeerden bij het vak der komptabiliteit, en wij zijn ook ditmaal in de gelegenheid geweest daarvan de blijken te zien, waarbij de ongemeen gunſtige aanleg van den algemeenen boekhouder den Heer J. VAN SLUYTERS ons vooral in het oog moest vallen.

Wij onderwerpen ons rapport aan het verlicht oordeel dezer vergadering.

's Gravenhage, den 11 October, 1826.

(*Get.*) CANNEMAN,
D. F. VAN ALPHEN,
J. JOCHEMS.

Gehoord het rapport van de bij opgemeld Beſluit daargeſtelde Subkommisſie, belast om in de Koloniën dier Maatſchappij te inſpekteren den algemeenen toeſtand dier Koloniën, den ſtaat des landbouws, het godsdienſtig onderwijs, het ſchoolonderwijs, de middelen van beſtaan der Kolonisten hunnen zedelijken toeſtand, arbeid en beſchaving, gedaan bij monde van den Heer VAN BRIENEN, luidende als volgt;

Mijne Heeren!

Het behaagde U, ons den vereerenden last op te dragen, om de Koloniën door de Maatſchappij van Welda-

dadigheid opgerigt, te inspekteren. Ten einde aan dezen last te voldoen, hebben wij ons den 19e September op onze destinatie vervoegd, zeer betreurende, dat de Heer DUTILH, die mede tot deze werkzaamheid verzocht was, zich daartoe niet heeft laten overhalen; Z. E. meer in de Koloniën geweest zijnde, konde Ul. meer en duidelijker rapporten hebben gedaan, wegens de vorderingen, die de kultuur door de uitbreiding der Koloniën en de meerdere vruchtbaarheid der landen, succesfivelijk gemaakt heeft: daar wij tegenwoordige Rapporteurs, minder in het geval zijn, een komparatief verslag dienaangaande te kunnen aanbieden, en ons derhalve moeten vergenoegen, Ul. alleen onze bevindingen mede te deelen, zonder die met vorige in verband te kunnen brengen.

Die inspectie begonnen zijnde met de Kolonie N°. 1 hebben wij dezelve als de eerst aangelegde, ook in den voordeeligsten staat gevonden; de gronden zijn aldaar het meest voortbrengende; de ongelijkheid van den bodem is daar op de meeste akkers reeds onmerkbaar; al de velden staan goed; schoone aardappelen hebben wij bij de verschillende hoeven zien rooijen, de opbrengst werd berekend op 2 Ned. mudden per Ned. roede, zoo als ons zulks door eenige hoevenaars verzekerd werd, en wij ook naar waarheid bevonden. De turneps, bij elke hoeve geteeld, waren vrij goed geslaagd, en wij hebben van deze knollen van bijzondere grootte gezien.

De boekweit, welke gemaaid op het veld stond, had een ongemeen fraai aanzien. De rogge was vrij wel geslaagd: een der Kolonisten had 70 Ned. roeden met rogge bezaaid gehad en 12 vim daarvan ingeoogst, wel-

ke

ke door den wijkmeester geſchat waren 13 mud zaad te zullen opbrengen. De ſchatting van de opbrengst geſchiedt door den wijkmeester in het bijzijn van den hoevenaar, na eenige garven van eenige ſtokken genomen en gedorscht te hebben. Zoo de Kolonist zich door deze taxatie bezwaard vindt, is de wijkmeester gehouden dezelve voor het geſchatte aan te nemen; zijnde het in het voordeel van den Kolonist indien de ſchatting beneden de opbrengst is.

De 2e. Kolonie gaf ons ook een ſchijnbaar bewijs van vruchtbaarheid, doch dadelijk ontwaarden wij, dat dezelve twee jaren later dan de voorgaande was aangelegd, kon dus de volmaaktheid van kultuur als de eerſte niet opleveren. Deze aanmerking is ook van toepasſing op de Kolonie No. 4, waar de ontginning nog later dan in de tweede begonnen is, en dus het land nog minder tot eenen goeden oogst kan zijn voorbereid, echter, aangezien den korten tijd, moeten wij ons reeds verheugen, over hetgeen werkelijk reeds gedaan was en de berigten wegens den oogst waren zeer voldoende, de aardappelen aldaar tusſchen de 11 en 12 Ned. ſchepels per Ned. roede opgebragt hebbende; in de Kolonie No. 2 werd de opbrengst van deze aardvrucht berekend op 16 à 17 Ned. ſchepels per Ned. roede.

In de Kolonie No. 4 zagen wij de ſpinnerij; in dezelve werden de eerſte voortbrengſelen tot de behoefte der Kolonisten vervaardigd; weinige perſonen waren aldaar werkende, daar de veldarbeid aller handen vereischte, en het ſpinwerk meer bepaald voor de winterbezigheden wordt gehouden. Het ſchoolgebouw naast het ſpinhuis kwam ons op eene gepaste wijze ingerigt voor,

de Schoolonderwijzer, de Heer J. H. VAN WOLDA, reeds voordeelig bij Ul. Kommissie bekend, wijdt zich met vrucht aan de opvoeding der jeugd, en die ook aan deszelfs vlijt en zorg loffelijk scheen te beantwoorden. De Ondermeester, de Heer SMIT, welke als Kolonist op eene der hoeven is geweest en tot onderwijzer wordt opgeleid, had bijzonder goeden aanleg om de kinderen te onderwijzen en te ondervragen, en wij hebben hem onze bijzondere goedkeuring gegeven.

Het aantal kinderen, dat op deze school onderwezen wordt, bedraagt, volgens opgaaf des onderwijzers, 400, die op verschillende uren het noodige, als: lezen, schrijven, rekenen, de beginselen der aardrijkskunde enz. leeren. De verdeeling der kweekelingen om onderwezen te worden geschiedt naarmate van den veldarbeid, zoo dat de kleine kinderen, die nog niet arbeiden, over dag en de overigen des avonds onderwijs erlangen. Het aantal kinderen, bij ons bezoek, bedroeg 120. Aan het Schoollokaal, dat tevens voor den Roomsch-Katholijken eerdienst gebezigd wordt, is de bekrompene woning van den Permanenten Geestelijken geannexeerd. Deze Geestelijke heeft ons zeer goede getuigenis gegeven, aangaande de gezindheid zijner Kommunikanten, die 154 beliepen. De kinderen van 10 tot 12 jaren kwamen vlijtig zijn onderwijs bijwonen. Eene nieuwe kerk voor deze Gemeente ware zeer wenschelijk, en die, aangezien het vermeerderde getal bewoners, eene onontbeerlijke behoefte is geworden, en ook tot gemak der 6e Kolonie zou bijdragen, welke met de bewoners van de 3e genoodzaakt zijn den kerkdienst in *Steenwijkerwold* bij te wonen.

De

De grond van de 6e Kolonie, eerst sedert vier jaren aangelegd, kwam ons tot ontginning bijzonder geschikt voor; wij werden in onze meening des te meer versterkt door de landerijen en tuinen van twee hoevenaren, uit *Groningen* afkomstig, en welke door meerdere zorg en moeite, aan dezelve besteed, in kultuur reeds zeer gevorderd waren, zoo dat wij gerust durven verzekeren, dat deze Kolonie binnen weinigen tijd voor geene der overigen zal behoeven onder te doen.

De 3e Kolonie, ook *Willemsoord* genaamd, is met nog meerder smaak aangelegd en heeft dus een fraaijer aanzien dan de andere. De gebouwen zijn hier geplaatst langs vier groote wegen, die zich met een groot cirkelvormig plein vereenigen en zich, zoo ver het oog draagt, uitstrekken; *honderd zestig* hoeven bevinden zich in deze Kolonie. De grond kwam ons niet zoo goed ter ontginning voor als die der andere Koloniën en scheen van kouderen aard te zijn. Trouwens de Generaal VAN DEN BOSCH was van oordeel, dat die grond, goed bewerkt en door bemestingen verwarmd, even goed als, zoo niet beter, dan de akkers van *Frederiksoord* zou worden. De aardappelen, die men bezig was te rooijen, bragten, volgens ingewonnen berigten, 1¾ mud p. Ned. roede op. Ook alhier de spinnerij en school bezoekende, vonden wij in beide weinig Kolonisten, daar alles, groot en klein, aan het inoogsten der aardappelen bezig was. In de spinnerij werd wol gekamd en gesponnen. De inrigting van de school scheen ons even voldoende als in de voorgaande.

Naar *Frederiksoord* terug gekeerd zijnde, bezochten wij de bakkerij. Het brood, aldaar gemaakt, wordt, zoo

 lang

lang de voorraad van aardappelen zulks toelaat, vervaardigd in rede van 1 mud tot 6⅗ schepels rogge. De aardappelen worden in eenen daartoe vervaardigden snijmolen, door een paard bewogen, gesneden, vervolgens uitgeperst en dan met het roggemeel vermengd; dit mengsel bestaat dan uit 25 Ned. ℔ aardappelenmeel en 30 Ned. ℔ roggemeel, leverende dus 55 ℔ brood. Deszelfs smaak was zeer goed en zuiver, en men kon geen onderscheid in dit en gewoon roggenbrood bemerken. In het voorjaar geene aardappelen meer voorhanden zijnde, wordt het brood alleen van rogge gebakken. Wij bewonderden voornamelijk de zindelijkheid in deze bakkerij, alwaar door eene uitstekend wel ingerigte machine het deeg gekneed wordt, in plaats van dit, zoo als gewoonlijk, door het treden met de voeten te verrigten. Wij eindigden dezen dag onze inspektie met de bezigtiging van het magazijn, alwaar voorhanden waren alle kleedingstukken, benoodigd voor de Kolonisten, en die geheel en al in de Kolonie vervaardigd, ons van eene goede hoedanigheid voorkwamen; dezelve zijn op vaste prijzen gesteld, ten einde de Kolonisten zich dezelve daarvoor kunnen aanschaffen, een paar mans schoenen kosten *f* 1.80; eene mans kleeding (buis en broek) *f* 7.65; eene wolle deken voor twee personen *f* 5.20. De Boekhouder of magazijnmeester houdt accuraat boek van de in- en uitgebragte kleedingstukken, zoo in dit magazijn als in dat van de Etablissementen van *Veenhuizen* en de *Ommerschans*; de orde in deze boekhouding scheen ons bijzonder duidelijk en goed ingerigt.

In de Etablissementen van *Veenhuizen* aangekomen zijnde, hebben wij ons eenen geruimen tijd met het bezig-

zigtigen dezer inrigtingen onledig gehouden. Een regelmatig vierkant gebouw van éène verdieping met zolder, en waarvan de lengte 144 ellen beloopt, trekt al dadelijk onze aandacht. Dezelve wordt meer en meer levendig bij de bezigtiging der inwendige inrigting; ruime zalen, waar de lucht alle oogenblikken kan ververscht worden, dienen tot ſpijs- en ook tot ſlaapvertrekken; hangmatten, die des avonds worden neêrgelaten, zijn even zindelijk als doelmatig; in elk dezer zalen bevonden zich 80 zulke ſlaapplaatſen, genoegzame banken en tafels en een kastje onder elke hangmat, ter berging van de kleedingſtukken. De gezonde ſtaat der kinderen, de ontwikkeling van dezelve ſedert hun verblijf in het Geſticht, bewijzen, dat het voedſel, in een goed ontbijt, middagmaal en avondeten beſtaande, ten eenemale aan de vereischten beantwoordt: des morgens eten de kinderen gewoonlijk meelpap en boterhammen; des middags vleesch met groenten, aardappelen of grutters-waren, alles zeer ſmakelijk, met vleeschnat bereid, zoo als wij zelven ondervonden; en des avonds pap met gekarnde melk. De kleeding der kinderen is ons zeer kompleet voorgekomen; de reinheid ſcheen niets te wenſchen over te laten. Bijzonder merkten wij op, dat er ſteeds opzigt in de zalen was. Een man en eene vrouw woonen, als zaalopzieners, tusſchen twee zalen; terwijl elken nacht twee groote kinderen in elke zaal opblijven, om bij de kleine te waken. Voor het buitenwerk zijn de kinderen onder het toezigt van Wijkmeesters en Opzieners over den veldarbeid. De Roomsch-Katholijke kinderen zijn in het Geſticht in bijzondere zalen van die der andere Gezindheden afgezonderd, ten einde de ge-

beden en geestelijke onderwijzingen, gelijk mede op vasten dagen, de spijsuitdeeling gemakkelijker te maken.

De werkzalen voor het naai- en breiwerk, als ook voor het spinnen, waren ook aldaar weinig bezet, vermits ook hier alles met den landarbeid bezig was. Ook werd alhier thans alleen aan kleine kinderen onderwijs gegeven; de groote ontvingen dit des winters; de wijze van onderwijs is als in de vorige Koloniën. De zangkunst werd ook hier niet vergeten, en het hooren van eenige weluitgevoerde liederen deed ons eenige aangename oogenblikken doorbrengen, de kinderen van het 1e en 3e Instituut voerden dezelve uit. Het magazijn voor kleeding, als ook voor eetwaren wekte ook hier onze opmerkzaamheid, wegens deszelfs voorbeeldelooze goede inrigting, kunnende de Kolonisten zich alles tegen bepaalde prijzen aanschaffen.

Alvorens onze inspektie voor dezen dag te besluiten, gingen wij de zalen, waar de kinderen sliepen, bezigtigen, een waarlijk aandoenlijk gezigt, zoo vele onschuldige wezens daar gerust te zien sluimeren, omringd van eene goede verzorging, welke voor hen zoo wel des daags als des nachts de wacht hield.

Ook verheugde het ons, hier eene goede verlichting van twee lampen, voorzien van goede reverbéres, in elke zaal te vinden, welke gedurende den ganschen nacht branden; en alles was hier zoodanig, dat wij in onze overtuiging van de groote zorg, welke voor deze weezen gedragen wordt, al meer en meer bevestigd werden.

Wij bragten den nacht door bij den Adjunkt-Direkteur POELMAN, die, benevens Mevrouw POELMAN, alle zorg

aan-

aanwenden om alles, wat tot nut der kinderen kan verstrekken, zorgvuldig te doen nakomen, en te maken, dat alles verwijderd werd, wat hun schadelijk konde zijn. Deze dame toonde ons proeven van handwerken, waaronder zeer fraai gezoomde en gemerkte sloopen uitmuntten, die in het Instituut genaaid waren en ons wel uitgevoerd toeschenen; zij was ook van voornemen de gelegenheden op te sporen tot het bekomen van meerdere stof tot handwerken; met Ul. Kommissie inziende, dat ook voor den boerenstand dergelijke handwerken onmisbaar zijn. Met vermaak hebben wij ook van den Heer Adjunkt-Direkteur vernomen de meening, om de smederij en wagenmakerij zoodanig uit te breiden, dat meerdere kinderen daaraan deel kunnen nemen, en zoo die ambachten aan meerderen zullen kunnen onderwezen worden; gelijk mede het voornemen tot het oprigten van andere werkplaatsen voor zoodanige ambachten, welke hun, wat ook hun volgend beroep moge zijn, niet dan nuttig en dienstig kunnen wezen.

Wij begaven ons vervolgens naar den Geneesheer, welke aan dit Instituut verbonden is, en van wiens geschiktheid wij de beste getuigenissen erlangden en die ons ook voorkwam bijzonder het goede voor de kinderen te bevorderen. Toen wij het 3e Etablissement bezochten, ontmoetten wij hem daar bezig met het onderzoeken van nieuw aangekomene kinderen; hij deed dit met de meeste menschlievendheid en beval voor eenigen dadelijk, wat hij voor hen dienstig oordeelde; ook verzocht hij den Adjunkt-Direkteur de kagchels in de zalen te doen plaatsen, ten einde deze jonge kinderen geene koude zouden lijden.

Ten

Ten zijnen huize is ook de apotheek, die ſedert weinig tijd door de Provinciale Geneeskundige Kommisſie is geïnſpekteerd en in behoorlijke orde gevonden. Het groote getal bewoners van het Etablisſement in aanmerking genomen, waren er in het Hospitaal weinig zieken, en in het geheel geene bedenkelijke. De zindelijkheid enz. liet niets te wenſchen over, terwijl in hetzelve ook de zieken van beiden kunnen afgeſcheiden zijn en in bijzondere lokalen verpleegd worden.

Vele kinderen zijn door ons ondervraagd en hebben alle kenteekenen van tevredenheid gegeven, welke aldaar echter, zoo als in alle andere Geſtichten, bij eenige meerder bij andere minder was. Geene noemenswaardige klagt is ons voorgekomen, eenigen legden hunnen ſpijt aan den dag, van hunne familiën niet te kunnen bezoeken, en des Zondags uit ſpelen te gaan, zich met uitſpanningen rondom het Etablisſement moetende vergenoegen, terwijl weder anderen een zittend en weinig bezigheid gevend leven voor het landleven zouden verkiezen.

Minder vergenoegdheid ſcheen te heerſchen bij de huisgezinnen door de Maatſchappij *om niet* te *Veenhuizen* opgenomen (circa 200, bij het 1e en 3e Etablisſement, in getal) en in de woningen van de buitenzijde geplaatst. Op voorwaarde van komplete landarbeiders te kunnen worden, waren deze menſchen aldaar aangenomen van de diverſe Subkommisſiën. Trouwens onder deze ontevredene bevinden zich vele gebrekkigen of ongeſchikten, en het laat zich ook ligt doorgronden, dat deze verachterde ſchoen- en kleêrmakers enz., weinig tot den landbouw geſchikt, en daarom hun beroep ook hier moet n-

de

de uitoefenen, weinig voortgang in hunne financiële omstandigheden kunnen maken, en de voordeelige toekomst, die hun was afgemaald en hen aanspoorde, om naar het Etablisfement te vertrekken, voor hen verre is van verwezenlijkt te zijn en zij dus hier een leven even ongelukkig als te voren leiden. Te *Veenhuizen* zijn reeds 600 *bunders* tot kultuur gebragt; de bodem bij het 1e Instituut is, volgens de Rapporten, sterker en vruchtbaarder dan de Kolonie *Frederiksoord;* ook kwam ons de heide hier ter ontginning zeer geschikt voor en is zij reeds uit de natuur zeer effen. De rogge alhier was geschat, dit jaar 15 Ned. mudden per bunder te zullen opbrengen; de aardappelen leverden, even als in andere Koloniën, 155 Ned. mud per bunder; de boekweit was nog op het veld en werd druk binnen gebragt, van dit graan was de berekening 32 à 40 Ned. mudden per bunder.

Van de 21 bewoonde hoeven bezagen wij er eene, welke als hoofdhoeve kan worden aangemerkt, dezelve verstrekt den Onder-directeur tot woning en bevatte 80 stuks melkvee, benevens den stal, waar de varkens gemest worden. De boter, hier gemaakt, gaat naar het Instituut, gelijk mede de melk en gekarnde melk, terwijl de bewoners der overige hoeven slechts 16 à 20 koebeesten melkende, op eene bepaalde hoeveelheid boter en gekarnde melk te leveren, gesteld zijn; op deze groote hoeve werd ook al de rogge, boekweit en aardappelen gebragt, welke op de gronden, nog tot geene bewoonde hoeve behoorende, geteeld waren. De orde en zindelijkheid hier, gelijk mede de kunde van den Onder-

direkteur en diens vrouw, hebben wij zeer opmerkenswaardig gevonden.

Vervolgens gingen wij de ſedert korten tijd voltooide kerken bezigtigen. De Hervormde, voor 1400 menſchen ingerigt, is rond met een koepeldak en in eenen ſierlijken ſtijl gebouwd. De Roomsch-Katholijke, 600 menſchen kunnende bevatten, is zeer voldoende, De pastorijen zijn aanzienlijke woningen van alle gemakken voorzien. Veel eensgezindheid ſcheen tusſchen de adminiſtratie en de beide geestelijken te beſtaan, even als tevredenheid bij beide geestelijken, over de ſtemming der geloovigen. De kinderen genieten ook het noodige onderwijs, en al wat dienaangaande het meeste bevorderlijk kan zijn, wordt door de Direktie, op verzoek van de Heeren Geestelijken, in het werk geſteld.

Minder aangename voorwerpen deden zich op in het 2e Inſtituut, bewoond door de Bedelaars en voornamelijk door Invaliden, doch ook hier bewonderden wij de goede orde, welke, om der bewoners wille, hier veel bezwaarlijker in te voeren was, dan in het 1e Inſtituut; dezelfde verdeeling der vertrekken en eene zelfde verordening op de ſpijzen heeft hier plaats. Zij der bedelaars, welke voor den veldarbeid geſchikt waren, bevonden zich op het land; de gebrekkigen werden zoo veel mogelijk in het Inſtituut zelve gebruikt. Over een getal van 500 bedelaars was het getal zieken zeer gering, bedragende ſlechts 12 mannen en 12 vrouwen, en daaronder in het geheel geene gevaarlijke; terwijl de vrije bedelaars, die de buitenzijde van het gebouw bewonen, weinig zieken telden.

Er

Er was reeds rogge, boekweit en aardappelen in het 2e Instituut verbouwd, doch de opbrengst, daar de grond nog niet lang tot kultuur was aangelegd, niet zoo sterk als in het vorig Etablissement. De akkers schenen reeds goed bebouwd en effen te liggen. Op de moeslanden alhier zagen wij veel zomer-koolzaad tot voedsel, voor de bewoners gebruikt wordende en bekend onder den naam van *Groninger-snijkool*, waarvan het loof eenige reizen kan gesneden worden, en als het jong en malsch is, een heerlijk voedsel oplevert, nu oud zijnde werd het tot beestenvoeder gebruikt en tot dat einde gemaaid.

Het 3e Instituut van denzelfden vorm als de voorgaanden, is, even als N°. 1, uitsluitend voor kinderen geschikt en dus even eens ingerigt, en wij zouden derhalve in herhaling komen, zoo wij hiervan een uitgebreid verslag geven wilden. Wij onttmoeten er 80 kinderen uit het Amsterdamsche Aalmoezeniershuis, den 18 Mei 1826 aangekomen. Een blos van gezondheid lag op aller gelaat: geen enkele van deze bezending was ziek of gestorven. Tot den arbeid of voor het onderwijs te jong, vermaakten zij zich onderling bij fraai weder, zoo als toen het geval was, op de ruime binnenplaats en anders in hunne zaal. De personen, die over hen gesteld zijn, en hen niet verlaten, schenen dezelve met alle mogelijke zorg en zachtmoedigheid te behandelen, en verdienen wegens hun gedrag en handelwijze, eene bijzondere melding. Toevallig waren er juist een' dag te voren weder 45 kinderen uit het Aalmoezeniers Weeshuis van *Amsterdam* door den Heer SCHERMMACHER aangebragt. In eene afzonderlijke zaal in-

ingelegerd, werden zij met bijzondere vlijt en zorgvuldigheid behandeld, en niet voor dat men wist, dat zij geheel gezond waren, in de gewone zalen geleid. — Zoo als wij hier boven vermeldden, bezocht de Geneesheer deze kinderen dagelijks met de loffelijkste belangstelling.

Na de bezigtiging van de Etablissementen van *Veenhuizen*, begaven wij ons in het Instituut van *Wateren*, waar wij, even als in de andere gestichten, de zindelijkheid en goede orde in den besten staat vonden. De veldbereiding was, voor den korten tijd, dat het Instituut bestaat, reeds aanmerkelijk gevorderd. Wij zagen met groot genoegen, dat elk der kweekelingen, die reeds sedert eenigen tijd hier gevestigd waren, zijn stuk land, ter grootte van 5 à 6 Ned. roeden, bezat, waarop hij naar welgevallen planten en telen kan, en zich zelf mest moet aanschaffen; ook veroorlooft men hem schapen tot dat einde te houden, indien hij zich dezelve kan aankoopen, Een der kweekelingen bezat reeds 4 stuks schapen, en wij zagen een stuk aardappelland van circa eene Ned. roede, welke 2 Ned. mudden opgebragt had, en waarvoor hem *f* 2: — in rekening zouden worden gebragt. Peulvruchten leveren zij ook voor de keuken van het Instituut en bekomen daarvoor den bepaalden prijs.

Ook zagen wij de kweekelingen proeven van bekwaamheid geven in Gymnastische spelen, welke de verdienstelijke Instituteur MULDER hun, zoo tot vermaak als tot oefening en ontwikkeling der ligchaamskrachten, onderwees. In het schoolgebouw zagen wij de vorderingen der kweekelingen in de meetkunde, algebra, het teekenen

nen en schrijven; ook werden wij daar onthaald op een welluidend gezang.

Wij vonden te *Wateren* den Heer Direkteur VISSER, ten einde ons alles aan te wijzen; alzoo de Heer Generaal VAN DEN BOSCH in het Etablissement *Veenhuizen* was gebleven, aldaar zijn medelid van de Permanente Kommissie van Weldadigheid, den Wel-Edel. Gestr. Heer FABER VAN RIEMSDIJK afwachtende, met wien Zijn Hoog-Edel-Gestr. dat Etablissement mede moest opnemen.

Onder geleide van voornoemden Heer Direkteur bezochten wij de *zevende* Kolonie, waarvan de ontginning niet zeer gevorderd was; ook waren van de 25 reeds gebouwde hoeven nog vele zonder bewoners. De grond, reeds tot kultuur gebragt, beloofde aan de verwachting te zullen beantwoorden. Wij zagen er goed geladene boekweit dorschen, en vernamen, dat een stuk land, groot circa 1 bunder en 20 roeden, 180 mud aardappelen had opgebragt.

Verledene week waren wederom 5 huisgezinnen in de Koloniën geplaatst: de aangekomene vrouwen waren tevreden en de mannen reeds aan den veldarbeid; een dezer bewoners, een aan arbeid gewoon persoon van *Amsterdam* en 27 jaren oud, had veel aanleg voor het aanleeren van het landwerk en kan bij eenen goeden wil, gevoegd bij zijne jaren en vorig beroep, een goed landbouwer worden.

Met bijzonder veel genoegen vernamen wij, dat al de Koloniën en het Etablissement te *Veenhuizen* genoegzame mestspecie ter vruchtbaarmaking vervaardigden en dat er in het geheel geenen mest of aardvuilnis meer

be-

behoefde aangekocht te worden, vervallende daardoor de vrees, welke vele landbouwers in *Holland* en elders hadden, dat door het opkoopen van mest en aardvuilnis voor de inrigtingen van de *Maatschappij van Weldadigheid*, dezelve voor hen zoo niet geheel onverkrijgbaar, ten minste bezwaarlijk te bekomen en kostbaar zoude zijn.

Tot onze laatste beschouwing hadden wij de *Ommerschans* (tot een Bedelaars-Instituut ingerigt) bewaard, en vervoegden ons derwaarts, begeleid door den Heer Direkteur VISSER. Wij hebben ook dit gesticht met de meest mogelijke opmerkzaamheid bezigtigd en hetzelve zeer doeltreffend gevonden. Er bevonden zich thans 1,037 bedelaars van onderscheidene kunne en jaren, 112 waren kortelings ontslagen, de vereischten van ontslag, namelijk goed gedrag, bezittende, en *f* 25: — met den handenarbeid overgewonnen hebbende. Wij bezochten de bijzondere zalen, zoo der mans, vrouwen, als kinderen, vonden ook hier de meest mogelijke zindelijkheid en orde, de inrigting van bergkasten, hangmatten, tafels en banken op denzelfden voet als in de Etablissementen van *Veenhuizen*. Op het etensuur begaven wij ons in de diverse zalen en in onderscheidene keukens, het opgedischte was goed toebereid en bestond in kool met aardappelen in vleeschnat gekookt, krijgende elk persoon ook eene portie van het vleesch, waaruit het vleeschnat getrokken is. Daar, zoo als wij algemeen vernamen, de portiën voor elken bedelaar overvloedig genoegzaam waren, is het ligtelijk te begrijpen, dat er van dien kant, even als bij de kinderen, die wij geëvenredigde portiën zagen toereiken, geene de min-

minſte ontevredenheid plaats had. Alhoewel van eenen anderen kant het gelaat van de bewoners van dit geſticht minder gunſtig teekende, zoo als anders tegenovergeſteld in de vorige Etablisſementen het geval was, moet wel worden in aanmerking genomen, dat deze klasſe te zeer aan een lui en vagebonderend en ligtzinnig leven verſlaafd was, om ſpoedig in orde en tucht een waar en zacht genoegen te kunnen vinden, en niet hunnen vorigen verachtelijken ſtaat terug te wenſchen. Trouwens, zij konden gevoelen, dat de behandeling, hun aangedaan, billijker wijze niets te wenſchen overliet en als zoodanig kwam ons dezelve in den ruimſten zin voor, en wij werden overtuigd, dat de klagten, welke wij te voren wel eens tegen deze inrigting hoorden aanvoeren, alsof den bedelaars geene genoegzame voeding werd toegediend, ten eenemale van allen grond ontbloot waren; daar velen van hen, hunne portiën niet opgegeten hebbende, dezelve tot gebruik naar het veld medenamen.

Na het binnenſte gedeelte verlaten te hebben, bezigtigden wij het ſchoolgebouw, dat ook hier uit gebrek aan lokaal niet alleen tot eene kerk der Protestanten, maar ook tot den Roomsch-Katholijken eeredienst gebruikt werd! Wenſchelijk ware het dus bijzonder hier, dat afgeſcheidene lokalen voor deze eerediensten ingerigt werden, daar de Godsdienstoefeningen in een lokaal, zoo weinig ſtichting verwekkende, bijzonder geringen indruk moeten maken op zulke menſchen als daar onderwezen moeten worden en hunnen Godsdienst verrigten, en bij welke gebrek aan gezonde rede, gepaard met dikwerf verregaande vooroordeelen, het tot

eene

eene ontegenzeggelijke noodzakelijkheid maken, vooral het zinnelijke niet uit het oog te verliezen. Twee eenvoudige gebouwen, uitfluitend aan de beide onderfcheidene eerediensten toegewijd zouden voorzeker veel bijdragen om met vrucht op de gemoederen van verwaarloosde wezens te werken, hun verhevene gedachten van het Opperwezen in te boezemen, en daarin een heilzaam middel te vinden, om hen tot deugdzame menfchen te vormen en aan hun eeuwig heil te beter te kunnen arbeiden. De Roomfche Geestelijke heeft verklaard van zijne geloofsgenooten tevreden te zijn en wij vernamen van den Heer Direkteur, dat zulks met den Leeraar der Hervormde Gemeente, die daar den dienst komt verrigten, ook het geval was.

Bijzonder beviel ons in dit gesticht de inrigting van het hospitaal, waar thans flechts 30 zieken, waaronder geen een gevaarlijke zich bevonden. Ook zijn van den 1sten tot den 23sten September flechts 7 perfonen geftorven, hetgeen minder dan de gewone fterfte (op 9 in de maand berekend) is. De zindelijkheid, luchtigheid en netheid van deze inrigting verdient de beste lofvermelding, waarvoor door den Heer Adjunkt-Direkteur en den Heer Heelmeester de naauwgezetste zorg wordt gedragen. Ook zagen wij met veel genoegen, dat de kleeding dezer perfonen, en voornamelijk der kinderen, zeer goed was.

Wij zagen vervolgens eene van de 18 reeds bewoonde landhoeven: bij elke derzelve behooren 36 bunders land, welke op dezelfde wijze beteeld worden als in de vorige Koloniën en Etablisfementen. Elk hoevenaar bezit daarenboven 16 melk — en 4 jonge koebeesten, 100

fcha-

ſchapen en 2 paarden. Het reeds tot kultuur gebragte land, ſcheen welgeſlaagd te zijn en men was zeer ſterk bezig, om nieuw land te ontginnen, ten einde elke hoeve op hare behoorlijke grootte van 36 bunders te brengen. Dit jaar waren er 154 bunders met rogge bezaaid geweest, welke op eene opbrengst van 64 Ned. lasten gewaardeerd werden, zijnde circa 12 ton 13 mudden per bunder, 70 bunders boekweit zouden door den anderen 10 mudden opbrengen en 96 bunders aardappelen hadden 115 mud per bunder voortgebragt. Ook had men met 12 bunders vlas eene proeve genomen en was, de inoogst vrij wel geſlaagd. Wij zagen een ſtuk ſpurrie, groot 2½ bunder, die niets te wenſchen overliet. De klaver ſtond op dit Etablisſement niet zoo fraai als wel op die, welke wij te voren gezien hadden, echter moet dit aan de kortheid der ontginning en aan den droogen zomer voornamelijk worden toegeſchreven; en wij durven gerust zeggen, dat, na alles gezien te hebben van de ontginning en den veldarbeid op de *Ommerſchans*, wij de overtuiging hebben, dat dit Etablisſement, bij gelijke bebouwing, over eenige jaren aan de Kolonie *Frederiksoord*, niets zal toegeven.

En hiermede vermeenen wij, Ul. Gekommitteerden, de aanmerkingen te kunnen eindigen, welke ons zijn voorgekomen het meest te ſtrooken met den aan ons opgedragen last. Inziende, dat inrigtingen van dien omvang en van dat gewigt als die van *Frederiksoord*, van *Veenhuizen* en van de *Ommerſchans*, niet elke in het bijzonder, maar in derzelver zamenwerking tot een volkomen geheel dienen beſchouwd te worden, hebben wij gemeend, ons niet te moeten vergenoegen met aan

Ul. van den toeſtand der perſonen en van de innerlijke bevinding van al de geſtichten verſlag te doen, maar ook bijzonder onze opgaven betrekkelijk te maken, op den ook zoo weldadigen landbouw, welke in eenen tijd, dat zoo vele takken van welvaart voor ons Vaderland gemist of verlegd ſchijnen, eene bijzondere opmerkzaamheid verdient, en welke ook een zoo aanzienlijk gedeelte van de meening en het doel der koloniſering uitmaakt. Uit dien hoofde dan hebben wij ons bevlijtigd zoo veel in ons vermogen was, gade te ſlaan, en ons door zoo welmeenend medegedeelde opgaven, in ſtaat te ſtellen, Ul. een berigt mede te deelen nopens de tegenwoordige uitkomſten van weleer dorre verlorene ſtreken, en thans tot opkweeking, tot onderhoud, ja tot voordeel herſchapene velden.

Mogen onze betuigingen van achting en dankbaarheid niet krenkend voorkomen aan den man, aan wiens welingeziene pogingen en onvermoeiden ijver de Maatſchappij zoodanige groote uitkomſten verſchuldigd is; alsook aan dat ander Lid der Permanente Kommisſie, wiens naam evenzeer op aller lippen zweeft en die zoo krachtdadig toebrengt, om eene zoo uitgebreide adminiſtratie op eenen voorbeeldeloozen voet van orde en regelmatigheid te ſtellen en te handhaven.

Mogen wij ook ten ſlotte onze wenſchen hierbij voegen, dat de betrekkingen dezer verdienſtelijke Beſtuurders, welke ook zoo uitnemend in de keuze hunner medehelpers zijn geſlaagd, zoodanig blijven beſtaan, dat hunne welmeenende pogingen nog lang tot nut en welzijn van dit belangrijk en waarlijk weldadig werk worden aangewend; dan zal hetzelve ongetwijfeld en wel-

dra

dra dien graad van volmaaktheid erlangen, die niet dadelijk de uitkomst van proefnemingen zijn kan, maar die hier reeds zoo onbegrijpelijk weinig meer te wenſchen ſchijnt over te laten.

(*Get.*) A. VAN BRIENEN,
W. P. BARNAART.

Eindelijk gehoord, enz.

„ Gezien het 36e artikel van het Reglement voor de „ *Maatſchappij van Weldadigheid*, waarbij aan haar „ wordt opgedragen te ontvangen de Rekening en Ver- „ antwoording van alle Ontvangſten en Uitgaven, door „ de Kommisſie van Weldadigheid gedaan; te onderzoe- „ ken den ſtaat der uitgevoerde ontwerpen, dien der ar- „ men- en andere inrigtingen, door de Kommisſie van „ Weldadigheid daargeſteld; bij goedkeuring de Leden „ van de Kommisſie van Weldadigheid te ontlasten van „ hunne verantwoordelijkheid en in het tegenovergeſteld „ geval de belangen harer Kommittenten te doen gel- „ den tegen de overtreders, door dezelve, daartoe ter- „ men zijnde, voor de gewone Regtbanken te ver- „ volgen."

Konformeert zich met bovengemelde uitgebragte rapporten.

Approbeert de aan haar voorgelegde Rekening en Verantwoording der Ontvangſten en Uitgaven over het achtſte Maatſchappelijke jaar, loopende tot 1 April 1826.

Keurt goed het verrigte door de Kommisſie van Wel-

 da-

dadigheid, gedurends het achtste jaar van hare werkzaamheid, en ontlast overzulks de Leden der Kommissie van Weldadigheid van hunne verantwoordelijkheid.

's Gravenhage, den 11 October, 1826.

(Geteekend) Lt. Gl. VAN LIMBURG STIRUM.
D. F. VAN ALPHEN.
J. H. DRIELING.
A. W. PHILIPSE.
W. G. VAN DE POLL.
T. A. HOLLAND.
M. C. BICHON VAN IJSSELMONDE.
HARTOGH HEIJS.
P. ZIERVOGEL.
VAN OOSTEE.
W. P. BARNAART.
A. VAN BRIENEN.
C. VOLLENHOVEN.
J. JOCHEMS.
CANNEMAN.
VAN HOORN VAN BURGH.

II.

II. UITTREKSELS OF BEOORDEELINGEN VAN BELANGRIJKE WERKEN, VOORSTELLEN, KORRESPONDENTIËN, ENZV.

De Landſchool te Frederiksveld.

(Gedeeltelijk overgenomen uit het *Archiv* van J. C. KRÖGER.)

Hoe men over het algemeen den geest van onzen tijd moge beoordeelen, men zal aan denzelven de ſtrekking tot het daarſtellen van inrigtingen, welke de verbetering van het lot der weezen en ongelukkigen ten doele hebben, geenszins kunnen betwisten. Niet ſlechts in het gelukkige Koningrijk der *Nederlanden*, maar in alle landen van *Europa*, waar de beſchaving, door het christendom bedoeld en bevorderd, in geweldadige maatregelen geenen heilloozen keerkring vindt, vertoonen zich in duizendvoudige pogingen de kenmerken dezer weldadige ſtrekking van den geest des tijds.

Sedert het krachtig woord door den edelen BASEDOW ten aanhooren van half *Europa* geſproken, en de vestiging eener Philanthropinſche inrigting te *Desſau*, werd

werd inzonderheid de aandacht gevestigd op het onderwijs en de opvoeding van arme, ouderlooze en verlatene kinderen. Onder de groote mannen, welke zich hieromtrent zoo bijzonder verdienstelijk gemaakt hebben, moeten, behalve den onvergetelijken SALZMAN, met lof vermeld worden, FERDINAND KINDERMANN in *Oostenrijk*, EMANUEL VAN FELLENBERG in *Zwitserland* en VAN TRESKOW in *Pruissen*. De verdienste dezer door schrandere menschlievendheid uitmuntende mannen is te grooter, naar mate zij de gebreken, welke vroegere inrigtingen aankleefden, vermeden en eene manier van opvoeding gekozen hebben, waarbij noch het ligchaam ten koste van de ziel, noch de ziel ten koste van het ligchaam gevormd, maar beider ontwikkeling en vorming doelmatig bevorderd wordt.

Gelijk het door KINDERMANN begonnen, en met een vrij gunstig gevolg bekroonde werk der volksvorming, door VAN FELLENBERG tot hoogeren trap van volkomenheid gebragt is, zoo heeft de gelukkige uitslag van des laatsten pogingen hier en daar bij menschenvrienden, welke daartoe de middelen onder hun bereik hadden, eene edele zucht van navolging ontvonkt. Onder de hieruit gesprotene lofwaardige inrigtingen, verdient die des heeren VAN TRESKOW welke in April 1822 te *Frederiksveld* bij *Berlijn* gevestigd werd, eene bijzondere vermelding. In dit Instituut worden jongens, die weezen of arme kinderen zijn, en bij gebrek aan behoorlijke opvoeding woest en wild zouden opgroeijen, in hun negende jaar opgenomen, en tot hun zestiende jaar gehouden; echter staat hetzelve, indien de omstandigheden zulks veroorloven en vorderen, ook voor jongere kinde-

ren

ren open. Het doel dezer inrigting is om deze kinderen tot gezonde, verstandige en bruikbare menschen op te voeden, en dezelve zoo al niet geheel, ten minste gedeeltelijk hun onderhoud door arbeid, voornamelijk van eenen landbouwkundigen aard, te laten verdienen. Het getal der kweekelingen beliep in 1823 reeds meer dan *twintig*.

De kleeding bestaat des zomers uit linnen, des winters uit laken. Hoofd en hals worden niet gedekt; en gedurende den zomer gaan de kinderen barrevoets. Eene vrouw zorgt voor de wasch en de verstelling van het linnengoed. De kweekelingen staan 's morgens om half vijf op, en krijgen hun ontbijt, dat in pap met melk bestaat, na zich gewasschen, gekamd, en na eerst gebeden te hebben. Om negen uren bekomt ieder kind een stuk brood, en te twaalf uren het middageten, in groenten en driemaal wekelijks vleesch bestaande; om vier uren des namiddags weder brood en te zeven uren soep. 's Avonds na negen uren kan de vermoeide te bed gaan, die nog verkiest op te blijven kan zich met het lezen van nuttige boeken bezig houden. Arbeid en onderwijs wisselen zich af, zoodat de kinderen nooit ledig zijn. De werkzaamheden, welke zoo verdeeld en voorgeschreven worden, dat zij noch de kracht des kinds te boven gaan, noch dezelve als overspannen, bestaan even als op *Hofwijl*, in het opzoeken van steenen, pooten of rooijen van aardappelen, spitten, hakken, harken enz. wordende de toekomstige bestemming des kinds hierbij op het oog gehouden; wie bij voorbeeld er zin in heeft om tuinier, of landbouwer of wagenmaker of iets dergelijks te worden, wordt bij

keur tot bezigheden gekozen, welke daartoe betrekking hebben. Bij groote hitte wordt er des zomers in de middaguren niet gearbeid, maar onderwijs gegeven. Gedurende den winter, of anders ook bij regenachtig weêr, wordt er gedorscht, in gips gearbeid, huisselijk werk verrigt en onderwezen. Over het geheel wordt de zeer juiste grondſtelling in beoefening gebragt om de kinderen geene weken of maanden lang bij dezelfde ſoort van arbeid te laten, op dat de werklust niet verdoofd, maar integendeel de ijver door gedurige afwiſseling ontvonkt worde. Ter bevordering van orde in en toezigt over den arbeid, zijn de kinderen in afdeelingen van vier of vijf geſchift, bij welke die jongen, op welken men zich het meest kan verlaten, het opzigt heeft, zonder zich echter aan den arbeid te mogen onttrekken, moetende hij veel eer het model in ijver zijn, en door zijn voorbeeld aan zijne opwekkingen klem geven. De ledige opziener bij veldarbeid dooft den werkijver meer door zijn voorbeeld uit dan hij denzelven door woorden kan aanwakkeren: daar ieder, die eenigzins kinderen kent, gemakkelijk bevroedt, dat den lediglooper wordt toegedacht en dikwijls met zoo vele woorden toegevoegd: gij hebt goed praten, indien gij het zelf moest doen zoudt gij wel anders ſpreken. Het zweet des opzieners is het zaad der arbeidzaamheid voor zijne onderhoorigen. — Eene naauwkeurige kontrôle wijst uit, wat ieder dagelijks verrigt heeft.

Nog meer dan in het Inſtituut des heeren VAN FELLENBERG ſchijnt in deze landſchool voor het onderwijs gezorgd te worden. Des zomers wordt dagelijks

lijks gedurende drie uren, namelijk, 's morgens na het ontbijt van vijf tot zeven, 's avonds van half negen tot half tien, doch des winters gedurende vier of vijf uren onderwijs gegeven. Bovendien wordt bij groote warmte het middaguur van één tot twee, en bij regenachtig weder menig ander uur aan het onderwijs toegewijd; terwijl hetzelve op Zon- en feestdagen de voornaamste bezigheid uitmaakt. Na zeven uren hebben er vrijwillige oefeningen plaats: lezen, verhalen enz. Een onderwijzer is zoo wel bij het onderrigt als bij den arbeid bestendig tegenwoordig. Om hem verligting te verschaffen zullen er jongens gevormd worden, die bekwaam zijn om de onderafdeelingen te onderwijzen. De vakken, waarover zich het onderwijs verbreidt, en waarin de kweekelingen geene onbelangrijke vorderingen gemaakt hebben zijn: lezen, rekenen, schrijven, godsdienstleer, zingen, natuurlijke historie en aardrijkskunde.

Ter bevordering van zedelijkheid dient, behalve naauwlettend toezigt en de opzettelijke behandeling van den Godsdienst enz. ook nog eene maandelijksche censuur of beoordeeling van het gehouden gedrag, bij welke de goede en vlijtige geprezen, maar de trage en slechte berispt wordt; terwijl hiernaar tevens hoogere of lagere plaatsen aan tafel en bij andere gelegenheden worden toegewezen. Dat sommige tot opzieners over gereedschappen en andere dingen aangesteld worden, brengt te weeg, dat allen zich aan orde en regelmatigheid gewennen.

Om deze kinderen voor vernedering te bewaren, welke zij bij onverstandige menschen, zoo wel gedu-

rende hun verblijf in, als na hun vertrek uit het gesticht, zouden kunnen ondergaan, draagt het Instituut niet den naam van *Arm-* maar dien van *Land*-school, zoo als VAN FELLENBERGS kweekelingen, niet arme maar *Wehrli* kinderen genoemd worden. Overigens zijn volgens alle berigten, deze kinderen gezond, opgeruimd, vrolijk en goedwillig, en zoo tevreden met hun lot, dat geen van dezelve tot zijnen vorigen toestand wenscht terug te keeren.

Dewijl zij het, gelijk het schijnt, wel zoo goed als de kweekelingen des heeren VAN FELLENBERG hebben, meer onderwijs ontvangen en minder arbeid verrigten, zoo is het natuurlijk, dat de heer VAN TRESKOW aanmerkelijk moet bijschieten. De kosten van onderhoud beliepen, na aftrek van de door arbeid verdiende som van 24 Thaler 17 Groschen en 11 Pfennige, nog 29 Thaler, 19 Groschen en 11 Pfennige. Wanneer echter het getal kinderen toeneemt, dan wordt het onderhoud van ieder zonder twijfel minder kostbaar en de toenemende kracht en geschiktheid tot den arbeid moet eigenaardig meerdere inkomsten opleveren. Volgens sommige berigten bestrijdt de heer VAN TRESKOW de noodige uitgaven met eigene middelen, waardoor zijne groote verdienste omtrent de arme en verlatene jeugd nog verhoogd, en aan zijnen naam, eene blijvende plaats op de lijst van waarachtig weldadige menschenvrienden verzekerd wordt.

Ge-

Gevolgen, door de Edinburgh-Review *getrokken, in deszelfs bundel van Augustus* 1825, *uit de Adviezen in het Huis der Gemeenten, op den* 21 *en* 25 *Maart* 1825 *uitgebragt door den Heer* W. HUSKISSON, *nopens de volkplantingen van* Groot-Brittanje.

(Uit de *Revue Encyclopédique* van Mei 1826.)

Wij onderzoeken niet wat de steller van het onderwerpelijk artikel zegt over de volkplantingen der andere oude en nieuwe volken, om te komen tot hetgeen het wezenlijk doel van zijne overdenkingen is. „Men heeft," zegt hij, „beweerd, dat *Engeland*, door volkplantingen in *Amerika* te stichten, ten oogmerk heeft gehad zich in de nieuwe landen een' uitsluitenden uitweg te verzekeren voor de voortbrengselen van deszelfs manufakturen, en ook uitsluitend de onbewerkte voortbrengselen, door de volkplantelingen te verzamelen, in ruiling te ontvangen. Deze stelling schijnt onnaauwkeurig; het is ten minste zeker, dat, toen de volkplanting van *Virginië* (omstreeks het jaar 1607) is aangelegd, het eerste aan dezelve geoctroijeerde charter medebragt, dat de volkplantelingen *met de vreemde landen regtstreeks zouden kunnen handelen*; ook hadden zij, reeds in het jaar 1620, tot het verkoopen van hunnen tabak, pakhuizen aangelegd te *Middelburg* en te *Vlissingen*. Het moederland had zich vergenoegd met te bedingen,

op

op het voorbeeld van de Spaansche regering, dat aan hetzelve het één vijfde gedeelte van de kostbare artikelen, uit de volkplanting getrokken, moest worden geleverd. De eerste beperkingen, aan de vrijheid van den handel der volkplantelingen gesteld, dagteekenen van het jaar 1650. Zij bepaalden zich toen met aan de Engelsche vlag de geheele vaart tusschen *Engeland* en de volkplantingen voor te behouden; maar men ging verder door de bekende *Akte van Scheepvaart* van het jaar 1660. Uit krachte van die Akte mogt geene koopmanschap van eenig aanbelang regtstreeks naar buitenslands worden vervoerd. Het vernuft van den alleenhandel bepaalde zich daarbij niet; en in het jaar 1663 werd aan de volkplantingen verboden eenige koopmanschappen, voortgebragt uit den grond of door de manufacturen van *Europa*, anders te ontvangen dan uit *Engeland;* „ ten einde," zoo luidt de aanhef van die Akte, „ aan het Moederland den geheelen handel van deszelfs volkplantingen uitsluitend te behouden, gelijk bij de andere volkeren gebruikelijk is." Een ander beginsel, hetwelk een deel van hetzelfde stelsel uitmaakte, zoo wel in *Engeland* als in de andere Staten van *Europa*, was van alles in het werk te stellen, om te beletten, dat zich in de volkplantingen eenige fabrijk vestigde, die dezelve in staat mogt stellen in hare eigene behoeften te voorzien. Lord CHATHAM maakte geene zwarigheid in het volle Parlement te verklaren, dat de volkplantingen van *Noord-Amerika* het regt niet hadden, om iets hoe ook genaamd te fabriceren, *zelfs geen' spijker voor het hoefijzer van een paard;* en, volgens hetzelfde grondbeginsel, beweerde Lord SHEFFIELD, dat de volkplantingen

gen

gen slechts in twee opzigten deugden, te weten: om de voortbrengselen van *Engeland* bij uitsluiting te verteren en aan deszelfs zeehandel voedsel te verschaffen. Zulk een staat van zaken kon niet nalaten de volkplantelingen onvergenoegd te maken: dezelve zoude hun onvermijdelijk hebben doen besluiten het juk af te werpen, al ware ook de uitbarsting van dat misnoegen niet meer regtstreeks en vroeger uitgedaagd geworden, toen het Parlement van *Engeland* beproefde op deszelfs eigen gezag belastingen te heffen uit de volkplantingen van *Noord-Amerika.*

Na eene vlugtige opgaaf van deze daadzaken, treedt de schrijver in het onderzoek der redenen, welke de verdedigers van het onderwerpelijke koloniale stelsel tot ondersteuning van hetzelve deden gelden, en op welke men zich nog grondt, overal, waar men het poogt te handhaven. Hij staat voor een oogenblik toe, dat die beperkingen nuttig zijn voor het Moederland, en hij vraagt, of een gedeelte van het Rijk regt heeft, tot deszelfs bijzonder voordeel, te vorderen, dat andere gedeelten van hetzelfde staatkundig ligchaam (*) de voor-dee-

(*) Men brengt de zaak, die men wil verdedigen, nadeel toe, wanneer men zich bedient van verkeerde middelen en valsche gronden: zoo wordt hier zeer verkeerdelijk, en niet ter goeder trouw, de vraag voorgesteld, *of een gedeelte van het Rijk*, enz.; het Moederland toch staat tegen over deszelfs volkplantingen niet in de verhouding van het eene gedeelte van het Rijk tot het ander, en de volkplantingen kunnen als zoodanig, uit derzelver aard, niet worden beschouwd als *andere gedeelten van hetzelfde staatkundig ligchaam:* de volk-

deelen opofferen, waartoe zij door hunne gesteldheid en door hunne nijverheid geroepen zijn? Maar weldra betwist hij zelfs, dat die beperkingen voor het Moederland het nut bezitten, dat men er aan wil toekennen; en hier doet hij de bewonderenswaardige overeenstemming opmerken, die er is tusschen de welbegrepene staatsbelangen en de eeuwige grondbeginselen der regtvaardigheid. De alleenhandel op de volkplantingen heeft, in plaats van de volkeren, welke denzelven dreven of nog drijven, te verrijken, nooit eenige andere uitkomst gehad,

volkplantingen zijn uit derzelver aard *onderdanen van het Rijk*, ondergeschikte bezittingen van dat staatkundig ligchaam, dat men ten haren aanzien gewoon is *het Moederland* te noemen; de mate van staatkundige regten, die in de volkplantingen kunnen worden uitgeoefend, hangt af van *charters*, of andere titelen van toekenning, en een ieder, die zich, het zij bij den eersten aanleg eener volkplanting, het zij in later tijd, derwaarts heen begeeft, weet vooraf, op welke voorwaarden hij zich daar nederzet. Eene andere vraag is, of eene volkplanting altijd in den staat der kindschheid moet blijven, die in den aanvang nuttig, onvermijdelijk, en weldadig is? De burgermaatschappij kan, even min als bijzondere personen, in eene steeds voortdurende minderjarigheid worden gehouden, en de regten van het Moederland veranderen, daar, waar de natuur de dingen verandert: wil dan het Moederland derzelver verband met de volkplantingen behouden, zoo moet hetzelve ook de instellingen wijzigen naar den loop der zaken, naar de behoeften van den tijd, naar den trap van beschaving, door de volkplanting bereikt: in dezen zin is het verder in dit artikel geredeneerde zeer juist en bondig.

(*De Vert.*)

had, dan ze te verarmen. Een onbetwistbaar grondbeginsel, in het oog van den schrijver, is, dat er voor een volk niets voordeeliger is, dan zijne nijverheid te oefenen op die takken alleen, waarin hetzelve overtreft, en het overschot der voortbrengselen van die nijverheid te verruilen tegen die voorwerpen, welke gemakkelijker door anderen kunnen worden voortgebragt. Maar de koloniale alleenhandel is met dat grondbeginsel in regtstreekschen strijd. Hij is nutteloos of nadeelig: *nutteloos*, indien de gelijkheid van taal en gebruiken alleen voldoende is, om aan het Moederland de voorkeur voor deszelfs voortbrengselen op de markten der volkplantingen te bezorgen; *nadeelig*, indien hetzelve, de mededinging verhinderende, de volkplantingen dwingt, om uit het Moederland te trekken hetgeen zij zich gemakkelijker elders zouden kunnen aanschaffen, aangezien er eene kunstmatige verdeeling van het kapitaal en van den arbeid van het volk uit ontstaat, welke van de kanalen, waar zij zich natuurlijk moesten heen begeven, worden afgeleid naar andere reeds bezette kanalen, en waar zij nutteloos zullen worden, zoodra de alleenhandel geene plaats meer zal hebben.

De Schrijver stelt nog tegen dit stelsel het voorbeeld over der uitkomsten, welke de vrijverklaring der Vereenigde Staten van *Amerika* voor *Groot-Brittanje* heeft gehad. Toen de vraag van hunne onafhankelijkheid voor de eerste maal in het Parlement van *Engeland* behandeld werd, ontbrak het niet aan staatkundigen, die stellig verklaarden, dat het de noodlottigste slag zoude zijn, welke de Engelsche magt ontvangen kon. Deze voorspelling is door de uitkomst ruim gelogenstraft. *En-*

ge-

geland heeft, ſedert de erkenning der onafhankelijkheid van deszelfs volkplantingen, geen der voordeelen verloren, welke derzelver koophandel aan hetzelve opleverde, en is ſedert dien tijd bevrijd geraakt van de ontzaggelijke kosten, welke de verdediging van zoo verafgelegene en zoo uitgeſtrekte bezittingen vereischte. Nog meer; naarmate de voorſpoed en de bevolking van *Amerika* onder eene nieuwe wijze van beſtuur zijn toegenomen, is de uitweg, welke zij aan Engelſche koopmanſchappen aanbiedt, zoodanig vermeerderd, dat de jaarlijkſche waarde daarvan *zevenmaal aanmerkelijker* is, dan onder het ſtelſel van kolonialen alleenhandel. Het is niet meer een kunstmatige en onzekere koophandel, onderſteund door de ellendige hulpmiddelen van premiën en verbodswetten; maar een beſtendige, eenvormige, en verzekerde uitweg, omdat dezelve de behoeften en den ſmaak van de geheele Amerikaanſche bevolking tot waarborg heeft.

In hetgeen gezegd is, heeft men het geval vooronderſteld, dat het gunſtigſte was voor het ſtelſel der verdedigers van het ſtelſel van uitſluiting, dat is, de mogelijkheid van kusten, zoo uitgeſtrekt als de bedoelde, krachtdadig te bewaken. Maar wanneer koopers en verkoopers een groot belang hebben, om regtſtreeks te handelen, zijn de ſtiptſte waakzaamheid, de ſtrengſte wetten onvoldoende, om over hunne vereenigde pogingen te zegepralen.

De Schrijver onderzoekt vervolgens, welk voor het Moederland het gevolg is van de voorkeur, welke de voortbrengſelen der volkplantingen op deszelfs markten verkrijgen, niet door derzelver inwendige verdienſten,

maar

maar uit kracht van tol-reglementen. Het kost hem geene moeite om te bewijzen, bij voorbeeld, dat door de ſuikeren van *Brazilië*, *Cuba*, en van de *Oost-Indiën*, welke men voor 45 *centimes* (Fransch geld) het pond zoude kunnen hebben, om die van de *Antilles* te begunſtigen, welke 6 *pence* of 60 *centimes* kosten, men eene zeer zware belasting op de Engelſche verbruikers legt. De vertering van ſuiker in *Groot-Brittanje* is, middelbare jaren gerekend, van 385 millioenen ponden gewigts. Bijgevolg ſtaat de noodzakelijkheid, om 15 *centimes* meer per pond ſuiker te betalen, gelijk met eene verhooging van belasting van bijna 60 millioenen van onze (Franſche) munt. De Schrijver past dezelfde redenering toe op de volkplantingen, welke *Engeland* nog in het noorden van *Amerika* bezit; hij verwondert zich, dat, behalve hetgeen deze bezittingen jaarlijks meer kosten dan zij opbrengen, men het hout, dat er van daan komt, eene bovenmatige gunst laat genieten, door het drie of vier malen minder te belasten, dan dat van het noorden van *Europa*. Welke is de nuttigheid van deze nationale opoffering, vraagt hij, anders dan bezittingen te bevoordeelen, welke, vroeg of laat, niet kunnen misſen aan de Engelſche regering te ontſnappen, om zich met het Amerikaanſche bondgenootſchap te vereenigen?

Het Parlement van *Engeland* is reeds in een belangrijk punt van het koloniale ſtelſel afgeweken, door aan al de Engelſche volkplantingen de vrijheid toe te ſtaan, om met vreemde Landen-handel te drijven onder zoodanige vlag, als hun zal goeddunken, mits de invoer onder vreemde vlag bepaald zij tot voortbrengſelen van den

 grond

grond of van de nijverheid der Landen, aan welke de schepen behooren zullen. De stap, die, na aan den wensch der volkplantelingen ten dien aanzien voldaan te hebben, nog te doen staat, is die van ook te voldoen aan den wensch der verbruikers in het Moederland, door den alleenhandel te doen ophouden, welke uit de daad zelve geboren is ten gunste der Engelsche volkplantingen, en door de voortbrengselen van alle andere Landen met de hare te laten in mededinging komen.

Wij zullen den Schrijver niet volgen in hetgeen hij tusschen beide zegt over de presfing en over de middelen, om dezelve te doen vervangen, door in tijd van vrede een veel grooter getal matrozen in dienst van den Staat te nemen, dan men thans doet. Dit denkbeeld, bijna vreemd aan het doel van het artikel, zoude verdienen afzonderlijk behandeld en overwogen te worden.

Het zij genoeg door dit kort uittreksel te hebben doen zien, welke gevolgen men in *Groot-Brittanje* trekt uit de gevoelens, aan den dag gelegd door een der invloedhebbende leden van het Ministerie van dat Land, en welke uitkomsten men zich nog voor de toekomst daaruit belooft. De meeste van de redeneringen, welke wij hebben voorgedragen, zijn niet op *Groot-Brittanje* alleen toepasselijk, maar op verscheidene andere Landen, en wij onderwerpen dezelve met vertrouwen aan die mannen, welke deel nemen aan het bestuur der zaken van den Staat.

Ko-

Kolonisatie op Nieuw-Holland *en* van Diemen's Land.

(Uit de *Quarterly Review* van Oktober 1825.)

(Vervolg en Slot van DE STAR, N°. VII, voor 1826, bl. 518.)

De verbazend ongelijke verhouding, welke er bestaat tusschen het mannelijke en vrouwelijke gedeelte der bevolking, is echter een ander en grooter kwaad in deze Koloniën, en dat langer tijd noodig zal hebben om zich te verbeteren.

„ De jonge lieden zijn bijna zonder uitzondering „ matig, kuisch, vlijtig en werkzaam; en indien ongelukkig deze karakterschets niet algemeen toepasselijk „ zij op de in het land geborene vrouwen, moet „ deze uitzondering ten haren opzigte niet toegeschreven „ worden aan eenige ingeboren slechtheid, maar aan die „ groote en ontrustende wanverhouding, welke er tus- „ schen de twee geslachten bestaat; daar het getal van „ mans tot dat der vrouwen staat als *vier* tot *een* „ Hierdoor gebeurt het, dat op den tijd, dat een meisje „ tot de jaren van rijpheid komt, en dikwijls, inder- „ daad, lang te voren, zij omringd wordt met al de „ kunstgrepen, en bestormd wordt met al de wapens „ der verleiding; en misschien geplaatst zijnde onder de „ bedekking van eene moeder, welke zelve nog niet „ geheel teruggekomen is van het misdadig gedrag harer „ jeugd, en alzoo de lagen leggende ondermijnsters van

 „ ha-

„ harer dochter's kuischheid, wat wonder is het dan,
„ dat het arme meisje toegeeft, en dat het volgende
„ deel haars levens eene aaneengeſchakelde rij is van
„ losbandigheid en ontucht?" — WENTWORTH, Vol. I.
p. 364.

Wij mogen hier aan den heer WENTWORTH vragen, welke deze beſtormers der verleiding zijn, nademaal hij ons verhaalt dat de jonge lieden bijna zonder uitzondering kuisch zijn — maar laat ons hierover heen ſtappen. De wanverhouding onder de verbannenen is veel grooter dan boven is opgegeven, het getal van mans was in 1821 niet minder dan *tien* tot *ééne* vrouw, en ſedert dat tijdſtip is de ongelijkheid bijna verdubbeld. De Heer WENTWORTH is van meening, dat het voortſpruit uit de mindere geneigdheid onzer regering om vrouwelijke misdadigers te zenden, ſedert de algemeene invoering van iets dergelijks als het ſtelſel van boete en verbetering (*penitentiary ſystem*) in *Engeland*; en meer bijzonder ſedert dat Mejufvrouw FRY de behandeling op zich nam van de vrouwelijke gevangenen in *Newgate*.

Nu is het eene daadzaak, dat eene geheele lading van de bekeerlingen van Mejufvrouw FRY naar de Kolonie verzonden zijn geworden, en dat deze, in weerwil van al de zorg, welke men voor dezelve gedragen had nog weerſpanniger en losbandiger uitvielen dan eenige, welke men bevorens had overgebragt. En echter beſchikt men over zulke vrouwen als deze zijn veel beter in *Nieuw-Zuid-Wallis*, dan wanneer men dezelve in *Engeland* aan de maatſchappij terug geeft.

Er is veel gezegd over de verdorvene en onverbeter-

lij-

lijke karakters van de vrouwen, welke naar de *verbeterings-instelling* te *Paramatta* waren gezonden en over de ontzettende uitgaven van dat gesticht; maar de Heer WENTWORTH meent, dat beide zeer waren vergroot, en wij zijn geneigd om te gelooven, dat dit inderdaad het geval geweest is.

In allen opzigte stemmen wij met hem in om te hopen, dat de staat van deze instelling niet bijgebragt zal worden als een punt tegen de overbrenging van vrouwen naar gemelde Kolonie, ziende de ontzettende wanverhouding, welke reeds tusschen de beide geslachten bestaat, en de beklagelijke gevolgen, welke daaruit voort moeten vloeijen, indien niet eenige maatregelen om het getal bijna gelijk te maken spoedig worden aangenomen.

Men heeft menigvuldige twijfelingen gevoed over de uitwerking dezer Koloniën, beschouwd als eene school van verbetering en hervorming.

Ten opzigte van dit deel van het onderwerp echter, zoo wel als met betrekking tot de orde op het aanmoedigen van de verhuizing der armen naar de Australische Koloniën, heeft de Heer WENTWORTH deze brieven uitgegeven, gerigt aan den Heer PEEL door een' Edelman, die baarblijkelijk goed ervaren is in de zaken, waarover hij handelt, en die behalve eene naauwkeurige kennis van de Koloniën, daarenboven juiste berigten heeft van de gevangenissen, verbeteringsinstellingen en den toestand van de werkende armen in het Vaderland; deze brieven maken het beste gedeelte van het werk van den Heer WENTWORTH uit.

Het volgende is een in het oogloopend overzigt van

de uitwerkfelen te weeg gebragt door de kolonifatie van verbannenen.

„ De uitgebreidheid, tot welke de hervorming daargesteld is onder de verbannenen, die tot hiertoe naar „ *Nieuw-Zuid-Wallis* zijn gezonden geworden, is, „ meen ik, nog niet algemeen, of wel in het geheel „ niet bekend; ik zal daarom eene naauwkeurige fchets „ van dezelve geven. Het getal menfchen, welke naar „ *Nieuw-Zuid-Wallis* zijn overgebragt geworden van „ deszelfs eerfte daarftelling in 1788 tot aan het eind „ van het jaar 1815 was 13,801 mannen en 3,265 vrou„ wen, in het geheel 17,066; — van deze bekwa„ men er 6,067 hunne vrijheid door vergiffenis en hunne „ dienften; 1,688 hadden briefjes om vrij te mogen „ gaan, en 3,813 waren nog verbannenen; de overige „ 5,498 waren geftorven, terwijl echter een aanmerke„ lijk getal daarvan bevorens vrij was geworden.

„ Die welke hunne vrijheid hadden verkregen, benevens „ derzelver volwasfene kinderen 1,947 perfonen, maakten in „ 1821, 3,478 huisgezinnen uit, met 7,212 kinderen en „ bezaten 257,941 acres weiland, 34,769 acres bouw„ land, 2,447 paarden, 59,466 ftuks hoornvee, 168,969 „ fchapen, 25,568 varkens, 3,478 huizen, 15 overdekte „ vaartuigen, van verfchillende grootte, 87,000 pond fterl. „ waarde aan gereedfchappen, tot den landbouw behoorende „ en 300,000 ponden in den handel gebezigd; zijnde „ de gefchatte waarde van hunne geheele bezitting „ 1,562,201 ponden, alles het gewrocht en de vrucht „ van hunne eigene nijverheid; zij gebruikten en onder„ hielden 4,640 werklieden uit de verbannenen, waardoor zij aan de regering jaarlijks 116,000 ponden be-

„ fpaar-

„ ſpaarden, gelijk blijkt uit den Algemeenen Kolonialen
„ ſtaat van bevolking en eigendom over het jaar 1821.
„ Hier nu vertoont zich de hervorming, welke plaats
„ heeft gegrepen onder de naar *Nieuw-Zuid Wallis* over-
„ gebragte verbannenen, zoo wel in derzelver aard als
„ trap. Van 17,000 perſonen, gedurende een tijdvak
„ van *dertig* jaren overgebragt, waren er ongeveer 5,500
„ geſtorven; 3,800 waren nog bannelingen, 1,700 wa-
„ ren zoo ver hervormd, dat zij den eerſten graad van
„ belooning en toegevendheid hadden verkregen, en
„ 6,067 waren hoofden van huisgezinnen geworden of
„ bezitters van huizen en van landerijen of ander eigen-
„ dom, voor eene waarde van meer dan anderhalf milli-
„ oenen ſterling; zij hebben meer dan *negen duizend*
„ kinderen, welke men bezig is op te voeden in nijvere
„ zeden en bezigheid; zij beſtaan van hunne eigene
„ verdienſten, en ontlasten daarbij de kroon van de on-
„ derhoudskosten van meer dan 4,600 bannelingen.
„ Welke ook de bijzondere zedelijke hoedanigheden of
„ gevoelens van deze menſchen mogen zijn, (en het
„ grootſte getal van hen is ten dezen opzigte niet ſlim-
„ mer dan hunne niet verbannene broeders Kolonisten)
„ zij zijn ſtaatkundig, en zoo ver als menſchelijke wet-
„ ten betreft, *zedelijk* hervormd. Zij zijn vaders van
„ huisgezinnen geworden, zij bezitten een' aanzienlijken
„ eigendom, gewrocht en verkregen door nijverheid en
„ eerlijke middelen, en vervullen al de ſtaatkundige,
„ maatſchappelijke en huisſelijke pligten van burgers; —
„ hunne kinderen zijn op den weg om gelijk te wor-
„ den, en zullen het ook worden aan iedere andere ſoort
„ van menſchen in eenig deel van 's Konings bezittingen.

„ Ik befluit daarom; na overweging van alle deze daad„ zaken, dat *Nieuw-Zuid-Wallis*, als Straf-Etablisse„ ment, op eene voortreffelijke wijze vrucht heeft ge„ dragen, van wezenlijke en weldadige hervorming der „ perfonen, welke derwaarts verplaatst zijn geworden." — WENTWORTH, vol. II. p. 156, 158.

Daarenboven met opzigt tot huishoudelijkheid of de uitgaven van het ftelfel, vindt hij, uit de verflagen van de Kommitte's uit het Parlement, dat de berekende uitgaaf voor ieder naar *Nieuw-Zuid-Wallis* overgebragt mensch aanmerkelijk ver beneden die in de gevangenisfen, huizen van boete, tuchthuizen of fchepen is (*), zoo is de berekende *jaarlijkfche* uitgaaf van ieder man in de fchepen *vier en dertig* jaren dooreengeflagen 28 l. 7 f. 4 d.; eene berekening gedurende hetzelfde tijdvak in boetehuizen (*penitentiaries*), vooronderfteld, dat zij zoo lang beftaan hadden 32 l. 16 f. 2 d; in negen gevangenisfen, tuchthuizen en fpinhuizen, (daaronder begrepen *Milbank*, welks uitgaaf alleen 56 l. 15 f. is) 38 l. 14 f. Terwijl de uitgaaf gedurende hetzelfde tijdvak voor ieder banneling naar *Nieuw-Zuid-Wallis* overgebragt niet meer was dan 20 l. 14 f. 5½ d. jaarlijks; en hieronder is begrepen voeding, kleeding, oppertoezigt, burgerlijke regering en de uitgaven voor de land- en zeemagt der Kolonie, zoo wel als de kosten van overbrenging der verbannenen uit het Moederland.

Het

(*) De Nederlandfche lezer zal zich herinneren, dat het in *Engeland* gebruikelijk is afgekeurde fchepen te doen dienen tot gevangenis van misdadigers; —— in tijd van oorlog bezigt men dezelve ook tot het huisvesten van krijgsgevangenen. [DE RED.]

Het volgende is een kort in een gedrongen vergelijkend overzigt van de geheele uitgaven der *drie* ſtelſels.

„ De ganſche uitgaaf voor *Nieuw-Zuid-Wallis*, van „ de eerſte vestiging in 1788 tot December 1821, is ge- „ weest 5,301,023 l. 16 ſ. 6 d. voor welke ſom 33,155 „ perſonen overgebragt zijn geworden, hun onderhoud „ vonden en waaruit al de burgerlijke uitgaven in de „ Kolonie zoo wel als die van het krijgs- en zee- „ wezen betaald zijn. Ditzelfde getal nu, gedurende „ denzelfden tijd in ſchepen te hebben gehuisvest, zoude „ aan de natie gekost hebben (daaronder berekend het „ gereed maken van het noodige getal ſchepen, dat ten „ minſte 40 had moeten zijn) 7,214,486 l. 3 ſ. 6 d. „ En om dezelve te voeden en te bewaken in tuchthui- „ zen, opgerigt en beſtuurd, niet volgens de kostbare „ wijze van het Milbankſche tuchthuis, maar, op de „ meest huishoudelijke manier zoude alleen aan toezigt „ en onderhoud hebben gekost 7,943,221 l. en de uit- „ gaaf om het noodzakelijk getal van tuchthuizen, ten „ minſte 40, op te rigten, volgens het minst kostbare „ reeds daargeſtelde plan, ik bedoel op de wijze van de „ *Maidſtone* gevangenis en verbeterhuis, welks oprigting „ voor 450 gevangenen geſchikt, niettegenſtaande de „ grootst mogelijke bezuiniging, en eenvoudigheid van „ ſtijl 192,000 l. heeft gekost, zoude eene tweede uit- „ gaaf van 8,366,640 l. veroorzaakt hebben, makende „ een geheel voor tuchthuizen van 16,309,861 ponden „ ſterling." —— Vol. II. p. 164.

Daarenboven betoogt hij, en wij meenen met genoegzame juistheid, dat de arbeid, in *Nieuw-Zuid-Wallis* verrigt, van veel meer wezenlijke waarde is, dan die

 van

van gevangenen in schepen of verbeterhuizen; dat, inderdaad, het bezigen van misdadigers in het Moederland, waar meer dan overvloed is van vrije arbeiders, tot geen voordeel hoegenaamd van het volk strekt, maar, daarentegen, wel tot een ernstig kwaad, daar het een gelijk getal van vrije arbeiders buiten werk moet stellen, die nu hunne toevlugt tot de armentaks zullen nemen, om te blijven leven; dat, offchoon men instemde, dat de arbeid van bannelingen in schepen en tuchthuizen al die waarde hebbe, welke de begunstigers van dat stelsel er zich een vermaak in scheppen in te vinden, deszelfs bedrag echter eene wezenlijke kleinigheid is in vergelijking van die van *Nieuw-Zuid-Wallis*.

„ Die Kolonie is buiten tegenspraak de vrucht van „ den arbeid der bannelingen. Dezelve bevat nu eene „ bevolking van meer dan 40,000 zielen, die ongeveer „ 700,000 acres land in gebruik hebben, en ongeveer „ 5,000 paarden, 120,000 stuks hoornvee en 350,000 „ schapen bezitten. Dezelve bevat *vijf* bloeijende steden „ en verscheidene dorpen; zij gebruikt aan Britsche ma„ nufakturen tot een jaarlijksch bedrag van 350,000 pon„ den sterling; dezelve voert jaarlijks voor ongeveer „ 100,000 ponden uit; bezigt omtrent 10,000 scheeps„ tonnen en bezorgt eene koloniale opbrengst van meer „ dan 50,000 ponden in het jaar; terwijl indien dezelfde „ bannelingen in *Engeland* waren gehouden geworden, „ het zij in schepen, verbeterhuizen, of door middel „ van eenig ander, beter stelsel van verbetering en bezig„ houding, hun arbeid, in plaats van vruchtvoort„ brengende en van waarde te zijn, in zich zelve van „ zeer weinig aanbelang zoude geweest zijn; en daar

„ de-

„ dezelve kwam te wedijveren met den arbeid van vrije „ en niet veroordeelde menschen, zoude die een nog „ veel grootere uitgaaf te weeg gebragt hebben in de „ evenredigheid der armentaksen, voor het onderhoud „ van hen, welke deze maatregel buiten werk zoude ge„ steld hebben; een kwaad, veel grooter dan alle moge„ lijk heil, dat uit dezelve immer zoude hebben kunnen „ voortspruiten.

„ De veroordeelde misdadiger in *Engeland*, met be„ trekking tot zijnen arbeid beschouwd, wordt mededin„ ger van den vrijen handwerksman; de banneling op „ *Nieuw-Zuid-Wallis* wordt geen mededinger, maar „ een gebruiker van het werk van den vrijen handwerks„ man van *Engeland*, tot het volle bedrag van de uit„ gaaf voor zijn (des bannelings) bestaan; terwijl toch „ al het geld, dat in *Nieuw-Zuid-Wallis* is uitgegeven, „ op eene meer of min direkte wijze is uitgegeven tot „ aankoop en gebruik van Britsche manufakturen." — Vol. II. p. 155, 156.

Een ander allerbelangrijkst voordeel is verzekerd door het zenden van de bannelingen naar *Nieuw-Zuid-Wallis*. Daar heeft de misdadiger de kans, om een eerlijk en nuttig burger te worden, en dat deze kans gelijkelijk in zijn voordeel is, blijkt duidelijk uit de daadzaak, dat *de helft* van het getal der tot in 1815 naar *Nieuw-Zuid-Wallis* overgebragte personen, in den jare 1821 vrij was geworden, en in hoofden van huisgezinnen, eigenaars van huizen en planters was veranderd.

En ook het is bijna, of wel liever geheel onmogelijk, dat, in den tegenwoordigen staat van de landbouwende bevolking in *Engeland*, misdadigers, die uit schepen

en

en verbeterhuizen ontslagen zijn, hoe hervormd zij ook mogen schijnen te wezen, op den duur braaf zouden kunnen blijven. „ Hoe kan een man," vraagt deze Schrijver, zijne zaak echter een weinig overdreven verdedigende, „ die uit een schip of verbeterhuis komt, met een noodzakelijk bevlekt karakter, om eerlijke bezigheid en onderhoud vragen in een Land, waar menschen van een onbevlekt karakter en de meest sobere en nijvere leefwijze, niettegenstaande al hunne pogingen, geen werk kunnen vinden om door te bestaan?"

Wij herinneren ons, niet vele jaren geleden, een goed deel van valsche menschlievendheid, indien wij zulk een woord mogen gebruiken, in en buiten het Parlement, over de hardheid en wreedheid, om de verbannenen naar *Nieuw-Zuid-Wallis* geene gelegenheid tot terugkeering naar huis te geven, wanneer de tijd van hunnen gedwongen arbeid verloopen was. De hier boven opgegevene daadzaken toonen de waarde van zulke klagten aan en bevestigen ons in de juistheid der meening, geuit door den straks aangehaalden Schrijver: „ dat juist de omstandigheid van het moeijelijke des te„ rugkeers van den verbannenen na den afloop van zij„ nen veroordeelingstijd, het bijzondere voordeel der „ verplaatsing uitmaakt."

Er zijn in deze brieven eenige oordeelkundige aanmerkingen gemaakt over de wijze van verdeeling en bezighouding der verbannenen. Hij raadt der Plaatselijke Regering aan, om dezelve zoo ver mogelijk van de steden te verwijderen, om door die Kolonisten gebruikt te worden, die zich bezig houden met landbouw en veehoederij. „ De, aan den Kolonist toegewezen, banneling is

ge-

gedwongen tot aanhoudenden arbeid; hij is buiten het bereik van kwade voorbeelden; hij kan zich niet toegeven in gewoonten van luiheid, verstrooijing of diefstal; hij verkrijgt trapsgewijze gewoonten van nijverheid en matigheid; zijn werk is winstaanbrengende geworden; — en de Regering is geheel bevrijd van de uitgaven voor zijn onderhoud." De moeijelijkheid is, dat er niet genoeg Kolonisten zijn, om aan al de verbannenen werk te geven, wier getal in 1823 waarschijnlijk meer dan *tien duizend* beliep. Hieromtrent merkt hij aan, dat de meest voordeelige wijze, om hen bezig te houden, zoude bestaan in het zuiveren van den grond en het verder gereed maken van hoeven voor landverhuizers uit *Engeland*, dat is te zeggen, in het vellen en verbranden van het daarop staande hout; in het omwallen van den grond, in het bouwen van woningen en stallen, en daar het waarschijnlijk is, dat de landverhuizing op eene groote schaal plaats zal grijpen, zoodra het kapitaal van de twee Australische Maatschappijen in werking zal gebragt zijn, meenen wij, dat zoo veel bannelingen, als men slechts missen kan, met groot voordeel op deze wijze gebruikt zouden kunnen worden, waardoor een geheel jaar voor de nieuwe Kolonisten zoude worden uitgewonnen. Indien niet iets dergelijks in het werk gesteld wordt, zal het aangroeijende getal van bannelingen, gelijk uit het volgende uittreksel blijkt, eene ontzettende uitgaaf aan de Regering gaan veroorzaken en een dood kapitaal voor de Kolonie zijn, dat anderszins zulke belangrijke renten zoude kunnen opleveren.

„ Bij de koloniale optelling van 1821 bleek het, dat „ het getal der mannelijke bannelingen was 16,210; van

„ de-

„ deze waren er onder de Kolonisten verdeeld en door „ hen in een of ander opzigt gebezigd 6,927; 1,378 „ hadden briefjes van verlof; en er waren 7,905 werk- „ lieden ter beschikking der Regering. Sedert dat tijd- „ stip zijn er ongeveer 3,500 mannelijke bannelingen uit- „ gezonden geworden, en daardoor zijn er nu op *Nieuw-* „ *Zuid-Wallis* meer dan 10,000 arbeidslieden van de „ Kroon, welke inderdaad, bij gebrek van bezigheid, „ onnut zijn voor de Kolonie. Men moet opmerken, „ dat de Regering alle bannelingen, welke niet onder de „ Kolonisten verdeeld zijn, moet voeden, kleeden en „ huisvesten. Indien nu deze 10,000 arbeidslieden van „ de Kroon, of zelfs slechts een deel van hen, gebe- „ zigd werden in het zuiveren en omwallen van hoeven, „ en in het bouwen van woningen op dezelve, zouden „ zij alle jaren eene genoegzame hoeveelheid land zui- „ veren en omwallen voor eenige duizenden hoeven, en „ daarenboven nog op iedere hoeve een huis oprigten." Vol. II. p. 230, 231.

Er is door eene omstandige berekening aangetoond, dat de arbeid van het toebereiden eener hoeve van *dertig acres*, omgeven met eene driedubbele omheining, het zuiveren van één *acre* voor een' tuin, en vijf om tot den landbouw te dienen, met het bouwen van een hoevenaarswoning, die *vier en twintig* voeten lang, *twaalf* voeten breed en *acht* voeten hoog is, en door planken en latten genoegzaam tegen regen en wind beschut is, binnen een jaar door een' banneling kan voltooid worden met eene uitgaaf (de bouwstoffen daaronder begrepen) van *negentien* ponden sterlings. Terwijl dit zoo is, wordt er verder, door middel van uitgewerkte berekeningen,

aan-

aangetoond, welk een voordeel het zoude zijn voor de arbeidende armen van *Engeland* en *Ierland*, en welk eene ontlasting voor de gemeenten, indien jaarlijks 5,000 huisgezinnen uit ieder der beide Landen naar *Nieuw-Zuid-Wallis* zouden verhuizen, voor wier ontvangst 10,000 zulke hoeven, als boven opgegeven zijn, zouden kunnen gereed gemaakt worden door de aldaar reeds aanwezige bannelingen, en aan welke, gelijk wij vooronderstellen, de Regering geene behoorlijke middelen van winstgevende bezigheid kan verschaffen. Dit is ten minste een punt, dat ernstige overweging verdient; want wij zijn ten volle overtuigd, dat de Australische Koloniën, onder alle andere die zijn, waarin arme landverhuizers kunnen gevestigd worden met de minste uitgaven voor het algemeen en met het grootste voordeel voor zich zelven.

De Heer CURR, wiens verslag over *van Diemen's Land* wij onder andere stukken aan het hoofd van dit opstel geplaatst hebben, is beangst, dat de Engelsche landhoevenaar zoude misleid worden, wanneer hij leest van Australische hoeven en landwoningen.

„ De woning," zegt hij, „ is gewoonlijk gebouwd „ van graszoden, tronken of slijk, en bedekt met stroo; „ eenige weinige bij elkander gelegde zoden, in den „ smaak van eene Amerikaansche omheining, maken mis- „ schien een varkenshok uit: en eene opene afgezonderde plaats, uit dezelfde bouwstoffen zamen gesteld, „ dient om het werkvee te bevatten.

„ Dit zijn, in de meeste gevallen, de eenige teekenen „ van eene hoevenaars-woning in *van Diemen's Land*, „ behalve dat wij, inderdaad, het gepast oordeelen er

„ bij

„ bij te voegen het walgelijk aanzien van wol, beenen, „ schaapsvachten, hier en daar verspreiden mest, en de „ verwarde hoopen van ploegen, eggen, karren, brand„ hout, en watervaten, met eenige weinige stukken „ lams- of kangaroevleesch, aan eenen naburigen boom „ hangende, of eene talrijke menigte honden en ledig„ loopers; de eerste blaffende, de andere daarbij als „ luiaards levende. Ieder ding toont verwarring en wan„ orde aan, de geheele afwezigheid van nijverheid en „ spaarzaamheid. Wat de besturende vrouw van het „ huis betreft, hare plaats is te dikwijls vervuld (vooral „ onder de lagere klassen) door een wezen van ver„ schillende geaardheid; over het algemeen eene ver„ bannene, of eene die vrij is geworden door het ver„ loopen van den tijd harer veroordeeling. Ten aanzien „ van de melkerij en het gevogelte, kan men inderdaad „ het laatste overal ontmoeten; maar de bezitter van een „ honderd stuks hoornvee kan dikwijls geene melk bij zij„ ne thee laten komen." P. 14, 15.

Wij zouden, zoo zeer als de Heer CURR de verspreiding van eenige valsche of vergroote berigten ten dezen opzigte, betreuren, maar dit verhaal omtrent het hoevenaarshuis, enz., is zoo verre van algemeen waar te zijn, dat hij zelve op eene andere plaats (p. 33) toestemt, dat vele hoeven, in alle opzigten eer zouden doen aan de beste landbouwende distrikten in *Engeland*. En in gevallen, waarin de opgehangen schilderij wezenlijk gelijkt, is alles wat men kan zeggen, dat, indien de hoevenaar verkiest te leven te midden van morsigheid en vuil, indien hij toelaat, dat het wild over de velden loopt gelijk in *Zuid-Amerika*, en dat de kalven aan hun-

hunne moeders zuigen, tot dat zij zelve kalven krijgen (op den ouderdom van *achttien* maanden), in plaats van de moeite te nemen om dezelve voor het dagelijksche gebruik te melken — indien hij zijne schapen gedurende den zomer in warme omheiningen opsluit, en in vuilnis en mest in den winter, is het noch de schuld van den grond, noch van de luchtgesteldheid, maar van die onzindelijke onverschilligheid, welke niets meer zoekt dan het voldoen van den honger door middel van grof voedsel. Dit zijn niet de noodzakelijke onheilen eener nieuwe vestiging; dit is niet het kwaad, dat een oordeelkundig, net en nijver huisgezin behoeft te vreezen. Dat iets beters zoude kunnen verkregen worden, is duidelijk de meening van den Heer CURR zelven. In een togtje buiten *Hobarttown* zegt hij: „wanneer „men over deze schoone landouwen trekt, komen de „betooverende gezigten, het schoonste groen en de „grootste vruchtbaarheid te zamen om het oog te vermaken en den landbouwer uit te lokken. — Het is dikwijls voor mij een onderwerp van spijt geweest, dat „ik hier in dit land mijn vast verblijf niet konde kiezen; en ik heb dikwijls bij mij zelven overpeinsd, „(ik had bijna gezegd hard op uitgeroepen): hoe gelukkig zoude ik hier zijn in den boezem van mijn „huisgezin, bezitter van al het land, dat mijn oog kan „overzien; mijne kudden groot en klein vee rondom „mij grazende, en voor mijn onderhoud van hetzelve „alleen afhangende; — ver verheven boven gebrek — „misschien in overvloed en ten minste zeker van mijne „kinderen een onafhankelijk bestaan na te laten! Dit „zal dikwijls de uitroep zijn van den reiziger, als hij

„ over deze velden trekt om eene plaats te zoeken, waar „ hij zich wil vestigen." p. 28—29.

Eene betere soort van Kolonisten, met meer ordelijke en nijvere gewoonten dan de vrijgelatene bannelingen, zoude spoedig het aanzien van een land, gelijk dit, doen veranderen, het ras van schapen en hoornvee doen verbeteren, en overvloed te weeg brengen, met al den troost en de gemakken van het leven.

Er is nog gedurende vele jaren, vooral in *Nieuw-Zuid-Wallis*, geen schijn van het land over te bevolken. „ Ik heb eene berekening gemaakt," zegt de kundige schrijver van de brieven „ van de hoeveelheid goed land, geschikt tot landbouwkundige einden, als het telen van koren, hennep, vlas en tabak, bevat in den omvang van het land, dat door den Algemeenen Landmeter, den Heer OXLEY, is onderzocht gedurende zijne togten in het binnenland, in de jaren 1817 en 1818, en het resultaat is, dat hetzelve een vierkant vormt, dat aan alle zijden 250 mijlen lang is, of in het geheel 62,500 vierkante mijlen en dus 40,000,000 *acres*; daarenboven bevat het ten minste *tien millioenen* akkers land aan de oevers van de rivieren en stroomen, wel met water voorzien, rijk, vruchtbaar en geschikt tot alle einden van beweiding, bebouwing en vestiging, en in staat om in den grootsten overvloed voort te brengen, tarw, gerst, haver, Indiaansch koorn, tabak, vlas en hennep, en om aan te kweeken en te voeden talloos vee, paarden en fijnwollige schapen. Een land, dat inderdaad genoegzaam is, ten opzigte van uitgestrektheid en vruchtbaarheid van den grond, om de gansche overtollige bevolking van *Groot-Brittanje* en *Ierland* te ontvangen." — WENTWORTH, vol. II. p. 229.

De grond is inderdaad verwonderlijk, vooral in de nabij-

bijheid van de rivieren, en is bevonden zoo opbrengend te zijn, dat dezelve op fommige plaatfen gedurende *dertig* en op andere gedurende *vijf en twintig* achtereenvolgende jaren overvloedigen oogst van tarw, mais en gerst heeft opgeleverd, zonder mest en zonder braak te liggen; en hetgeen van geen minder groot aanbelang is, het klimaat is zoo goed als men het zoude kunnen verlangen zonder die verfchroeijende hitte, welke den Europeaan ongefchikt maakt voor vermoeijenis; of die vorst en fneeuwbuijen, welke alle akkerwerk tot flechts vijf of zes maanden in het jaar bepalen; ook zijn de landftreken, welke wij op het oog hebben, vrij van die poelen en moerasfen, welke koortfen veroorzaken, die het menfchelijk ligchaam verzwakken en vernielen.

„ Het eerfte vereischte in eenig land, en wel vooral in „ eene nieuwe Kolonie, is eene goede luchtgefteldheid. „ Ten dezen opzigte behoeft *Nieuw-Zuid-Wallis*, waarin „ ik altijd *van Diemen's Land* influit, in geenen deele „ onder te doen voor eenig ander land in de wereld. „ Wij hebben nu de ondervinding van *vijf en dertig* „ jaren gehad, en dezelve dient ons om aan te too„ nen, niet alleen dat de luchtgefteldheid zeer overeen„ komftig is met het menfchelijk geftel, om de gezond„ heid te bewaren, maar dat oude en ongezonde lieden „ eenen ftaat van gezondheid hebben terug gekregen en „ behouden, welke men zelden in andere landen vindt. „ Het is eene wel verzekerde daadzaak, dat ontftekingach„ tige en koortfige ongefteldheden tot nog toe in *Nieuw-* „ *Zuid-Wallis* niet zijn waargenomen geworden. Er is „ geen fpoor te vinden van de ongefteldheden, welke „ in de achterbosfchen van *Amerika* heerfchen. En „ wat betreft de noodlottige ziekten bij kinderen, zoo

„ als pokken, mazelen en kinkhoest, men weet niet, dat „ het bekend is, dat er ooit een enkel voorbeeld van in „ de Kolonie te vinden is geweest. De luchtgesteldheid „ is even gunstig voor allerlei soorten van tamme die- „ ren. Hoornvee, paarden, schapen, varkens en allerlei „ soort van pluimgedierte groeijen en vermenigvuldigen „ zich tot eene hoogte, welke ik geloof, dat zelden ge- „ zien is; zeker nergens elders is overtroffen. In het „ kort, ten aanzien der luchtgesteldheid, is er geen ge- „ zonder of schooner land in de wereld, voor men- „ schen of beesten, dan *Nieuw-Zuid-Wallis*." — WENTWORTH, vol. II. p. 327.

Bij een overzigt van hetgeen door middel van bannelingen is gedaan, zoo wel voor de Kolonie als voor hen zelven, kan, dunkt ons, het gelukkig slagen van nijvere huisgezinnen van vrijwillig uitwijkenden, niet langer twijfelachtig zijn, en het zal eene vraag voor eene ernstige overweging worden, in hoe verre het aan gemeenten aan te raden zij te komen tot het uitgeven van eene zekere som voor het overbrengen van een bepaald getal van die huisgezinnen, welke jaarlijks door middel van de armentaks onderhouden worden, naar *Nieuw-Zuid-Wallis* en *van Diemen's Land*. De schrijver van de brieven van den Heer PEEL stelt voor, om jaarlijks *vijf duizend* huisgezinnen, bestaande uit *vijf en twintig duizend* zielen, uit te zenden, voor wier ontvangst de verbannenen op hun gemak vijf duizend woningen en hoeven kunnen gereed maken; dat voor ieder huisgezin van vijf personen jaarlijks eene bijdrage van 10 ponden sterling uit de armentaks aan het verhuizingsfonds en wel gedurende *veertien* jaren zoude betaald worden, en dat de jaarlijksche rente, door ieder verhuizend Kolonist

te

te betalen, alzoo 10 ponden zoude bijdragen, te beginnen in het derde jaar van zijne vestiging, wanneer men mag besluiten, dat hij genoegzaam in staat zal zijn om zoo veel met gemak te betalen. Wij kunnen hem niet volgen door al de berekeningen, waardoor hij tot deze besluiten komt, maar het resultaat is, dat eene altijdædurende vermindering en ontlasting van 30 ponden sterling in het jaar in de gemeentelijke belastingen zoude kunnen plaats hebben, en dat wel berekend, over de huisgezinnen van vijf personen door elkander, welke geheel of gedeeltelijk door middel van de armentaks onderhouden worden. Wij zien slechts eene tegenwerping tegen dit voorstel. Wanneer men de landverhuizing wel beschouwt, kan dezelve alleen vrijwillig geschieden; in opgepropte manufaktuurplaatsen zoude er misschien geene onoverkomelijke moeijelijkheid plaats hebben om zich landverhuizers te verschaffen, — doch deze zouden echter de minst nuttige klasse van menschen zijn voor het plan, dat wij beoogen. Maar in de landbouwende gemeenten, waarin de liefde tot den geboortegrond al deszelfs oorspronkelijk vermogen behoudt op de neigingen, en waar het denkbeeld van eene overbrenging naar *Botany-Baai* nog met eene heilzame ijzing als eene groote straf wordt beschouwd, twijfelen wij zeer of huisgezinnen van die klasse, welke bedoeld wordt, en welke geheel of gedeeltelijk bestaat door middel van de armentaks, in genoegzamen getale zouden kunnen gevonden worden, gewillig om van die voordeelen gebruik te maken, welke men hun voorstelt. Zulke menschen beschouwen de armentaks als eene bron van onderstand, die wettig de hunne is, en zouden met groot wantrouwen en niet geringen naijver luisteren naar eenig voorstel, komende

 van

van de overheden, en dat zoude ſtrekken om de belasting, naar hunne meening, ten hunnen koste te verligten.

Indien echter, gelijk waarſchijnlijk is, een Kommitte uit het huis der Gemeenten, in de volgende zitting, benoemd zal worden, om het vraagpunt van landverhuizing uit het vereenigd Koningrijk in het algemeen en van *Ierland* in het bijzonder te onderzoeken, zouden wij aan deszelfs bijzondere oplettendheid zeer aanbevelen de drie brieven, waaruit wij uittrekſels gemaakt hebben, en indien de ſtukken, waarna in dezelve verwezen wordt, en de berekeningen, daarop gegrond, juist worden bevonden, kunnen wij niet anders dan ten volle het volgende beſluit onderſchrijven, hoe ſterk de bewoordingen van hetzelve ook mogen zijn.

„ Indien de Ierſche land-eigenaars, uit eenige kwalijk „ gegronde vrees voor misbruik van de armentaks, zich „ niet willen vereenigen met de aanneming van eenige „ dergelijke middelen, ten einde de landverhuizing van „ de overtollige bevolking van *Ierland* aan te moedigen, „ maar willen omzien naar de gebiedende regering of, in „ andere woorden, naar belastingen, die op het volk van „ *Engeland* moeten geheven worden (dat voorzeker niet „ verpligt is om te betalen voor de verhuizing, of op „ eenige andere wijze de overtollige bevolking van *Ierland* te hulp te komen) om de ontzettende renten van „ den *Ierſchen* adel te behouden en deszelfs inkomſten „ te vermeerderen, zal dezelve regtmatige aanleiding „ geven om te vermoeden, dat zij daartoe eerder overgehaald worden door beweegredenen van bijzonder „ en perſoonlijk, alhoewel kwalijk begrepen belang, „ dan door vaderlandsliefde en menſchelijkheid: en hunne „ aangroeijende onheilen zullen weinig medelijden ont-

„ moe-

„ moeten, daar dezelve gereedelijk aan hen zelven zullen
„ kunnen worden toegeſchreven. Indien ieder arm huis-
„ gezin, uit vijf perſonen beſtaande, tamelijk wel in *Nieuw-*
„ *Zuid-Wallis* kan gevestigd worden voor de voor het
„ land bijzonder geringe uitgaaf van *twee* ponden *twaalf*
„ ſchellingen in het jaar, gedurende *twee en veertig* jaren,
„ meen ik, dat de mond van den *Ierſchen* adel, ten
„ opzigte van al het inroepen van onderſtand bij het
„ gebiedende Parlement moest geſtopt worden; en indien
„ zij niet willen toeſtemmen om zoo gering eene uitgaaf voor
„ zulk een doel te dragen, dat er dan misſchien zal gezegd
„ worden, dat zij verdienen al de onheilen te lijden, ver-
„ oorzaakt door eene overvloeijende, ongebezigde en
„ ſtervende bevolking." — Wentworth, vol. II. p. 286.

En zoo eindigen wij dan hier de vertaling van dit niet alleen voor *Engeland*, maar ook voor alle beſchaafde natiën allerbelangrijkſte ſtuk, waaruit de voordeelen van eene (alhoewel op zich zelve zeer kostbare) buitenlandſche Kolonifatie zoo voldingend blijken en buiten alle kijf bewezen zijn. Het is echter blijkbaar, dat de gedachten van den opſteller van dit ſtuk in de *Quarterly Review* zoo geheel ingeſpannen waren op het denkbeeld van *buitenlandſche* kolonifatie, dat hij in het laatst van zijn vertoog, waarin hij zich de belangen der Engelſche en Ierſche armen in het bijzonder aantrekt, volſtrekt niet ſchijnt te denken op de middelen, welke de woeste gronden in het vereenigd Rijk van *Groot-Brittanje* en *Ierland* nog in groote menigte (zoo wij ons niet zeer bedriegen) voorhanden, tot onderhoud voor armen aan de hand zouden kunnen geven. — Eerst wanneer de *ganſche bebouwbare oppervlakte* van een land ontgonnen en tot eene *hooge mate* van kultuur gebragt is, wordt de ver-

huizing naar 's buiten lands noodzakelijk, of liever, bij toenemende bevolking, een volstrekt vereischte; — wel is waar, zulke woeste gronden als wij op het oog hebben, veroorzaken oneindig meer kosten om dezelve in staat van kultuur te brengen dan de zoodanige, welke ons de Heer WENTWORTH op *Nieuw-Zuid-Wallis* en *van Diemen's Land* schildert; maar men houde daartegen in het oog vooreerst de niet onaanzienlijke transportkosten der vrijwillige landverhuizers, welke men beter deed aan de vruchtbaarmaking van den vaderlandschen grond zelve te besteden en ten tweede het gevaar, dat men altijd bij Koloniën loopt (en hetgeen de Engelschen zelven met een groot gedeelte van hunne Noord-Amerikaansche bezittingen ondervonden hebben), dat dezelve zich te eeniger tijd van het Moederland afscheuren en aldus een groot deel der aan dezelve bestede kosten verloren gaan.

Wat de kolonisatie van misdadigers, en het daarmede in verband staande noodige getal vrijwillige huisgezinnen betreft, zijn wij het met den *Reviewer* volkomen eens, maar niet iedere natie bezit zulk een heerlijk en genoegzaam woest liggend land, en dat met zulk een uitnemend klimaat begiftigd is als *Nieuw-Holland;* en daarom gelooven wij, dat *Engeland* deszelfs *misdadigers* in het Moederland zelve nergens op eene zoo voordeelige wijze had kunnen koloniseren, en dit toch is de eenige ware en onkostbare manier van onderhoud en die genoegzaam geene lieden der gewone Maatschappij benadeelt.

Hartelijk wenschen wij, dat ook *Nederland* eenmaal in deszelfs boezem eene proef mag zien nemen met de kolonisatie van minder of meerder schuldige gevangenen, waartoe de door onze *Maatschappij van Weldadigheid* reeds met vrucht aangewezene manier niet genoeg kan aangeprezen worden.

IV.

IV. BERIGTEN WEGENS DEN STAAT DER MAATSCHAPPIJ, EN UIT DE KOLONIËN.

(Oktober.)

Wij werden in deze maand wederom aangenaam verrast met eene remise van de Hoofd-Kommissie van Weldadigheid in *Neêrlands-Indië*, te *Batavia*, groot *f* 10,900: —, wegens ingekomen kontributiën van de leden en begunstigers aldaar. — Indien men de ongunstige omstandigheden, waarin die gewesten thans door de nog niet geheel gedempte onlusten verkeeren, in aanmerking neemt, dan mag die bijdrage van onze Indische landgenooten waarlijk zeer aanzienlijk genoemd worden, en strekt dezelve tot een doorslaand bewijs van hunne belangstelling in de Maatschappij.

Wijlen Vrouwe J. VAN WYK, geboren CENTEN, gewoond hebbende op de buitenplaats *Puntenberg*, aan het Cingel buiten de Catharijnen-poort, te *Utrecht*, heeft de Maatschappij begunstigd met een legaat van *f* 1000: —, hetwelk eerstdaags zal inkomen. — Wij en voorzeker alle voorstanders der Maatschappij, zijn zeer gevoelig, voor de betoonde weldadige gezindheid dier overledene, wier nagedachtenis ook hierdoor vereerd wordt en duurzaam zal zijn.

Nog hebben wij door eene vriendelijke hand voorloopig kennis bekomen van een ander legaat van een gelijk bedrag, waarvan wij nader melding hopen te maken.

De Heer C. A. THIEME, te *Arnhem*, heeft mede een aangenaam geschenk, bestaande in 25 exemplaren van eene in spelling verbeterde vertaling van het Nieuwe Testament, ten behoeve van de Kolonisten gedaan, waarvoor wij dien Heer onzen welgemeenden dank aanbieden, met de verzekering, dat de Leeraars der Protestanten daarvan in hunne bediening bij de Kolonisten een gretig gebruik zullen maken; zoo vindt de *Maatschappij van Weldadigheid* ook overal hare begunstigers, en het schijnt niet te vreezen, of zij zal die blijven behouden, zoo lang goede uitkomsten hare bedoelingen bekroonen.

De

De uitloting van de met 1°. Januarij aanstaande af te lossen obligatiën, der onderscheidene geldleeningen van de Maatschappij bij de Heeren VLAER en KOL te *Utrecht*, gedaan, heeft de volgende uitkomst opgeleverd:

Uitgeloot, om op primo Januarij 1827 afgelost te worden.

Van de Negociatie, groot *f* 80,000: —, onder verband van *Frederiks-Oord*, rentende 5½ pCt.

8 Obligatiën, à *f* 1000: —, N°. 14, 20, 21, 34, 41, 44, 49 en 73.

Van de Negociatie, groot *f* 100,000: —, van 1 October 1820, rentende 5½ pCt. met 4 pCt. premie.

4 Obligatiën, à *f* 1000: —, N°. 2, 56, 57 en 91.

Van de Negociatie, groot *f* 200,000: —, van 1 September 1821, rentende en premie als de voorgaande.

8 Obligatiën, à *f* 1000: —, N°. 18, 24, 41, 49, 51, 66, 97 en 150.
4 dito - 500: —, — 173 en 199. A en B.

Van de Negociatie, groot *f* 300,000: —, van 1 April 1822, La. F, rentende en premie als voren.

10 Obligatiën, à *f* 1000: —, N°. 44, 65, 77, 85, 94, 133, 147, 166, 177 en 270.
4 dito - 500: —, — 281 en 296 A en B.

Van de Negociatie, groot *f* 1,500,000: —, van 1 April 1823, La. G, rentende en premie als voren.

64 Obligatiën, à *f* 1000: —, N°. 2, 20, 26, 38, 42, 65, 74, 83, 117, 118, 128, 131, 156, 157, 171, 192, 193, 198, 222, 234, 265, 287, 307, 339, 404, 420, 440, 478, 506, 577, 603, 642, 688, 737, 751, 783, 827, 908, 923, 927, 937, 955, 957, 986, 1021, 1032, 1046, 1061, 1112, 1117, 1140, 1143, 1169, 1200, 1219, 1222, 1232, 1246, 1300, 1322, 1362, 1363, 1376 en 1400.

12 dito, à *f* 500: —, N°. 1406, 1430, 1440, 1446, 1457 en 1495 A en B.

Van de Negociatie, groot *f* 600,000: —, van 1 Februarij 1825. La. H, rentende 5 pCt.

26 Obligatiën, à *f* 1000: —, N°. 33, 47, 53, 83, 108, 109, 192, 198, 211, 221, 251, 265, 300, 318, 331, 383, 403, 417, 429, 433, 463, 474, 525, 532, 553 en 562.
2 dito, à *f* 500: —, N°. 585 A en B.

De berigten, uit de Koloniën ontvangen, luiden als volgt:

Wij hebben het geluk de voortdurende algemeene gezondheid

heid der bewoners van de gewone Koloniën te vermelden; slechts *één* Kolonist van ruim 2000 hebben wij sedert ons laatst vorig verslag aldaar verloren. Echter heeft zich wederom het roodvonk in het huisgezin van AUKES in Kol. N°. 1 geopenbaard; doch, hoezeer de woningen aldaar digter bij elkander staan, heeft zich die ziekte evenwel nog niet verspreid en zijn alzoo de voorbehoedmiddelen daartegen met vrucht aangewend. Te *Ommerschans* was de sterfte wederom twee personen minder dan in de vorige maand; zijnde er slechts *zeven* van de bevolking van ruim 1200 zielen overleden. Te *Veenhuizen* was het getal zieken en dooden omtrent als in de laatst voorgaande maand. Thans echter schijnt de persloop (*tinesmus*) in hevigheid toe te nemen, vooral onder de kinderen van het 3e Etablissement. Door onzen even ijverigen als bekwamen Geneesheer wordt intusschen niets verzuimd om den verderen voortgang zoo mogelijk te beletten, van welke pogingen wij dan ook den besten uitslag mogen hopen.

Het volgend gedeelte eens briefs van den Heer President der Kommissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in de provincie *Drenthe* van den 7den September jl., aan den Heer Direkteur der Koloniën, strekke ten bewijze van den goeden staat, waarin zich de geneeskundige dienst in de Etablissementen te *Veenhuizen* bevindt:

— „ Ingevolge het verlangen van Z. E. den Minister van Binnenlandsche zaken, moet de Kommissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in de provincie *Drenthe* aan ZHEG. communiceren, hoedanig het gesteld is met de geneeskundige behandeling, zoo ook met betrekking tot de behandeling der vaccine, in de Koloniën der *Maatschappij van Weldadigheid*, in deze provincie gevestigd.

Vóór eenige dagen bij het doen der winkelvisitatie van de geneeskunst-oefenaren in dit Distrikt, bezocht ik ook de Kolonie te *Veenhuizen*, en het strekt mij tot een bijzonder genoegen, Uw Ed. Gestr. te kunnen verzekeren, dat aldaar door den geneeskundigen niet alleen de vereischte voorraad medicamenten en instrumenten gehouden wordt; maar, dat ook bovendien, zoo het mij voorkwam, in allen deele de zieken zoodanig worden behandeld, dat dienaangaande niets te wenschen overblijft, hetwelk ook volmondig van de vaccine in die Koloniën kan gezegd worden." —

Hoewel wij voortdurend reden hebben, om over het gedrag der Kolonisten tevreden te zijn, hebben zich echter twee huisverzorgers aan het misbruik van sterken drank schuldig gemaakt, waarom derzelver ontslag zal moeten worden bevorderd. Twee andere Kolonisten, verdacht van aardappelen, die voor hunne winterprovisie bestemd waren, te hebben

ben

ben verkocht, zullen, na behoorlijk onderzoek der zaak, volgens derzelver bevinding worden gestraft.

De gewone veldarbeid, thans hoofdzakelijk bestaande in het rooijen van aardappelen en het bemesten en bezaaijen der roggelanden, gaat geregeld en, bij het gunstige weder, spoedig voort en zal weldra zijn afgeloopen. — De menigte boekweit is in alle Koloniën behoorlijk ingezameld; daar het aan genoegzame ruimte ontbrak en men geen' voldoenden tijd durfde nemen, om dezelve in of bij de schuren te rijden, is zij op het land op hoopen gezet en alzoo voor den regen beveiligd.

In deze maand zijn aangekocht eenige Paarden zoo tot voorziening in de behoefte als tot vermeerdering van derzelver gebruik; alsmede eenige Koeijen en Schapen, ter vervanging van die, voor de konsumtie in de Etablissementen geslagt.

In den loop dezer maand zijn, behalve eenige huisgezinnen voor de gewone Koloniën en de Etablissementen van arbeiders, nog bij het 2de Etablissement *Veenhuizen* aangekomen en gevestigd de eerste 20 van de over te nemen 178 invalide militaire huisgezinnen, te zamen 96 personen uitmakende.

De staat van geboorte en overlijden in de afgeloopene maand is als volgt:

Kolonie 1	geboren	3.	Overleden	0.
„ 2	„	2.	„	0.
„ 3	„	1.	„	1.
Ommerschans	„	0.	„	7.
Veenhuizen No. 1	„	1.	„	5.
„ 2	„	0.	„	4.
„ 3	„	0.	„	8.
Inst. te *Wateren*	„	0.	„	0.

Totaal geboren 7 en gestorven 25.

DE

S T A R.

I. PRAKTISCHE VERHANDELINGEN.

Gedachten over de Geschiedenis der Statistiek, en over de middelen tot meerdere uitbreiding van het onderwijs derzelve in ons Vaderland, briefsgewijze aan de Redaktie van dit Tijdschrift medegedeeld, door den Heer F. P. GISIUS NANNING, 1e. *Luit*t.*-Ingenieur in Koninkl. Nederlandschen dienst, te* Delft.

AAN DEN HEER REDAKTEUR VAN HET MAANDWERK DE STAR.

Met genoegen las ik, in No. VII van het belangrijk tijdschrift DE STAR, het *Iets over het nuttige en aangename van de beoefening der* Statistiek *des Vaderlands.* Met genoegen, zeg ik; want het hervinden van zijne eigene denkbeelden in de geschriften van anderen, verschaft ons steeds eene aangename gewaarwor-

 ding.

ding. Het verheugde mij, dat een Nederlandsch tijdschrift aanving met deszelfs lezers opmerkzaam te maken op het belangrijke van de beoefening eener wetenschap, die, ontveinzen wij het niet, nog te weinig bij ons gekend en beoefend wordt, en die toch van zulk eene hooge waarde is voor een volk, dat als het volk van Nederland geregeerd wordt. Niet iedere natie toch is op eene geschikte hoogte ter beoefening der Staatkundige Wetenschappen, van welke de *Statistiek* zulk een belangrijk deel uitmaakt; want, schoon het waar is, dat de kennis dier wetenschap den bloei en de welvaart eens volks bevordert, is het even zeer waarheid, dat die wetenschap alleen dáár met vrucht kan beoefend worden, waar de ingezetenen het voorregt eener wijze vrijheid genieten en waar de volksbeschaving reeds eenige vorderingen gemaakt heeft. Men hebbe, om hiervan het bewijs te zien, slechts eenen vlugtigen blik op de geschiedenis der *Statistiek* te werpen, en overal zullen wij ontwaren, dat de vrijheid met de beoefening der wetenschap hand aan hand gaat, en dat, waar de eerste verdreven wordt, ook spoedig de andere geheel verdwijnt.

De oudheid levert geene gedenkschriften der *Statistiek* op. Het is waar, de oudste overleveringen der geschiedenis zijn wel met statistieke aangelegenheden doorweven; maar niemand zal b. v. de Geschriften van MOZES, noch de Zangen van HOMERUS, hoezeer hier en daar statistieke aanteekeningen bevattende, voor werken, eigenlijk over die wetenschap handelende, willen doen doorgaan. De Romeinen hebben ons evenmin eenig werk over de *Statistiek* nagelaten, offchoon ook zij

reeds

reeds de behoefte aan die wetenſchap gevoelden en hunne ſchrijvers (onder anderen CICERO) erkenden, dat de *politiek* op de ware kennis van den Staat berustte, en dat een waar *Senator* den Staat in deszelfs geheele zamenſtelling, zoo wel wat het inwendig beheer, als wat deszelfs buitenaf gelegene betrekkingen betreft, volkomen diende te kennen. Wij bezitten intusſchen niets, waaruit wij kunnen opmaken, dat zij deze kennis verder dan den kring van 's Lands beſtuurders wilden uitbreiden. Onder de regering der Keizers, toen dit willekeurig gezag den ſchepter voerde en de denkbeelden der burgeren niet vrij waren, ontmoeten wij geene ſporen dier wetenſchap. Slechts datgeen werd beoefend, wat tot den luister des troons bijdragen of de heirmagt van den ſtaat vergrooten kon, terwijl de wetenſchap, welke het eigenlijk geluk van den Staat beoogde, geheel veronachtzaamd werd.

De duistere middel eeuwen waren even ongeſchikt tot de vorming der ſtaatkundige wetenſchappen. In tijden, waar ligchaamskracht boven zedelijke kracht geſteld werd, waar behendigheid met het zwaard tusſchen regt en onregt beſliste; waar onkundige ridders de onafhankelijke gebieders van nog onkundiger vazallen waren, en waar de geestelijkheid in het uitſluitend bezit was van hetgeen den naam van wetenſchap dragen kon; in zulke tijden was voorzeker noch vorming noch voortgang der ſtaatkundige wetenſchappen te wachten; want derzelver eenige bronnen, *Vrijheid* en *Beſchaving*, beſtonden niet. Die eeuwen leverden dan ook niets, dat voor de *Statistiek* belangrijk was, op; want de Kronijken, door ſommige Monniken geſchreven, zijn eer historisch, dan

 wel

wel ſtatistisch belangrijk, terwijl eenige dier Kronijken of Jaarboeken alleen over kerkelijke aangelegenheden, geestelijke inkomſten, en wat dies meer zij, handelden. De eenige, van die tijden af dagteekenende werken, die min of meer *Statistiek* behandelen, zijn eene beſchrijving van *Engeland*, zoo ik meen onder WILLEM *den Veroveraar* vervaardigd, en eene dergelijke schets van *Denemarken*, welke in de 13de eeuw verſcheen.

Het was bij de herleving der kunſten en letteren van uit den doodſlaap, waarin zij gedurende de middel-eeuwen gedompeld lagen, dat ook de *Statistiek* onder de overige wetenſchappen, glansrijk verrees. Reeds in het begin der zestiende eeuw verſcheen onder FRANÇOIS I, die de kunsten en wetenſchappen krachtdadig beſchermde, een allerbelangrijkst ſtatistisch werk: *la grande Monarchie de France, par* CLAUDE DE SEYSSEL, die reeds onder den voorganger van FRANÇOIS, LODEWYK XII, aanzienlijke posten bekleedde. Ook elders begon men zich met de *Statistiek* bezig te houden, en de tweede helft der zestiende eeuw leverde eene Latijnſche beſchrijving van *Spanje* en eene van *Portugal*, beide uit de pen van eenen Nederlander (*) gevloeid.

Maar offchoon men zich ook over het geheel beſchaafd *Europa* onze wetenſchap meer begon eigen te maken, en de bewijzen, dat men destijds ſchier overal de behoefte dezer kennis begon te gevoelen, tot ons zijn overgekomen, ontmoeten wij toch de beoefening der *Statistiek* op het ſchoonst in die gewesten, waar de vrijheid haren zetel geplaatst had, en het glansrijkst verſchijnt die wetenſchap in de ſchoone Gemeenebesten, die

(*) DAMIAN DE GOES, van *Leuven*.

die toen in het zuiden van *Europa* bloeiden. Staatsmannen van uitmuntende verdiensten en kundigheden leenden hunne pen tot de verspreiding van statistische kundigheden, en bleven ook tot in de 17de eeuw de voorname, misschien de *eenige* beoefenaren dier wetenschap, aangezien de eigenlijke geleerden zich tot dien tijd, met ter zijde stelling van andere vakken, uitsluitend met de Godgeleerdheid, Wijsbegeerte, Geneeskunde of de Regtsgeleerdheid bezig hielden.

Het kon niet anders of een land, dat gedurende tachtig jaren voor zijne vrijheid gestreden, en in dien strijd veel zedelijke kracht ontwikkeld en aangewonnen had, moest spoedig de beoefening der *Statistiek* op zijnen grond gevestigd zien. *Nederland*, de oefenschool van alle kunsten en wetenschappen, werd het ook van de *Statistiek*. Het zuidelijk *Europa*, waar die wetenschap zoo heerlijk bloeide, zag later hare vrijheid vernield, en, in denzelfden oogenblik was de staatskennis van dien grond verbannen. Er bleef daar nog wel eene kennis over, die zich den naam van Staatkundige Wetenschap toeëigende; maar welke, wel verre van het geluk der landen en volken te beoogen, uit niets anders dan een zamenweefsel van listen en verfoeijelijke kuiperijen bestond. Gelukkig is de vrijheid, hoe ook vervolgd, nimmer geheel van de aarde verdreven geworden! Toen zij op *Italië's* voortreffelijken grond, in den donkeren nacht, die op den schoonsten staatkundigen dag volgde, geen verblijf meer harer waardig vond, overschreed zij spoedig de *Alpen*, en bragt hare weldaden daar, waar zij op duurzamer vereering en getrouwer dienst rekenen kon. De Nederlanden, de zetelplaats van den handel,

en

en het middelpunt van vele staatkundige belangen en betrekkingen geworden, openden een ruim veld ter beoefening eener wetenschap, die zoo onafscheidelijk met die belangen verbonden was, en nog vóór de verkrijging onzer onafhankelijkheid, namelijk van 1625 tot 1633, verscheen er bij de Elzeviers eene verzameling van beschrijvingen der Staten in 12 deelen, welke zoo wel van den toestand der wetenschap als van de vorderingen der drukkunst bij ons in dat tijdvak getuigen kan, en van welke verschillende uitgaven het licht zagen.

Intusschen bleef de *Statistiek* nog altijd met de *Politiek* verbonden, zonder dat men beide als afzonderlijke wetenschappen beschouwde. Dit te doen, namelijk deze beide vakken als afgescheiden takken eener zelfde grondwetenschap te behandelen, was voor eenen der beroemdste mannen der 17de eeuw, voor CONRING weggelegd. Het was deze geleerde en in de geschiedenis der wetenschappen buitengemeen doorknede man, die de *Statistiek* tot eene eigenlijke wetenschap vormde, die den waren aard en de regte wijze der beoefening dier wetenschap deed kennen, en in één woord als de stichter, de vader dier wetenschap moet worden beschouwd!

Na het aanwijzen van dien nieuwen weg, werd de *Statistiek* een voorwerp van meer algemeene beoefening, en de geleerden, die haar tot daartoe als beneden den kring hunner beschouwingen geacht hadden, begonnen nu ijverige beoefenaars dier wetenschap te worden. In *Duitschland* lagen de beroemste Regtsgeleerden en Wijsgeeren (om slechts eenige te noemen HERT, NODEZ, LEIBNITZ) zich op de *Statistiek* toe en ons Vaderland bleef in de beoefening dier wetenschap mede niet achter-

lijk.

lijk. EVERT OTTO, Regtsgeleerde en Hoogleeraar te *Leyden*, gaf zelfs eene foort van verkorte *Statistiek* of beginfelen dier wetenfchap uit (*), welke in dien tijd en zelfs nog lang naderhand roem heeft mogen verwerven.

De *Statistiek* deelde echter in het lot van alle wetenfchappen, dat is: na eenigen tijd te zijn vooruitgegaan, ondervond zij eene ftremming, die dáár des te gevaarlijker was, als ftaande met het geluk der Staten en der volken in een onmiddellijk verband. Naar de aanwijzing, of liever na de herfchepping door CONRING te weeg gebragt, had de *Statistiek* in de 17de en het begin der 18de eeuw eene goede rigting genomen. Zij bepaalde zich hoofdzakelijk bij die takken, welke de grondwet en het beftuur van eenen Staat uitmaakten, en waaruit men de zamenftellende deelen van eenen Staat regt kon leeren kennen en zelfs ongeveer in het midden der 18de eeuw groeide deze wetenfchap nog in belangrijkheid aan, als wanneer ACHENWALL, Hoogleeraar te *Göttingen*, de *Statistiek* in hare geheele uitgebreidheid begon te behandelen, en zich niet alleen bij de *conftitutie* en de *adminiftratie* der Staten bepaalde, maar ook de *Nijverheid* en zelfs de *Staatshuishoukunde (oeconomia politica)* in haren geheelen omvang omvatte. Men kan zeggen, dat deze geleerde aan de wetenfchap niet alleen belangrijke dienften bewees; maar ook in dezelve nieuwe, te voren ongekende, althans onopgemerkte bronnen aanwees, door welke de beoefening der *Statistiek* nog algemeener werd, en behalve dat zij ten hoofdftudie gemaakt werd van hen, die zich der ftaat-

(*) *Primæ lineæ de notitia rerum publicarum.*

ſtaatkundige loopbaan toewijdden, werd hare beoefening zelfs zoo algemeen, dat men haar in de volkstaal begon te onderwijzen, en zij als eene lievelingsſtudie van dien tijd kan worden aangemerkt. Ieder maakte zich met de *Statistiek* bekend, en het ſcheen alsof deze wetenſchap haar ſchoonst tijdperk bereikt had. Intusſchen bleek het, dat daartoe het ware tijdvak, noch in beſchaving, noch in volksvrijheid gekomen was, en dat de voortgang der wetenſchap eer denkbeeldig dan wezenlijk was. Van de helft der 18de eeuw reeds kan men den teruggang en eene zekere ontaarding onzer wetenſchap dagteekenen; want juist door eene ontijdige verſpreiding ging men van het ware denkbeeld der *Statistiek* af, om zich aan ondergeſchikte denkbeelden te hechten. Men ſchreef vele ſtatistiſche journalen, compendiums, en (vooral van 1788 tot 1800 in *Duitschland*, waar dit kwaad voornamelijk zetelde) ſtatistiſche tabellen, uit welke men de namen van ſteden het aantal inwoners enz. in eene zekere orde konde leeren kennen; maar wier inhoud ook enkel opgave, met opzettelijke vermijding van eenige oordeelkundige aanmerking was. Het is niet te ontkennen, dat deze tabellen hunne ſtatistiſche waarde bezaten en voor de wetenſchap werkelijk onmisbaar waren; maar met dezelve ſlopen vele misbruiken in. Vooreerst dacht men, dat het, om goed ſtaatkundige te wezen, voldoende was, die opgaven naauwkeurig te kennen, en door het gemak, hetwelk deze tabellen, ter onderlinge vergelijking bij eene bloote inzage, reeds opleverden, werd het eigen onderzoek geheel verbannen en de beoefenaars der wetenſchap tot oppervlakkige getallenkenners verlaagd. Ten andere bragt men met deze tabel-

bellen een ander verkeerd denkbeeld in de wetenschap, namelijk het afmeten van de belangrijkheid van eenen Staat naar de *physieke*, en niet naar de *morele* krachten des volks, terwijl het toch onbetwistbaar is, dat niet alleen de eerste; maar vooral de laatste krachten tot de onderwerpen der *Statistiek* behooren, als zijnde het voornamelijk die krachten, welke de ware sterkte van eenen Staat uitmaken (*). Ik wil met deze opmerking de waarde van zoodanige tabellen niet verlagen; integendeel, derzelver onontbeerlijkheid in de *Statistiek* is te algemeen erkend; en om met éénen oogopslag eenen geheelen Staat te overzien, ja zelfs verschillende Staten met elkander te vergelijken, daartoe zijn die tabellen beter dan eenige critische beschouwing geschikt; maar veel verder toch strekt zich derzelver nut niet uit, en de echte beoefening der *Statistiek* ligt zeker niet binnen zulke enge grenzen besloten.

Bij al het goede, dat deze wijze van beoefening beoogde en ten deele bewerkte, was zij tevens, gelijk reeds gezegd is, oorzaak van veel kwaad, zoo zelfs, dat dezelfde wetenschap, op welke het geluk der volken berustte, al spoedig de middelen aan de hand gaf om dat geluk te verwoesten. Dit was evenmin aan de weten-

(*) Te regt zegt MONTESQUIEU: „*Athènes eut dans son sein les mêmes forces et pendant qu'elle domina avec tant de gloire et pendant qu'elle servit avec tant de honte; elle avait 20,000 citoyens lorsqu'elle defendit les Grecs contre les Perses, qu'elle disputa l'empire à Lacédémone, et qu'elle attaqua la Sicile, et elle en avait 20,000 lorsque Démétrius de Phalère les dénombra, comme dans un marché ou l'on compte des esclaves.*"

tenſchap te wijten, als de tallooze offers van dweepzucht en bijgeloof op rekening van den verhevenſten Godsdienst moeten geſteld worden, in het eene en andere geval berokkenden alleen verkeerde toepasſingen de rampzalige en tegen de oorſpronkelijke bedoelingen aandruiſchende uitwerkſelen. Als zoodanig werd dan de *Statistiek* ook in landen beoefend, waar geene volksvrijheid beſtond, en waar het gezag eens eenigen regeerde. FREDERIK II. was een der eerſten, die dit ſtelſel aannam, hetwelk hem de middelen aan de hand gaf om de natuurlijke krachten zijner Staten, het getal zijner onderdanen, het bedrag der inkomſten, in een woord alle gegevens in *getallen* naauwkeurig te leeren kennen. Al ſpoedig volgden andere Staten dit voorbeeld. Overal bevlijtigde men zich zeer om *getallen* te verzamelen en deze in tabellen te vereenigen; men rigtte tot dat einde ſtatiſtiſche afdeelingen of kantoren op, welke zelfs onder NAPOLEON bijzonder werden beſchermd, en geen wonder; want de kennis van de *phyſieke* krachten der onderdanen is voor eenen veroveraar van de grootſte aangelegenheid. Maar de wetenſchap zelve leed er onder: zij werd niet veel meer dan eene oefening van het geheugen, en geheel vergat men, dat de kennis van de geſchiedenis der Staten, dat is, van de trapsgewijze ontwikkeling hunner zedelijke en natuurlijke krachten, benevens eene wijsgeerige beoordeeling van oorzaken en gevolgen de voorname gronden der *Statiſtiek* uitmaken.

Zoodanig was de toeſtand der wetenſchap, toen de kreet der vrijheid zich in *Europa* van alle kanten deed hooren. Groote wereldgebeurtenisſen waren de gevolgen van die roepſtem; want dat zij de drijſveer der verba-

zen-

zende verrigtingen was, viel den opmerkzamen beſchouwer als van zelve in het oog. De wensch om zich van knellende banden te ontſlaan, het haken naar de verkrijging eener grondwettige vrijheid bezielde bijna allen, die hunne vreedzame woningen met de bloedige ſlagvelden verwisſeld hadden, en zoo niet *allen* dat loon hunner opoſſeringen hebben ontvangen, niet minder waar blijft het, dat nimmer een kampſtrijd edeler bedoeling had dan die, welke de kolosſale overmagt eens eenigen deed nederſtorten, en dat de teleurgeſtelde verwachting van velen zeker niet een der overwinninge waardig gevolg van dien geduchten ſtrijd is. — Intusſchen verkregen enkele volken het doel hunner wenſchen, en dáár, waar de vrijheid herleefde, herbloeiden ook, ſchooner dan te voren de ſtaatkundige wetenſchappen.

Reeds verder, dan ik aanvankelijk voornemens was, is deze vlugtige ſchets van de Geſchiedenis der *Statistiek* uitgebreid; doch zij, hoe oppervlakkig ook, kan ons doen zien, dat even als de vrijheid, namelijk die, welke den mensch in zijne ware regten plaatst, alle wetenſchappen, alle vakken van oefening van den menſchelijken geest bezielt en verheft, zij ook de Staatkundige wetenſchappen doet geboren worden en voortplant, ja dat deze laatſte alléén daar kunnen beoefend worden, waar die vrijheid het roer van den Staat beſtuurt en de onderdanen den verhemelenden invloed haar gezags ondervinden.

Maar al getuigde de geſchiedenis niet ten voordeele van het geſtelde, dan nog zoude dit, in het afgetrokkene blijken waarheid te zijn. In eenen Staat toch, waar het willekeurig gezag den ſchepter zwaait, is het

in

in het belang des regeerders, dat het volk noch zijne eigene krachten, noch de zamenſtelling des bewinds, noch iets, dat de phyſieke of morele ſterkte van den Staat vormt, kenne. Dáár moet de onderdaan zijne kennis beperken; want de wetenſchap is er het uitſluitend eigendom van de bevoorregte ſtanden, waaruit de uitvoerders van den wil des oppergebieders gekozen worden. In die oorden, waar de wenk eens eenigen millioenen kan doen ſidderen, en waar geen andere rangen dan die van ſlaaf en despoot bekend zijn, welk nut zoude dáár de ſtaatkundige wetenſchap ſtichten? Zij ware daar misplaatst, waar, bij het gemis van beſchaving, bij het onbekend zijn met de vrijheid en zuchtend onder harde wetten, zelfs het denkbeeld der wetenſchap vreemd moet zijn. Evenmin bloeide de Staatkunde, als wetenſchap, bij die volken, waar het bewind met den Godsdienst verbonden was, zoo als, b. v. bij de Egyptenaren, die toch overigens in kunſten en wetenſchappen geene vreemdelingen waren. Zij bezaten wel eene Staatkunde, maar deze met priestergezag vereenigd, was bij hen alleen de kennis om het volk overeenkomſtig de belangen der geordende gebieders te regeren; nimmer de wetenſchap van vorming en bevordering van volksgeluk. En zelfs bij de Grieken werd die kennis, als wetenſchap, alleen in die tijden beoefend toen *Griekenland* het hoogſte punt van volksbeſchaving had bereikt.

Ja ook in het afgetrokkene blijkt het, alleen in die gewesten, waar de ingezetenen alle gelijk voor de wet zijn, waar de geringere deelen des beſtuurs noch aan bevoorregte ſtanden bij uitſluiting zijn toevertrouwd, noch

noch aan den wil eens eenigen afhankelijk gemaakt; waar ieder onderdaan geroepen kan worden om de belangen van het geheel of van een gedeelte zijns vaderlands voor te ſtaan, daar is het niet alleen eene aangename, daar is het eene noodzakelijke taak, dat de ingezeten zich zoo veel mogelijk met de ſtaatkundige wetenſchappen, voornamelijk met de *Statistiek* en ſtaatshuishoudkunde bekend make; want hoe zal hij zich van den hem aanvertrouwden last kwijten, wanneer hij in het te behandelen onderwerp vreemdeling is? Hoe zal hij de belangen van een gewest, van eene ſtad, van een ſtuk gronds voorſtaan, wanneer hij niet weet wat het eigenlijk belang van dat gewest, ſtad of grond is; wanneer hij zich niet vooraf eigen gemaakt heeft met al de zamenſtellende deelen des hem aanvertrouwden pands? Niet minder is het in het belang des Regeerders, dat de onderdanen hunnen Staat kennen, dat zij ingelicht zijn omtrent alles, wat dien Staat vormt, wat dien Staat in ſterkte in rijkdom doet toe of afnemen; want bij zulk eene verordening eens beſtuurs is de verlichtſte onderdaan tevens die, welke het meest het geluk van den Staat bevordert. De meest in de wetenſchap geoefende ingezeten is het best in ſtaat de pogingen des beſtuurs voor de welvaart des lands op te merken en te onderſteunen en de ware vrijheid zal zeker dáár het duurzaamst zetelen, waar vele zulke onderdanen in overeenſtemming met een verlicht beſtuur werkzaam zijn.

Ieder Nederlander herkent in de ſchets van zulk eenen Staat, zijn eigen gelukkig vaderland, en moet dan ook tevens het belang erkennen, dat en voor hem zelven en voor den Staat in het beoefenen der ſtaatkundige we-

wetenſchappen, en bijzonder van dat gedeelte, dat den ſtaat doet kennen: de *Statistiek*, vervat is. Van deze waarheid overtuigd, wenschte ik ſteeds het onderwijs in die wetenſchappen meer algemeen te zien, doordien, behalve aan een paar Hooge Scholen (*Leyden* en *Luik*) zoo ver mij bewust is, geen onderwijs in de *Statistiek* gegeven wordt, en hoe weinige genieten dan dat belangrijk onderrigt! Het is waar te *Luik* ſtond de leerzaal der *Statistiek*, even als die der andere Collegiën voor ieder open. Ieder die ſlechts begeerde kon daar aanteekening houden der belangrijke curſus, tijdens mijn verblijf in die ſtad, door den verdienſtelijken en nu reeds aan de wetenſchappen ontrukten WAGEMANN gehouden, en volgaarne erken ik, dat ik aan diens lesſen — mijnen lust voor de *Statistiek* en het weinige, dat ik van die wetenſchap kenne, verſchuldigd ben (*). Maar niettegenſtaande dit voorregt, den bewoner dier Akademieſtad aangeboden, blijft toch het onderwijs in de kennis van den Staat in te engen kring beſloten. Zoude daaraan niet eene meerdere uitgebreidheid te geven zijn? Zoude men niet reeds op de gewone ſcholen de gronden dier wetenſchap kunnen leggen, even als men van zoo menige kundigheid dáár ſlechts gronden leggen kan? Men heeft in eenige ſteden van ons Rijk *Scholen van Koophandel* zoude men niet even zoo *Scholen van Statistiek* kunnen oprigten? Of wel op eenige andere doeltreffende wijze de verbreiding dezer voor onzen Staat zoo belangvolle kennis bewerken?

De

(*) Thans is, zoo ik meen, de Hoogleeraar ACKERSDIJK met dat onderwijs aan de Univerſiteit te *Luik* belast.

De oprigting eener *Industrie-school* verwezenlijkt min of meer dezen wensch, in zoo verre het daar onderwezen wordende een belangrijk gedeelte der *Statistiek* uitmaakt, en dat onderwijs de ontwikkeling van de morele krachten des volks beoogt. Maar die school is veeleer een voorwerp van beschouwing voor de *Statistiek* dan wel eene leerschool dier wetenschap, en ik haal alleen dat voorbeeld aan als een bewijs van werkelijke vorderingen der wetenschappen in onzen leeftijd, en als eene voorbode, dat de vervulling der wenschen vóor de uitbreiding ook van andere takken der wetenschap misschien niet verre meer verwijderd is. Misschien maakt een meer algemeen onderwijs der *Statistiek* onzes vaderlands een deel der werkzaamheden uit van de onlangs benoemde *Commissie voor de Statistiek;* dit althans is zeker, dat zulk een belangrijk punt der aandacht van zulk eene Commissie overwaardig is.

In vele gevallen is het dikwerf reeds voldoende den eersten wenk te geven om een geheel plan te doen gelukken, en als zoodanig beschouw ik het meergemelde *Iets over het nuttige en aangename van de beoefening der Statistiek des Vaderlands*, namelijk als een wenk van aansporing tot de beoefening dier belangrijke wetenschap. Begeerig om zoo veel in mijn gering vermogen is, dien wenk te beantwoorden, wenschte ik wel, door het mededeelen van deze en gene opmerkingen, tot het gebied der *Statistiek* behoorende, tot de bereiking van een waarlijk nuttig oogmerk mede te werken. Mogt deze wetenschap al niet mijn eigenlijk beroep uitmaken, zij behoort er althans niet minder toe dan ze tot den

werk-

werkkring van *elken* burger eens conſtitutionelen Staats behoort; ja misſchien meer nog, aangezien kennis der Statistiek voor den krijgsman als een deel zijns vaks mag worden aangezien. Ik maak deze aanmerking alleen als eene verſchooning voor het misſchien te onvolledige mijner bijdragen, die echter, in de hoop, dat ze van nut niet geheel ontbloot zullen wezen, zijn zamen geſteld.

In de veronderſtelling, dat het tijdſchrift DE STAR zich tot de plaatſing van op de *Statistiek* betrekking hebbende ſtukken wel zal willen leenen, en daarin verſterkt door het vroeger geplaatſte *Iets* enz., ben ik zoo vrij deze regels aan UEd., Mijnheer de Redakteur van dat tijdſchrift, toe te zenden, derzelver al of niet plaatſing *geheel* aan UEd. oordeel overlatende. Vindt UEd. die regelen in alles der plaatſing waardig, dan zal mij zulks tot het geven van verdere bijdragen uitnoodigen; in het tegenovergeſtelde geval zal de niet plaatſing mij in deze het ſtilzwijgen opleggen.

Bovenſtaand ſtuk was der Redaktie zeer welkom; het was haar alleraangenaamst te zien dat het in N°. VII geplaatſte *Iets over de Statistiek* aan een verdienſtelijk Nederlands officier, (die ook met goeden uitſlag onze Vaderlandſche Dichtkunst beoefent) de pen had doen opnemen om ons een opſtel te leveren, hetwelk met bovengenoemd *Iets* een zeer goed geheel oplevert.

De Heer GISIUS NANNING houde zich verzekerd, dat ſoortgelijke bijdragen als de tegenwoordige, immer volgaarne zullen geplaatst worden, daar DE STAR niets liever

ver opneemt dan datgene, hetwelk aan de uitbreiding van den roem en de welvaart des dierbaren Vaderlands dienstbaar kan zijn.

Ook allen, die door het ambt, hetwelk zij bekleeden of de rigting hunner ſtudiën of liefhebberijſtudiën in ſtaat en genegen mogten zijn bijdragen in dien geest geſteld te leveren, worden verzocht dezelve onder omſlag *voor de Redaktie van de Star* aan de uitgevers van dit Tijdſchrift te *Amſterdam*, of aan de Perm. Kommisſie in *'s Hage* te willen inzenden.

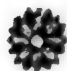

II. UITTREKSELS OF BEOORDEELINGEN VAN BELANGRIJKE WERKEN, VOORSTELLEN, KORRESPONDENTIËN, ENZV.

Statistiek van Gelderland.

Er is bij den Boekhandelaar PAULUS NIJHOFF, te *Arnhem*, een Werk uitgekomen, waarop wij de lezers der *Star* bijzonder opmerkzaam willen maken; deszelfs titel is: *Statistieke Beschrijving van* Gelderland, *uitgegeven door de Kommissie van Landbouw in dat gewest, met platen en tabellen;* het is 551 bladz. in 8°. groot, en voorzien met eenige afbeeldingen van Geldersche boerenwoningen, enz., zoo in platten grond- als opstandteekening, alsmede met een aantal tot de regte kennis der Statistiek van *Gelderland* allernoodzakelijkste tabellen.

Het Voorberigt geeft ons te kennen, dat de Kommissie van Landbouw in *Gelderland*, aangemoedigd door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, de bouwstoffen tot dit Werk grootendeels heeft verzameld, en dat hetzelve tot een geheel is gemaakt door den Heer IS. AN. NIJHOFF (bekend door zijne uitgegevene *Wande-*

lin-

lingen om Arnhem, enz.), die zich van dezen laat uitnemend heeft gekweten.

Wij betuigen onze hartelijke blijdschap over de verschijning van dit belangrijk Werk en meenen, dat een uitvoerig verslag van hetzelve onzen lezers niet onaangenaam zal zijn, en hen zal aansporen, om zich hetzelve aan te schaffen.

De statistieke beschrijving van *Gelderland* is in zes groote afdeelingen verdeeld, waarvan wij ieder in het bijzonder nader zullen beschouwen.

De *eerste* afdeeling handelt over *Gelderlands ligging, grootte, zamenstelling* en *verdeeling*, en loopt van bl. 1—58.

Drie hoofdstukken verdeelen deze afdeeling in kleinere stukken, en handelen over de volgende onderwerpen: *Aardrijkskundige ligging.* — *Grenzen.* — *Grootte.* — *Oude toestand des Lands.* — GERHARD I. — GERHARD II. — HENRIK. — OTTO I. — GERHARD III. — OTTO II. — *Steden.* — REINALD I. — REINALD II. — *Landregten.* *Opkomst van den derden stand.* — REINALD III. — EDUARD. — *Oorsprong der Landstenden.* — MECHTELD. — WILLEM VAN GULIK. — REINALD IV. — ARNOLD VAN EGMOND. — *Vermeerderde invloed der Landstenden.* — ADOLF. — KAREL VAN BOURGONDIË. — KAREL VAN EGMOND. — KAREL V. — *Staten.* — *Landdagen.* — *Kwartieren.* — *Het Hof.* — *Rekenkamer.* — *Latere aanwinsten van grondgebied.* — *Laatste veranderingen.* — *Steden.* — *Platte land.*

Uit deze opgaaf zal men zien, dat de Statistiek van *Gelderland* zich niet alleen bepaalt tot den tegenwoordi-

gen toestand dier Provincie, maar ook kortelijk deszelfs geschiedenis van de vroegste tijden af behandelt. De Heer NIJHOFF heeft zich hiertoe met vrucht bediend van de Werken van den beroemden Rijksvrijheer VAN SPAEN en andere goede kritische bronnen.

De *tweede* afdeeling loopt van bl. 59—147, en heeft tot opschrift: *Natuurlijke gesteldheid*; dezelve is mede in *drie* hoofdstukken verdeeld, waarin over de volgende punten gehandeld wordt: *Zee. — Strekking der kust. — Ebbe en vloed. — Strand. — Afneming van hetzelve. — Hoogte van het binnenland. — Zeedijken. — Stroomen. — De Rijn. — De Waal. — Nederrijn. — De IJssel. — De Maas. — Gesteldheid der stroomen. — Overstroomingen. — Oorsprong der bedijkingen. — Strekking der dijken. — Uiterwaarden. — Gesteldheid der dijken. — Andere waterbouwkundige voorwerpen. — Onderhoud der dijken. — Aangeschoten zanden. — Middelzanden. — Rivieren, beken, waterleidingen. — In het Zutfensche kwartier. — Verwoldesche voorste beek. — Verwoldesche molenbeek. — Bolksbeek. — Berkel. — Slinge. — Vordensche beek. — Hummelosche beek. — Slinger beek. — Oude IJssel. — Broekhuizer water. — Zwalling. — Andere beken. — Onderhoud der Zutfensche beken. — Beken op de Veluwe. — Grift. — Barneveldsche beek. — Andere beken. — Onderhoud der Veluwsche beken. — De Linge, waterlozing tusschen den Rijn en de Waal. — Waterlozingen tusschen de Maas en de Waal. — Weteringen in de Bommelerwaard. — Algemeene toestand der waterlozingen.*

Het *tweede* hoofdstuk handelt over de *Grondgesteldheid*,

heid, en wel over de *Kleigronden.* — *Mergel.* — *Kalk.* — *Zavelgronden.* — *Veengronden.* — *Zandgronden.* — *Verhevenheden.* — *Aard der Zandgronden.* — *Zandverſtuivingen.* — *Delfſtoffen.* — *Leem.* — *Bronnen.* — *IJzer.* — *Zand.* — *Steenen.* — *Zilver.* — *Goud*, *enz.* — *Steenkolen.* — *Verſteeningen*, *enz.*

In het *derde* hoofdſtuk, dat toegewijd is aan de lucht- en weersgeſteldheid, alsmede aan den invloed daarvan op den gezondheidstoeſtand van het menſchelijk ligchaam, vindt men de volgende punten behandeld: *Luchtgeſteldheid.* — *Weder.* — *Afwisſeling in den graad van koude en warmte.* — *Zwaarte van den dampkring.* — *Winden.* — *Regens.* — *Hagel.* — *Hoozen.* — *Onweders.* — *Misten.* — *Haarrook.* — *Late nachtvorſten.* — *Weerkundige waarnemingen.* (Hierbij is eene tabel gevoegd, zijnde een uittrekſel uit de weerkundige waarnemingen, gedaan te *Arnhem*, door den Heer Mr. E. J. BRANTSEN, in de jaren 1815, 1816, 1817 en 1818.) — *Invloed van lucht en weder op het menſchelijk ligchaam.* — *Gewoonlijk voorkomende ziekten.* — *Epidemiſche ziekten.* — *Natuurlijke kinderziekten.* — *Koepokinenting.* (Hierbij is een ſtaat der perſonen, welke, gedurende de jaren 1815 tot en met 1824, in de Provinvie *Gelderland*, met koepokſtof zijn ingeënt, alsmede van diegenen, welke door de kinderpokken aangetast geweest en hoe veel daaraan overleden zijn.) — *Gezondheidstoeſtand.*

Doch alvorens wij voortgaan met den inhoud van dit belangrijk Werk op te geven, willen wij het een en ander uit hetzelve mededeelen.

Gelderland ligt van omstreeks 51° 45′ tot 52° 31′ Noorder Breedte.

Deszelfs grootste lengte wordt berekend op 23 uren gaans; de grootste breedte bedraagt ongeveer 16 uren.

De oppervlakte is (dewijl de werkzaamheden van het kadaster nog niet afgeloopen zijn) met geene volkomene juistheid te bepalen. Men kan echter aannemen, dat dezelve gelijk staat met nagenoeg 190 vierkante uren, uitmakende 689,882 Rijnlandsche morgens of ruim 587,489 Nederlandsche bunders.

Gelderland heeft niet altijd dezelfde grenzen en uitgebreidheid gehad. De tegenwoordige Provincie was in vroegere eeuwen veel grooter, want een harer voormalige kwartieren (het opperkwartier) met de stad, die aan het gansche gewest den naam heeft geschonken (*Gelder*), is er thans ten eenemale van afgescheiden en behoort zelfs niet tot ons Rijk.

De geleerde W. A. Rijksvrijheer VAN SPAEN heeft de geschiedenis van *Gelderland* gezuiverd van eene menigte misvattingen en sprookjes, welke dezelve tot zijnen tijd toe aankleefden.

Allerbelangrijkst voor de kennis van den vroegeren toestand van *Gelderland* is hetgeen de Heer NIJHOFF met veel voordeel uit de Werken van den Heer VAN SPAEN kortelijk bijeen heeft getrokken.

GERHARD I komt in het jaar 1094 het eerst als Graaf van *Gelre* voor. Zijn zoon GERHARD II huwde met ERMGARD, die erfvrouw was van *Zutfen*; en sedert dien tijd voegden de Vorsten van *Gelderland* den afzonderlijken titel van *Graaf van Zutfen* bij den hunnen.

Zut-

Zutfen mededingſter in oudheid met de keizerlijke hoven (*villae regiae*).

Nijmegen en *Tiel* werd reeds in 1059 *oppidum*, dat is *ſtad*, genoemd.

In het jaar 1339 werd REINALD II door Keizer LODEWIJK VAN BEIJEREN tot *Hertog* en *Gelderland* tot een *Hertogdom* verheven.

Na den dood van dezen Vorst, in het jaar 1343, aanvaardde zijn zoon REINALD III de regering. Tusſchen hem en zijnen broeder EDUARD ontſtonden omſtreeks den jare 1350 die onlusten, welke aanleiding gaven tot de vernielende binnenlandſche twisten, die naderhand de oorlog tusſchen de *Hekeren* en de *Bronckhorſten* zijn genoemd geworden.

In het jaar 1543 moest WILLEM van *Gulik* en *Kleef* zijn Hertogdom *Gelre* en Graafſchap *Zutfen* aan Keizer KAREL V afſtaan, die van toen af al de *Nederlanden* onder zijn bewind vereenigd zag. —— Van dezen tijd af, is de geſchiedenis van *Gelderland*, dat te voren op zich zelve ſtond, ten naauwſte met die der overige Nederlandſche gewesten verbonden.

Gelijk de Staten van *Holland* en *Zeeland* reeds drie maanden vroeger gedaan hadden, zoo beſloten ook die van *Gelderland*, den 28 Junij 1581, den naam en het zegel des Konings van *Spanje* te laten varen, en voortaan, in plaats van het wapen des Konings, *twee klimmende leeuwen* te gebruiken tot wapen van het *Vorſtendom Gelre en Graafſchap Zutfen*, welke in ſtaatsſtukken de gewone titel van dit gewest bleef, ſchoon de naam *Gelderland* in dezen zin, reeds ſedert den tijd van KAREL V, in gebruik was gekomen.

 Het

Het bewind was vervolgens in handen der *Ridderſchap en Steden*, uitmakende de *Staten van het Gewest*. Deze hielden gewoonlijk tweemaal des jaars ſtaatsgewijze vergaderingen of *landdagen*, beurtelings in de drie hoofdſteden *Nijmegen*, *Zutſen* en *Arnhem*, om over alles, wat de hooge regering betrof, te raadplegen. Daartoe vereenigden zich dan de Staten der drie kwartieren, die anderzins ieder op zich zelf eene afzonderlijke Statenvergadering uitmaakten, gelijk ook ieder kwartier zijnen bijzonderen regeringsvorm en zijn afzonderlijk beheer van geldmiddelen had, ja zelfs, ten dezen opzigte, van de andere en van de Provinciale Staten onafhankelijk was.

In het jaar 1795 en het daarop volgende werden de gewezene en tot dien tijd toe onafhankelijke Graafſchappen *Buren* en *Kuilenburg* aan *Gelderland* ingelijfd, waardoor dus het Geldersch grondgebied aan die zijde eene belangrijke aanwinst bekwam. Aanmerkelijk werd hetzelve ſedert nog aan de grenzen van het Koningrijk *Pruisſen* vergroot, daar de door die Mogendheid bij het Traktaat van *Weenen* van den 31 Mei 1815 aan het Koningrijk der *Nederlanden* afgeſtane ſtreken ;(het ambt en de ſtad *Huisſen*, het ambt *Malburgen*, de ſtad *Zevenaar*, het ambt *Lijmers* en de heerlijkheid *Wehl*,) bij *Gelderland* gevoegd werden, welke aanwinst van grondgebied aan die zijde naderhand nog eenigzins vermeerderd werd, ten gevolge van het traktaat van den 7 October 1816, tusſchen de Koningrijken *Pruisſen* en der *Nederlanden*, ter regeling van de grensſcheiding aan den *Nederrijn* geſloten.

De ſteden van *Gelderland*, namens welke, ingevolge de

de Grondwet, leden naar de Vergadering der Provinciale Staten gezonden worden, en welke alzoo te zamen den *ſtedelijken ſtand* uitmaken, zijn *vijftien* in getal, namelijk: *Nijmegen*, *Arnhem*, *Zutfen*, *Harderwijk*, *Tiel*, *Bommel*, *Wageningen*, *Kuilenburg*, *Hattem*, *Doesburg*, *Elburg*, *Groenlo*, *Doetinchem*, *Lochem* en *Nijkerk*. Alles wat overigens tot *Gelderland* behoort, is begrepen onder het platte land, hetwelk verdeeld wordt in *zeventien* diſtrikten, als: *Over-Veluwe*, *Middel-Veluwe*, *Neder-Veluwe*, *Veluwenzoom*, *Lochem*, *Doetinchem*, *Borkelo*, *Bredevoort*, *Doesburg*, *Zevenaar*, *Over-Betuwe*, *Rijk van Nijmegen*, *Neder-Betuwe*, *Maas en Waal*, *Tielerwaard*, *Bommelerwaard*, *Buren en Kuilenburg*. Hoedanig deze diſtrikten weder verdeeld zijn in *gemeenten*, en welke *kerspelen* en *buurſchappen* tot ieder van dezelve behooren, zie men in het Werk van bl. 40—58.

Langs de Gelderſche kust wordt regelmatig ebbe en vloed waargenomen; de hoogte tusſchen deze ebbe en vloed is op ſommige plaatſen zeer verſchillend.

De kust loopt uit in een vlak en langzaam afdiepend ſtrand. Boven *Elburg* vindt men op 376 ellen afſtands niet meer dan 2 tot 2¼ ellen water; boven *Harderwijk* is op 2,260 ellen afſtands ſlechts 1 el en 5 of 6 palm water; meer zuidwaarts en onder *Nijkerk* is de voorgrond dieper en minder uitgeſtrekt, enz. enz.

Het Gelderſche ſtrand neemt op ſommige plaatſen verbazend af en de kostbaarſte landerijen langs hetzelve worden van tijd tot tijd door de zee verſlonden.

Onder *Elburg* wordt er echter land aangewonnen, en on-

ongetwijfeld zoude de kunst de gunstige werking der natuur zeer kunnen bespoedigen; de middelen daartoe zie men in de *Statistiek* zelve.

De Geldersche zeedijken dagteekenen van de jaren 1356 en 1359; de laatste kwam echter eerst omstreeks 1615 in behoorlijken staat.

De *Rijn* komt tusschen het Pruisische vlek *Etten* en het Geldersche dorp *Lobith* in de *Nederlanden*.

Over den *Rijn*, de *Waal* en den *IJssel* in onderscheidene tijden, sla men het Werk van bl. 65—68 na.

De *Maas* komt bij het dorp *Heumen* in *Gelderland* en vormt ten zuiden deszelfs grensscheiding van *Noord-Braband*.

Over de steeds dreigende gevaren van geduchte overstroomingen, zie men bl. 70 en 71.

Eerst in den aanvang der 14de eeuw, toen de territoriale magt der Geldersche Graven gevestigd was, kwamen er groote dijkvereenigingen tot stand; de dijken van eene geheele streek werden onder een algemeen toevoorzigt en beheer gebragt en door den Graaf of Hertog aan zijnen *ban*, of aan zijn regtsgebied, onderworpen.

Zoo zijn er dijkorden van 1307, 1327 en 1370 in de *Bommelerwaard-Betuwe*, enz.

De dijken zijn van tijd tot tijd al hooger en hooger gemaakt; de rijswerken en krabben bestendig vermeerderd; — dit alles heeft tot de verhooging van den waterstand bijgedragen en is bevorderlijk geweest aan de zoo zigtbare vermenigvuldiging van zware dijkbreuken en overstroomingen, die, ten zij krachtige maatregelen in het werk worden gesteld, niet dan met ijzing aan de toekomst doen denken.

De

De Gelderſche dijken kunnen tot 11 groote afdeelingen gebragt worden, wier ſtrekking gevonden wordt van bl. 76—78.

De meeste uiterwaarden zijn geheel onbedijkt en aan ieder wasſend water blootgeſteld; doch ſommigen zijn door kaden tegen hoog zomerwater gedekt. Allen echter worden des winters overſtroomd, of wel door ſluizen opzettelijk onder water gezet, waarvan het gevolg is, dat de vette door dit water achtergelatene ſlib deze landerijen jaarlijks ophoogt en ſteeds vruchtbaarder doet worden; terwijl daarentegen de hiervan verſtokene ingedijkte landerijen hoe langer zoo lager worden ten opzigte der ſteeds verhoogde dijken en van den zich jaarlijks verhoogenden waterſpiegel.

De nieuwe dijken zijn van goede zelfſtandigheid en goede afmetingen; oudere vakken misſen deze hoedanigheden geheel of ten deele. Daar, waar de rivieren, door gedurige ſchuring, de oevers afbreken, vooral op zulke plaatſen, waar ſchaardijken gevonden worden, zijn de oevers, benevens den voet en de glooijing dier dijken, door werken gedekt, welke van rijshout, grind en puin zamen geſteld, en naar de omſtandigheden verſchillend bewerkt zijn.

(*Het vervolg hierna.*)

Iets over de Kolonie Suriname.

Er is in dit jaar bij den Boekhandelaar C. A. THIEME, te *Arnhem*, een werkje van 131 bladzijden in 8°., in het licht verſchenen, getiteld: *Aanteekeningen betrekkelijk de Kolonie Suriname;* hetzelve is voorzien van twee ſteendrukkaarten, welke zeer geſchikt zijn om den Europeaan een zoo juist mogelijk denkbeeld van de twee hoofdafdeelingen der Kolonie (de oude Kolonie of *Suriname* en het diſtrikt *Nikeri*) te geven.

Daar nu DE STAR behalve aan de bevordering der belangen van de *Maatſchappij van Weldadigheid* ook niet minder aan die van het vaderland in het algemeen is toegewijd, meenen wij, dat het niet ongepast is eenig uitvoerig verſlag van bovenſtaand Werkje te geven, welks doel en ſtrekking zoo als ons uit alles is gebleken geheel zuiver en vaderlandlievend is; wij doen dit des te meer, daar wij meenen, dat de ſchrijver, die zelve in *Suriname* geweest is niet mistast, wanneer hij in zijne voorrede onder anderen zegt:

„ Over het geheel is de Kolonie *Suriname* in het „ Moederland weinig naar waarde geſchat. Alle moge- „ lijke pogingen, tot bevordering van den bloei der „ Oost-Indiſche bezittingen aangewend wordende, ſchijnt „ de publieke opinie zich naar de opgaande zon te kee- „ ren, terwijl de Westerſche Landen als in den nacht „ verdwijnen, en luttele belangſtelling ſchijnen in te

„ boe-

„ boezemen. Van hier ook de vrij algemeene onkunde, „ welke men aangaande den ſtaat der Kolonie aantreft, „ zoodanig zelfs, dat belangrijke daadzaken, die den „ aard des lands kenſchetſen, of met deszelfs behoud „ en welvaart in het naauwſte verband ſtaan, geheel „ onbekend zijn, of ſlechts door een zeer flaauw en on- „ beſtemd licht worden ingezien: zoo zijn de denkbeel- „ den aangaande de uitgeſtrektheid dezer bezitting, gelijk „ mede omtrent de vegetatie, welke zoo ongeloofelijk rijk „ en krachtig is, veelal zeer onbepaald; — die, be- „ treffende het klimaat, allerongunſtigst, hoe zeer de on- „ dervinding van vele jaren het tegendeel moest hebben „ bewezen, en aangetoond, dat de groote ſterfte „ meestal aan eene ongebondene leefwijze is toe te „ ſchrijven.

„ Ten aanzien der bevolking heerſchen zeer verwarde „ begrippen, zoo dat de meesten de onderſcheiding van „ Negers, Kleurlingen, Bosch-Negers en Indianen vol- „ ſtrekt niet ſchijnen te vatten. Aangaande den wezen- „ lijken toeſtand der ſlaven en den ſlavenhandel is het „ eveneens geſteld; gelijk mede ten aanzien van de „ muntſpeciën, of liever het circulerend koloniaal pa- „ pier, enz. enz."

Het Werkje is in 7 afdeelingen verdeeld, namelijk: *Regerings-Reglement.* — *Finantie-Wezen.* — *Nikeri.* — *Saramakka.* — *De Bosch-Negers.* — *De Negers.* — *Onderwijs.*

Wij zullen eenige der belangrijkſte opgaven mededeelen doch andere ſlechts kortelijk aanſtippen, terwijl wij duidelijkheidshalve dezelfde opſchriften willen behouden.

Re-

Regerings-Reglement voor de Kolonie Suriname.

De Schrijver kan zich met hetzelve, zoo als het thans is, niet vereenigen. Even als in *Nederland*, wilde hij de wetgevende, regterlijke en uitvoerende magt naauwkeurig van elkander afgefcheiden hebben; terwijl deze driederlei foort van magt echter in de Kolonie aan een en hetzelfde ligchaam is toegekend. Want het hof van Politie is belast met het vastftellen van alle wetgevende bepalingen voor de Kolonie, de uitvoering derzelve en de criminele Juftitie. De wetgevende magt is echter eenigzins beperkt.

Al wat verder over dit onderwerp voorkomt is zeer lezenswaardig, er fchijnen daarenboven groote misbruiken in de regtspleging plaats te hebben, in welk gevoelen wij zeer onlangs bevestigd zijn geworden door het hier in *Nederland* geheel en al vernietigen van een belangrijk krimineel vonnis, in *Suriname* gewezen.

De Schrijver ftelt vervolgens middelen voor, tot de invoering van eenen civielen ftand, thans beftaat er geene de minfte *contrôle* op den ftaat der bevolking, en al, wat men dienaangaande weet, berust op gisfing of zeer gebrekkige aangiften der ingezetenen, die, tot ontduiking der belastingen, er fteeds belang bij hebben de waarheid te verdonkeren.

Merkwaardig zijn ook deze woorden:

„ Hoe het ook zij, zoo lang de opeenhooping van
„ magt voortduurt, mag men vrij alle verbeteringen voor
„ onmogelijk houden, die tegen de vooroordeelen of het
„ belang der Planters, uit het voornaamfte deel van
„ welken het Hof van Politie is zamen gefteld, inloopen.

De

„ De wering b. v. van den invoer van ſlaven kan nim-
„ mer in dezen ſtand van zaken verwacht worden, want
„ de leden van het Hof moeten, als een deel der uit-
„ voerende magt, niet alleen tegen den geheimen invoer
„ helpen waken, — maar ook regt ſpreken over de mis-
„ drijven, die uit den ſlavenhandel voortvloeijen. En
„ door welk eene voorbeeldelooze geregtigheid moet dan
„ niet hetzelve gedreven worden, om regtvaardig te von-
„ nisſen in eene zaak, waarin de leden als Planters een
„ zoo overgroot belang hebben."

Het Gouvernement der Kolonie heeft zich ſedert eenen *zeer geruimen tijd* eene hervorming voorgenomen, doch er ſchijnt niets van te zullen komen.

„ En kan intusſchen geene reden beſtaan, waarom de
„ Maatſchappelijke inſtellingen in *Suriname* niet naar de
„ voorſchriften der Grondwet zouden mogen of kunnen
„ hervormd worden, en dat de Nederlander onder het
„ gebied van hetzelfde Gouvernement op de eene plaats
„ van de voorregten verſtoken zij, die hij op eene andere
„ geniet en zelfs durft inroepen."

Twee merkwaardige vonnisſen, die dit artikel beſluiten, geven eenig denkbeeld van de wijze van regtſpreken in *Suriname.*

Finantie-Wezen.

Hieromtrent heerscht in de Kolonie eene groote duisternis of geheimzinnigheid, zoodat er ſlechts één mensch aldaar mede bekend is, — de Financiën ſchijnen in geenen goeden ſtaat te zijn — „ hoe het daarmede ook
„ moge wezen, is het echter onder alle beſchaafde na-
„ tiën

„ tiën een algemeen verlangen, door de meeste menfchen
„ zelfs levendig uitgedrukt, dat men wete, waarom eene
„ belasting betaald moet worden en hoe het geld der
„ burgers befteed wordt." Waar men bij een deugdzaam beftuur den ftaat der geldmiddelen jaarlijks aan de ingezetenen open legt, daar heerscht vertrouwen op de Regering; — men zie verder het werkje zelve.

De wijze van invordering der belastingen is zeer omflagtig en gebrekkig.

De Schrijver dringt zeer aan op het invoeren van Registers voor den civielen ftand ten einde de Hoofdgelden meer behoorlijk te kunnen innen en verder ftelt hij eenige belastingen voor, welke ons toefchijnen geenzins tegen de billijkheid te ftrijden, en wier opbrengst zeer tot de welvaart der Kolonie zoude kunnen toebrengen. — Onder anderen: „ Aan de Hoofdgelden konde eene
„ ftrekking worden gegeven, om zoo wel de weelde in grootere mate in deze belasting te doen dragen, als om het
„ aantal der *Veldnegers* te vermeerderen. Veel Administrateuren en andere vermogende Planters hebben namelijk eene menigte flaven in hunnen huisfelijken
„ dienst, die niet zelden een aantal van *vijftig* en *zestig*
„ koppen uitmaakt. Al deze menfchen, geen eigenlijk
„ werk voor zich te doen vindende, kunnen voor het
„ grootfte gedeelte als voorwerpen van weelde worden
„ aangemerkt, van wier werkelooze handen de Staat
„ hoegenaamd geen nut heeft. Ten einde nu laatstgenoemde daarvan zoo veel mogelijk voordeel te doen
„ trekken, zouden de Hoofdgelden, die thans op eenen
„ gelijken voet van *f* 7 tot *f* 10 Surin. cour. per hoofd
„ worden geheven, voor de flaven, tot den huisfelijken
„ dienst

„ dienst bestemd, behooren verhoogd te worden. Deze „ verhooging, opklimmende naar gelang van het grootere getal slaven, in deze *kathegorie* vallende, zoude „ dus het bedoelde tweeledig nut hebben, van eensdeels „ de *kas* te stijven, en anderdeels de *werkhanden* te „ doen toenemen, daar toch waarschijnlijk velen zich „ zelven als eigenaren van deze verhooging zouden willen bevrijden, — en anderen als Administrateuren „ wel verpligt zouden zijn zulks te doen, als zich anderzins over de betaling der verhoogde Hoofdgelden „ niet kunnende verantwoorden, enz. enz."

Men verwachte echter geene voordragt hiertoe uit de Kolonie.

Hierna wordt er veel over den sluikhandel uitgewijd, tot welks beteugeling de Schrijver zeer gepaste middelen voordraagt.

Ook de agio van den wisselkoers en het papierengeld wordt behandeld.

„ Sommigen beschouwen den vrijen handel van zoo „ veel gewigt en invloed op de welvaart en den bloei „ der Kolonie, dat zij het toestaan derzelve voor een der „ krachtigste middelen doen gelden, waardoor de zoo „ zeer drukkende *agio* aan het dalen zou zijn te brengen. En zoo daartoe eenige opofferingen van het moederland mogten vereischt worden (hetgeen echter nog „ ver is van bewezen te zijn) dan zou ook in aanmerking behooren te komen, dat hetzelve tot dus verre „ geenen enkelen last voor de Kolonie heeft te dragen."

Hierna volgen eenige zeer belangrijke wenken wegens thans uit de koloniale kas betaald wordende uitgaven,

 wel

welke onder het Engelsch bestuur ten laste van het Moederland kwamen, en ook, volgens den Schrijver, thans door *Nederland* moesten gedragen worden. Daarenboven stelt hij andere middelen voor, om het bezit van het belangrijke *Suriname* steeds aan ons te verzekeren.

Ten bewijze dat deze Kolonie eene der gewigtigste bezittingen van den Staat is, diene het volgende:

„ In de laatste 3 jaren (om het jongste tijdstip tot „ voorbeeld te nemen) zijn de volgende producten „ (waaronder die van de *Nikeri* niet zijn begrepen), „ in *Nederland* aangevoerd:

In 1822 door 66 Nederlandsche schepen:

Suiker	18,924,267	ponden
Koffij	4,379,320	—
Katoen	1,697,949	—
Kakao	60,683	—

In 1823 door 65 Nederlandsche schepen:

Suiker	19,493,979	ponden
Koffij	6,625,895	—
Katoen	1,394,278	—
Kakao	65,023	—

In 1824 door 78 Nederlandsche schepen:

Suiker	22,720,653	ponden
Koffij	5,906,131	—
Katoen	1,788,939	—
Kakao	49,870	— (*)

„ Wan-

(*) In den *Courier des Pays-Bas* van 19 Aug. l. l. vindt men de volgende opgaaf:

In 1825 met 71 Nederlandsche schepen:

Suiker 23,859,964 ponden

Koffij

„ Wanneer men verder daartegen overstelt de voor de „ planterij benoodigde behoeftren, welke voor het grootste „ gedeelte uit het Moederland derwaarts worden gezon- „ den, alsmede de hoeveelheid van levensmiddelen en „ andere goederen, waarmede deze bodems bij de uitreis „ worden bevracht, dan zal men de voordeelen, die de „ Kolonie aanbrengt, wel niet voor gering houden. „ De waarde van al deze producten en goederen, de „ scheepvaart, die er het gevolg van is, en de velerlei „ soort van arbeid en handel, waartoe beide aanleiding „ geven, zijn van zeer grooten invloed op de belangen „ van de gansche natie."

Vele vermogende Kolonisten wachten slechts op verbetering van den wisselkoers om hunne bezittingen, die thans bijna geene andere dan plaatselijke waarde hebben, tot geld te maken, en naar Europa terug te keeren, enz.

Nikeri.

Dit is een nog niet lang geleden en wel bij den afstand van *Demerary*, *Essequebo* en *Berbice* aangewonnen distrikt, uitmakende het westelijk deel der Kolonie

Su-

Koffij	4,195,887	ponden
Katoen	2,297,387	—
Kakao	134,231	—
Koper en Tin	35,702	—

waarvan de *Nikeri* opgeleverd had 359,696 ℔ suiker, 50,006 ℔ koffij en 633,448 ℔ katoen.

Er waren in dat jaar 37 Noord-Amerikaansche schepen aangekomen. [*De Redakt.*]

Suriname; men is hetzelve te *Paramaribo* en over het geheel in de oude Kolonie zeer vijandig, omdat men bij toenemenden bloei niet zonder grond voor de verplaatſing der Regering derwaarts beducht is.

„ De nieuwe landen, hoedanig die der *Nikeri* zijn, „ leveren eenen oneindig grooteren oogst op, dan die „ reeds lang in kultuur zijn geweest; —— de eerstge- „ melde hebben nog buitendien het voordeel, van nabij „ de woningen te zijn gelegen, terwijl in de oudſte ſtre- „ ken der Kolonie de gronden, wegens uitputting, op- „ volgelijk reeds zoo verre verlaten en tot *cappewery* „ zijn geworden, dat de cultivatiën (inzonderheid is dit „ met deKoffijplantaadjen het geval) niet zelden één of an- „ derhalf uur van de woonhuizen verwijderd zijn. Doch „ hoe groote voordeelen nieuwe gronden in dit opzigt „ ook mogen aanbieden, de meeste oude plantaadjen zijn „ toch op verre na niet geheel uitgewerkt, en hebben „ dus nog achtergronden genoeg, dat het der moeite „ waardig kan zijn, nieuwe inpolderingen te doen en de „ woningen dieper in den grond te verplaatſen. Kosten „ van dezen aard zullen altijd van minder belang zijn „ dan de geheel nieuwe aanleg van verkregene concesſiën „ in andere oorden der Kolonie. En de mogelijkheid „ van zoodanige verplaatſing zal in de meeste gevallen „ niet in twijfel getrokken worden, als men in het oog „ houdt, hoe de eerſte uitgegeven loten en dus de oudſte „ bezittingen, waarvan hier geſproken wordt, van zeer „ groote uitgeſtrektheid zijn, ſoms wel 3000 akkers be- „ vattende, van welke meestal het kleinſte deel bebouwd „ is. Bovendien zijn de ſuikerplantaadjen minder voor „ uitputting vatbaar, kunnende de verlaten ſtukken, na

„ eeni ge

„ eenige weinige jaren in *cappewéry* gelegen te hebben, „ weder aangebragt worden, terwijl koffijgronden, die „ verlaten hebben moeten worden, nog voor suiker volkomen goed zijn, gelijk dan ook meestal dit laatste „ produkt aan de koffij is opgevolgd, zoo de eigenaren „ vermogend genoeg zijn geweest, de groote kosten, „ die er voor den aanleg van eene suikerplantaadje gevorderd worden, goed te maken. Uitgeput en geheel verarmd is, naar ons oordeel, het oude deel „ der Kolonie dus geenszins."

De *Nikeri* is meer dan 30 zeemijlen van den mond der *Suriname* verwijderd, en door dezen afstand heeft de natuur als het ware eene scheiding tusschen beide gemaakt. Over zee derwaarts gaande, moeten er twee dagen voor de reis gerekend worden, niettegenstaande het voordeel van den wind en stroom, die men Noord-Oostelijk heeft. Doch de terugvaart is juist uit hoofde van het gemis van beide, niet alleen zeer moeijelijk, maar ook niet zelden van zeer langen duur. De binnenlandsche gemeenschap is nog aan meer moeijelijkheden onderhevig, en alleen met roeivaartuigen uitvoerbaar, voor zulk eene reis is *ten minste* acht dagen noodig. — Misschien zoude in vervolg van tijd eene stoomboot met goed gevolg de gemeenschap tusschen de beide groote deelen der Kolonie kunnen gemakkelijk maken.

Volgens het inzien van den Schrijver, ware het, om vele zeer gewigtige redenen, hoogst wenschelijk over de *Nikeri* een geheel afzonderlijk bestuur aan te stellen, om alzoo eene Kolonie op zich zelve uit te maken.

De uitgestrektheid van het Land, waartoe het *Nikeri*-Distrikt behoort, maakt het reeds tot een zeer belangrijk

deel van Nederlandsch *Guyana*, en geſchikt om tot eene vierdubbele vergoeding voor het zoo veel kleinere *Berbice* te ſtrekken.

De lengte is bijna 27 uren, de breedte is met geene juistheid te bepalen, als ſtrekkende zich zeer diep in de binnenlanden van *Guyana* uit; — *Nikeri* is ten naastenbij ⅔ van geheel *Suriname* of het tegenwoordig *Nederlandsch Guyana*.

De kust is reeds voor een gedeelte met katoen bebouwd.

Deze Kolonie levert ontzettend veel hout op, eene lading timmerhout van hier is met een voordeel van 50 pCt. in *Nederland* verkocht.

Het hout kan op de plaats zelve bewerkt en ingeſcheept worden (*).

De verdere voortbrengſelen zijn koffij en ſuiker, benevens de tot het levensonderhoud benoodigde gewasſen; voornamelijk echter teelt men er katoen.

De planters hier zijn meest Engelſchen en Schotten; weinig Nederlanders.

Door de katoengronden loopen wegen van *veertig* voeten breedte, die wel aangelegd en in den besten ſtaat zijn.

Het is er *zeer* gezond: Van de bezetting, uit 52 man-

(*) Wij twijfelen geenszins, of *Nederland* zal eenmaal van dit produkt meer gebruik gaan maken, dan hetzelve tot nu toe gedaan heeft, daar vele ſoorten van hout in *Europa* zeer ſchaarsch en duur worden; en men weet, dat de Engelſchen reeds twee ſchepen van monſterachtige grootte, met hout beladen, uit *Kanada* hebben doen komen.

mannen bestaande, stierf in den tijd van twee jaren slechts één man.

De Schrijver wenscht niet zonder grond hier eene kleine sterkte te zien.

Er heerscht een volslagen gebrek aan muntspeciën, zoodat het onderling verkeer daardoor zeer gestremd wordt.

In de *Nikeri* zijn *vier duizend* slaven en een *vijftigtal* plantaadjen; nergens zien de slaven er beter uit dan hier en zijn zij meer ontheven van hunne gewone zeeren en ongemakken.

Of het getal van slaven hier toeneemt, gelijk sommige beweren, is moeijelijk te bepalen, daar men, bij gebrek van behoorlijke Registers, betreffende de geboorte, den dood, en het werkelijk aanwezig getal van slaven, die in de geheele Kolonie niet gehouden worden, zich blootelijk op de opgave van den planter, zonder eenig middel van contrôle moet verlaten.

Op sommige plantaadjen moeten zelfs de Negers des Zondags werken; — deze menschen worden over het algemeen beter door de Nederlandsche dan door de Engelsche planters behandeld.

Aardig is eene vergelijking tusschen de *Nikeri* en de oude Kolonie ten aanzien van nijverheid, zindelijkheid, enz. — De eerste is nog slechts sedert *twintig* jaren en wel onder de Engelsche Regering meestal door planters uit het nabij gelegen *Berbice* aangelegd geworden, en echter treft men er inrigtingen aan, welke te vergeefs in de oude Kolonie zullen gezocht worden.

„ Nadat de loten, die elk 500 akkers of 250 Rijnl.
„ morgens inhouden, zijn verkregen, begint de planter
„ gewoonlijk met *zes*, *acht* of meer Negers een zeker

„ aantal van b. v. 20 of 25 akkers in polder te leggen, „ het hout te vellen, katoen (zoo het aan de kust is) „ of mondvoorraad te planten, enz. Deze inpoldering „ geeft reeds eene meerdere waarde aan het lot, en „ ſtelt den planter in ſtaat om eenige gelden op te ne- „ men, die tot het beloop van ⅗ van de waarde geſcho- „ ten worden. Zoo kan hij telkens door vermeerdering „ van zijne grondwaarde, zijne ſlavenmagt vergrooten en „ trapsgewijze zijn vermogen uitbreiden.

„ Men houdt deze wijze van doen voor beter, dan dat de „ aanleg met eene groote magt ſlaven worde begonnen, „ vermits men in dat geval gevaar loopt, vele Negers „ aan de *jas* of andere ziekten, die de meeste *Afrika-* „ *nen* bij hunne aankomst te wachten ſtaan, zoo niet „ te verliezen, dan toch werkeloos te moeten laten, als „ ook, omdat hun het werk ongewoon en onbekend is, „ en het koopen van kost voor eene groote ſlavenmagt „ eene zeer kostbare uitgave is, waartoe men toch ge- „ durende de twee eerſte jaren verpligt zou zijn.

„ De grond is in deze gewesten zoo ongemeen „ vruchtbaar, dat er eene menigte voorbeelden van men- „ ſchen in de *West-Indiën* aan te wijzen is, die ſchier „ zonder eenig vermogen de planterij in het klein be- „ gonnen hebbende, door vlijt, overleg en matigheid in „ korte jaren groote ſchatten gewonnen hebben." enz. enz.

In *Suriname* rekent men de opbrengst van een' koffijboom jaarlijks op een half, ja ſoms ſlechts op een kwart pond. In de *Nikeri* daarentegen op veel meer, namelijk 1 à 1½ pond; deze vruchtbaarheid is aan de meeste lage landen aan de kust en langs de rivieren gemeen, volgens kennelijke teekenen door aanſpoeling uit de zee aange-

gewonnen, en over het geheel uit eene blaauwachtige klei, met eene dikke laag van zeer veel vruchtbare veenaarde bedekt, zamen gesteld.

De som der hypotheken op de plantaadjen in het oude of oostelijke deel der Kolonie, wordt op 80 millioenen Ned. guldens berekend.

De Administrateuren der plantaadjen komen, op zijn best genomen, dezelve eens in het jaar bezoeken, en kunnen echter gerekend worden van 15 tot 20 ten honderd van de *bruto* inkomsten te trekken.

In de *Nikeri* bestuurt de *eigenaar zelve* dagelijks den arbeid.

Over eenige verdere voordeelen der *Nikeri* leze men het werkje zelve, alsmede over de aan te wenden middelen, ten einde van dit distrikt eene wezenlijk Nederlandsche Kolonie te maken, zoodat men in oorlogstijd met grond zoude kunnen verwachten, dat dezelve den wil had en in staat was, om zich tegen de Engelschen te verdedigen, die eenmaal weder in bezit van dezelve gekomen zijnde, nimmer daarvan op nieuw afstand zouden doen, waardoor alzoo *Nederlandsch Guyana* tot op de *helft* van deszelfs tegenwoordige grootte zoude gebragt worden; de Schrijver over den handel in gemeld distrikt sprekende, eindigt aldus: „ het is te hopen, „ dat de Nederlander, het zij in de Kolonie of in het „ Vaderland, dit westelijk gedeelte derzelve leere kennen en niet langer de voordeelen bijna uitsluitend aan „ de Engelschen afsta."

In de *Nikeri* gebruiken de planters tot het bearbeiden der gronden, behalve *Negers* ook *Indianen.* Merkwaardig is hetgeen hier omtrent deze oorspronkelijke bewo-

ners van *Zuid-Amerika* en de diensten, welke men van hen trekt en kan trekken, gezegd wordt. Eenige Indianen van den stam der *Arrauwen* zijn in dienst der Nederlandsche Regering, voornamelijk tot opsporing van de weggeloopene slaven.

De Schrijver uit den wensch tot nadere verbintenissen met de Indianen.

Saramakka.

De gronden langs deze rivier, zijn eerst sedert ruim dertig jaren bebouwd geworden en er bevinden zich nog slechts weinige plantaadjen.

Door het kanaal van *Wanika*, dat echter in eenen slechten staat is, heeft de *Saramakka* gemeenschap met de stad *Paramaribo*.

Volgens den Schrijver hebben met betrekking tot dit kanaal vele misbruiken plaats, die gemakkelijk te verhelpen zouden zijn.

Het getal der ten gevolge van de afschaffing van den slavenhandel prijs verklaarde slaven, beloopt 750 in de Kolonie; hun lot is echter daardoor niet zeer veel verbeterd.

Bosch-Negers.

Dit zijn sedert een aantal jaren van de plantaadjen weggeloopene Negers, met welke men, gelijk bekend is, dikwijls bloedige oorlogen heeft moeten voeren.

Bij het sluiten van den vrede werd bepaald, dat zij zich niet binnen 10 uren afstand van de verst gelegene plantaadje zouden vertoonen, en dat zij slechts in zeer enkele gevallen in *Paramaribo* zouden mogen komen.

Doch

Doch deze waakzaamheid jegens de Bosch-Negers is verflapt; er is zelfs aan eenigen te *Paramaribo* inwoning verleend, en men ziet er gedurig geheele familiën af en aankomen.

Het corps Vrij-Negers, bij de oprigting ongeveer 600 man fterk, en waarvan men ongemeen veel dienst heeft gehad, beftaat thans flechts uit 120 koppen, meestal reeds bejaarde Negers.

Over het al of niet raadzame van de toelating der Bosch-Negers in de Kolonie, zie men het werkje.

„ Hunne woningen beftaan nog uit armoedige hutten, „ in het midden der bosfchen, en de kleeding, die hen „ bedekt, ten minfte wat de mans betreft, bepaalt zich „ gewoonlijk bij de meesten flechts tot de fchaamdeelen, „ en een' kostbaren gewonen Europefchen hoed, waarin zij „ voornamelijk hunne weelde ftellen. Hunne zeden zijn „ nog zeer woest; en het groffte bijgeloof, ten gevolge „ waarvan zij aan de onbegrijpelijkfte werking van „ ftoffelijke voorwerpen gelooven, heerscht nog onder „ dezelve. De fiere, ftoute geftalte van den Bosch-„ Neger, die hem zoo voortreffelijk onderfcheidt, en „ zeker onder de fchoonfte menfchenfoort plaatst, ge-„ tuigt meer dan alles, dat hij niet verzwakt is, noch „ zijnen eerften aanleg heeft verloren.''

Hun getal is moeijelijk te bepalen. De *Saramakkaners* hebben in 34 dorpen 750 woonhuizen, welke laatfte voorzeker ieder niet minder dan *zes* menfchen bevatten; hetgeen dus eene bevolking van 4500 zielen uitmaakt — de Schrijver meent, dat hun getal echter wel 6000 bedraagt. De voorftanders van den wilden ftaat des

des menschen mogen nalezen, wat in dit werkje omtrent de sterfgevallen onder de Negers gezegd wordt.

De bevolking der *Aukaners*, die de talrijkste zijn, op 7000 begrootende, en de *Moesinga*-Negers op 2500, wordt er eene algemeene bevolking van 15500 verkregen, die waarschijnlijk 2500 gewapende manschappen op de been zouden kunnen brengen. (De Saramakkaners alleeen kunnen ruim 1100 man te veld brengen, waarvan er 180 met dubbele geweren gewapend zijn, ongerekend de overigen.) Zij zijn dus altijd gevaarlijke naburen voor de Kolonie.

Wilde men de Bosch-Negers op den duur aan zich verbinden, zoude het bestuur der Kolonie geheel andere middelen dan tegenwoordig moeten gebruiken. Zonder het *kordon* te laten varen, zoude men hun den handel in hout zonder beperking kunnen toestaan; zij leveren hetzelve veel goedkooper, dan de eigenaars der gewone houtgronden doen kunnen en werken dus in het belang van het grootste deel der Kolonisten; — men zoude, enz.

De Negers.

Welbegrepen eigenbelang heeft meer dan alle andere middelen den toestand der slaven doen verbeteren; desniettemin is hun aanzijn uiterst ongelukkig en leven zij slechts als dieren voort; wanneer men deze toch goed voedert, kan men diensten van hen erlangen, doch uit eigen beweging zullen zij niets doen: zoo doet ook de slaaf niets dan waartoe hij uit vrees voor de zweep aangezet wordt; — allerbelangrijkst is dit gedeelte van het werkje

het-

hetzelve doet de grootste eer aan het hart van den Schrijver.

Op vele Vrij-Negers heeft het schenken der vrijheld geen' den minsten invloed gehad om hen werkzamer, ijveriger of vernuftiger te maken; doch dit spruit hieruit voort, dat men hun de vrijheid eerst in lateren leeftijd heeft geschonken, terwijl de slavernij van kinds af met al hare gevolgen op hen gewerkt had.

Men kan *negen* uren als den tijd van den dagelijkschen arbeid des Negers aannemen, ongerekend de nachten, wanneer een gedeelte derzelve in de suikermolens, door water of muilezels en niet door stoom gedreven, moeten werkzaam zijn- —— Zoo dat hun arbeid in zulk een warm land waarlijk niet zwaarder zoude kunnen wezen zonder hun leven gevaar te doen loopen. — Hun toestand in *Afrika* was dus veel beter.

In de Koloniën, zoo wel die der Engelschen, als die onzer natie, kant het algemeen gevoelen zich geheel en al tegen de afschaffing van den slavenhandel aan, terwijl zelfs in *Suriname* nog altijd de verwachting levendig blijft, dat het verbod van denzelven zal ingetrokken worden.

De slavenbevolking in de Kolonie neemt jaarlijks in getal af en maakt dus eene uitzondering op de algemeene wet der natuur, men zie de hier voorgestelde middelen om de vermeerdering der Negers aan te moedigen; het voornaamste is, dat ten gevolge van het aannemen van den Christelijken Godsdienst het huwelijk of de geregelde zamenwoning van man en vrouw, de steun van elken staat, onder de Negers tot stand gebragt worde. Belangrijk zijn de verder door den Schrijver gegevene

wen-

welken nopens het Godsdienstig onderwijs der Negers.

„ Welk eenen invloed de Machinerie op het behoud „ der gezondheid van de slaven hebben moet, en hoe veel „ handen er door uitgespaard worden, kunnen de weinige stoom-machines en andere werktuigen op de „ suiker- en koffijplantaadjen ook reeds in *Suriname* „ getuigen."

Één Neger kan met behulp der stoomwerktuigen zoo veel doen als anders *zes*.

Volgens de Engelsche konstruktie en wijze van stoken kunnen er in den tijd van *drie* uren 320 gallons *gestijld* worden, waartoe de Nederlandsche inrigting eenen ganschen dag behoeft.

„ Uit niets kunnen de voordeelen der Machinerie „ klaarder blijken, dan uit eene vergelijking tusschen „ *Demerary* en *Suriname*. In de laatste Kolonie kan het „ getal slaven op nagenoeg 60,000 geschat worden, terwijl dat in *Demerary* in 1820 bijna 77,000 bedroeg, „ zoo dat de laatste Kolonie er slechts 17,000 meer „ telt. Doch daar er zich in de stad *Georgetown* slechts „ 5,227 bevinden, en die in *Paramaribo* op meer dan „ het dubbel van dit getal kunnen geschat worden, „ en aldus van de planterij afgetrokken meestal tot huisselijken dienst worden gebruikt, zoo moeten wij ons „ de bevolking der op het veld arbeidende slaven van „ *Suriname* in evenredigheid, iets minder voorstellen, „ dan wij anders zouden hebben moeten doen. In die „ evenredigheid nu nagaande, welke produkten door „ beide slavenmagten in de beide Koloniën worden voortgebragt, is het niet dan natuurlijk, dat *Suriname* „ min-

„ minder dan *Demerary* oplevert. Doch elk zal het „ verschil zoo oneindig groot oordeelen, dat er eene an„ dere reden moet aanwezig zijn, dan alleen eene groo„ tere magt slaven, (in de bedoelde evenredigheid) om „ hetzelve te weeg te brengen. Ook de nieuwheid der „ Kolonie, uit hoofde van welke de gronden minder „ uitgeput zijn, mag vrij daarbij in aanmerking komen; „ maar ook deze oorzaak is niet genoegzaam om het „ verschil op te lossen. *Demerary*, welks uitvoer se„ dert 1803 trapsgewijze is toegenomen, heeft de vol„ gende schepen afgezonden:

In 1818 — 443.
— 1819 — 434.
— 1820 — 403.

„ welke hebben uitgevoerd, (de Engelsche okshoofden „ of vaten, als grooter dan de onzen, gerekend tegen „ 1700 oude ponden).

Aan suiker	63,100,000	oude ponden.	
— —	78,100,000	— —	
— —	85,000,000	— —	
Aan koffij	8,224,085	— —	
— —	8,944,009	— —	
— —	4,518,523	— —	
Aan katoen	5,742,000	—	(de baal tegen 300 ℔
— —	2,940,000	—	gerekend).
— —	2,758,000	—	
Aan rum	1,168,000	gallons	(de punch tegen 80
— —	1,256,000	—	gallons gerekend).
— —	1,888,000	—	

Aan

Aan melasse	8,968	okshoofden of vaten.
— —	9,450	— — —
— —	7,567	— — —

„ Uit *Suriname* (daaronder de *Nikeri* begrepen) is „ daarentegen uitgevoerd:

In 1818 met 83 Nederlandsche schepen en met 41 Amerikaansche, welke laatste alleen *melasse* mogen uitvoeren.

In 1819 met 66 Nederlandsche schepen en met 35 Amerikaansche schepen.

In 1820 met 68 Nederlandsche schepen en met 39 Amerikaansche schepen.

Dus te zamen: in 1818 met 124 schepen.
— 1819 — 101 —
— 1820 — 107 —

Aan suiker	18,874,267	oude ponden.
— —	15,409,004	— —
— —	19,533,905	— —
Aan koffij	8,422,178	— —
— —	5,590,175	— —
— —	4,815,037	— —
Aan katoen	1,339,615	— —
— —	1,275,457	— —
— —	1,328,243	— —
Aan kakao	97,489	— —
— —	34,301	— —
— —	8,715	— —
Aan melasse	5,765,51	gallons (tien gallons maken
— —	5,290,33	— een anker).
— —	6,110,88	—

„ Hier-

„ Hieruit blijkt toch, dat *Demerary* meer dan het „ vierdubbel getal ſchepen heeft gehad en in dezelfde „ evenredigheid meer ſuiker heeft uitgevoerd dan *Suriname*, — terwijl bovendien nog zulk eene aanzienlijke „ hoeveelheid *rum* is afgeſcheept, die op onze ſtaten „ van uitvoer in het geheel niet wordt gevonden, en „ waarbij men in aanmerking dient te nemen, dat de „ fabrikatie derzelve altijd ten nadeele van het ſuiker- „ produkt ſtrekt, in zoo verre er eene mindere hoeveel- „ heid van dit laatſte in dat geval kan verkregen wor- „ den. Het verſchil tusſchen het katoen is mede in het „ oogvallend. En wie, die niet geheel verblind is, zal „ dan nog loochenen, dat de uitwinning van handen „ door middel van de Machinerie, in het groot en al- „ gemeen in gebruik, daarvan de voorname oorzaak is?"

De Schrijver wil dezelve daarom ook in *Suriname* ingevoerd hebben, doch wenscht daartoe de tegenwoordigheid der eigenaars van de plantaadjen in de Koloniën; — op dit punt verdient hij vooral nagelezen te worden; hij wederſpreekt de ongezondheid, waarvan men de West zoo dikwerf beſchuldigt en ſtelt een aantal heilzame maatregelen tot behoud en bloei der Kolonie voor, welke wij hier niet kunnen opnemen, maar zeer aanraden, dat men in het werkje zelve naleze.

„ Een ander middel, insgelijks ter vermeerdering van „ de voortbrengende bevolking moetende medewerken, „ zou, in navolging, van hetgeen de Franſche Regering „ in *Cayenne* doet, beſtaan in het overvoeren van een „ deel onzer Europeſche behoeftige bevolking. Dat de „ in vroegere jaren overgebragte Paltzers ſpoedig zijn „ uitgeſtorven, mag men meer aan de onmenschkundige

„ en onoverlegde maatregelen wijten, onder welke deze
„ menfchen eene Kolonie moesten ftichten, dan aan de
„ ongezondheid van het klimaat, offchoon het *Oranje-*
„ *pad* in de *boven Suriname* daartoe in geenen deele de
„ voordeeligfte plaats was, maar welke beter aan den
„ zeekant zou zijn uitgekozen geweest. Het is op verre
„ na niet genoeg den Europeër enkel naar dit gewest
„ over te voeren, en hem daar den grond, tot zijne
„ voeding en woonplaats beftemd, aan te wijzen. Is er
„ in het Moederland, in de Koloniën der *Maatfchappij*
„ *van Weldadigheid* een naauwlettend toezigt en eene
„ half militaire inrigting noodig, zoo zou dezelve onder
„ deze hemelftreek, waar de verleidingen zoo veel te
„ grooter zijn, waar de weelde der natuur den mensch
„ ook weelderiger fchijnt te maken, nog oneindig meer
„ gevorderd worden. Voor de gevaren van het klimaat,
„ gedurende den eerften tijd na de aankomst der blanke
„ Kolonisten, zou wel bijzonder zorg moeten gedragen
„ worden. De gemeenfchap met de flaven zou ten min-
„ fte bij den aanvang geheel en al moeten verboden en
„ afgefneden zijn; en beftemd om zelven te arbeiden,
„ zouden zij geene andere dienften van dezelve behooren
„ te erlangen, dan dat een gedeelte van den grond voor
„ hunne aankomst van het bosch ontbloot en eenige kost
„ (*voedend gewas*) geplant was geworden, ten einde
„ dadelijk van het noodige voorzien te zijn en zich van
„ lieverlede aan het werk te kunnen gewennen. Als
„ deze Kolonisten aan het hoofdoogmerk zouden vol-
„ doen, van namelijk arbeiders in daghuur of bij aanne-
„ ming van het werk op de plantaadjen te leveren, moest
„ er ten minfte, na het welgelukken eener eerfte proef,
in

„ in elke divisie eene zoodanige Kolonie aangelegd wor-
„ den. Hetgeen *Suriname* ontbreekt, om een der rijkste
„ landen der wereld te worden, zijn *menschen*; en de-
„ zelve dus onder eene verstandige leiding in dit Paradijs
„ van *Amerika* te verplaatsen, zou de magt van het
„ Moederland tevens vergrooten, daar de onmetelijke
„ bosschen alsdan vruchtgevend zouden worden.

„ Het ontwerp van den Generaal VAN DEN BOSCH in
„ het 2e. deel van deszelfs werk over de Koloniën bl.
„ 244 voorkomende, om door het overbrengen van zekere
„ soort van gestrafte misdadigers in de *Oost-Indië* het
„ verlies der Neger-slaven in *Suriname* te vergoeden,
„ heeft weinig bijval in de Kolonie gevonden. — On-
„ geacht, het onteerende, dat er in gelegen zou zijn,
„ een reeds beschaafd gewest met misdadigers te bevol-
„ ken, vreest men ook, mijns inziens, te regt, dat
„ daarvan den verderfelijksten invloed te verwachten zou
„ zijn; zoo men het ontwerp, ten aanzien van de
„ plaatselijke gelegenheid en omstandigheden, al voor
„ uitvoerlijk mogt houden."

Onderwijs.

Het onderwijs, hetwelk in de Kolonie *Suriname* gegeven wordt, is niet alleen *gebrekkig* en *ongenoegzaam*, maar ook *niet overeenkomstig de grootte der bevolking*, zoodat er hoogst noodzakelijk *nieuwe inrigtingen* ter verbetering van dezen staat gevorderd worden.

Na dit gezegd te hebben, wijdt de Schrijver zeer belangrijk uit over *onderwijs* in het algemeen en over de voordeelen der nieuwe in *Nederland* ingevoerde leerwijze boven de oude.

De kinderen, die in *Suriname* op de ſcholen komen, kennen gewoonlijk bijna niets van het *Nederlandsch*, want zij hebben van de ſlavin, die hen opvoedde, niet dan *Neger-Engelsch* geleerd. Zij verliezen dus hunnen kostelijken tijd met het aanleeren der taal en blijven arm aan zaakkennis.

„ Voor kinderen uit den meer beſchaafden ſtand is wel „ gelegenheid, om in de Franſche taal, de eerſte beginſelen der aardrijkskunde en der geſchiedenis onderwezen te worden; doch in de twee laatſte opzigten „ vooral is het onderwijs van weinig beteekenis. Een „ onderwijs, geëvenredigd aan de behoeften van dien „ ſtand, zal dezelve ten minſte eenigzins met dien in „ *Europa* kunnen vergeleken worden, beſtaat er eigenlijk niet. Aan de beſchaving en meerdere ontwikkeling van denzelven is niettemin zeer veel gelegen, „ daar voorzeker de meeste regenten er uit voortkomen, „ en deszelfs invloed op de mindere ſtanden, buitendien „ zeer groot is. Zij zou ook eene meerdere belangſtelling, in hetgeen *Europa* oplevert, levendig maken, „ en eene bekendheid met hare letterkundige voortbrengſelen, uitvindingen, vorderingen in kunſten en met „ de behoeften van dat werelddeel doen geboren worden, „ die beide niet dan den weldadigſten invloed op den „ bloei der Kolonie konden hebben daar welligt veel van „ dien immer voortgaanden geest van uitvinding en verandering voor dezelve zou zijn ten nutte te maken. „ De ſchoone kunſten, wier beoefening, of liever onderwijzing thans geheel ontbreekt, zouden hier een' „ vasten zetel verkrijgen, enz."

Dat voorts het onderwijs niet in evenredigheid der be-

bevolking is, als zich over een te gering deel derzelve uitſtrekkende, laat zich reeds gemakkelijk vermoeden.

Het getal inwoners van *Paramaribo* wordt geſteld als volgt:

	Vrijlieden.	Slaven.
Blanken	3,428.	
Kleurlingen . . .	1,805.	2,460.
Negers	600.	9,550.
	5,833.	12,010.
Dus te zamen	17,843.	

Het getal leerlingen bedraagt 500, uitmakende nagenoeg $\frac{1}{12}$ van al de vrijlieden, dus *meer* dan de helft minder, dan onderwijs zouden moeten ontvangen, volgens den regel, dat $\frac{1}{5}$ der geheele bevolking moet worden gerekend in de jaren van het onderwijs te vallen.

Doch wij hebben reeds genoeg medegedeeld en willen liever aanraden, om hetgeen verder over de middelen tot beter en vooral beter *godsdienſtig* onderwijs gezegd wordt, aandachtig te lezen en in het bijzonder ter harte te nemen, wat over de Zendelingen wordt medegedeeld.

Wij eindigen met den hartelijken wensch, dat deze onze aankondiging der *Aanteekeningen over Suriname*, iets (hoe gering het ook zij) moge toegebragt hebben, om de aandacht van *Neêrlands* Regering en ingezetenen meer en meer op deze onze belangrijke overzeeſche Kolonie te vestigen, ten einde dezelve door een goed inwendig beſtuur en vertoon van wezenlijke ſterkte naar buiten in ſtaat moge geſteld worden, om bij eenen toekomſtigen oorlog, (dien God verhoede)! zich manhaftig tegen alle aanvallen van *Nederlands* vijanden te kunnen verdedigen.

Uittrekfels, uit een werk, over het Land van Waas *in de Provincie* Oost-Vlaanderen, *door Jonkheer* A. L. J. VAN DEN BOGAARDE.

(Vervolg van DE STAR, N°. VIII, bl. 618.)

Op de gemelde landen, zoo als ook op een groot gedeelte van die van de tweede klasfe op de hoogte, zaait men gedurende een tijdvak van zeven jaren, tweemaal rapen, en wel meestal na het inoogften van het koren; zulks kost gewoonlijk aan bewerken en zaad 9 guldens; dezelve zijn 65 à 75 guldens waardig en worden gewoonlijk voor het einde van de maand December allen ingeoogst.

Op de beste landen zaait men ook alle zes jaren eenmaal wortelen. De *roode* zaait men doorgaans in koren of vlas, of ook op zich zelve; zij dienen tot voeder van het vee in den winter. De *witte* wortelen of pinkfternakels, min gevoelig zijnde voor de koude, blijven het laatst in den grond, om gedurende den winter het vee mede te voeden. Men berekent, dat zij gewoonlijk aan bewerken van het Land, mesten, wieden enz., 60 guldens kosten en 80 à 90 guldens het bunder opbrengen.

De *aardappelen* worden na alle andere vruchten geteeld, volgens goeddunken van den landbouwer, doch meer-

meerendeels op het uitgezaaide land; zij ſlagen bijzonder wel na tarw; naar evenredigheid van de landen en goede bemesting brengen zij min of meer op. Zij worden in April, Mei, ja zelfs tot in Junij geplant; het land wordt eerst omgeſpit en gemest; men kan over het algemeen voor kosten van mest en bewerking 150 guldens rekenen. De opbrengst is tusſchen de 175 en 200 mudden, en dus ter waarde van 180 tot 200 guldens.

De teelt van aardappelen is altijd goed voor een volgend gewas daar zij eenige vettigheid in den grond achterlaten.

De beste ſoort van landerijen in het Land van *Waas*, waarover wij thans handelen, geldt in pacht 31 à 35 guldens; van deze ſoort zijn er 6,040 bunderen; dus geeft een middelprijs van 33 guldens, eene jaarlijkſche ſom van 199,320 guldens; de kapitale waarde derzelve tegen 4% berekend, beloopt in het geheel 4,983,000 guldens. Zij betalen voor grondbelasting 14 à 16 guldens per bunder.

Tarw en garst worden op deze landen weinig geteeld; met uitzondering van eenige weinige uitmuntende akkers, welke in verhouding tot de anderen ſtaan als 1 tot 6.

Op deze landen, welke zwaarder en vruchtbaarder dan de andere zijn, wordt de afwisſeling of kring, om de *acht* in plaats van om de *zeven* jaren hernieuwd. Na aardappelen kost de ploeging, voeding en bezaaijing met tarw, 90 guldens; het Land brengt 22 à 23 mudden op; makende eene waarde van 112 à 120 guldens. Men zaait de tarw in October en oogst dezelve in Augustus; de roode tarw wordt in het Land van *Waas* het meest gebezigd en men houdt zich overtuigd, dat

dat het nimmer voordeelig is de eene tarw na de andere te zaaijen.

Het tweede jaar zaait men rogge, dat van werkloon enz. tot 65 guldens kost en ongeveer 26 of 27 mudden voortbrengt, dus 73 à 75 guldens; te gelijker tijd zaait men er klaverzaad in, en wel 10 à 12 ponden; hetgeen aan arbeidsloon, zaad, zaaijen en asch omtrent 40 guldens kost; op deze wijze heeft men het derde jaar klaver, welke van 190 tot 210 guldens waardig is.

Doorgaans zaait men het vierde jaar garst, welke van bewerking, bemesting en zaad 53 guldens kost.

Dezelve brengt 34 à 38 mudden op; dus 98 à 110 guldens; na deze vrucht zaaijen velen rapen. De zomergarst wordt in April gezaaid; de wintergarst gedurende de maanden October, November en tot in December; men oogst ze in de laatste dagen van Junij en in de eerste van Julij.

Het vijfde jaar zaait men op die landen haver; welke kosten en opbrengst wij boven reeds hebben opgegeven.

Het zesde jaar ligt de beurt aan het vlas, dat van arbeidsloon, bemesting en zaad 180 guldens kost en te velde 340 à 370 guldens waardig is; de uitstekende landen echter, waarover wij hier handelen, zijn minder voordeelig voor de vlasteelt, dan de hiervoor vermelde.

In het zevende jaar zaait men tarw; zij kost van bemesting, (indien men de, van de voorgaande vrucht overgebleven, vettigheid er bij rekent) tot 100 en 105 guldens, en brengt ongeveer 22 mudden op; dus 100 à 112 guldens.

Eindelijk teelt men het achtste jaar wederom rogge; en alzoo heeft de afwisseling der vruchten hare ronde

de gedaan, om eenen nieuwen kring te gaan beginnen.

Deze uitmuntende landen gelden in pacht 36 à 40 guldens het bunder, en van dezelve zijn ongeveer 1006 bunders; dus geeft een middelprijs van 38 guldens, eene jaarlijksche som van 38,228 guldens; en de kapitale waarde derzelve tegen 4 pCt. van de pacht berekend, beloopt in het geheel weinig boven de 940,000 guldens; — de grondbelasting derzelve bedraagt van 15 tot 18 guldens.

Hooge landen der tweede klasse.

Er heeft in de bebouwing van deze landen, met uitzondering, dat men op dezelve zeer weinig tarw teelt, slechts een zeer gering verschil met die der eerste klasse plaats; doch zij vereischen meerder mest en brengen desniettegenstaande minder op; daarentegen betalen zij ook ruim een derde minder in de grondlasten en pachten, te weten voor grondlasten 8 à 9 guldens en voor pachten 24 à 28 guldens het bunder; van deze soort van landen zijn er weinig meer dan 17,300 bunders; dus geeft een middel pachtprijs van 26 guldens eene jaarlijksche som van bijna 450,000 guldens. De kapitale waarde, tegen 4 pCt. van de pacht berekend, beloopt over het geheel 11,125,000 guldens.

Polderlanden van de eerste klasse.

Wat betreft de bebouwing der polderlanden van de eerste hoedanigheid, zoo wordt de braakligging dezer landen, (welke echter aldaar eenigzins vermindert naarmate van de verbetering van den landbouw) aangezien

als het begin van den bezaaijingskring, en men heeft door de ondervinding geleerd, dat de grond na de braakligging, door de herhaalde bewerking, wanneer zij bij droog weder kan geschieden, van onkruid gezuiverd, verwarmd en vruchtbaar gemaakt wordt, door aldus vijf of zes malen omgeploegd te zijn, en aangezien dat land in het eerste jaar eene zeer groote bemesting vordert, kost het bunder 150 à 160 guldens.

Na deze braking zaait men eerst floor of koolzaad; het zaaijen kost 2 à 3 guldens; dit gewas verschaft in voordeelige jaargetijden de allergrootste opbrengst, de nieuwe landen van de kortelings ingedijkte polders zijn zeer geschikt voor deze plant; dezelve is zeer gevoelig voor eene koude luchtgesteldheid; wordt op het einde van September gezaaid, in Julij gesneden en 4 à 5 dagen daarna te velde gedorscht; de opbrengst bedraagt 28 à 30 mudden; het inoogsten kost 45 cents de mudde, en geldt zuiver 148 à 160 guldens.

Op dit zaad volgt somtijds tot twee malen garst, doch de meest ervaren landbouwers houden staande, dat het beter is voor deze zware landen daarop tarw te laten volgen; deze laatste kost hier van bewerking en bezaaijing 40 guldens en levert 22 à 24 mudden op, dus ongeveer 115 à 120 guldens; om deze landen murw te maken en de braak op de beste wijze goed te houden, raadt men meestal aan, daarop paardenboonen te zaaijen; deze worden in de volle maan van Maart gezaaid en in September geoogst of uitgetrokken; gemeenlijk wordt de grond voor deze vrucht reeds voor den winter toebereid; de boonen kosten aan arbeidsloon en bezaaijing 28 guldens en brengen 30 à 35 mudden op, ter waarde van 80 à 95 guldens.

Nu

Nu volgt steeds voor deze bloem van polderlanden het zaaijen van de garst, van welke hier ook de winter- en zomergarst uitgezaaid worden; ingeval van zomergarst, die in Julij wordt ingeoogst, wordt het land nog met loof of aardappelen beplant; dus verschaft dit in een jaar twee vruchten; echter is deze wijze in de Zeeuwsche polders meer dan in het Land van *Waas* in gebruik. De wintergarst verdient de voorkeur en valt zwaarder; dezelve kost door elkander 51 guldens.

De opbrengst derzelve beloopt 36 tot 40 mudden, dus ongeveer 105 à 115 guldens. Daarna wordt gemeenlijk haver te gelijk met de klaver gezaaid; en kost voor arbeidsloon, bemesting en het zaad tot 82 guldens en levert 35 à 38 mudden op, dus 75 à 85 guldens; de hierin gezaaide klaver kost 40 guldens en heeft eene waarde van 160 tot 180 guldens.

Nu eindigt men doorgaans met garst te zaaijen zonder bemesting; dit kost aan bewerking en arbeidsloon slechts 25 guldens en levert 31 à 34 mudden op, dus eene waarde van 90 à 95 guldens. Op deze wijze loopt het voordeel, door de braakligging verschaft, ten einde; indien daar tusschen aardappelen zijn geplant geweest; en dus hernieuwt men den kring of loop der oogsten gemeenlijk alle acht jaren.

Deze landen zijn in pachtprijs veel gedaald; in 1819 en 1820 gaven sommige tot 65 guldens; en thans slechts 41 à 45 guldens; van deze soort zijn er 3,180 bunderen; dus een middelprijs van 43 guldens geeft eene jaarlijksche som van 136,740 guldens. De kapitale waarde derzelve tegen 5 pCt. van de pacht berekend, beloopt in het geheel 2,734,800 guldens; sommigen geven voor dijk-

dijkgeſchotten en belastingen 12 tot 14 guldens. Zij worden ook dikwijls verſcheidene jaren lang zonder pacht bezaaid.

Polderlanden van de tweede klaſſe.

Bij de polderlanden der tweede klasſe of van eene geringere ſoort, is de braak ook in gebruik; doch daar de zwaarte van deze gronden veel minder is, wordt de braak doorgaans alle zes en ſomtijds alle zeven jaren op nieuw begonnen; hiermede gaan dezelfde onkosten gepaard als met de landen der eerſte klasſe, met welke zij in wijze van bebouwing weinig verſchillen, doch altijd een vijfde en ſoms ook zelfs een vierde minder dan deze opbrengen.

Tegenwoordig wordt er in deze polderlanden veel vlas gewonnen, hetwelk na de garst wordt gezaaid; hetzelve kost aan arbeidsloon, bemesting en bezaaijing bijna 120 guldens en geldt omtrent 280 of 300 guldens.

Het is een ook bij de landbouwers in het Land van *Waas* aangenomene regel, dat men voor alle graanſoorten ſomtijds van zaad moet veranderen, of dat hetzelve anders verbastert en ſlechter wordt.

Het lijnzaad moet *digt op elkander* worden gezaaid; koolzaad, boekweit, rapen en wortelen *dun;* tarwe, rogge, garst en haver *middelmatig.* Deze landerijen kunnen doorgaans jaarlijks, volgens de tegenwoordige waarde, 34 à 38 guldens in pacht opbrengen; van deze ſoort is het grootſte deel en wel 9,118 bunderen; dus geeft een middelprijs van 36 guldens eene jaarlijkſche ſom van 328,248 guldens. De kapitale waarde derzelve, tegen 5 pCt. van de pacht berekend, beloopt in het ge-

geheel 6,565,000 guldens; zij betalen 12 à 15 guldens voor belastingen en dijkgeschotten; evenwel moet men in het oog houden, dat, wat de laatste betreft, er geen grondslag voor echt kan worden aangenomen, alzoo elke polder met den daar naast aan grenzenden verschilt.

In de polderlanden van het Land van *Waas*, wordt niet, zoo als in die van *Zeeland*, meekrap geplant.

Opbrengst der bouwgronden van het Land van Waas, *het eene door het andere gerekend.*

Nu willen wij berekenen, hoe veel de opbrengst over de geheele oppervlakte der bouwgronden in het Land van *Waas* bedraagt, en wij maken een begin met de beste graansoort, met de *tarw* namelijk, hiermede worden jaarlijks ongeveer 3000 bunders bezaaid (waarvan tusschen de helft en twee derden in de polders gelegen zijn;) het bunder levert door elkander ten minste 20 mudden; dus in het geheel 60,000 mudden, tegen eene onzuivere waarde van 301,200 guldens; men bezigt jaarlijks tot het bezaaijen ongeveer 6,000 mudden, en er blijven dus in een gewoon jaar 54 à 55,000 mudden voor eigen gebruik en voor den handel over. (*)

Men bezaait ongeveer 8,950 bunders met *rogge*, meerendeels op de hooge landen, want in de polders maakt men daarvan weinig gebruik; men rekent de eene soort door de andere zelden boven de 18 mudden opbrengst het

(*) Men houde bij deze en volgende optellingen in het oog, dat het Land van *Waas* bijna 100,000 inwoners telt, zoo als wij ook nader zullen zien.

(DE RED.)

het bunder; dus levert een gewoon jaar 165,000 mudden op, ter onzuivere waarde van 447,350 guldens; men verzaait bijna 12,700 mudden, en dus blijven er jaarlijks 153,350 mudden voor den handel en het gebruik.

Met *haver* bezaait men jaarlijks meer dan 4,800 bunders, waarvan ongeveer twee derden in de hooge en een derde in de polderlanden gevonden worden; — dezelve levert door elkander flechts 34 mudden het bunder op; dus meer dan 160,000 mudden, onzuiver waardig ongeveer 347,200 guldens; van deze hoeveelheid worden 8,200 mudden tot bezaaijing gebezigd, en dus blijven er 151,800 mudden voor den handel en het gebruik.

De *garst*, waarvan het grootfte deel in de polders wordt geteeld, namelijk, op ruim twee derden van de geheele oppervlakte der landen, beflaat 2,000 bunders en levert door elkander 35 mudden het bunder; dus ongeveer 77,000 mudden onzuivere opbrengst, ter waarde van 223,300 guldens. Tot de jaarlijksche bezaaijing bezigt men ruim 5,400 mudden; voor den handel, enz. blijven dus 61,600 mudden.

Het grootfte gedeelte van de *boekweit* wordt op de hooge landen der tweede klasse geteeld en weinig in de polders. Men zaait dezelve zeer veel in het Land van *Waas* en wel jaarlijks op meer dan 2,300 bunders. De opbrengst kan men door elkander flechts op 18 mudden het bunder rekenen; dus 40,000 mudden, of eene onzuivere opbrengst van 134,500 guldens; van dit voortbrengfel worden jaarlijks ongeveer 1800 mudden tot zaaijing gebezigd, en er blijven dus voor den handel 39,600 mudden, welke men voor het grootfte gedeelte verzendt.

En

En nu komen wij tot een voorwerp, dat men, bij uitsluiting, nationaal kan noemen, tot het *vlas* namelijk; men weet, dat de bast van hetzelve wordt gebruikt, om door middel van daaruit gesponnen garens lijnwaad te vervaardigen, waardoor deze plant een onberekenbaar binnenlandsch vertier oplevert; want geen voortbrengsel, alvorens tot deszelfs bestemming te geraken, doorloopt zoo vele verschillende handen, en verschaft hierdoor aan zoo vele duizenden huisgezinnen hun' nooddruft. Zie hier de vereischte werkzaamheden tot de teelt van het vlas en deszelfs bereiding tot linnen: de gereedmaking en bemesting van den grond, het zaaijen, wieden, uittrekken, repen, rooten, droogen, booten of beuken, zwingelen, hekelen, spinnen, weven en bleeken.

Het vlas wordt mede tot de bereiding van vele stoffen gebruikt, en dient tot eene groote menigte voorwerpen van behoefte of gemak.

Het is inderdaad verwonderenswaardig hoe dit gewas, door 's menschen vernuft in eene gansch nieuwe gedaante herschapen, niet alleen tot de gezondheid des ligchaams en deszelfs versiering en optooijing medewerkt, maar daarenboven 's Lands inkomsten ook krachtdadig stijft.

Na de granen beslaat het vlas dus de eerste plaats; de opbrengst van hetzelve is zeer wisselvallig; in de polders van het land van *Waas* berekent men dezelve slechts op 400 à 460 Nederlandsche ponden gezwingeld het bunder, doch onder *Thielrode*, *Temsche* en de beste landen bij *Lokeren* op 650 ponden, ja tot 700 en nog hooger; echter is de hoedanigheid van het vlas op de hooge landen beter; men zaait tegenwoordig in het

Land

Land van *Waas* veelal *witte bloem*, welke iets ruwer valt, doch zwaarder weegt en ook meer zaad opbrengt dan de andere ſoort of *blaauwe bloem;* dit geldt bijzonder voor de polders en in de omſtreken van *Beveren*, waar het vlas niet van de eerſte hoedanigheid is.

In 1823 werden in het Land van *Waas* 3,350 bunders met vlas bezaaid, zijnde iets minder dan één bunder op de tien bunders bouwlanden; in de polders bezaait men ſlechts één onder de twintig bunders.

Men kan zonder overdrijving de opbrengst der vlaslanden door elkander berekenen op 550 Nederlandſche ponden gezwingeld vlas per bunder, en dus in het geheel op 1,843,000 ponden. In de polderlanden wordt het bunder vlas, de jaren door elkander geſlagen, geſchat op 280 à 300 guldens; terwijl hetzelve daarentegen op de hooge en daartoe best geſchikte landen 400 guldens beloopt; en op de minder goede gronden 360 à 380 guldens het bunder; dus is de berekening tegen 300 guldens het bunder zeker gematigd, en bedraagt het geheel, volgens dezen grondſlag, 1,005,000 guldens in een gewoon jaar, zonder de verdienſten van den handarbeid, welke daaraan vervolgens ten koste moeten gelegd worden, en eenige malen deze ſom beloopen, mede te rekenen (*).

Uit

(*) Wanneer men berekent, dat dit alleen in het Land van *Waas* is, hetwelk zulk een gering gedeelte der beide *Vlaanderen* uitmaakt, kan men hieruit opmaken, van welk een ontzettend belang deze teelt voor die Provinciën en dus ook voor het geheele Vaderland is.

(DE RED.)

Uit hoofde van de geringe prijzen der granen was de vlasteelt in 1824 veel vermeerderd en beliep in dat jaar 3,809 bunders, hetgeen eene vermeerdering van ongeveer een achtste bedraagt; ook was de opbrengst in gewigt naar evenredigheid meerder dan in 1823; de vlasoogst van dat jaar veroorzaakte veel omloop van geld in het Land van *Waas*.

Wat het *floor of koolzaad* betreft, dit wordt alleen in de polderlanden gezaaid, en wel slechts op ongeveer 700 bunders; deze leveren door elkander 25 mudden het bunder op, dus 17,500 mudden, ter waarde van 113,750 guldens.

De *paardenboonen* worden mede bij uitsluiting in de polders gezaaid; zij geven door elkander 28 mudden; dus oogst men op de 650 bunders, 18,200 mudden, welke ongeveer 45,000 guldens opbrengen; men bezigt 1,200 mudden in den zaaitijd, en dus blijven er 17,000 mudden voor voeder en handel. De teelt der *aardappelen* is zeer groot in het Land van *Waas*; men berekent dat deze vrucht in de polders 200 mudden het bunder oplevert en op de hooge landen 150 mudden, en wanneer het de soort is, welke bij uitsluiting tot veevoeder bestemd is, nog een derde meerder; deze voor beesten bestemde soort rekent men over de gansche beplanting als 1 tot 4: men kan dus met grond 130 mudden op het bunder rekenen, 2,110 bunders worden met aardappelen bepoot en brengen 380,000 mudden voort (hetwelk bijna vier mudden voor ieder hoofd der bevolking uitmaakt) en gelden ter markt 353,900 guldens onzuivere waarde; men berekent ook, dat er jaarlijks 60,000 mudden tot poters gebruikt worden; en dus blijven er voor het gebruik nog 230,000 mudden over.

Met *klaver* worden wel 4,600 bunders bezaaid, op alle soorten van landerijen; men kan moeijelijk het gewigt bepalen, dat zij voor ieder bunder opbrengt, dewijl dezelve voor een groot gedeelte als groen veevoeder gebezigd wordt; het overige gedeelte, dat voornamelijk in de polders tot hooi wordt ingeoogst, wordt ook niet in het gewigt bepaald; men berekent de waarde der klaver in de zware landen op 180 guldens en meer; doch de geringe soort is slechts 110 guldens waard, en deze laatste ziet men meer dan de betere soort; weshalve wij de opbrengst door elkander op 120 guldens rekenen; dus beloopt de jaarlijksche klaveroogst ongeveer in onzuivere waarde 552,000 guldens.

De *hennep* wordt in het Land van *Waas* op de beste gronden geteeld, voornamelijk te *Temsche*, *Bazele*, *Cruibeke*, *Lokeren*, enz.; men moet den grond voor den winter toebereiden en wel bemesten; de zoogenaamde kempin (*gelling*) wordt eerst uitgetrokken, want deze draagt geen zaad. De hennep (*zäling*) wordt tegen het einde van Mei gezaaid, en in het einde van September of het begin van Oktober uitgetrokken; men teelt deze plant op 580 bunders; dezelve vereischt veel zorg en kost van bereiden, mest, enz. tot 250 guldens (de landlieden verhuren menigmalen den geheel toebereiden grond voor de hennep, en dezelve geldt alsdan 7½ à 8½ stuivers Brabandsch de Gentsche roede. De opbrengst van een bunder is 300 à 340 guldens waardig; dus in het geheel onzuiver 185,600 guldens; sedert de opschorsing der touwslagerijen voor de zeemagt te *Antwerpen* (*) is de

(*) Men weet, dat de Regering der *Nederlanden*, volgens de traktaten, geene oorlogschepen te *Antwerpen* mag bouwen.
(DE RED.)

de henneptcelt veel verminderd, hoe wel men zich in de weverijen van denzelven bedient; hij levert meer dan 25 mudden zaad het bunder op, alsmede 900 à 1000 ponden gerepelden en gezwingelden hennep; 550,000 Nederl. ponden in een gewoon jaar, geldende thans 32 à 35 centen het pond ter markt.

Men zaait de *ſpurrie*, gelijk bekend is, op magere landen; deze plant is eene nuttige, aangename en voedzame ſpijs voor het vee; men heeft opgemerkt, dat de melkkoeijen, op dezelve weidende, eene grootere hoeveelheid en beter melk geven; tegen den winter wordt dezelve afgeſneden, nadat zij reeds gedeeltelijk is afgeweid en wordt alsdan aan de op ſtal ſtaande beesten gegeven; een bunder ſpurrie, reeds te velde afgeweid, kan drie en zelfs vier koeijen gedurende eene maand voeden.

Men berekent hare waarde op 36 à 40 guldens het bunder; jaarlijks worden in het Land van *Waas* 985 bunders met dezelve bezaaid, hetgeen dus ongeveer 37,000 à 38,000 guldens beloopt. De ſpurrie wordt het meest gezaaid, wanneer de klaver bevriest in het begin van April, en alsdan behoeft dezelve geene bemesting, men bezigt 15 à 20 ponden tot het bezaaijen van een bunder; zij wordt ook ſomtijds na tarwe of rogge gezaaid, dewijl zij reeds na zes of zeven weken rijp is.

De *brem* zaait men ook op ſchrale en ligte landen; dezelve verbetert den grond door de vernietiging van het onkruid en het rotten der afgevallen bladen; ſtaat drie of vier jaren en is zeer voordeelig om daarna rogge te zaaijen, men gebruikt de brem tot het ſtoken der ſteenovens, en dezelve heeft voor die geringe landen nog al eene voordeelige opbrengst, men rekent, dat er 2,000

 bun-

bunders zijn, welke 5,000 bosfen brem het bunder geven; men rekent de waarde van den jaarlijkfchen opbrengst van een bunder 20 of 22 guldens en dus 40 à 44,000 guldens; de brem wordt in de maand Maart, gemeenlijk onder de rogge gezaaid; men rekent twee en een halve mudden zaad voor het bunder; na de brem trekt men nog gemeenlijk drie oogften uit deze magere landen, te weten: de eerfte: rogge, boekweit of aardappelen; de tweede waagt men die met vlas te bezaaijen, de derde rogge, en daarna keert men weder tot de brem terug.

Rapen en *wortelen* zijn navruchten, beftemd tot voedfel van het hoornvee gedurende een gedeelte des jaars; men zaait dezelve doorgaans na den graanoogst; het zij na rogge, tarwe of garst; zij brengen aan het land eene goede voorbereiding toe, om daarna vlas te zaaijen, dit voortbrengfel is tot groot nut des landmans; doch de zeer ligte landen brengen hetzelve niet voort; hieruit fpruit de reden, dat die landerijen, waarop dezelve geteeld worden, meer in pacht gelden; men zaait doorgaans anderhalf pond raapzaad op een bunder, dat geene nieuwe bemesting vereischt. Deze bezaaijing wordt in het Land van *Waas* op 8 à 9,000 bunders op een gewoon jaar berekend; de wortelen en rapen door elkander genomen leveren ten minfte 40 à 44 guldens op, dus 357,000 à 360,000 guldens in waarde.

De *hop* wordt in het Land van *Waas* bijna niet geteeld; de landerijen zijn daartoe te zandig; de gebezigde hop wordt uit het Land van *Aalst* getrokken, en wel in groote hoeveelheid; want hetgeen de bierbrouwerijen gebruiken is zeer aanmerkelijk; de landpachten worden in evenredigheid verhoogd, waar ze kan geteeld worden.

De

Den *tabak* kan men mede niet beſchouwen als een' tak van landbouw in het Land van *Waas*, maar ſlechts als eene tuinplant, welke ſommige landlieden voor hun eigen gebruik aankweeken; de lage prijzen van den buitenlandſchen tabak doen aan dezen laatſten de voorkeur geven.

Men zaait ook eenige *wouw* (*lutcola*), waarvan men zich bedient tot het geel verwen; echter kan de hoeveelheid als Landsopbrengst ſlechts worden aangeſtipt.

(Het vervolg hierna.)

III. MENGELINGEN.

Bevolking der Kaapstad aan de Kaap de Goede Hoop.

Een aan de *Kaap de Goede Hoop* gevestigd Nederlander heeft ons de volgende opgaaf gezonden van de verschillende soorten van menschen, die de bevolking der Kaapstad op den 1 Maart 1826 uitmaakten; dezelve is ten stadhuize aldaar opgesteld, en men kan dus op derzelver naauwkeurigheid staat maken.

Christenen of Blanken.

Mannen boven de 16 jaren (*)	2,400.
Vrouwen — — — — . .	2,029.
Ongehuwde zoons onder de 16 jaren	1,930.
——— dochters —— — 25 —	2,257.
——— ——— boven — — —	157.
Totaal der blanke bevolking . .	8,773.

Niet blanke bevolking.

Prijs-Negers	853.
Vrije Zwarten.	2,095.
Hottentotten.	485.
Slaven der ingezetenen.	6,951.
Totaal der niet blanke bevolking .	10,384.
In het geheel . .	19,157 zielen.

De

(*) Men houde in het oog, dat in een warm luchtgestel, koe-

De bevolking van den omtrek der *Kaap* neemt mede van jaar tot jaar toe; sedert 1825 is er een nieuw distrikt, onder den naam van *Somerset*, (zijnde die van den laatstvorigen Gouverneur der Kaap-Kolonie) aan de vroegere toegevoegd. —— Vele namen dier distrikten, zoo als, *Stellenbosch*, *Zwellendam*, *de Paarl*, enz., herinneren den Nederlander met smart, dat deze Kolonie eenmaal aan zijn Vaderland behoorde!

Getal der inwoners van de Pruissische Staten.

De laatste telling in de Pruissische Staten brengt de bevolking van dat Koningrijk op 12,255,000 zielen, en die van *Berlijn*, met het garnizoen daaronder begrepen, op 220,000. Bij den dood van FREDERIK DEN GROOTEN was de bevolking van dat Rijk op zijn hoogst *zes millioenen*; — men houde echter in het oog, dat *Pruissen* sedert dien tijd verbazend vergroot is.

Aanmoediging der hopteelt bij Aalst.

Het gezelschap der kooplieden in hop te *Aalst*, bij besluit van den 16 Augustus 1825, bepaald hebbende, om

hoedanig aan de *Kaap de Goede Hoop* is, de mensch zich veel vroeger physisch ontwikkelt, en dat dus een man van 16 jaren geene zeldzaamheid is; men vindt er moeders van dezelfde en zelfs nog van minder jaren. (DE RED.)

om eenen gouden en twee zilveren eerepenningen uit te deelen aan de gemeenten, wier landbouwers de meeste zorg zouden besteed hebben aan de teelt van de hop en dezelve met het meeste voordeel zouden hebben geplukt, zoo heeft de plegtige uitdeeling dezer eerepenningen op den 16 Augustus van het loopende jaar plaats gehad.

De drie gemeenten, welke den prijs behaald hadden, waren vergezeld van de voornaamste ingezetenen, en ten einde meer luister aan dat nationaal feest bij te zetten, hadden deze landbouwers niets gespaard, om zich de fraaiste kostumen te bezorgen.

Twee triumfwagens, amphitheatersgewijze geschikt en ieder met meer dan 60 jonge boerinnen beladen, die niet ophielden met op het feest toepasselijke liederen te zingen, maakten den stoet nog schitterender; meer dan 6000 landbouwers van de omringende gemeenten waren zamen gevloeid, om deel aan het feest te nemen.

De gouden medaille is toegewezen geworden aan de gemeente van *Ter Alphene*, als aan de openbare waag de beste hop van den oogst van 1825 opgeleverd hebbende. De gemeenten van *Eremdebodegem* en het gehucht *Mylbeke*, dat onder *Aalst* behoort, hebben ieder eenen zilveren eerepenning behaald, welke aan dezelve ter hand zijn gesteld geworden door den Burgemeester en de Schepenen der stad, te midden van het geluid der muzijk en de toejuichingen van alle aanwezenden.

Op zulk eene wijze weet men in de Zuidelijke Provinciën het eigenbelang met de aanmoediging van den Landbouw te vereenigen.

Ko-

Kopermijn van Arroa.

Er bestaat in de vallei *Arroa*, gelegen in de Republiek *Columbia*, eene groote kopermijn, welke in de behoeften van geheel de aarde zoude kunnen voorzien; deszelfs zuivere opbrengst (namelijk na het smelten en zuiveren van den erts) is 60 ten honderd, terwijl de kopermijnen in *Engeland* slechts 10 ten honderd opleveren. Het gezelschap tot ontginning dezer mijn, voornamelijk zamen gesteld uit den Kapitein COCHRANE en verschillende takken zijner familie, laat steeds te *Porto Cabello* eene ontzettende hoeveelheid ruw koper laden, om vervolgens naar *Engeland* overgebragt en aldaar gesmolten te worden.

Dit koper wordt voor het beste gehouden, hetwelk bekend is, en heeft gediend tot het gieten van al de kanonnen, welke de artillerij te *Kadix* uitmaken.

Iets over het Chinesche Rijk.

Het Chinesche Rijk is verdeeld in 20 Provinciën, men telt er 185 hoofdsteden en even zoo vele groote steden van den tweeden rang. De belastingen en regten bedragen jaarlijks ongeveer 13¼ millioenen ponden Sterling. Men rekent 1,912,000 tonnen koren en rijst voor het

het onderhoud der troepen en de voorziening der openbare zolders. De burgerlijke dienst kost flechts 1½ millioen Sterling; maar de krijgsdienst is *zesmaal* kostbaarder en bedraagt meer dan 8 millioenen Sterling. Onder de artikelen van het Chinefche budget, vindt men 8 millioenen voor het onderhoud van de *gele* rivier, twee millioenen voor de tuinen van *IJuen-Ming*, en aanmerkelijke fommen voor de betaling der ftaatsdienaren van den eerften en tweeden rang, ten getale van 3525. Het inkomen van den Staat, in geld en produkten, wordt berekend op ongeveer 30 millioenen Sterling. De inkomende en uitgaande regten, geheven op de Engelfche, Amerikaanfche en Nederlandfche fchepen, voegen nog één millioen bij die fom. Het inkomen van *Engeland*, dat flechts 17 millioenen ingezetenen telt, bedroeg in 1824 meer dan anderhalf maal zoo veel als dat van het geheele Chinefche Rijk, hetwelk naar de laatfte tellingen niet minder dan 148 millioenen inwoners telt. Het gedeelte der bevolking, dat op het water leeft, bedraagt 2 millioenen. De burgerlijke ambten gaan geen 9,511 te boven, en de krijgsambtenaren 7,552. Het leger beftaat uit de geduchte menigte van 1,263,000 mannen, waarvan 821,000 tot het voetvolk behooren, 410,000 tot het paardenvolk, en 31,000 tot de zeetroepen.

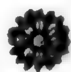

IV.

IV. BERIGTEN WEGENS DEN STAAT DER MAATSCHAPPIJ, EN UIT DE KOLONIËN.

(November.)

Van het legaat, waarvan wij reeds in het vorig Nommer met een enkel woord gewag maakten, kunnen wij hier thans eervolle melding maken, als zijnde de making daarvan, door wijlen den Heer G. J. A. HAAS, in leven gewoond hebbende te *Amsterdam*, ons nu officiëel bekend gemaakt. — Gevoelig voor de weldadige gezindheid van den overledene, is het ons een groot genoegen ook in denzelven een waar voorstander der Maatschappij te hebben mogen vinden. — Zijn naam worde vereerd en blijve in dankbaar aandenken bij ons en de gansche Maatschappij, gelijk wij hopen, dat de vruchten zijner mededeelzaamheid duurzaam en gezegend mogen worden!

Overigens zijn er in deze maand geene bijzonderheden omtrent de Maatschappij te vermelden.

De berigten, uit de Koloniën ontvangen, zijn van den volgenden inhoud:

De gezondheid onder de bewoners der gewone Koloniën duurt steeds voort, zijnde er in de afgeloopene maand wederom slechts één Kolonist overleden. Het roodvonk heeft zich werkelijk slechts tot een huisgezin, zijnde dat van C. AUKES in Kol. N°. 1, bepaald, waardoor de genomen gewone maatregel van volstrekte afzondering, wederom gebleken is aan onze verwachting te voldoen.

Te *Ommerschans* waren wij in de afgeloopene maand mede zeer gelukkig van ziekten bevrijd. Slechts vier individus, meestal zeer verzwakte, uitgeteerde kindertjes, zijn aldaar gestorven.

Te *Veenhuizen* waren wij minder gelukkig, vooral in het 3e. Etablissement, alwaar de vroeger vermelde persloop, in hevigheid toegenomen zijnde, verscheidene kinderen heeft weggerukt. Thans echter schijnt die ziekte eenig-

eenigzins te verminderen, doch daarentegen heeft zich aldaar de waterzucht geopenbaard. Onze, in de Etablissementen gevestigde, Geneesheer, door de buitengewoon groote sterfte ontmoedigd, verzocht, ter zijner gerust-stelling, een consult met een Med. Doct. uit den omtrek der Koloniën te houden. Dit gereedelijk ingewilligd zijnde, heeft hetzelve de meeste zekerheid opgeleverd, dat ten deze al het mogelijke op de beste wijze wordt aangewend.

De staat der geborenen en overledenen gedurende de afgeloopene maand is aldus:

Kol. 1	geboren:	1.	Overleden:	1.
„ 2	„	6.	„	0.
„ 3	„	2.	„	0.
„ *Ommersch.* en Kol. 5	„	1.	„	4.
Veenh. N°. 1 . .	„	1.	„	4.
„ „ 2 . .	„	0.	„	6.
„ „ 3 . .	„	0.	„	17.
Wateren	„	0.	„	0.

Te zamen geboren 11 en overleden 32.

Geene enkele klagte hebben wij over het gedrag der Kolonisten, gedurende de afgeloopene maand, te maken.

Van de beschuldigden wegens het heimelijk verkoopen van rogge en aardappelen, in ons vorig Nommer vermeld, is die misdaad slechts van één bewezen bevonden, die dien ten gevolge naar de Strafkolonie te *Ommerschans* is verwezen.

De aardappelen zijn gerooid en er blijft slechts weinig rogge-land meer ter bezaaijing over. De *Ommerschans* alleen, maakt hierop eene ongunstige uitzondering, alzoo wij aldaar naauwelijks het noodige getal morgens zullen bezaaid krijgen. Gelukkig, dat de ondervinding heeft doen zien, dat rogge, in de maand Januarij en de eerste helft van Februarij gezaaid, nog goede vrucht voortbrengt.

De aankoop van vee was in deze maand van weinig beteekenis.

Wederom zijn, behalve enkele huisgezinnen voor de gewone Koloniën en de arbeiders-établissementen te *Veenhuizen*, bij het 2e. Etabl. aldaar, aangenomen 23 huisgezinnen van invalide militairen, te zamen 107 hoofden uitmakende.

DE

S T A R.

II. UITTREKSELS OF BEOORDEELINGEN VAN BELANGRIJKE WERKEN, VOORSTELLEN, KORRESPONDENTIËN, ENZV.

Statistiek van Gelderland.

(Vervolg en ſlot van N°. XI. der STAR, bl. 805).

Als waterbouwkundig voorwerp is belangrijk eene groote ſluis in den *Lekkendijk*, bij *Kuilenburg*, dienende om het water van *de Lek* in te laten, wanneer er gevaar is, dat de *Noorder Lekkendijk* bezwijken zoude.

De tot herſtelling der dijken benoodigde aarde wordt, zoo veel mogelijk, immers voor twee derde gedeelten, uit de naast bij gelegene buitenlanden gehaald, zonder dat aan derzelver eigenaren daarvoor tot hiertoe eenige vergoeding verleend wordt. In geval buitendijks geene goede aarde te bekomen is, neemt men die uit de binnenlanden langs de flooten. — Het gras, op de glooijingen der dijken wasſende, wordt door de beesten der minvermogenden gebruikt, of ook ten voordeele der gemeenten verpacht.

Er zijn in *Gelderland* eene menigte kleine rivieren, beken en weteringen: ſommigen daarvan zijn gedeeltelijk voor kleine ſchepen bevaarbaar, en dienen als zoodanig tot vervoer van

de voortbrengfelen des lands; anderen zijn geheel onbevaarbaar; velen zijn er, die door de fnelheid van haren ftroom, of door haar verval, verfchillende molens drijven, terwijl de anderen alleen dienen, om de landerijen van het overtollige water te ontlasten. — Wij gaven ze bij name op in *de Star*, N°. XI, bl. 798.

Over de middelen, aangewend om het riviertje *de Berkel* bevaarbaar te maken, zie men in het werk, bl. 89, 90 en 91.

En over den *Ouden IJsfel*, bl. 93.

De gansche *Veluwe* (waarop een groot aantal beken gevonden worden) kan aangemerkt worden als eene onregelmatige verhevenheid, die naar alle zijden langzaam glooijende afloopt; de beken van dezelve ontlasten zich dus in de zee, in *den Rijn* of in *den IJsfel*.

Wat onze goede Koning heeft gedaan tot bevaarmaking der belangrijke *Grift*, en dus tot bevordering van landbouw en fabrijken, leze men bl. 96 en 97. Reeds in 1827 hoopt men de vaart te zullen kunnen openen, waarop *vijf* fchutfluizen aangelegd worden; door *twee en twintig* nieuwe ophaalbruggen, zal voor de gemeenfchap der wederzijdfche oevers gezorgd worden.

Over het ontftaan der kleigronden in het algemeen en in *Gelderland* in het bijzonder, leze men bl. 107. 108.

Zandbeddingen tusfchen de klei vindt men ook in *Gelderland*, bl. 109.

Mergel van onderfcheidene foort vindt men op de *Veluwe*; ook heeft men die onlangs mede in *de Betuwe* ontdekt.

Over de Gelderfche zavelgronden (in het zuiden van ons Rijk, vooral bij *Brusfel*, ook zoo algemeen), bl. 110, 111.

Het Gelderfche veen is niet van de beste hoedanigheid en is doorgaans met veel zand gemengd; — ook daar, gelijk elders, vindt men onder de dikkere turflagen, niet zeldzaam boomen, en zeer dikwijls, naar het uitwendig aanzien, volkomen gave hazelnoten.

De

De heiden maken een gedeelte uit van die lange ſtreek, die in *Pommeren* begint en in de Bredaſche heide eindigt, en zich alzoo met weinig tusſchenpoozing van de *Oostzee* tot de *Schelde* uitſtrekt.

In vroegere jaren was *de Veluwe* het verblijf van beeren en wilde zwijnen en nog later de ſchuilplaats der overblijfſelen van woeste volkſtammen (bl. 116).

Over het treurige verſchijnſel der zandverſtuivingen en derzelver ontzettende uitwerking, verdient de Statistiek vooral nageſlagen te worden; dezelve zijn zeer fraai beſchreven en doen hartelijk naar eene *algemeene* beteugeling dier akelige zanden verlangen. — Een derzelve is reeds 230,68 bunders groot; een ander 1296,82 bunders!

Van het leem, hetzij uit de bergen of uit de vlakten gegraven, bedient men zich tot het beſtrijken van wanden, het maken van dorschvloeren en het verbeteren van ſommige ligte gronden.

Er is veel ijzererts in *Gelderland.*

Met de keijen, welke de heuvels opleveren, beſtraat men aldaar de ſteden en dorpen.

Steenkolen heeft men tot dus verre niet kunnen vinden.

Daarentegen ontdekt men ſoms belangrijke verſteeningen.

De luchtsgeſteldheid van *Gelderland* is, over het algemeen, droog; het weder is er echter ook zeer afwisſelend.

Zelden heeft men er van zwaren ſtorm te lijden; dezelve heeft bijna nooit plaats, dan in den winter of in den aanvang der lente. Intusſchen worden de toppen van het boomgewas langs de *Zuiderzee* niet weinig door winden geteisterd, nagenoeg zoo als zulks aan de Hollandſche duinen plaats heeft.

De uitwerkſelen van zware regenbuijen zijn ſomtijds in de heuvelachtige ſtreken zeer geweldig.

Ongaarne zouden wij de beſchrijving van den *veenrook* of *veendamp* misſen, welke ook in de Provincie *Holland* in het voorjaar zoo menigen onaangenamen dag kan veroorzaken (bl. 136—138).

Late nachtvorsten zijn ook in *Gelderland* niet onbekend.

Men houdt het doorgaans daarvoor, dat het groen in *Gelderland* nagenoeg *acht* dagen later te voorschijn komt, dan in *Holland* en ten minste *twaalf* dagen later, dan zulks in het westelijk gedeelte van *Noord-Braband* plaats heeft; terwijl *Gelderland*, ten aanzien van *Groningen*, weder ongeveer *acht* of *tien* dagen vóór is.

Gedurende 4 der laatste jaren zijn er in de Provincie 16,660 zielen meer geboren dan gestorven.

De *derde* afdeeling handelt over de *bevolking*, en heeft de volgende onderdeelen: Volkstellingen van de laatste jaren (hierbij behooren 4 belangrijke tabellen). — Besluiten uit het voorgaande op te maken.

Op 1°. Januarij 1825 waren in *Gelderland*
41,519 huizen, die belasting betaalden, en
2,899 ——, — geene belasting betaalden.

Er bevonden zich van het mann. gesl. beneden de 18 jaren 62,057.
— — —— —— van 18 tot 50 —— 55,401.
— — —— —— boven de 50 —— 24,057.
— — vrouw. —— in het geheel . . 141,892.

Dus in de geheele Provincie 283,407.

De *vierde*, uitgebreidste en ook gewigtigste afdeeling handelt over *den toestand van den landbouw en der landhuishoudkunde*, van bl. 152—432.

Het *eerste* hoofdstuk is toegewijd aan den *Akkerbouw*; *Teelt van granen en andere veldvruchten. Oogst, verbruik en vervoer*, bl. 152—245. Hetzelve bevat de volgende onderdeelen: Meststoffen. — Aanleg der Mesthoopen. — Stalmest. — Gier. — Plaggen of Schollenmest. — Zandstrooijing. — Asch en Straatmest. — Tijd van bemesting. — Mate van bemesting. — Op Zandgronden. — Op Kleigronden. — Zomervoren. — Driestlanden. — Voortbrengsels der Zandgronden. — Vruchtopvolging. — Voortbrengsels der Kleigronden. — Vruchtopvolging. —

In

In gemeste Zomervaag. — In ongemeste Zomervaag. — Afwijkingen ten deze. — Granen. — Tarwe. — Rogge. — Gerst. — Haver. — Boekweit. — Opbrengst van den oogst, verbruik en vervoer. — Opbrengst van den oogst. — Eigen gebruik van granen door de Landbouwers. — Graanmarkten. — Verhouding tusfchen inwendig verbruik en uitvoer van granen. — Graanprijzen (hierbij drie belangrijke tabellen, waarvan twee, federt den jare 1781). — Oliegevende planten. — Koolzaad. — Mate van verbouw, verbruik en vervoer. — Marktprijzen van het oliezaad. — Kool- en Wortelgewasfen. Aardappelen. — Andere Wortelgewasfen. Rapen of Knollen. — Wortelen of peen. — Mangelwortelen. — Aardakers. — Kool. — Tabak. — Boonen. — Erwten. — Wikken en linzen. — Voederkruiden. — Klaver. — Spurrie. — Vlas. — Hennep. — Hop. — Hofgroenten. — Onkruid.

Uit dit alles kan men genoegzaam opmaken, hoe bijzonder belangrijk dit werk is, daar er niet aan behoeft getwijfeld te worden, of deze verfchillende punten zijn met de meeste naauwkeurigheid behandeld, door mannen, der zaak ten volle ervaren. Hoe vele lesfen zijn hier misfchien nog uit te halen, ook voor Landbouwers van andere Provinciën, wier grondgefteldheid veel overeenkomst heeft met die van *Gelderland!*

Het *tweede* hoofdftuk, dat van bl. 245—300 gevonden wordt, handelt over *Veeteelt. Weide en Hooilanden. Paarden. Rundvee, klein vee. Gevogelte. Bijen.*

De kleinere deelen zijn: Verhouding tusfchen de oppervlakte van het bouw- en grasland. — Onderhoud en verbetering der graslanden. — Betrekkelijke hoedanigheid der graslanden. — Grasfoorten. — Gebruik der graslanden. — Weiden. — Hooibouw. — Paarden. — Rundvee. — Schapen. — Varkens. — Ezels. — Geiten (hierna volgen twee tabellen, waarvan de eerfte het navolgend tafereel geeft van den Veeftand in *Gelderland* op den laatften December 1824; Hengften 372; Ruinen 8,355; Merriën 16,099; Veulens 4,210; Stieren 742;

Osſen 6,920; Koeijen 73,925; Kalveren 40,294; Schapen 70,684; Varkens 26,469; Ezels 408.) — Tam gevogelte. — Bijen. — Zijdewormen.

Gaarne hadden wij het een en ander over de doorgaande prijs of waarde der dieren gezien.

Het *derde* hoofdſtuk (bl. 300—369) beſchrijſt *Gelderlands Bosſchen. Woudboomen. Boomgaarden. Boomkweekerijen. Wild gedierte.*

Men vindt daarin: Oude ſtaat der bosſchen en afneming derzelve. — Nieuwe aanplantingen. — Tegenwoordige ſtaat der bosſchen (hierbij eene tafel van de oppervlakte in bunders van hakhout, opgaand geboomte, Dennenbosſchen, alsmede der Elzen- en Wilgenbosſchen en Rijshout, zijnde te zamen 15897.98.01 bunders). — Woudboomen en heesters. — De eik. — De pijnboom. — De populier. — De wilg. — De beuk. — De ijp. — De berk. — De els. — De lindeboom. — De kastanjeboom. — De acacia. — De esch. — De eschdoorn. — Klein geboomte. — Vruchtboomen (de hierbij gevoegde tabel toont aan, dat de oppervlakte der Gelderſche boomgaarden 3697.13.80 bunders beſlaat). — Kerſen. — Appelen en peren. — Pruimen, Noten. — Andere vruchtboomen. — Vruchtdragende ſtruiken. — Boomkweekerijen. — Wild gedierte. — Schadelijke inſekten. — Meikevers. — Dennenrupſen. — Rupſen. — Wespen. — Olifantstorretje. — Trekſprinkhanen. — Aardvlooijen. — Erwtenzaadtorren. — Bladluizen. — Slekken. — Koe-horzel. — Paardenvlieg. — Luizen. — Wild gevogelte. — Wilde zoogdieren. — Veldmuizen. — Boschmuizen. — Eekhorentjes. — Konijnen. — Hazen. — Dasſen. — Mollen. — Egels, Vosſen, Bunſings, Wezels, Marters, Hermelijnen. — Herten, Reeën. — Zwijnen. — Wolven. — Wilde katten. — Otters.

Het *vierde* hoofdſtuk, van bl. 369—373, draagt eenvoudig een opſchrift: *Veenderijen.*

De onderdeelen zijn: Verveeningen. — Aard van den turf. — Hoe-

Hoeveelheid veenſtof. — Waardering van de voordeelen der veenderij.

In het *vijfde* hoofdſtuk (loopende van bl. 373—403) behandelt men *Woeste gronden. Gemeentegronden. Marken, Heerenveld.*

Hierin: Oppervlakte der onbebouwde gronden (niet minder dan 76675.54.54 bunders, zijnde geen $\frac{1}{7}$ maar meer dan $\frac{1}{8}$ der geheele Provincie). — Aard der woeste gronden. — Benuttiging der onbebouwde gronden. — Onbebouwde gronden van bijzondere perſonen. — Gemeentegronden. — Gemeenſchappen. — Marken. — Maalſchappen, holtingen, enz. — Dominiale woeste gronden. — Heerenveld. — Heerenveen. — Heerenbroek of Sijwent. — Nederrijkswald. — Afgravingen van woeste gronden. — Beſtaande hinderpalen aan de verdere ontginning der woeste gronden.

Het *zesde* hoofdſtuk is toegewijd aan het beſchouwen van den *Toeſtand der landbouwers en van derzelver bezittingen* (bl. 403—432).

Nader beſchouwt men: Domein- en voormalige geestelijke goederen. — Voormalige riddermatige goederen. — Boerenwerven. — Boerenwoningen. — Nevengebouwen. — Schuren. — Schaapſchotten. — Bergen. — Bakhuis. — Putten. — Heerenhuizen. — Toeſtand der grootſte bouwhoven op de klei. — Toeſtand der kleinere bouwhoven. — Algemeene vergelijking tusſchen den toeſtand der klei- en der zandboeren. — Arbeiders, daglooners.

De *vijfde* afdeeling der Statistiek draagt tot opſchrift: *Nijverheid en Koophandel*, en derzelver eerſte hoofdſtuk: *Fabrijken en Werkwinkels* (bl. 432—478).

De onderdeelen zijn: Algemeen denkbeeld der Gelderſche fabrijken. — Onderſcheiding derzelve in drie klasſen. — Fabrijken, voortbrengſelen dezer Provincie verwerkende. — Wolſpinnerijen. — Wollenſtoffenfabrijken. — Jeneverſtokerijen. — Bierbrouwerijen. — Olieſlagerijen. — Siroopfabrijken.

ken. — Tabaksſpinnerij. — Linnenreederijen. — Papierfabrijken. — Houtskoolbranderijen. — Steenbakkerijen. — Pottenbakkerijen. — IJzermolens. — Fabrijken, wier grondſtoffen gedeeltelijk van buiten's lands ingevoerd worden. — Lijndraaijerijen. — Hoedenfabrijken. — Zeepziederijen. — Lederlooijerijen. — Fabrijken, welke meest buitenlandſche grondſtoffen verwerken. — Katoenſpinnerijen. — Zoutziederijen. — Glasblazerij. — Kopermolens. — Brandſpuitenfabrijk. — Werkwinkels. — Verdienſten der ambachtslieden.

Het *tweede* hoofdſtuk (bl. 478—514) heeft aan het hoofd: *Koophandel.*

Men vindt daarin; Algemeen denkbeeld van den Gelderſchen Koophandel. — Ankerplaatſen en reeden. — Zeehavens. — Bevaarbaarheid der ſtroomen. — Ondiepten. — Lijnpaden. — Vaarten en kanalen. — Wegen. — Groote Rijkswegen. — Provinciale wegen. — Buurwegen. — Overvaarten, veren. — Schepen- en ſchuitenveren. — Wagenveren. — Middelen van vervoer (*Gelderland* bezit 1,652 reis- en pleizierrijtuigen, 9,208 boerenwagens, 12,441 karren, 436 zeilſchepen en 1,731 roeiſchuiten). — Markten. — Voorwerpen van uitvoer. — Voorwerpen van invoer. — Aard van den handel. — Tranſitohandel.

De *zesde* en laatſte afdeeling handelt over de *Godsdienſtige gezindheden. School- en Armenwezen. — Zeden.*

Het *eerſte* hoofdſtuk bepaald over de *Godsdienſtige gezindheden* (bl. 515—518).

De onderafdeelingen zijn: Aantal inwoners naar de verſchillende godsdienſtige gezindheden (hierbij een ſtaat van de bevolking, daarop betrekking hebbende, waaruit blijkt, dat er op 1 Jan. 1825 in *Gelderland* waren 106,026 Roomschgezinden, 219 Janſenisten, 172,442 Gereformeerden, 1,901 Lutherſchen, 47 Remonſtranten, 183 Doopsgezinden, 2,438 Hoogduitſche en 150 Portugeeſche Joden, en in het geheel 371 kerkgebouwen). — Gebouwen aan den openbaren eerdienst gewijd. — Leeraars der verſchillende godsdienſtige gezindheden

den (er zijn 127 Roomsch-Katholijke en 202 Hervormde Leeraars).

In het *tweede* hoofdftuk (bl. 518—530) worden de *Inrigtingen voor onderwijs en opvoeding* befchreven, als:

Voormalige inrigtingen voor hooger onderwijs. — R. K. Seminarie. — Latijnfche fcholen. — Inrigtingen voor lager onderwijs. — Opvoedings-Inftituten. — Scholen voor Teeken- en Bouwkunde, enz.

Het *derde* hoofdftuk behandelt het *Armenwezen* (bl. 530—537), als:

Algemeene aanmerking. — Betrekkelijk aantal der behoeftigen. — Liefdadige geftichten. — Huiszittende armen. — Armenfcholen. — Banken van Leening. — Spaarbanken. — Bijzondere Commisfiën.

Het *vierde* hoofdftuk, het laatfte van het geheele Werk, befchrijft *den Volksaard*, *de Levenswijze*, *Zeden en Gewoonten*.

Algemeene aanmerking. — Volkskarakter. — Levenswijze, fpijs en drank. — Kleederdragt. — Gewoonten, vermaken en uitfpanningen. —— Ten flotte nog 3 bladz. Bijvoegfelen en twee uitflaande platen, waarvan wij bevorens reeds melding gemaakt hebben.

Plaatsgebrek verbiedt ons nog eenige uittrekfels te geven;— het zal fommigen lezers misfchien bijzonder dor voorgekomen zijn, dat wij zoo vele opfchriften mededeelden, doch wij meenden, dat dit het regte middel was, om een juist denkbeeld van het Werk te geven, dat in eenen eenvoudigen, doch duidelijken ftijl gefchreven, niet alleen hem, die het zamenftelde, maar ook de verzamelaars der bouwftoffen de grootfte eer aandoet. Mogt iedere Provincie van ons Vaderland fpoedig eene dergelijke Statistiek zien vervaardigen; dan zoude, onzes bedunkens, het Hoofd van den Staat en zij, die met hem het Vaderland helpen regeren, veel in hunne zwaarwigtige posten verligt kunnen worden; — want eene juiste kennis van al de deelen des geheels kan niet dan voordeelig zijn

om dat geheel goed te besturen. Ook het verspreiden van statistische kennis onder alle klassen van ingezetenen werkt niet dan voordeelig op het Algemeen en dus op de vaderlandsliefde eener Natie.

Uittrekfels, uit een werk, over het Land van Waas *in de Provincie* Oost-Vlaanderen, *door Jonkheer* A. L. J. VAN DEN BOGAARDE.

(Vervolg en slot van DE STAR, N°. XI, bl. 618.)

Over de hofsteden of pachthoeven in het Land van Waas.

Op de hooge landen van de beste soort bestaat eene hofstede of gebruik doorgaans uit 6 of 8 bunderen; men zal misschien denken, dat de voordeelen daarvan slechts zeer middelmatig kunnen zijn en dat de kosten naar evenredigheid veel aanmerkelijker moeten wezen; men bedriegt zich; de hoevenaar heeft slechts de helft van het vermogen van een ander noodig voor zijne eerste vestiging; hij doet al zijn akkerwerk met een enkel paard en alle zijne transporten met ééne kar, één paard, zelfs van weinig waarde en hetwelk hij verruilt, wanneer hij wil, is voor hem genoeg; de moeijelijkste veldarbeid verrigt hij met zijne armen, en voor zoo veel zijne krachten het hem toelaten, is hij bijna altijd zijn eigen karreman. Ten tweede is het aldus veel gemakkelijker, om de dag-

dagglooners na te gaan, om hen hunnen tijd wel te doen beſteden, om zorg te dragen, dat niets verloren ga of verkwist worde; en alles is opbrengst voor hem.

Voor de bebouwing dan van 6 tot 8 bunders houdt de akkerman één paard en zeven of acht hoornbeesten; bebouwt hij 12 à 16 bunders, hetwelk echter zeer zelden het geval is, dan houdt hij twee à drie paarden en hoornvee naar evenredigheid; deze laatſte grootere boerderijen zijn meer op de landen der tweede klasſe op de hoogte; men begrijpt ligtelijk, dat het getal vee op de geringere landen kleiner is. De weilanden zijn zeer zelden mede verpacht: het daarop groeijend hooigewas wordt bijna jaarlijks ingekocht door de pachters der landerijen; dit is algemeen in gebruik.

Op de hooge landen behooren de hofſteden meestal aan de gebruikers, welke gemeenlijk van *vijf* of *zes*, ja *meer* eigenaren in de omſtreek hunne zaailanden weten te bekomen; deze landbouwers bewerken meermalen in den winter een gedeelte vlas, om dat ter markt te brengen, en zijn op die wijze welvarend; in geval het huis door den bebouwer van den eigenaar wordt gehuurd, zoo behoort deszelfs onderhoud, met uitzondering der ſtroodaken, geheel aan den eigenaar; de landlieden betalen zeer geringen huurprijs voor deze woningen dus is het voor beiden, zoo wel voor den eigenaar als voor den gebruiker voordeelig, dat deze woningen aan de bebouwers toebehooren en door dezen eigendom verkrijgt deze ligtelijk hier of elders eenige te bezaaijen landerijen, waardoor hij van geen' enkelen meester afhankelijk is, en op deze wijze meer vrijheid en gemak geniet.

Deze boerenwoningen beſtaan doorgaans gelijkvloers uit eene ſlaapkamer voor den akkerman en zijne vrouw; eene keuken tevens voor eetplaats dienende; een ſlaapkamertje boven den kelder, een afdak of waschhuis, een' kelder en zolder, eene ſchuur met onderſcheidene ſtallingen voor paarden en vee, eene

eene bergplaats voor het veevoeder, zwingelhuis en bakoven; de knechts der landlieden vernachten doorgaans op de zolders of wel in de stallen.

In de polders is de behuizing op denzelfden voet ingerigt, doch alles op eene grootere en rijkere wijze; aldaar behooren de hoeven meestal aan de eigenaren, die meermalen zelve bouwen; — de boer houdt voor elke 12 à 15 bunders, die hij bezaait, een koppel paarden; eene hoeve bezit doorgaans zes, acht tot tien paarden, — aldaar is de evenredigheid der koeijen ruim een derde minder dan op de hooge landen.

De gereedschappen, tot het gebruik van den landbouw bestemd, zijn in het Land van *Waas*, even als in geheel *Vlaanderen*, uitstekend; ja er is geen land in *Europa*, waar dezelve fraaijer zijn; en men heeft sterkte met schoonheid weten te paren.

Onder dezelve verdient de ploeg den eersten rang; (deze werd hier reeds door de Romeinen ingevoerd) daarna de egge, het rolblok, de onderscheidene spaden, vorken, krabbers pikken, zeissens, waterhaalkuipen, bakken en tonnen, emmers, zwingelgereedschap; al de gereedschappen voor den stal, die voor het melken en de karning der boter, de kafmolen en temschen (zeven) tot het zuiveren der granen; de repe voor het vlas, het snijpaard, de dorschvlegels, bijlen, karren, wagens, slede, enz. alle deze gereedschappen getuigen van de zorgen en het vernuft van de Waassche landbouwers en handwerkslieden.

De ploegen in het Land van *Waas* hebben veel overeenkomst met de Hollandsche en zijn zonder wieltjes met een' enkelen steel; de punt van het ploegijzer is gelijk met den vlakken grond, en de kouter is een gekromd puntig binnenwaarts snijdend mes; verder heeft deze ploeg vóór het mes eene soort van voet, om de diepte van het werk te regelen, welke doorgaans van $1\frac{1}{2}$ tot 3 palmen loopt. In de polders gebruikt men ook den zoogenaamden *Waalschen* ploeg met twee wieltjes

voor-

vooraan; dezelve gaat ligter bij de beploeging der zware gronden; deszelfs ijzer heeft eene andere gedaante en ook eene fcherpe punt, even als de tong van eene flang, men moet zich verwonderen over de verbazende kracht, die door dezelve uitgeoefend wordt; — men heeft ook de egge met ijzeren en met houten pinnen, het gewone rolblok; het rolblok met ijzeren tanden enz.; eindelijk het molbord, zijnde eene met ijzer beflagen fchop, met 2 à 3 paarden befpannen, om de hoogten van den grond in de laagte te brengen.

De eggen in het Land van *Waas* zijn doorgaans vierkant op de ligte landen, en driehoekig in de polders en zware kleilanden; na het ploegen breekt men daarmede de kluiten, verdelgt men het onkruid en maakt men den grond effen.

De *landftreep* gebruikt men doorgaans na de egge en voornamelijk tot het zaaijen van vlas; die op de hooge landen zijn van planken of andere ftukken hout vervaardigd; de polders hebben er van ineengevlochten ftokken of perfen, tot hetzelfde doel maar kleiner en dus beter voor de taaije gronden.

Het *rolblok* is een ftuk hout, uit een' ronden boom vervaardigd, ter dikte van 5 à 6 palmen; om in de zware landen de kluiten te verbrijzelen, die, welke men in ligte landen bezigt, zijn kleiner en dunder.

De onderfcheidene foorten van *fpaden* worden gebezigd volgens het werk, in de min of meer ligte gronden; op de hooge landerijen maakt men van de *houweelen* geen gebruik.

[Het volgende overzigt van de algemeene opbrengst der bouwlanden in het Land van *Waas* is niet onbelangrijk.]

TA-

Tabel N°. I.

Klassen der landen.	Hoeveelheid van elke klasse in bunderen.	Algemeene jaarlijksche opbrengst der pachten.	Kapitale waarde der gronden.
Hooge landen.			
Eerste klasse . . .	6,040.	*f* 199,320.	*f* 4,983,000.
Uitmuntende onder de eerste klasse . . .	1,006.	38,228.	940,000.
Tweede klasse . . .	17,304.	450,000.	11,125,000.
Polderlanden.			
Eerste klasse . . .	3,180.	136,740.	2,734,800.
Tweede klasse . . .	9,118.	328,248.	6,565,000.
Totaal . .	36,648.	*f* 1,152,536.	*f* 26,347,800.

Tabel N°. II.

Namen der Voortbrengselen.	Hoeveelheid bunderen daarmede bezaaid.	Hoeveelheid der opbrengst in maat of gewigt.	Waarde volgens de middelprijzen van Julij 1824.	Hoeveelheid jaarlijks gebezigd wordende tot bezaaijing.	Zuiver overblijvende voor den handel en fabrijken.
Tarwe . . .	3,000.	60,000 mudd.	301,200.	6,000.	54,000.
Rogge . . .	8,950.	165,000 ——	447,350.	12,700.	153,300.
Haver . . .	4,800.	160,000 ——	347,200.	8,200.	151,800.
Garst . . .	2,200.	77,000 ——	223,300.	5,400.	61,600.
Boekweit . .	2,300.	41,400 ——	134,500.	1,800.	39,600.
Vlas. . . .	3,350.	1,843,000 pond.	1,005,000.		
Koolzaad . .	700.	17,500 mudd.	113,750.		
Paardenboonen	650.	18,200 ——	45,000.	1,200.	17,000.
Aardappelen .	2,110.	380,000 ——	343,900.	60,000.	320,000.
Klaver . . .	4,600.		552,000.		
Hennep . . .	580.	550,000 pond.	185,600.		
Spurrie. . .	985.				
Brem . . .	2,000.		42,000.		
Hop, tabak, wouw en andere kleine voorwerpen.	423.		135,000.		
Navruchten.					
Rapen en wortelen . . .	8,500.		358,500.		
Totaal . .	45,148.	. . . .	*f* 4,271,800.	95,300.	797,300.

Wat

Wat de 45,148 bunders betreft, na aftrek der navruchten blijft 36,648 bunders, zoo als wij te voren opgegeven hebben.

Uit de aannaderende opbrengst der voorwerpen van bebouwing in het distrikt blijkt, dat op eene vierkante mijl zuiver 1617 mudden voorwerpen van landbouw wasſen, per uur, van 25 in een' graad, 25,450 mudden. De landpachten geven per vierkante mijl 2,316 guldens; per uur van 25 in een' graad, bijna 36,700 guldens. De kapitale waarde der bouwgronden geeft per mijl vierkant, bijna 53,000, het uur van 25 in een' graad 843,000. Gelet op de bevolking is het getal der opgegevene mudden zuiver meer dan *acht* voor elk hoofd; de bezaaijing van bijna 37 roeden voor elk hoofd; de landpachten geven per hoofd 11 guldens, 55 centen, en de kapitale waarde der bouwgronden 264 guldens, 6 centen, per hoofd der bevolking.

Weilanden (Meerſchen) *in het Land van* Waas.

De zoogenaamde meerſchen moet men in twee groote klasſen afdeelen; te weten: de vloedmeerſchen en de weilanden; de eerſte verſchaffen het hooi voor de paarden en het hoornvee; op de tweede wordt het gras veelal door het vee op den ſtruik afgeweid.

De eerſte munten boven de laatſte uit in opbrengst en waarde, en zijn voorzeker de ſchoonſte en rijkſte eigendommen, die men in *Vlaanderen* aantreft: zij zijn onder *Lokeren*, *Elverzele*, *Thielrode*, *Temſche* en *Rupelmonde*; dezelve worden reeds vroeg in den winter door *de Schelde* en *Durme* overſtroomd. [De Heer VAN DEN BOGAARDE meent, dat het door deze landen opgeleverde hooi boven alle andere ſoorten in het rijk te ſchatten is.]

Alle deze gronden liggen zoo effen als groene tapijten; zoo haast de wateren der rivieren afgeloopen zijn, worden ook deze landen van alle water bevrijd. — De vette ſlib of ſpier, welke de rivieren er in den winter opſpoelen, is de oorzaak

van

van die overgroote vruchtbaarheid, welke twee maaijingen en éene afweiding voor het vee in een jaar toelaat; die het verst van de rivier gelegen zijn, deelen minder in deze fpier en zijn dus, in evenredigheid van deze afgelegenheid, minder in waarde en in opbrengst; het hooi van de eerfte maaijing is verre het beste; het tweede, hoewel den paarden aangenaam, is minder voedzaam en wordt bijzonder voor het hoornvee beftemd. De eigenaren dezer hooilanden (of hooimeerfchen) verpachten dezelve doorgaans niet; zij bewerken die zelve, om ze altijd effen en in goeden ftaat te houden, en er alzoo de meest mogelijke winst uit te trekken; ook is nergens derzelver onderhoud meer kostbaar en meer zorg vereifchend dan hier.

In het begin der maand Junij, wordt het gras, dat zich op het land bevindt, op de plaats zelve in het openbaar verkocht, en vóór het einde dier maand, voor de eerfte fnede gemaaid, en voor de tweede maal op de helft van September, hierna jaagt men er het hoornvee in, tot den tijd van de onderwaterlooping, welke meermalen in het begin van November plaats grijpt; de vreemdelingen geven dikwijls hunne verwondering te kennen, als zij hooren, dat men in het land van *Waas*, weinige jaren geleden, tot *vier à vijf duizend* guldens het bunder heeft verkocht, en dat derzelver opbrengst in fommige jaren 250 à 275 guldens heeft bedragen, ook dat een dusdanig bunder 9 à 10,000 ponden best hooi kan opleveren; echter zijn deze eigendommen, wier aantal flechts 340 bunders bedraagt, finds kort in prijs gedaald.

De tweede klasfe van weilanden zijn die, welke voor het grootfte gedeelte éene minder foort van hooi opleveren en daarom meest gebruikt worden tot weiding van het hoornvee. Dezelve liggen onder *Lokeren*, *Exaarde*, enz. en worden door de *Durme*, de *Moer*, *Stekenfche* en *Exaardfche* vaarten befproeid. Die, welke alleen voor weivelden dienen, liggen voornamelijk onder *Zwijndrecht*, *Doel*, *Kieldrecht*, enz. Van

de

de geheele tweede klasſe zijn er 3266 bunderen; dus liggen er volgens eene naauwkeurige berekening 3606 bunders weilanden van verſchillende ſoorten in het land van *Waas*, welke eene hoeveelheid van ongeveer 17 millioenen ponden hooi van onderſcheidene ſoorten kunnen opleveren; dit nu gerekend op den hedendaagſchen geringen prijs van 6 guldens, het eene door het andere, zoo van de eerſte als tweede maaijing en dan in herfstweiding, voor 100 gewone bosſen van 300 à 310 ponden gewigt (en op een onverſchillig tijdſtip berekenende, dat er eene halve hooijing van het gemaaide gras aanwezig is) bijna 340,000 guldens, doch dit is de onzuivere opbrengst, zonder grondlasten, dijkgeſchotten, handwerk en winst des verkoopers; — de pacht zal dus tot een' beteren grondſlag kunnen verſtrekken; men kan die van de eerſte klasſe of van de vloedmeerſchen (uiterwaarden) thans berekenen, als door elkander voor den eigenaar een zuiver inkomen opleverende van 100 guldens 's jaars, dus . . . . *f* 34,000.

De tweede klasſe of weilanden, insgelijks door elkander op 30 guldens 's jaars . . . . - 98,000.

Te zamen *f* 132,000.

Indien men vooronderſtelt, dat deze eigendommen zuiver 4 ten honderd van hunne liggende waarde kunnen opbrengen, zouden dezelve in het Land van *Waas* *f* 3,282,000 bedragen. De jaarlijkſche zuivere opbrengst der weilanden geeft, per vierkante mijl, 260 guldens, per uur van 25 in een' graad, ongeveer 4,210; de kapitale waarde geeft per vierkante mijl 6,670 guldens; per uur van 25 in een' graad 105,000.

Bosſchen, Boomen en verder houtgewas in het Land van Waas.

Het Land van *Waas* bezit vele bosſchen en op zich zelve ſtaande boomen; vreemdelingen hebben dikwijls aangemerkt, dat het zich van verre opdoet als een bosch, waarin men op

het punt is van in te treden en dat altijd, wanneer men nadert, schijnt te ontwijken; dit wordt veroorzaakt door de menigte boomen, waarmede de kleine stukken land omgeven zijn.

De schaar en boombosschen worden uitmuntend verzorgd en er zijn landlieden, die zich bijna alleen aan de houtteelt toewijden, zij zijn zeer ervaren in de keus der boomen, in de kennis van den grond, welke dezelve vereischen, in het planten en snoeijen en het bewerken der slagbosschen. De Baron DE POEDERLÉ zegt in zijn *Manuel de l'Arboriste*, „ er zijn „ boeren, voornamelijk in het Land van *Waas*, die zulk eene „ groote kennis van bosschen hebben, dat zij oogenblikkelijk, „ wanneer men hen een bosch van hakhout toont, zullen zeggen, hoe oud het is, en hoe dikwerf het gehakt is geworden."

Het aantal bunderen bosch, hetwelk in het Land van *Waas* gevonden wordt, beloopt op 3,796: deze bosschen zijn in twee klassen onderscheiden; waarvan de eerste tot 's Lands domeinen behooren en onder een afzonderlijk bestuur zijn, en de andere behoorende aan bijzondere personen.

Van de eersten zijn er [waren in 1824]	477 bunders	22 roeden.
Van de tweede	3318 ———	78 ———
Te zamen	3796 ———	00 ———

Deze zijn wederom in onderscheidene soorten van bosschen verdeeld, te weten:

1e.	In slag- of schaarbosschen, alle uit eiken planten gevormd, welke om de zes of zeven, en zelden om de acht of negen jaren gelijk met den grond worden afgekapt; derzelver aantal beloopt . . . . waaronder ongeveer ⅓ tevens met eiken of beuken opgaande boomen is beplant.	2282 bunders,
2e.	De elzen schaarbosschen	205 ———
3e.	Die met sparren bezaaid op	610 ———
4e.	De boombosschen of die, welke met op-	
	Transporteren . . .	3097 ———

gaan-

per transport. 3097

gaande eiken, beuken, abeelen, olmen of kanadasche populieren beplant zijn; bedragende . . . . 699 bunders,

In het geheel 3796 ———

De gemeenten *St. Nikolaas*, *Sinay*, *Stekene*, *Belcele*, *Haasdonk* en *Exaarde* bezitten de meeste bosschen.

Men heeft opgemerkt, dat de eiken schaarbosschen, een klein gedeelte uitgezonderd, alhoewel op gronden van de minste waarde, zeer wel voort willen; wanneer deze beplantingen pas gedaan zijn, is men de eerste tien jaren zonder opbrengst, hoewel sommige eigenaren de eerste kap (*knip* geheeten) reeds in het *zesde* jaar doen; — vervolgens worden zij op den boven opgegeven tijd, gekapt, en wanneer de struiken door ouderdom verdunnen, beplant men die plaatsen met opgaande boomen, welke groot geworden zijnde, de struiken doen onder blijven; na de kapping dezer laatste vernieuwt men het geheele bosch; men rekent heden de opbrengst der bosschen van 6, 7 tot 8 jaren onzuiver op 140 guldens het bunder, en de allergeringste op 80 à 90 guldens het bunder; dus met het gemis der 10 eerste jaren kan men de opbrengst door elkander ten minste op *f* 100 berekenen, van welke som men een vierde moet aftrekken voor jaarlijksche reeds door den eigenaar betaalde belastingen en kosten van onderhoud, welke jaarlijks door een gerekend van zes à zevenjarige meest in gebruik zijnde schering 11 guldens zuiver opbrengt, dus voor 2282 bunders . . . . *f* 25,091.00.

Verder lette men op, dat zoo als gezegd is, het negende deel tevens met opgaande boomen is beplant, zoo kan men dit gedeelte, dewijl de opbrengst der boomen afzonderlijk is berekend, op de helft nemen, dus een 18e. te verminderen - 1380.00.

Dus zuiver *f* 23,711.00.

Alhoewel de bosschen over het algemeen minder opbrengen

dan de landerijen, kan men dezelve voor het tegenwoordige zonder de opbrengst der boomen tegen 4 pCt. aankoopen; men kan dus de waarde van deze eerste soort van bosschen zonder overdrijving op *f* 592,800 schatten.

De vermeerdering van het getal der steenkolenmijnen en de gemakkelijke en weinig kostbare aanvoer derzelve kolen heeft de waarde der slagbosschen aanmerkelijk doen verminderen; tijdens de duurte der granen in de jaren 1817 en 1818 zijn de schaarbosschen, die op goeden grond geplant waren, in bouwlanden herschapen; ook bestaat er thans onder *Basele* eene zeer kleine hoeveelheid slagbosschen van *kastanjehout*; deze zijn bestemd tot het vervaardigen van kuiphoepels en verschaffen den eigenaren eene bijzonder goede opbrengst; het ware te wenschen, dat men derzelver aanplanting meer uitbreidde, in de zoo even gemaakte berekening zijn zij onder het slaghout begrepen geworden.

Wat de elzen kapbosschen betreft; deze zijn van eenen gansch anderen aard; en vorderen lage en vochtige gronden; van dit soort zijn in het land van *Waas* 205 bunders, die meerendeels in de lage gemeenten liggen, derzelver opbrengst is in evenredigheid hooger dan die der eiken schaarbosschen. Men verkoopt deze scheringen, om de zes jaren tegen 150 à 165 guldens het bunder; dus op 140 guldens gerekend met het gemis der eerste jaren, en een vierde minder voor belastingen en kosten van onderhoud, geeft elk jaar tegen bijna 17 guldens het bunder, dus eene algemeene som van 3485 guldens; dit insgelijks tegen 4 pCt maakt *f* 87,150 Kapitaal; dit eikenhout dient tot het heetstoken der bakovens.

Aan de sparrebosschen zijn de allerschraalste, ja zelfs heiachtige landen te beurt gevallen, welke met zoogenaamde sparre (*Pinus sylvestris*, *Pin de Bordeaux*) dan eens beplant en dan eens bezaaid worden, doch beide even digt, wanneer deze soort van landen dus met sparren of beplant of bezaaid zijn, zijn de eigenaars genoodzaakt ten minste 15 jaren te wachten,

voor

voor dat zij daar iets van kunnen trekken; — na verloop van dien tijd begint men te dunnen tot dat de grootste 50 à 60 jaren hebben bereikt, wanneer ze over het algemeen worden gekapt; hierna begint de eigenaar deze beplanting op nieuw te bewerkstelligen daar zulks het beste of eenigste middel is, om uit de woeste landen eenig voordeel te trekken; men vindt daarvan in het Land van *Waas* 610 bunders, en om ze niet te hoog te schatten, na aftrek der eerste jaren en van de lasten en onderhoudskosten, kunnen zij jaarlijks door elkander tot 7 à 8 guldens zuiver opbrengen; dus over het geheel 4575 guldens; dit tegen 4 pCt. brengt een kapitaal voort van 114,375 guldens.

De bosschen, alleen met opgaande boomen of somtijds met tronken vermengd, bedragen 699 bunders (hieronder zijn ook de onderscheidene *dreven* begrepen), waaronder ongeveer de helft met beuken, een vierde met eiken, essen, of olmen, en het laatste vierde met Kanadasche populieren; deze laatste worden het meest in de vochtige of zure meerschgronden (weilanden) gekweekt.

Berekenen wij de kapitale waarde des gronds nu slechts op 150 guldens het bunder, zoo verkrijgen wij 104,850 guldens; daar de jaarlijksche aanwas der boomen zeer gering geschat is, zoo vereischt deze alhier geen aftrek voor grondbelastingen en onderhoudskosten, vermits deze reeds in overweging zijn genomen.

Ook zijn bij de bosschen niet in aanmerking genomen de zoogenaamde dubbelkanten, waar 2 à 3 rijen slaghout langs de akkers zijn geplaatst en dus den landman brandstof verschaffen, als ook de menigvuldige elskanten; maar alzoo deze de bouwlanden betreffen, zijn zij in de landpachten begrepen.

De teenen- of weimbosschen worden niet onder de schaarbosschen gerangschikt, uit hoofde, dat zij uit hunnen aard van zulk eenen kortstondigen wasdom zijn, dat zij, somtijds weinig tijds na hunne planting weder tot landen worden ge-

 vormd,

vormd, en dus eene houtsoort op zich zelve uitmaken, te *Bazele* en in deszelfs omstreken, zoo als ook te *Exaarde* en verder vindt men er ongeveer 179 bunders mede beplant, die een zeer groot voordeel aanbrengen.

De weimen moeten geplant worden op zware poldergronden, of bij mangel van dezelve, op zeer nattige weigronden, welke men voor den winter spit, ter diepte van ongeveer vijf palmen; in de maand *Maart* daarop volgende plant men de boten, gekapt ter lengte van twee palmen, en gelijk met den grond geplaatst; in den zomer worden zij van het onkruid gezuiverd; men kapt die van het eerste jaar in *November* of *December*, en zij leveren dat jaar 180 tot 220 bossen op, waarvan ongeveer 7 à 8 in eene Nederlandsche wisse gaan; een hiermede beplant bunder te *Bazele*, kan, boven de kosten van kappen, tot 60, en de beste zelfs tot 70 guldens opleveren; in het tweede jaar wordt de opbrengst grooter en levert ruim een derde meer op; en zoo kan deze opbrengst dikwijls 18 à 20 jaren voortduren, alvorens de teenen te moeten herplanten; die te *Exaarde* enz. brengen veel minder op; men kan na aftrek van alle belastingen, verliezen en gemaakte kosten tot onderhoud, het bunder op 40 guldens zuivere opbrengst berekenen; hetgeen eene jaarlijksche totale som van 7,160 guldens aanbiedt; tegen 4 pCt. vormt dit eene kapitale grondwaarde van 179,000 guldens.

Deze weimen worden naar *Brussel*, *Gend*, *Antwerpen* en *Mechelen* verzonden, en meestal gebezigd tot het maken van alle soorten van mandenwerk.

Sedert 50 à 60 jaren is de aankweeking der bosschen in het Land van *Waas* zeer toegenomen; de plantingen te *Sinay* en omstreken zijn meest alle in de voorgaande eeuw gedaan, door de gewezene Abdij van *Baudeloo*; zij behooren nu aan het Gouvernement, brengen veel op en worden goed onderhouden.

Hoewel het moeijelijk, om niet te zeggen bijna onmogelijk, is,

is, om de hoeveelheid boomen eener boschrijke landstreek te bepalen, kunnen er nogtans deswege aannaderende berekeningen worden gemaakt, het zij door optelling der bunderen, welke met boomen beplant zijn, het zij door aanteekening der boomen op de scheiding der akkers en schaarbosschen staande, welke eerste, de polders uitgezonderd, alle kleine stukken zijn ter grootte van een half, een geheel, of anderhalf bunder rondom beplant; — daarenboven nog de beplantingen aan de wegen, — alles zoo naauwkeurig mogelijk berekend zijnde, verkrijgt men 1,893,090 boomen van allerlei soort, hetwelk voor het vierkant bunder uitkomt op bijna 38 boomen, per vierkante mijl 3,810 en per uur van 25 in een' graad bijna 62,000; — voor hem, die het Land van *Waas* kent, komt het opgegeven totaal gering voor; doch men bedenke, dat de 15 à 16,000 bunders polder en weilanden bijna met niets beplant zijn; door deze aftrekking vermeerdert het aantal boomen op het overige beplante met ongeveer een derde; en indien men op hunne beurt de bosschen uitzondert, zoo zal voor de hooge bouwlanden het getal op 38 à 40 blijven, men heeft hier als gebruik aangenomen, om de boomen rondom de akkers een paar voeten lager te zetten naar de kanten der slooten of grachten, dan de vlakke grond van het bebouwde land, hierdoor belet men eenigzins de benadeeling aan de gronden door voedseltrekking met hunne wortelen, voornamelijk de Kanada, welke anderzins nog schadelijker voor de landen zoude wezen dan hij nu is.

De opmerkingen in de onderscheidene gemeenten en aldaar gedane optellingen, geven de volgende verdeeling, op 48 boomen in het Land van *Waas*:

Kanadasche populieren.	20.
Beuken	11.
Eiken	7.
Wilgen	3.
Transportere . . .	41.

 El-

Per transport . .	41.
Elzen	2½.
Abeelen of Wespen . .	2.
Olmen	1½.
Esfen	1.
Dus......	48.

Hetgeen ongeveer voor elke foort oplevert.

Kanada's	788,795.
Beuken	433,832.
Eiken	276,076.
Wilgen	118,309.
Elzen	98,599.
Abeelen	78,878.
Olmen	59,162.
Esfen	39,439.
	1,893,090.

De planting der Kanadafche populieren is in het Land van *Waas* federt 30 à 40 jaren zoo fterk vermeerderd, dat men iets dergelijks nergens zoude aantreffen; hun gewas is wel voordeelig aan den grondeigenaar, maar nadeelig voor den landbouwer; zoodra deze boomen de dikte, vereischt tot het maken van klompen, hebben, worden zij afgehouwen; en deze dikte bereiken zij meermalen in minder dan 20 jaren, zijnde alsdan ongeveer *vier* guldens waard. Het uitzigt op eene vroegtijdige winst en de hoop voor den planter, om die in zijn leven te kunnen uithouwen, hebben alle verdere beweegredenen doen wijken; echter fchijnt die planting op de klagt der landbouwers toch een weinig verminderd.

De beukenboomen, welke in getal op de Kanadafche populieren volgen, wasfen hier menigvuldig en welig, want de gronden zijn er zeer voor gefchikt; het hout dient meerendeels voor brandhout; hetzelve is traag in den groei; men verzamelt de kleine noten of vruchten der beuken, om er olie van te flaan.

Tij-

Tijdens de Regering van ALBERT en ISABELLA, toen de kostumen van het Land van *Waas* op den 1 Mei 1618 bekrachtigd werden, is het opmerkenswaardig, dat de beukenboomen nog zeer schaars bekend waren; hetgeen blijkt uit de nadere verklaring, welke het hoofdkollegie lang naderhand wegens het 10e. artikel dezer kostumen, te *Brussel* vroeg, of namelijk deze nieuwe boomen onder de harde of zachte houtsoorten moesten worden gerangschikt. Hieruit vloeit voort, dat meer dan *het drie vijfde* der hedendaagsch geplånte boomen, te weten Kanada's en beuken over twee honderd jaren in het Land van *Waas* niet bekend waren, hetgeen des zomers voorzeker aan die landouw een geheel ander aanzien moet gegeven hebben.

De kostbare *eik* is van groote waarde in den handel; zeer langzaam in den groei, gaat er dikwijls, gelijk bekend is, eene eeuw voorbij, voor dat hij ter neder gehouwen kan worden, dus doet de planter zijn verschot en moeite niet tot zijn eigen voordeel, maar voor het tweede, ja, meestal voor het derde geslacht; het eiken hout nu is onontbeerlijk voor de water- en andere groote werken; het is zeer hard en schoon, en daarom nuttig voor timmerlieden en schrijnwerkers; — de eiken van het Land van *Waas* verdienen de voorkeur boven die van *Braband* en *Henegouwen*; zij verschillen echter veel in hoedanigheid volgens de gronden; niettegenstaande het aantal der eiken in het Land van *Waas* niet onaanzienlijk is, is hetzelve echter niet voldoende voor het gebruik, en moet men er uit de aanpalende gewesten ontbieden, waaruit men kan opmaken, dat de aanplanting van den eik niet genoegzaam behartigd is; het ware te wenschen, en deze wensch is reeds meermalen geuit, dat dezelve werd aangemoedigd. Men wil zeggen, dat het voormalig bestuur der bosschen, hetwelk het kappen dezer boomen moeijelijk maakte, deszelfs planting nog heeft doen verminderen. Het schillen van dezen boom maakt ook een' tak van handel uit, door de run, welke

zoo voor de verwerijen als voor de leerlooijerijen noodig is.

De *wilg* wordt in het Land van *Waas* ook nog al geplant, hij eischt eenen vochtigen grond en geeft eene goede opbrengst, vermits hij spoedig groeit, hoog in prijs is en de minste schade aan de bouwlanden toebrengt; men bezigt hem meestal tot het maken van *beste klompen* en somtijds tot planken, welke lang tegen het water bestand blijven; ook voor landbouw en tuinmansgereedschappen; er groeijen mede eene menigte wilge tronken aan dijken en straten, om door hunne takken de eene en andere te herstellen.

De *els* is onder al onze boomen, diegene, welke het meest behoefte aan, en geneigdheid naar het water heeft, hij teelt welig in den vochtigen grond, en vooral daar, waar het water blijft staan. De daarvan gezaagde planken worden ook veel gebruikt; men maakt er ook pompen van en sedert eenige jaren klompen, die zeer goed zijn en een derde hooger in prijs komen dan die van andere houtsoorten gemaakt worden; het hout van den els is niet zeer hard; zijne takken en bladeren dienen somtijds tot het zwart boenen.

Aan den *abeel* of *witten populier* geeft men in het gebruik de voorkeur boven alle andere soorten van populieren. Hij eischt ook eenen natten grond; men treft er van onderscheidene geslachten aan; met groote en met kleine bladen; de laatste, in het Land van *Waas*, *wespen* genaamd, zijn fraaije boomen op het oog; de wespenboom wast regt en welig, bijzonder dient hij, om er planken van te zagen, voornamelijk voor scheepsgangboorden, steenbakkerijen, enz., — voor het overige is hij voor alle andere werken slechter dan de abeel, die men *breedblad* noemt, wier aanplanting sedert 20 jaren veel verminderd is, en door de Kanada's vervangen is geworden; wat de populieren, *zwarte* genaamd, betreft, deze zijn sinds 20 jaren geheel uit het gebruik en ook door de Kanada's vervangen.

De *olm* dient meest voor het gebruik der wagenmakers, en eischt

eischt een' zoetboomigen grond. Twee foorten dezer boomen wasfen in het Land van *Waas*, te weten: de gemeene Hollandfche olm en de fpoedig wasfende witte olm; deze laatfte foort geeft min fterk hout.

De *esfenboom* is ook zeer dienftig voor de wagenmakers; dezelve is thans zeer fchaarsch, zij worden minder geplant, omdat zij zeer fchadelijk zijn aan al, wat zij in den omtrek hunner wortels ontmoeten; men plant ze nog het meest langs de kanten van het water, omdat zij door de veelheid hunner wortels de fchootkanten derzelve ophouden.

Bij de opneming der boomen zullen wij geene afzonderlijke melding van de *fparren* maken, dewijl dezelve een zeer klein gedeelte fijne (*abies*) uitgezonderd, allen in bosfchen zijn gezaaid of geplant, en wat de opbrengst betreft, reeds door ons in overweging zijn genomen geworden.

Aan de boomen, welke het fterkst groeijen, kan men eene jaarlijkfche toeneming en waarde van 20 centen per ftuk toefchrijven, en aan die het minst groeijen van 5 centen; dus is het zeker niet te hoog gefchat; de eene door de andere op 8 centen te rekenen, hetgeen jaarlijks 151,447 guldens zoude opleveren; — iedere boom, door elkander genomen op eene waarde op den voet van 50 centen is zeker gematigd; en dit zoude eene fom van 946,545 guldens voor de in het Land van *Waas* ftaande boomen opleveren.

De tronk of fchaarboomen zijn ook niet onder de boomen begrepen; echter, waar zij bij uitfluiting in bosfchen geplant zijn, rekent men die onder de fchaarbosfchen; van dezelve is een groot aantal in het Land van *Waas*; het grootfte gedeelte beftaat uit eiken, ook zijn er wilgen en Kanadafche populieren, — dit foort van boomen is ongeveer een derde minder talrijk dan de opgaande boomen en wordt berekend op 1,262,060 ftuks, waarvan flechts de helft in en rondom de bosfchen ftaan, dus aan landen, ftraten en dijken 631,030; gevende door elkander zuiver 3 centen 's jaars, dus 18,931 guldens,

dens; jonge en oude door elkanderen kunnen op 10 centen waarde berekend worden, dus geven zij eene kapitale waarde van 126,200 guldens. Voor de fchering der tronken zal hier niets in rekening gebragt worden, vermits die, welke in de bosfchen zijn, daaronder zijn begrepen, en de overige, met de landerijen verpacht, er ook in vervat zijn.

Overzigt der waarde van al de bosfchen en boomen.

Benaming.	Uitgeftrektheid of getal ftukken.	Jaarlijkfche zuivere opbrengst.	Kapitale waarde.
Schaarbosfchen .	2,282 bunders.	f 23,711.	f 592,800.
Elzen bosfchen .	205 ———	3,485.	87,150.
Sparre bosfchen .	610 ———	4,575.	114,365.
Boom bosfchen .	699 ———		104,850.
Teen- of weimbosfchen	179 ———	7,160.	179,000.
Opgaande boomen	1.893,090 ftuks.	151,447.	946,545.
Tronkboomen. .	1,262,060 ———	.	126,200.
	Totaal . . .	f 190,378.	f 2,150,910

De jaarlijkfche zuivere opbrengst geeft per vierkante mijl 380 guldens; per uur van 25 in een' graad 6,000 guldens. — En de kapitale waarde per vierkante mijl 4,300 guldens, en per uur van 25 in een' graad 68,000.

[De Heer VAN DEN BOGAARDE, geeft vervolgens de lijst der boomen en houtgewasfen, welke in het Land van *Waas* worden gevonden, zoo op de velden als in de lusthoven, met uitzondering van hetgeen bij het behandelen der kruiden zal worden opgegeven]:

De abrikoosboom (*Malus Armeniaca*), wilde forbenboom (*Crataegus* of *Sorbus*), amandelboom (*Amygdalus*), amelanken (*Mespilus fructu nigro*), arboufier (*Arbutus*), judiaboom (*Siliquaftrum*), boom des levens (*Thuya*), wasboom (*Myrica*), witte doorn (*Oxiacantha*), elzenboom (*Alnus*), azerolen (*Mespilus apii folio laciniato*), blaashout (*Colutea*), papenmuts (*Evo-*

(*Evonimus*), berkenboom (*Betula*), hondshout (*Frangula*), palmboom (*Buxus*), mozesboom (*Pyracantha*), catalpa (*Larix orientalis*), kersenboom (*Cerasus*), wielboom (*Carpinus*), kastanjeboom (*Castania Sylvestris*), eik (*Quercus*), geiteblad (*Caprifolium*), sneeuwboom (*Chionarthus*), kweeboom (*Cydonia*), sorbenboom (*Sorbus Sylvestris*), cornoelieboom (*Cornus*), cypres (*Cypressus*), ebbenhout (*Cytisus*), wilde pruimboom (*Prunus Sylvestris*), barbrinenhout (*Berberis*), booghout (*Acer*), bastaardacacia (*Pseudo acacia vulgaris*), pimpernoten (*Staphyloea*), boonboom (*Glitisia spinosa*), frambozen (*Rubus idaeus spinosus*), es (*Fraxinu*), bremt (*Genista*), doorenbremt (*Genista spinosa*), jeneverboom (*Juniperus*), stekelbeziën (*Grossularia*), maluwboom (*Althea frutex*), halesieboom (*Halesia*), beuk (*Fagus*), hulster (*Aquifolium*), stekende palm (*Ruscus myrti*), jasmijn (*Lycum europeum*). IJp (*Taxus*), laureolen (*Laureola*), laurier (*Laurus*), wilde laurier (*Laurustinus*), kurkboom (*Suber*), blaauwe seringeboom (*Lilac*), liquidamberboom (*Liquidambar*), tulplaurier (*Magnolia*), wilde kastanje (*Usculus*), lage wilgen (*Salix caprea*), berk (*Betula*), mezereboom (*Tymeneloea*), lotusboom (*Celtis*), moerbezie (*Morus*), gagel (*Myrtus brabantica*), mispel (*Mespilus sylvestris*), rijnbeziën (*Rhamnus catharticus*), hazelaar (*Corylus*), notenboom (*Nux juglans*), waterwerven (*Opulus*), wilde olijf (*Claeagnus of Oleaster*), olm (*Ulmus*), roode-wilg (*Salix*), perzikenboom (*Persica*), populier (*Populus*), pijnboom (*Pinus*), plenboom (*Acer-plantanoïdes*), plataanboom (*Platanus*), perenboom (*Pyrus sylvestris*), appelboom (*Malus sylvestris*), prnimboom (*Prumes sylvestris major*), zeedoorn (*Rhamnoïdes*), ruit (*Ruta*), rozelaar (*Rosa*), zavelboom (*Sabina*), bloedhout (*Cornus foemina*), mastboom (*Abies*), savie (*Salvia*), witte pijpboom (*Seringa*), haver-esch (*Sorbus aucuparia*), theeboom (*Spiroea*), sumach (*Rhus*), vlierboom (*Sambucus*), terpentijnboom (*Terebinthus*), lindenboom (*Tilia*), mansbloed (*Androsoenum*), maagdepalm (*Ligustrum*), tulpenboom (*Lirio-*

den-

dendron), viornehout (*Viburnum*), ftekende esch (*Zeanthoxylon*).

Hovenieringen (*tuingronden*) *boomgaarden enz. in het Land van* Waas.

Men kan de hovenieringen het best fchatten volgens de huurwaarde der gronden; tot dezelve worden meerendeels de uitmuntendfte en digtst bij de fteden of groote dorpen gelegene akkers gebezigd; men rekent, dat in het Land van *Waas* een bunder hofgrond jaarlijks van 44 tot 60 guldens aan den grondeigenaar opbrengt; deze gronden worden op 216 bunders berekend, hetgeen dus eene jaarlijkfche zuivere opbrengst van ongeveer *f* 11,232 daarftelt, en dit tegen 4 pCt. berekend, geeft eene kapitale waarde van 280,000 guldens; — de onkosten van bewerking zijn zeer zwaar, zoo ook de bemesting; — het is niet te hoog gefchat, wanneer men zegt, dat een bunder tuingrond, jaarlijks met mederekening van de voortbrengfelen van fruit, onzuiver van 400 tot 500 guldens oplevert.

De gezamenlijke gronden, uitmakende de tuinen der kasteelen, lusthoven en buitenplaatfen, bevatten ongeveer 304 bunders; men rangfchikt ze onder de boomgaarden. Deze laatfte vindt men in kleine ftukken bij de woningen van de meeste landbouwers; zij zijn beplant met appel-, peren-, kerfen-, noten- en kastanjeboomen, doch meest met appelboomen; deze boomgaarden geven wijders nog eene zekere opbrengst door het gras, hetwelk daarop groeit; op goede gronden geven deze kleine gedeelten lands eene redelijk goede opbrengst; (in de fchattingen van het kadaster worden dezelve meermalen met de gronden der eerfte klasfe gelijk gefteld) en men kan ze 's jaars op 36 à 40 guldens berekenen, met de bevorens opgenoemde gronden der lusthoven rekent men 1228 bunderen dus 46,664 guldens per jaar; en eene kapitale waarde van 1,241,000 guldens.

De

De vruchten worden niet uit het Land gevoerd; flechts in sommige jaren eenige noten, welke men, nog groen zijnde, naar *Engeland* verzendt, om in de verwerijen te worden gebruikt; verder droogt of konfijt men de vruchten voor de verzending, zoo min in het Land van *Waas*, als in geheel *Vlaanderen*, de beste vruchten wasfen te *Elverzele*, *Thielrode*, *Temsche* en *Bazele*.

Het kweeken der vruchten is over het algemeen federt eene eeuw in *Vlaanderen* zeer toegenomen; omftreeks het begin der voorgaande eeuw kwam de pracht der nageregten aan de maaltijden in zwang; en de fchoone vruchten werden daarop gedischt; eerst werden zij voor de tafels der rijken in de lusthoven gekweekt; doch daarna werden zij algemeener geteeld; en ondergingen nog verfijning en vooral vermenigvuldiging.

De Maatfchappij van *landbouw* en *kruidkunde* te *Gend*, ftaat jaarlijks een' eerepenning toe aan dengenen, die 12 foorten van peren en 6 van appelen, en wel van die foorten, welke op het nageregt genuttigd worden, het uitftekendst zal hebben aangekweekt.

Vervolgens een' dergelijken eerepenning aan hem, die met goeden uitflag, een nieuwe moesplant, nog niet aan de luchtftreek van het rijk gewend, en waardig, om aangekweekt te worden, zal hebben geteeld.

Ten derde, even eens een' eerepenning aan dengenen, welke in de zuidelijke provinciën een zeker aantal fruiten, uit warmer landen oorfpronkelijk, zal hebben doen rijpen.

De aanteekeningen van den Heer J. B. VAN MONS te *Brusfel* [Deze groote fruitkundige is thans Hoogleeraar te *Leuven* en geeft onder andere lesfen, ook dezulke, welke tot het aankweeken en verfijnen van onze inlandfche fruiten kunnen dienen], zijn belangrijk, met opzigt tot de kweeking van de in dit land ingevoerde en reeds lang beftaande vruchtboomen, van welke hij eene omftandige naamlijst heeft uitgegeven, beginnende met het jaar 1798 tot en met 1823. Op-

Optelling.

Hovenieringen,	inkomsten	11,232.	Grondkapitaal *f*	280,000.
Boomgaarden,	———	46,664.	———	- 1,241,000.
	Te zamen.......	57,896.		- 1,521,000.

De jaarlijksche opbrengst geeft per vierkante mijl 116 guldens, per uur van 25 in een' graad 1,840, de kapitale waarde geeft per mijl *f* 3,060, per uur van 25 in een' graad *f* 48,550.

Kruiden en gewasſen.

De zucht tot het aankweeken van ſchoone planten en gewasſen maakt in het Land van *Waas* even als door geheel *Vlaanderen* van dag tot dag meerderen voortgang en Flora's bloemen en plantenrijk ſtrekt zijne grenzen ſteeds verder en verder uit. Deze uitbreiding moet ongetwijfeld grootendeels toegeſchreven worden aan de Maatſchappij der Kruidkunde te *Gend* opgerigt, en reeds door vele ſteden des Rijks nagevolgd; door hare ijverige aanſporing is de aankweeking van vreemde gewasſen tot een' zekeren trap van volmaaktheid geſtegen, en door de uitreiking van eereprijzen heeft zij het aantal bekwame en vernuftige hoveniers vermeerderd, welke de hoven doen pronken met de fraaije vreemde gewasſen, doormengd en verſierd met de bekoorlijkſte bloemen, uit alle werelddeelen bijéén verzameld.

De ſchoonſte verzamelingen zijn op het kasteel te *Bazele*, te *Exaarde*, te *St. Nikolaas*; er is eene fraaije broeijerij op het kasteel te *Temſche*; en eene ſierlijke oranjerie op het kasteel *Kortewalle* te *Beveren*.

Het vierde hoofdſtuk handelt over de dieren in het Land van *Waas*, waarvan wij het volgende uittrekſel mededeelen:

Paarden, Hoornvee en andere zoogdieren.

In het Land van *Waas* worden geene paarden voor den

hau

handel aangefokt, en zoo zulks gebeurt, is het bij uitfluiting voor eigen gebruik en in kleinen getale; dus zijn de paarden, welke hier voor den landbouw gebruikt worden, echte *Vlaamfche* paarden; die van gemak of weelde zijn Hollandfche, Vriefche of Bovenlandfche; men zoude hiervan een klein gedeelte kunnen uitzonderen, welke uit Engelfche, Ierfche of Normandifche ftoeterijen voortkomen; doch dezulke zijn voor een groot gedeelte afgekeurde paarden, en voor huurkoetfiers of postwagens beftemd.

Men telt in het Land van *Waas*, zoo voor den landbouw, trafijken, posterijen, enz., als voor gemak of weelde een aantal van ongeveer 4600 paarden, waarvan 4450 boven de drie jaren en 150 veulens zijn; op de vierkante mijl zijn er 9 à 10; per uur van 25 in een graad 146; de paarden ftaan tot de volle bevolking als 21½ tot 1. De evenredigheid der merriën ftaat ongeveer tot de ruinen als 12 tot 13; die van de paarden, welke tot den landbouw gebezigd worden, tot die van andere vakken als 6 tot 1. Onder het geheele getal worden er flechts 60 bij uitfluiting als van gemak en weelde befchouwd.

Deze paarden dienen voor de volgende rijtuigen, welke zoo wel voor den landbouw als anderszins beftemd zijn, te weten, ongeveer 2700 tuigen met twee wielen en één gareel, 1200 met vier wielen en twee gareelen; 25 met vier wielen en een gareel, 10 à 12 met vier wielen, drie en vier gareelen.

Men berekent in het Land van *Waas* het onderhoud van een paard, dat fteeds aan het werk wordt gehouden, als volgt: voor de zeven wintermaanden van half October tot half Mei 16 tot 20 mudden haver, evenveel gekapt ftroo en 2100 ponden hooi; voor de overige vijf maanden, de helft of drie vierde van een bunder klaver; ook fomtijds wat gras of toemaat, 6 tot 10 mudden haver en evenveel gekapt ftroo (deze opgaaf is, wat de haver betreft, gefchat voor paarden, die aanhoudend zwaren arbeid doen, maar met toepasfing op het ge-

geheele getal der paarden zoude dezelve gedeeltelijk moeten worden verminderd); wanneer de haveroogst minder goed is uitgevallen, gebruiken de landlieden somtijds aardappelen en wortelen, met gekapt stroo gemengd, voor paardenvoeder; als ook gemalen paardenboonen, garst of boekweit, en altijd geweekt of met het drinken vermengd. In den zomer, als de klaver wat oud van loofbotten wordt, voedt men ook wel eens met een mengsel van gekookte garst of anderzins met tarw en gekapt stroo vermengd; het gebeurt ook wel, dat in den winter die paarden, welke geen aanhoudend werk doen in hunne voeding verminderd worden; men prijst echter deze handelwijs over het algemeen niet zeer, het is weinig in gebruik, om de paarden te laten weiden; — overigens draagt men goede zorg voor dezelve (*).

Een goed Vlaamsch trek- of werkpaard, oud 4 à 5 jaren geldt thans (Augustus 1824) 140 à 200 guldens; zulk een paard kan door elkander genomen, ongeveer 12 jaren werken; na dien tijd is het bijna niets meer waardig; ook verliest deszelfs eigenaar jaarlijks, het eene jaar door het andere gerekend, een twaalfde deel van deszelfs waarde; namelijk afgerekend van het vijfde jaar, wanneer het op zijne hoogste waarde is, tot op het 17^{e}. jaar; het is niet te hoog geschat, wanneer men de paarden door elkander op 75 guldens het stuk rekent, en dus het geheele aantal op eene waarde van 345,000 guldens.

De Staten van *Oost-Vlaanderen* maakten een, bij koninklijk besluit van 18 December 1822 goedgekeurd, reglement op de paardenfokkerij; door welks invloed men het soort der paarden hoopt te verbeteren; er zijn in het Land van *Waas* vijf volgens dat reglement goedgekeurde springhengsten.

In het jaar 1768 werd te *St. Nikolaas*, volgens bevel van de

(*) Het stroo, dat voor het onderstrooijen der paarden dient, wordt door den mest zeer rijkelijk vergoed. [DE RED.]

de keizerin MARIA THERESIA eene stoeterij opgerigt en men plaatste daarin zes allerschoonste hengsten van verschillende vreemde geslachten; dit aantal hengsten werd in hetzelfde jaar nog vermeerderd, en men bestemde een fraai gebouw voor de stoeterij; na weinige jaren echter bemerkte men, dat deze inrigting zeer kostbaar viel en aan de verwachting niet beantwoordde; dus werd dezelve met toestemming van het opperbestuur op het einde van 1774 geschorst.

Het aankweeken en verzorgen van het hoorn- en ander vee is voorzeker een belangrijk gedeelte van den post des landbouwers; want door hetzelve verkrijgt hij mest en door den mest wordt de vruchtbaarheid der aarde en dus de opbrengst der oogsten vermeerderd, door de wol en huiden krijgt hij kleederen, en door de melk en het vleesch voedsel.

Men rekent het getal hoornbeesten in het Land van *Waas* op 18,500, (waaronder de osfen niet meer tot den landbouw of voorspan gebruikt worden) per vierkante mijl zijn er dus 37, per uur van 25 in een' graad 591, en zij staan tot de bevolking als 5¼ tot 1. — Men rekent 12,960 stuks boven de twee en 5540 beneden de twee jaren; één stier op de 150 en verder vier kalveren of vaarzen tegen vijf melkgevende; in sommige polderstreken is de evenredigheid, 3 koeijen, 2 vaarzen en één kalf; in de polders worden de koeijen niet zoo goed gevoed als in de hoogere streken; ook geven zij er minder melk, zijn magerder en staan langer droog.

De kalven worden meer vetgemest dan tot melkbeesten opgefokt; de jonge stieren maakt men tot osfen en verkoopt die aan de slagters, de koeijen geven, de eene door de andere, twee kalven in de drie jaren; dus is het getal derzelve 9 à 10,000, de jaren verschillen echter somtijds zeer daarin.

De koeijen worden bijna altijd tegen November op stal gezet en blijven daar tot in het voorjaar; de lucht is in de stal bijna altijd gematigd (met uitzondering van zeer felle vorst) en meest vijf graden boven 0 of smeltend ijs. De landlieden,

 wel-

welke digt bij de brouwerijen wonen, koopen den draf, die op de brouwketels blijft liggen, en voeden daarmede het vee; ook gebruiken zij dit voedfel tot het vetmesten, zoo ook insgelijks dat, wat men brouwersfpoeling heet.

De waarde van eene goede melkkoe is (Aug. 1824) van 90 tot 100 guldens, doch door elkander worden de koeijen flechts op 50 guldens gefchat; een pink of hokkeling op 24 guldens, en een ongemest kalf op 9 guldens; daar de laatfte minder in getal zijn kan men het hoornvee op 30 guldens ieder beest fchatten, hetgeen eene waarde van 555,000 oplevert.

Men berekent jaarlijks de kosten van groen en droog voeder voor eene koe op 48, en van een jong beest op 35 guldens; het voedfel van eenen os daags op 12½ ponden droogvoeder; van eene koe op 9 en van een fchaap op 1 pond; indien het voeder groen werd afgeweid, vermits het alsdan veel waterachtige deelen bevat, zou men het op viermalen zoo veel gewigt moeten fchatten, om dezelfde evenredigheid voedende fpijzen te bekomen.

De mest, die de hoornbeesten jaarlijks opleveren, wordt, door elkander genomen, op 22 à 24 guldens per ftuk berekend; doch men moet ook voor ieder 5 à 6 ponden ftroo per dag in den winter voorhanden hebben.

Men berekent op de hooge landerijen één hoornbeest op twee bunders zaailand, en in de polders één op drie bunders; waar echter de weiden gemakkelijk te bekomen zijn, heeft men het voordeel om dit aantal met een zesde of zelfs met een vierde te kunnen vermeerderen; het is ook bekend, dat hoe meer men het getal van het vee kan vergrooten, de winften des landbouwers ook des te grooter worden.

Het fpreekt van zelfs, dat de winterkoeijen, welke men in den winter met draf onderhoudt en in den zomer met groen voeder, in dit laatfte geval meerder melk opleveren; eene goede koe geeft 14, 16 en zelfs 18 kannen melk daags, doch men kan de doorgaande opbrengst weinig boven de 10 kannen

re-

rekenen; ook ſtaat elke koe in een jaar twee en een halve maand droog, en zij geeft dus 2,400 kannen melk, deze geldt het geheele jaar door 5 centen, dat is dus 120 guldens; en zoo men de geringſte berekening van het getal der melkkoeikoeijen neemt, zijnde 9,000, zoude zulks eene jaarlijkſche opbrengst van *f* 1,080,000 opleveren, indien men al de melk versch konde verkoopen.

Doch de opbrengst van de boter geeft eenen vasteren grondſlag aan de hand. 18 à 20 kannen melk geven ongeveer een Nederl. pond boter, ter waarde van 45 centen; en dus verkrijgt men eene jaarlijkſche waarde van 511,600 guldens; de botermelk of karnemelk is van geringe waarde; dezelve wordt door de landlieden meestal voor hunne huishouding of in den bras der varkens gebruikt. De boter wordt in het Land van *Waas* over het algemeen door de karn met den draaiſtaf gemaakt.

De hoornbeesten, welke men jaarlijks in den handel brengt, zijn de kalveren, ten getale van ongeveer 1000, en tot den prijs van 17 à 19 guldens; de pinken of hokkelingen, vaarzen, osſen en koeijen, ten getale van 3,500, en ten middelprijs van 35 guldens; dus eene volle ſom van 140,500 guldens.

Deze dieren werden, eenige jaren geleden, veelal naar *Frankrijk* uitgevoerd, doch thans moeten zij meest tot eigen gebruik gebezigd worden, wegens de zware regten, welke men op de grenzen van het uitgaande vee vordert; echter begint de veehandel langzamerhand te vermeerderen.

Tot het aanfokken bezigt men de vurigſte en kloekſte eerstgeborene ſtieren, zoodra zij een jaar oud zijn, zij dienen van anderhalf tot drie à vier jaren voor de veeteelt, waarna zij doorgaans vet gemest worden, want de jongſte ſtieren zijn het best voor de voortteling geſchikt. De landbouwers in het Land van *Waas*, die ſchapen hebben, houden doorgaans een' ſtier, om de koeijen zonder vergelding te beſpringen; waarvoor zij hunne ſchapen op de

 af-

afgeoogste landen mogen laten weiden; — waar geene schaaphouders zijn, betaalt men aan den stierhouder 21 à 25 centen voor elke maal.

Wanneer de melkkoeijen 7 à 8 jaren oud zijn, of geene kalveren meer geven, worden zij doorgaans vet gemest en geslagt; voor deze vetmesting is de winter het best geschikt; zulks wordt in het Land van *Waas*, zoo als door geheel *Vlaanderen*, door middel van brasfen, bewerkstelligd.

De osfen worden gewoonlijk op hun tweede of derde jaar vet gemest; deze vetmaking kan in 7 à 8 maanden geschieden. De kalveren worden in zeer smalle hokken gemest, en wel, wanneer zij zes maanden oud zijn, ten hoogste slechts gedurende anderhalve of twee maanden; voor deze mesting gebruikt men melk, eijeren en wittebrood, door elkander gemengd.

Bij de Wet van 6 Januarij 1816 werd hier, even als in al de Zuidelijke Provinciën des Rijks, een veefonds ingevoerd, ten einde in geval van sterfte de geledene verliezen daaruit, zoo veel mogelijk, te kunnen vergoeden. In 1821 (en 1826) werd de duur van de belasting, daaruit voortvloeijende, telkens voor 5 jaren verlengd.

Het aantal *schapen* en *lammeren* in het Land van *Waas* bedraagt ongeveer 8,800, zijnde omtrent 18 per vierkante mijl en 282 per vierkant uur, van 25 in een' graad. De schapen brengen doorgaans aan den landman, waar zij zijn, niets op dan den mest en behooren verder gemeenlijk aan den herder.

Eene kudde van 80 schapen geeft in een jaar 30 à 40 voeren mest, elk ter waarde van 3 à 4 guldens; doch men moet opmerken, dat de landman hiervoor het strooisel levert.

Een schaap geldt (Aug. 1824) 3 guld. 50 cents tot 4 guld. 50 cents; een lam de helft, dus door elkander op 3 guldens geschat wordende, bestaat er eene waarde van ongeveer 26,400 guldens.

Elk schaap of lam levert door elkander gemeenlijk twee pon-

ponden wol op, welke 1 guld. tot 1 guld. 40 cents geldt; hetgeen dus eene jaarlijksche onzuivere opbrengst van 21 à 22,000 guldens geeft, thans is deze wol een eerst voorwerp voor de inlandsche lakenweverijen.

Men rekent, dat er jaarlijks bijna 700 schapen en lammeren aan de slagters verkocht worden voor eene som van 2,100 guldens.

Men moet met leedwezen bekennen, dat de voortreffelijke *merinos*-schapen, welke niet alleen allerbeste wol, maar daarvan ook het dubbel in gewigt opleveren, in het Land van *Waas* tot heden toe slechts bij naam bekend zijn.

De *varkens* worden niet alleen door de landlieden aangefokt, maar ook door de lieden der lagere standen, zoo als daglooners, welke met den afval hunner eetwaren, enz. in den zomer een varken opkweeken en vet mesten, om het in den winter tot een deel hunner nooddruft te laten dienen, door deszelfs spek en vleesch ten minste twee malen per week te eten; men rekent het aantal varkens in het Land van *Waas* op een onverschillig tijdstip des jaars op 5,733 (zijnde 11 à 12 per vierkante mijl en 181 per uur van 25 in een' graad). Een varken, dat 18 maanden oud is, kan in 4 à 5 maanden vet gemest worden en alsdan 100 Nederlandsche ponden wegen; de besten wegen zelfs 250 ponden; tegen 30 centen het pond berekend, bedraagt zulks van 30 tot 75 guldens; wanneer men de onderjarigen met de anderen door elkander op 15 guldens het stuk berekent, zoude dit 86,000 guldens opleveren; een varken kost gemeenlijk aan vetmesting 20 à 25 guldens; doch deze kosten worden door de landlieden zelden in aanmerking genomen, uit hoofde, dat het meest afval en weinig kostbaar voedsel is, wat men dezelve geeft; men berekent de door de slagters gekocht wordende varkens op 1,800 stuks; de overige worden voor eigen gebruik geslagt.

Men teelt in het Land van *Waas* weinig varkens aan; die, welke worden opgekweekt, staan als 1 tot 4; de drie overige ge-

gedeelten der jonge biggen worden uit de omliggende ftreken ter markt gebragt.

Het getal *ezels* is iets meer dan honderd; zij zijn gemeenlijk van die foort, welke men *fteenezels* noemt; dezelve gelden doorgaans, wanneer zij flechts 4, 5 of 6 jaren oud zijn, 55, ja foms tot 65 guldens; zijn zij eenige jaren ouder, dan flechts de helft, en wanneer zij boven de twaalf of onder de drie jaren zijn, flechts een vierde; als men nu in aanmerking neemt, dat deze dieren zeer oud worden, kan men ze door elkander op 20 guldens het ftuk fchatten, hetgeen *f* 2,600 voor het geheele Land van *Waas* oplevert.

Zij vergenoegen zich, gelijk bekend is, met zeer gering voedfel, en worden meerendeels tot het dragen van zakken gebruikt.

Sterften onder het vee.

De voornaamfte fterften onder het vee, waarvan men in het Land van *Waas* geheugen draagt, zijn die van de jaren 1318 en 1409; de laatfte was zoo vernielend, dat er bijna geen enkel beest overfchoot. Men vindt ook in de gefchiedenis eene ziekte onder de paarden en koeijen vermeld, welke in de jaren 1681 en 1682 woedde en ijsfelijke vernielingen aanrigtte. In 1713 en 1720 werd het Land weder door zware ziekten onder het rundvee bezocht. Somtijds hield deze ziekte verfcheidene jaren aan, zoo als die, welke in 1755 en 1756 heerschte en eerst in 1759 en 1760 regt werd geftuit. In 1769 en 1770 vertoonde zich de ziekte weder, doch bepaalde zich tot het rundvee. Zoo ook in 1779 en 1783; in dit laatfte jaar werd eene kommisfie van Veeartfen en verdere kenners aangefteld, om de oorzaken der ziekte te onderzoeken en dezelve, zoo veel mogelijk, te beteugelen; doch niettegenftaande dezen maatregel, hield de ziekte aan tot in 1785, en zelfs 1786, wanneer de kommisfie ontflagen werd.

Na den ftrengen winter en veldtogt van 1794 openbaarde zich

zich weder eene flerfte onder het vee, welke eerst in 1796 geheel gefluit werd. Sedert dien tijd bleef het Land door den Goddelijken zegen voor die plaag behoed; flechts in 1818 vertoonden zich eenige ziekteteekenen en daarna eene plaag onder de varkens; doch deze was van weinig aanbelang.

Gevogelte.

Ieder voorwerp, hoe gering ook, moet eene plaats in de Statistiek van een Land beflaan.

Het tam gevogelte bevindt zich hieronder, en de voornaamfte flatistieke Schrijvers hebben het niet beneden zich gerekend omtrent hetzelve optellingen daar te flellen en uit vergelijking met andere dienaangaande een grondflag aan te nemen, volgens welke er in het Land van *Waas* 72 à 74,000 hoenders beflaan; men vooronderflelt, dat er onder dezelve 40,000 eijerleggende zijn, en dat elke hen jaarlijks ten minfte 35 eijeren legt, en zij dus gezamenlijk 1,400,000 eijeren opleveren; ten doorgaanden prijze van 1 gulden 50 cents het honderd berekend, verkrijgt men 21,000 guldens; elke hen wordt door elkander gerekend op 28 centen; dit geeft dus nog eene fom van 20,400 guldens; voor de eendvogels, ganzen, kalkoenen en duiven mag men er, zonder te hoogfchatting, nog wel een tiende bijvoegen; dus verkrijgt men, in plaats van 20,400 guldens, 22,440; hieruit blijkt, dat de waarde van dit gevogelte met die van deszelfs opbrengst beloopt op

Aan waarde	*f* 22,440.
„ jaarlijkfche opbrengst in eijeren –	21,000.
Totaal . .	*f* 43,440.

Honigbijen.

Ieder weet, hoe kostbaar de voortbrengfelen van den arbeid dezer diertjes zijn, en dat de honig en het was aanmerkelijke

Het loopende wild beſtaat in vosſen, hazen en wilde konijnen; de eerſte houden zich meestal op in de Sinayſche bosſchen; ook in die van *Stekene*, *Belcele* en *Haasdonk*; dezelve worden met brakken of loopende honden gejaagd; zij zijn aldaar zeer talrijk; in gewone jaren ſchiet men er twintig tot vijf en twintig, of delft ze in de lente met hunne jongen uit; het getal der jaarlijks gevangen wordende hazen ſchat men tusſchen de 5 en 600; — de wilde konijnen zijn ſchaarsch; zij houden zich meerendeels op in de bosſchen op ſchrale gronden.

De jagt op wolven, wilde zwijnen, enz. was in het Land van *Waas* voorheen zeer menigvuldig; nog in het jaar 1783 deed men er nog de gewone jaarlijkſche afkondiging wegens het uitroeijen der wilde zwijnen, hoewel zij lang te voren verdwenen waren.

In het jaar 1587 (zegt een Schrijver van dien tijd) waren na den oorlog de ſchoone dorpen van het Land van *Waas*, waarvan ſommigen meer dan duizend huizen telden, bijna geheel verlaten, en tot kuilen der wolven geworden; wier getal zoo groot werd, dat zij niet alleen de beesten, maar ook kinderen verſlonden; ſedert het begin der 17de eeuw echter zijn zij geheel uitgedelgd en verdwenen.

[Wat de jagt op vogels betreft zie men het Werk zelve.]

Visſcherij.

De visſcherij in *de Schelde*, *Durme* en kleine binnenwateren in de polders is vrij belangrijk en wordt grootendeels ten voordeele van het Rijk verpacht.

De ansjovisvangst te *Kieldrecht* en *Doel*, is gewoonlijk overvloedig. Die visch wordt door geheel het Land van *Waas* en de omſtreken van hetzelve verzonden; de vangst beloopt het eene jaar door het andere wel *honderd vijftig* tonnen; iedere ton bevat er 10,000, makende dus 1,500,000 ansjovisſen. Dit is èen middelgetal van 5 jaren. De wijze

ze van vangen is zeer eenvoudig, men plaatst kleine hagen op het ſtrand, hebbende netten aan hun einde; waarachter de visch bij de eb der rivier blijft haperen, en als het water afgeloopen is, zakt de visch allengskens tot in de netten. De asnjovis wordt voor 80 cents en 1 gulden het honderd van de kleinere ſoort verkocht; voor de grootere geeft men 4 à 5 guldens; — het is dus niet te hoog, wanneer men ze door elkander op één gulden het honderd rekent, en dus het geheele bedrag op *f* 15,000.

De in het vak meest ervarenen beſchouwen de ansjovisvangst als het vierde deel opbrengende van de geheele vischvangst, welke door inwoners van het Land van *Waas* uitgeoefend wordt; en dus kan men dezelve op *f* 60,000 berekenen.

Delfſtoffen.

Alzoo in het Land van *Waas* noch bergen, noch heuvels, noch rotſen gevonden worden, en men daar voor het gebruik ſteenen en keijen van elders moet doen komen, zoo valt er van dat onderwerp weinig te zeggen; de eenige rotsachtige ſtof, welke men er tot heden en dan nog wel in zeer kleine hoeveelheid heeft gevonden, is het geſulferd ijzer of ijzermaal, *pyrites martialis* of ekkerſteen genaamd, en deze is nog ſteeds zeer onzuiver.

Men vindt er ook het mengſel *concretio argilo calcaris* van ſteenachtige potaarde, bekend onder den naam van teerlingen of ſpelen van Helmont (*Ludus Helmontii*).

Bouwſteen.

De leem en potaarde zijn in het Land van *Waas* aanwezig; de grijze leem, waarvan men zeer goede bouwſteen en dakpannen bakt, vindt men in de ſteenbakkerijen aldaar. De ſteenen zijn bekend onder den naam van Rupelmondſchen ſteen;

ſteen; men treft er twee ſoorten aan, namelijk groote en kleine; van de eene en de andere worden er jaarlijks gewoonlijk 60,220,000 vervaardigd.

Men kan dezelve door elkander op 3 guld. 74 cents à *f* 4 het 1000 rekenen; zoodat daardoor jaarlijks eene ſom van *f* 240,000 in omloop gebragt wordt.

Te *St. Nikolaas* maakt men ook ongeveer 100,000 dakpannen tot den prijs van 14 à 20 en 22 guldens het 1000, volgens grootte en hoedanigheid; — dit beloopt dus ſlechts ongeveer *f* 1,600.

De waarde in koop van de ſteenovens is moeijelijk juist te bepalen; die te *Bazele*, op eene oppervlakte van 35 à 50 roeden gronds, worden gemeenlijk op 2,500 tot 2,800 guldens geſchat, hetgeen dus voor het geheele Land eene waarde van 155,000 oplevert, wanneer men de dakpannen medetekent.

Een ſteenoven, te *Bazele*, beſtaande uit een oven, afdak en drooger, *plets* geheeten, met eene kleine kaai tot ſtapelplaats voor de ſteenen aan *de Schelde*; benevens de bevoegdheid van potaarde naar goed vinden te kunnen opdelven (echter onder beding van ſlechts met ééne tafel te werken), wordt in voordeelige tijden, zoo als thans, tot *f* 200 à *f* 220 verhuurd; de huurder betaalt de grondlasten en is gehouden den oven en afdak over te nemen, volgens waardering, terwijl de eigenaar dezelve moet onderhouden.

De gronden tot deze ſteenbakkerijen geſchikt worden met 35, ja ſoms 50 roeden, te zamen verkocht, en gelden van *f* 36 tot *f* 40 de roede; — een nieuwe oven kost 600 guldens en het afdak volgens de lengte 5, 6, 7, ja ook wel eens *f* 800.

Potaarde.

De gele potaarde, welke men voor gewone potten gebruikt, wordt meest bij *Temſche* gedolven; ook voor een klein gedeelte te *St. Nikolaas* en *Stekene*; men delft in eerstgenoemde gemeente jaarlijks tot 2,600 voeren dezer aarde,

waar-

waarvan ongeveer 2,300 voeren te water worden verzonden naar *Brussel*, *Leuven*, al de noordelijke provinciën [vooral naar *Delft*], en zelfs naar *Hamburg*; men berekent dezelve op 1 gulden 30 cents het voer, en dus op eene waarde van 3,000 guldens, de overige 300 voeren worden te *Temsche* verwerkt en verschaffen aardewerk ter waarde van *f* 6.000; hetgeen alleen in het Land van *Waas* verkocht wordt.

Voor de grondwaarde der landen, waaruit de potaarde gedolven wordt, kan men geene vaste som bepalen, omdat dezelve zeer wisselvallig voorkomen en zeer verspreid liggen; ook worden de putten meermalen gevuld en keeren tot bouwlanden weder; men berekent echter, dat er in de gemeente *Temsche* nog 3 bunderen liggen, geschikt om daaruit potaarde te delven; verder zouden er nog 20 dergelijke bunderen in het Land van *Waas* zijn, doch uit hoofde van de moeijelijke gemeenschap dezer gronden met *de Schelde* worden zij niet uitgedolven. Volgens waarschijnlijke berekeningen zijn er tot heden toe in het geheel 40 bunders potaardegrond uitgegraven geworden.

Eene roede van dezen grond geldt van 2 guld. 75 cents tot 3 guld. 25 cents, wanneer men er vijf steken kan uitdelven, en wanneer er slechts drie steken liggen, is de waarde minder; — na de opdelving vermindert de waarde op de helft.

Een voet potaarde kost van vervoer	*f* 0 : 43	cents.
Van opdelven	- 0 : 26	——
Laden en lossen aan de kaai of pottebakkerij	- 0 : 13	——
Aan bier voor de delvers	- 0 : 4	——
Het effen maken van den grond	- 0 : 9	——
De zuivere winst van den eigenaar bedraagt	- 0 : 35	——
Te zamen . .	*f* 1 : 30	cents.

Turf.

In de dorpen *Melzele*, *Doel*, *Exaarde*, enz., welke aan rivieren liggen, zijn eenige veen- of turfgronden; dezelve bren-

brengen jaarlijks 88 à 90,000 mudden turf van verschillende hoedanigheid op, welke meestal door de geringe klasse gebezigd wordt. De prijs van den besten turf is 40 cents en van den minsten 20 cents; volgens den middelprijs dan gerekend, verkrijgt men eene geheele waarde van *f* 26,700; in deze som zijn de onkosten van bewerking ten minste voor de helft, ja wel voor twee derden begrepen; de turfgraving wordt volgens 's Lands wetten beheerd.

De waarde der veengronden is moeijelijk te bepalen; meermalen worden deze gronden alleen verhuurd tot het uitveenen van turf en keeren daarna aan den eigenaar terug; in andere gevallen deelen de eigenaars met de opdelvers; — te *Melzele*, *Calloo*, enz. geldt eene roede turfgrond van *f* 14 tot *f* 17; te *Bazele* en *Cruibeke* zijn dezelve nog een vierde hooger in prijs; — in de eerste plaats en derzelver omstreken verkoopt men eene roede turfgrond voor *f* 6, en daarenboven elke laag turf van 4 palmen voor *f* 6 à *f* 7; zulke lagen zijn er gewoonlijk 3, 4 of 5.

Wanneer men nu de roede turfgrond door elkander berekent op *f* 16, en aanneemt, dat er 60 bunders van bestaan, verkrijgt men eene waarde van *f* 108,000.

De turfgronden in het Land van *Waas*, zijn zamen gesteld uit plantachtige stof met slijkachtige en somtijds steenachtige aarde vermengd, onder welke, volgens den aard der gronden, nog vitriool, aluin en zwavelachtige deelen gevonden worden.

De binnenwateren der grachten en poelen, voornamelijk aan de boschkanten, zijn allen voor het grootste gedeelte bezwangerd met zuur van ijzer en galnotenzuur, welke derzelver kleur zeer verbruinen en ze tot de verwerijen en verdere fabrijken bijna onbruikbaar maken.

Ge-

Geheele waarde van bouwſteen en dakpannen	*f* 155,000.
Van de verzondene en in de potterijen verwerkte potaarde	- 10,000.
Van den turf	- 108,000.
Zamen . .	*f* 273,000.

Jaarlijkſche onzuivere opbrengst van bouwſteen.	*f* 240,000.
Van dakpannen.	- 1,600.
Van verzondene potaarde.	- 3,000.
Van verwerkte potaarde in de pottebakkerijen	- 6,000.
Van turf.	- 26,700.
Totaal . .	277,300.

Staatkundige betrekkingen.

[Onder dezen titel geeft de Heer VAN DEN BOGAARDE eenige opgaven over het Land van *Waas*, welke tot de regering, regtsoefening, enz. betrekking hebben, en vervolgt daarna aldus:]

De misdrijven, gedurende de vijf afgeloopene jaren voor de regtbanken gebragt, beloopen 825; dus het eene jaar door het andere 165, hetwelk op ongeveer 600 perſonen ſlechts één misdrijf uitmaakt. — In de 5 jaren waren er 17 gevallen van brand, hetgeen jaarlijks op één brand in de 5000 huizen en zelfs nog zoo veel niet nederkomt. De meeste gebouwen zijn daarenboven door de onderlinge brand-waarborgmaatſchappijen verzekerd. Van zelfmoorden (of als zoodanig beſchouwd) leveren vijf jaren ſlechts 12 voorvallen op, hetwelk, gelet op de bevolking, jaarlijks uitkomt op een ter evenredigheid van 41,500 ingezetenen en van de ſterfgevallen ongeveer een van de 1100.

Voor de nationale militie levert het Land van *Waas* jaarlijks 280 à 290 manſchappen.

Buiten *dertien* marechausſé's te paard zijn er *een en veertig* veld-

veldwachters in het Land van *Waas* dienstig aan het weren der bedelarij, en het zorgen voor de veiligheid en de goede orde in de onderscheidene gemeenten.

Er zijn geene eigenlijke zoogenaamde tuchthuizen of gevangenissen, dan alleen die dienen voor het vernachten van misdadigers, tot dat dezelve vervoerd worden.

In 1823 bedroeg de volle som der belastingen over het Land van *Waas*, zonder dezulke mede te rekenen, welke in geen' bepaalden kring van schatpligtigheid komen, zoo als zegel en successieregten, plaatsgeld, enz. *f* 959,757:71 cents, als:

Bedrag van de onderscheidene direkte belastingen	*f* 542,019:14½	cents.
Accijnsen	- 331,144:98½	—
Stedelijke en plaatselijke oktrooijen	- 61,741:72	—
Opcenten ten behoeve der steden en gemeenten	- 21,191:28½	—
Veefonds	- 2,338:00	—
Onkosten wegens dwangschriften . .	- 521:57½	—
Dus	*f* 959,757:71	cents.

Deze belastingen geven de volgende evenredigheid op het getal *duizend*.

Grondbelastingen ongeveer	390.
De accijnsen, allen zamen genomen . .	331½.
De stedelijke en plaatselijke oktrooijen .	61½.
Deuren en vensters	53½.
Patenten	48½.
Huurwaarde	27½.
Meubilair	24½.
Haardsteden	23½.
De opcenten ten behoeve der gemeenten	21.
Dienstboden	9.
Paarden	5.
Veefonds	4.
De onkosten van dwangschriften . . .	½.
Dus	1000.

Het volledig bedrag der belastingen hoofdelijk over de bevolking staande, verkrijgt men *f* 9:65 cents.

De werkzaamheden voor het kadaster zullen spoedig in het Land van *Waas* geheel ten einde zijn geloopen; — het schijnt, dat men in het jaar 1317 in *Vlaanderen* het eerst het kadaster bedacht tot den omslag eener rente, ten behoeve van FILIPS *de Schoone*, Koning van *Frankrijk*, ingevolge het vredesverdrag tusschen Graaf ROBERT van *Vlaanderen* en dezen Koning.

Godsdienst.

Het Christendom werd in het Land van *Waas* het eerst in de zesde eeuw gepredikt, en daarna in de 7e. en 8e. eeuw algemeen ingevoerd. In vroeger tijd behoorde het Land grootendeels onder het bisdom van *Doornik* en dat van *Utrecht*. Het bisdom van *Gend* werd, tijdens de regering van FILIPS II, Koning van *Spanje* en Graaf van *Vlaanderen*, door PAUS PAULUS IV opgerigt en door de bul van den 12 Mei 1559 bekrachtigd. Het werd verdeeld in 7 dekenijen, waarvan die van *Waas* altijd eene der aanzienlijkste is geweest. In dezen staat bleef alles tot in het jaar 1795, wanneer het bisdom met al de kloosters opgeschort werd; in 1802 echter, toen het bisdom van *Gend* hersteld werd, kwam het Land van *Waas* weder onder hetzelve.

Er zijn 31 kerken en 7 kapellen voor den Roomsch-Katholijken Godsdienst, hetgeen voor de 2,620 Katholijken ééne kerk of kapel uitmaakt.

De Geestelijkheid bestaat uit 2 dekens, 5 pastoors, 24 desservanten en 38 vikarissen of onderpastoors; — er zijn dus weinig minder dan 1500 zielen onder elke werkelijke geestelijke geplaatst.

Er zijn in het Land van *Waas* zes gestichten van geestelijke dochters.

In

In de stad *St. Nikolaas* en in de gemeente *Doel*, belijdt een klein gedeelte der ingezetenen den Protestantschen Godsdienst; in de bovengenoemde stad is eene kerkplaats hiertoe bestemd onder de bediening van den Wel Eerwaarden Heer Predikant der Protestanten te *Gend*, die zich op bestemde dagen herwaarts begeeft.

Te *Doel* wonen nog slechts vier of vijf hervormden; vijf en twintig jaren geleden was de helft dezer gemeente die belijdenis toegedaan; zij zijn nu meestal in het Goessche Land woonachtig en laten zich te *Doel* niet meer begraven.

De taal der inwoners van het Land van *Waas* is de Nederduitsche.

Bevolking.

De bevolking van het Land van *Waas* bedroeg op den 1 Januarij 1824 99,461 zielen. [Op den 1 Jan. 1825 bedroeg de bevolking der Provincie *Drenthe* slechts 53,868 zielen, van de Provincie *Utrecht* 117,743, van *Zeeland* 129,715.]

In het Land van *Waas* zijn per vierkante mijl 200 zielen; per uur van 25 in een graad 3200; en per gemeen vierkant uur het verbazend aantal van 5210 zielen! Bijna nergens is een voorbeeld van zulk eene ontzettende bevolking te vinden; Het Milanesche of Toskaansche alleen, zoude hiervan, gelijk mede van hetgeen de vruchtbaarheid betreft, misschien een verkleind voorbeeld kunnen bijbrengen.

Op 1 Jan. 1824, had *Oost-Vlaanderen* eene bevolking van 681,489 zielen, zijnde 5049 op het Gendsche vierkante uur, dus zijn er in het Land van *Waas* op dezelfde oppervlakte nog meer inwoners.

In het jaar 1805 was de bevolking van *West-Vlaanderen* 2274 per uur en van *Zuid-Braband* 1978.

Volgens de, door den Heer NECKER, in 1784 opgemaakte lijsten, blijkt het, dat *Frankrijk* alstoen slechts 916 zielen

per vierkant uur telde; volgens de telling van 1791 waren er 996½; en na de vereeniging der Zuidelijke Nederl. provinciën met *Frankrijk* reeds in 1798, 1020¼; in 1800, 1086 en in 1805 — 1093.

Volgens de telling van 1802 bedroeg de bevolking der Bataafsche Republiek 1320 zielen op het vierkant uur.

In de laatste 50 jaren is de bevolking met 29,026 zielen of met bijna ⅜ vermeerderd, gelijk uit de volgende opgaven blijkt.

In 1774 had het Land van *Waas*	70,435	inwoners.
— 1794 ————	80,837	————
— 1808 ————	82,141	————
— 1820 ————	94,784	————
— 1821 ————	96,002	————
— 1822 ————	97,602	————
— 1823 ————	97,810	————
— 1824 ————	99,461	————

In het jaar 1823 werden er in het Land van *Waas* 4090 kinderen geboren, als:

2304 jongens
1786 meisjes.
―――
4090.

Dus staan de geboorten tot de bevolking als 1 tot 21¼.

Tijdens dat het Land van *Waas* tot *Frankrijk* behoorde, was de verhouding over het geheele rijk als 1 tot 25, 26, 27 en 28, ja zelfs soms als 1 tot 30.

De geboorten waren in 1823 aldus verdeeld:

Echte jongens . . .	2163.
——— meisjes . . .	1664.
Onechte jongens . .	140.
——— meisjes . .	123.
	4090.

Van deze 263 werden er 18 door den vader erkend; zulke worden, gelijk bekend is, *natuurlijke* kinderen genoemd; — de on-

onwettige geboorten ſtaan als 2¾ tot de 1000 zielen, en zijn het 15½ deel van al de jaarlijkſche geboorten.

De verhouding der onwettige tot de wettige geboorten is in ſteden dikwerf als 1 tot 6 à 9; en daar er op het platte land meerdere zedelijkheid heerscht, en het getal onechte geboorten in het Land van *Waas* dus ook minder is, mag men echter omtrent dit laatſte niet verzwijgen, dat vele zwangere meisjes te *Gend*, *Antwerpen* en *Bruſſel* haar kraambed gaan houden.

Wegens de geboorten in het algemeen moet men opmerken, dat die der jongens altijd talrijker dan die der meisjes zijn; van de 20 geboorten zijn er 11 jongens en 9 meisjes; het ſchijnt, dat de Natuur heeft voorzien, dat er van de eerſte door oorlog, zwaren arbeid, en hieruit ontſpruitende ziekten en gebreken, welke veelal den dood ten gevolge hebben, reeds een zeker aantal voor de dertig jaren zouden geſtorven zijn, en aldus de evenredigheid der geboorten herſtellen, welke de maatſchappij uit een bijna gelijk aantal vrouwen en mannen zamenſtelt.

In het het jaar 1823 ſtierven er 2647 perſonen, als:

Jongens en ongehuwde mannen	938.
Gehuwde mannen	278.
Weduwenaars	139.
	1355 van het mannelijk geſlacht.
Meisjes en ongehuwde dochters	803.
Getrouwde vrouwen	242.
Weduwen	247.
	1292 van het vrouwelijk geſlacht.

Het getal der geborenen ſtaat dus tot dat der geſtorvenen als 100 tot 64, Men rekent 1 doode op 37¾ van de bevolking, en in vroeger tijden ſteeds op de 31. [Men ziet dus hoeveel de koepokinenting en een goed toeverzigt over de

 ver-

verdere uitoefening der geneeskunde te weeg heeft gebragt.]

De huwelijken bedroegen een aantal van 637, als:

Tusfchen jongelingen en dochters	. . . . .	510.
———————— weduwen	. . . . .	44.
——— weduwenaars en dochters	. .	68.
——————————— weduwen	. .	15.
	Dus	637.

De verhouding tot de bevolking is als 1 op $156\frac{1}{7}$; de geboorten ftaan tot de huwelijken als 1 tot $6\frac{1}{3}$; wijders heeft men opgemerkt, dat in *Vlaanderen* de huwelijken dóor elkander $4\frac{1}{8}$ kinderen opleveren.

Op den 1 Januarij was de bevolking in het Land van *Waas* aldus verdeeld:

Onder de 10 jaren	. . .	29,599.
Van 10 tot 20 jaren	. .	15,197.
—— 20 —— 30 ——	. .	13,890.
—— 30 —— 40 ——	. .	14,284.
—— 40 —— 50 ——	. .	12,079.
—— 50 —— 60 ——	. .	7,819.
—— 60 —— 70 ——	. .	5,292.
—— 70 —— 80 ——	. .	790.
—— 80 en daarboven	. .	511.
	Dus	99,461.

Men neemt gewoonlijk aan (hoewel deze berekening niet geheel op het Land van *Waas* toepasfelijk is), dat de kinderen onder de 10 jaren het *vierde* der bevolking uitmaken; die van 10 tot 20 het $\frac{4}{21}$ deel; lieden van 20 tot 30 het $\frac{2}{13}$; van 30 tot 40 het $\frac{1}{7}$; van 40 tot 50 het $\frac{1}{8}$; van 50 tot 60 het $\frac{1}{18}$; van 60 tot 70 het $\frac{1}{20}$; van 70 tot 80 het $\frac{1}{480}$; van 80 en daarboven het $\frac{1}{1000}$.

Er fterven 23 kinderen van de honderd in het eerfte jaar huns levens.

Voor

Voor de nationale militie kan de Regering één' man van de 300 ligten, doch heeft zulks nog niet ten volle gedaan; tijdens de Fransche overheersching in 1802 nam men één man van de 127, en daarna 1 van de 100, en zelfs nog op een minder getal van de geheele bevolking.

Het aantal mannen van 20 tot 50 jaren, en dus geschikt om de wapenen te dragen, was op 1 Jan. 1824 — 18,461.

Het getal van personen, die gedurende 1823, het zij door verplaatsing in hun ambt, wegens handel of eenige andere reden, hunne woonplaats verlieten, was 870, en van die zich met der woon in het Land van *Waas* nederzetteden, het zij uit de eene plaats van hetzelve naar de andere, of wel van buiten inkomende 875; zoodat men kan aannemen, dat, zoolang er geene bijzondere redenen van verplaatsing voorkomen, de getallen der vertrekkende en komende gelijk staan.

Het meermalen genoemde getal der bevolking, zijnde 99,461 zielen, is verdeeld in 18,102 huisgezinnen, hetwelk op ongeveer 5½ persoon in ieder huisgezin uitkomt; wanneer men dezelve, wat hun bestaan betreft, in drie deelen deelt, verkrijgt men:

	Huisgezinnen.		*Zielen.*
Akkerlieden, of die tot den Land-bouw betrekking hebben, . . .	10,990,	bevattende	60,345.
Ambachtslieden, Manufakturiers, enz.	4,587,	———	25,228.
Van alle andere standen	2,525,	———	13,888.
	18,102,	bevattende	99,461.

Deze evenredigheid bestaat genoegzaam ook in de geheele Provincie *Oost-Vlaanderen*.

Om nu eene vergelijking met *Groot-Brittanje* te kunnen maken, diene het volgende:

Dit Land had in 1821 eene bevolking van 14,391,631 zielen in 2,941,383 huisgezinnen (zijnde iets minder dan 5 menschen per huisgezin).

De verdeeling is, als volgt:

Ambachtslieden en mannfakturiers-huisgezinnen . . .	1,350,239	met 6,560,911	zielen.
Landbouwende huisgezinnen	978,656	— 4,822,280	——
Van verdere flanden . . .	612,488	— 3,008,440	——
. Dus	2,941,383	met 14,391,631	zielen.

Zoodat van de 100 menfchen er in *Engeland* 46 tot de ambachten of manufakturen behooren, 33 tot den landbouw en 21 tot de overige ftanden. Welk eene zonderlinge verdeeling! Tot hoeveel nadenken geeft dezelve geene ftof? In het Land van *Waas* is de verhouding: 60 landbouwers, 25 ambachtslieden en manufakturiers en 15 van alle andere ftanden.

Armoede in het Land van Waas.

Elke ftad en dorp in het Land van *Waas* heeft een beftuur van weldadigheid, zamen gefteld uit den Burgemeester als Voorzitter, verfcheidene leden en een Sekretaris. Deze befturen zijn belast met de dagelijkfche en huishoudelijke verzorging der behoeftigen; in de fteden dragen deze kommisfiën den naam van direktie der godshuizen.

De inkomften beftaan uit eigen fondfen, vrijwillige giften en toelagen uit de kas der gemeenten.

Het getal der behoeftigen heeft zich gedurende drie à vier jaren op dezelfde hoogte gehouden; er zijn er 8,100 of 2,000 huisgezinnen; zij maken ongeveer het $\frac{1}{12}$ gedeelte der bevolking of ruim 8 op de honderd uit; — in de fteden zijn er, gelijk bijna overal, meer dan op het platte land.

Lokeren, eene fabrijkftad, had in 1818, 16 armen op de 100; *St. Nikolaas* op hetzelfde getal 9¼; en het geheele Land van *Waas* door elkander flechts 7 ten honderd; federt dien tijd is het aantal behoeftigen over het algemeen met drie ten honderd verminderd.

Onder het aantal behoeftigen behooren er 3790 tot het man-

mannelijke en 4310 tot het vrouwelijke geslacht; en zijn er

Onder de 6 jaren	1,471.
Van 6 tot 12 jaren	1,867.
— 12 — 60 —— . . .	3,844.
— 60 — 70 —— . . .	437.
Boven de 70 —— . . .	481.
Totaal	8,100.

Van deze worden er geheel onderhouden	866.
Voor de helft en daarboven	1,671.
—— minder dan de helft	5,563.
Geheel	8,100.

Ten aanzien van de oorzaak der armoede is de volgende verdeeling:

	Mans.	*Vrouwen.*	*Geheel.*
Door hoogen ouderdom	259.	345.	604.
—— gebreken . . .	492.	545.	1,037.
—— bijzondere ongelukken	414.	508.	922.
—— groot getal kinderen	1,930.	2,179.	4,109.
—— gebrek aan werk	570.	593.	1,163.
—— ongeregeld gedrag	125.	140.	265.
	3,790 Mans.	4,310 Vrouw.	8,100 in het geh.

De helft der behoeftige huisgezinnen behoort tot de daglooners; de wevers en spinsters maken een vierde deel uit, en het laatste vierde gedeelte bestaat uit kleermakers, zakkendragers, kruijers, schoenmakers, spinners, metselaars en opperlieden, straatvegers, timmerlieden, kantwerkers, naaisters, waschvrouwen, breisters, borduursters en andere ambachten en bedrijven; voor een vierde echter behooren zij hier onder, die, uit hoofde van ouderdom en gebreken, buiten staat zijn om te werken.

Er zijn in het Land van *Waas* acht armgestichten of van

liefdadigheid, waarin 565 behoeftigen, van beide geslachten, verpleegd worden.

Een oude mannen en behoeftige ziekenhuis te *St. Nikolaas*, waarin zoogenaamde zusters van liefdadigheid den dienst waarnemen; het is een fraai groot gebouw, bevattende 80 oude lieden van beidelei kunne, waaronder 30 zieken.

Een in het jaar 1717 gesticht weeshuis, mede te *St. Nikolaas*, hetwelk ook door zusters van liefdadigheid verzorgd wordt, en 100 weeskinderen bevat.

Een huis voor zieken, oude en andere tot werken onbekwame lieden te *Lokeren*, wordt door ziekendienaars verzorgd en heeft eene bevolking van 100 zielen van beide geslachten.

Het armhuis te *Temsche*, zijnde een nieuw zeer fraai gebouw; de verpleging geschiedt door zieken dienende zusters. In 1824 waren er 201 personen van beide geslachten, waaronder 34 mans, 64 vrouwen en 103 weeskinderen; — onder de eersten waren 77 zieken en 21 tot werken onbekwame lieden. Men houdt hier de armen met allerhande arbeid onledig; er is in hetzelve een groot magazijn, waaruit aan de huiszittende armen werk wordt gegeven, die het vervaardigde daarna ten verkoop terug brengen.

Een te *St. Gillis*, zijnde een klein gebouw, dat ook slechts 9 oude mannen, 14 vrouwen en 3 weezen, in het geheel 26 personen bevat.

Een te *Nieuwkerken*, bevattende 22 oude lieden van beide geslachten.

Een te *Sinay*, bevat 21 oude gebrekkigen en weezen, alle van het vrouwelijk geslacht.

Eindelijk te *Beveren*, wordt het hof *ter Welle* door geestelijke dochters bewoond, welke door hunne statuten verpligt zijn, *vijftien* arme meisjes op te voeden, te onderwijzen en ook het kantwerken te leeren.

In het jaar 1824 hebben de dorpen *Bazele* en *Vracene* ook ieder een liefdadigheidsgesticht geopend.

De

De uitgaven van al deze weldadige inrigtingen, worden, zoo uit de gemeente en armbestuurspenningen als uit giften en eigendoms inkomsten, goedgemaakt.

Men berekent de kosten door elkander per hoofd, tusschen de *f* 30 en *f* 35. De uitgaven voor alle behoeftigen in *Vlaanderen* door elkander genomen, berekent men op *f* 6:60 tot *f* 8:74; waarvan het midden is *f* 7:57; dus zoude dit over het Land van *Waas* eene jaarlijksche som van *f* 61,317 opleveren, en aan ieder hoofd der bevolking, wanneer men het zoo wil omslaan, tusschen de 61 en 62 centen te staan komen.

In de stad *St. Nikolaas* is eene bank van leening (*Berg van Barmhartigheid* genaamd), ten koste en onder toezigt van het armbestuur: Dit gesticht heeft, gedurende vele jaren, belangrijke diensten bewezen, zoo aan de armen te *St Nikolaas*, als aan die der omliggende dorpen.

Gedurende het jaar 1823, is er in het Land van *Waas* geen kind te vondeling gelegd, en de verlatenen werden door de plaatselijke liefdadigheidsgestichten opgenomen.

De bedelarij, de zuster der landlooperij en strooperij is een kwaad, dat niet genoeg kan gestuit worden; de uitroeijing derzelve is een der gewigtigste diensten, welke men aan de Maatschappij bewijzen kan. Het Land van *Waas*, gelijk trouwens ons gansche koningrijk (voor zoo verre de plaatselijke besturen hunnen pligt waarnemen), is thans gelukkig van deze plaag verlost.

Er zijn in het Land van *Waas* drie huizen voor krankzinnigen; in dezelve bevinden zich 71 personen; waarvan echter een groot gedeelte uit de omliggende streken daarin zijn geplaatst.

Voor het onderhoud der krankzinnigen, welke ten koste der gemeenten moeten onderhouden worden, brengt men per hoofd *f* 100 à *f* 150 's jaars in rekening.

Men

Men rekent in het Land van *Waas* flechts één' krankzinnige op de duizend zielen der ganfche bevolking.

Huizingen, enz.

Er zijn 17,433 tot woning van menfchen beftemde huizen; zijnde 36 huizen op elke vierkante mijl en 560 per uur van 25 in een' graad; en elke woning bevat door elkander 5¾ bewoners.

Er zijn 10,127 huizen van *f* 20 huurwaarde en daarboven, 7,306 huizen van minder dan *f* 20 huurwaarde.

De hoogfte huurwaarde in het Land van *Waas* is *f* 500 's aars.

Volgens eene matige berekening van den Heer VAN DEN BOGAARDE, zoude de fom van *f* 902,063 de geheele onzuivere opbrengst der jaarlijkfche huurwaarde zijn. Wanneer men nu berekent, dat de grootfte huizen een intrest van 3 à 4 pCt. geven, en de kleine, die het grootfte getal uitmaken, van 7 à 8 pCt.; kan men gereedelijk een' middelintrest van 6 pCt. nemen, en daarvan 1 pCt. voor kosten van onderhoud aftrekkende, verkrijgt men voor de geheele waarde der huizingen eene fom van *f* 15,034,350.

De waarde der meubelen is door de wet op vijfmaal de huurwaarde bepaald.

Zijnde voor de huizen boven de *f* 20 huurwaarde	*f* 3,999,895.
en voor die daar beneden	- 102,284.
	f 4,102,179.

Eenige voorwerpen, zoo als die tot den akkerbouw beftemd, kleederen, lijnwaad, juweelen, voorwerpen van kunst enz., volgens de wet niet mede gefchat zijnde, kan men gereedelijk de betrekking tusfchen de huur en meubilaire waarde als 1 tot 6 berekenen, wanneer de geheele fom *f* 4,785,708 bedraagt.

Mo-

Molens.

Er zijn in het Land van *Waas* 114 wind- en 5 watermolens, hieronder zijn begrepen 18 oliemolens (terwijl een even groot getal door paarden bewogen wordt, mede tot het stampen van olie dienende); de verdere zijn boekweit of gort-paardenmolens, snuifmolens, hennepmolens, cijlinder-paarden, graanpaardenmolens enz. — Men berekent één graanmolen op de 950 inwoners.

De waarde van de paarden- en handmolens reeds onder die der huizen zijnde begrepen, zullen wij ons alleen tot die der windmolens bepalen; de prijs derzelve is moeijelijk op te geven; een gewone nieuwe staakmolen kost van *f* 2,500 tot *f* 3,500; de steenen windmolens kosten twee en drie malen die som en soms nog meer; — volgens de meest juiste begrooting bedraagt de waarde dier molens *f* 290,000 en staat dezelve tot die der huizingen, als 1 tot 52.

Waarde der huizen	*f* 15,034,350.
Meubilaire waarde	- 4,785,708.
Die der molens	- 290,000.
Geheel . . .	*f* 20,110,058.

Of *f* 40,500 per vierkante mijl en *f* 641,000 per uur van 25 in een' graad.

Handel.

Men drijft in het Land van *Waas* voornamelijk handel in de volgende artikelen: vlas, tarw, rogge, garst, haver, boekweit, kool, lijn, hennep of kempzaad; en de olie uit de drie laatstgenoemde zaden; klaverzaad, hout, steenen, kolen, hoornvee, huiden, wol, boter, klompen, zaailijnzaad, alsmede in al de voortbrengselen der weverijen en overige fabrijken.

De handel is sedert het jaar 1794 zoo toegenomen, dat de-

dezelve volgens het oordeel van deskundigen vertienvoudigd is; sedert 30 jaren is de stad *St. Nikolaas*, als het ware, geheel nieuw gebouwd; een blijk van de toenemende welvaart.

Uit het noorden ontbieden de Wasenaars slechts eene geringe hoeveelheid potasch voor eigen gebruik en ongeveer 1000 tonnen Riga's lijnzaad, (kostende doorgaans *f* 12 à *f* 13 de ton) voor het bezaaijen der akkers.

De vlasteelt is hier allerbelangrijkst en ook de voornaamste tak van den Waasschen handel. Men rekent, dat sedert drie jaren, drie vierde deelen van den vlasoogst zijn uitgevoerd en wel voornamelijk naar *Engeland*.

Wij hebben gezien, dat men de jaarlijksche opbrengst op 1,843,528 Nederl. ponden berekend, door elkander 70 cents waardig, en dus te zamen *f* 1,209,469 hiervan wordt voor *f* 967,575 uitgevoerd; van het laatste vierdedeel van den oogst wordt een klein gedeelte gehekeld en naar *Frankrijk* en *Zwitserland* gezonden, ten einde te dienen voor kanten, batisten, linnens en zijden stoffen; een zeer klein gedeelte van dit vierde wordt nog groen verzonden; het overige dient voor het gebruik der weverijen; — het lijnwaad komt in het Land van *Waas* zelden in den handel, om verzonden te worden, maar strekt alleen tot het gebruik der inwoners, een bunder vlas met Riga's zaad bezaaid, kan 7 ja 800 ponden zaad opleveren, en dit voor 110, ja soms voor *f* 200 verkocht worden; dus door elkander *f* 140, hetgeen weder eene som van *f* 469,000 oplevert, welke, gevoegd bij die van *f* 1,209,469, een totaal geeft van *f* 1,678,469.

De meening omtrent het al of niet toelaten van den vrijen uitvoer van het gezwingelde en groene vlas, is zeer verdeeld. De distrikten *Gend*, *Oudenaarden*, *Aalst* en andere, die veel linnen uitvoeren, wilden zoo groot eene belasting op den uitvoer, dat de vreemdelingen niet met onze vlassen zouden kunnen werken en alzoo onze inlandsche fabrijken niet benadeelen; In het distrikt *St. Nikolaas*, waar de linnenweverij

al-

alleen voor eigen gebruik plaats heeft, en zoo als wij gezien hebben zeer veel vlas geteeld wordt, moet men natuurlijk zeer voor den vrijen uitvoer zijn.

In de jaren 1816, 17, 18 en 19 was de graanhandel in het Land van *Waas* zeer levendig, sedert dien tijd zijn de prijzen tot op de helft gedaald.

Men rekent de overschietende granen, in een gewoon jaar, op

33 à 36,000	mudden tarw,	waardig	*f* 173,200.
58 à 64,000	——— rogge,	———	- 135,000.
40 à 60,000	——— haver,	———	- 108,500.
35 à 40,000	——— garst,	———	- 108,750.
25 à 30,000	——— boekweit,	———	- 80,850 (*).
		Te zamen . . .	*f* 606,300.

Gerekend, volgens de prijzen der maand Junij 1824.

De prijs der olie volgt altijd die van de andere voortbrengselen van den landbouw; in 1819 was de prijs der raap- en lijnolie *f* 44; en nu wordt de eerste verkocht voor *f* 17 en de tweede voor *f* 23 het vat van 100 kannen. — Er zijn in het Land van *Waas* 35 zoo wind- als paarden-oliemolens; waarvan ieder ten minste 200 à 210 vaten olie oplevert, hetwelk door elkander eene som geeft van *f* 143,500. Het heugt de olieslagers niet, ooit de olie op zulk eenen lagen prijs gezien te hebben als in 1824; wanneer men een tiental jaren door

(*) Men heeft berekend, dat elk persoon, jong en oud door elkander 80 à 90 Ned. ponden brood in een jaar gebruikt, hetgeen op een mudde uitkomt; anderen berekenen, dat een mansperfoon van 20 tot 50 jaren twee mudden van verschillende graansoorten gebruikt. Nu blijft er in het Land van *Waas*, boven den zoo even gemelden uitvoer, voor eigen gebruik eene hoeveelheid tarwe, rogge en boekweit over van ongeveer 150 à 155,000 mudden, dat per hoofd weinig meer dan een en een half mudden uitmaakt. Volgens den vermaarden LAGRANGE gebruikt, een volwassen mensch in *Frankrijk*, telken jare 256 kilo's; doch dit is bij ons veel minder, uit hoofde van de aardappelen, welke het hoofdvoedsel van een aantal armen uitmaken.

door elkander ſlaat, kan men de opgegevene ſom gerust verdubbelen; deze aanmerking betreft ook de koeken.

De lijn- en raapkoeken, die uit het ſlijk der oliën voortkomen, zijn zeer geſchikt, de eene tot het vetmaken van hoornvee; de andere tot de bemesting der gronden.

Van het hennepzaad worden drie vierden gedeelte naar *Holland* gezonden; van het overige vierde wordt in het Land van *Waas* zelve olie geſlagen, hetgeen men bij aannaderende gisſing op 300 vaten kan berekenen tegen *f* 36 het vat, dus . . . . *f* 10,800.

Voor raap en lijnolie	- 143.500.
Voor de koeken	- 5,000.
	f 159,300.

De ganſche opbrengst der lijn- en raapkoeken ſtaat in evenredigheid tot de opbrengst der olie ongeveer als 3½ ten honderd.

De lijnkoeken worden verkocht bij den *ſteen* van zes ponden vlaamsch gewigt en golden in 1824, 3¾ à 4 ſtuivers courant per ſteen.

De raapkoeken worden grootendeels verzonden.

Voor de oliën, welke in het Land van *Waas* worden geſlagen, trekt men het zaad voor ongeveer ¾ uit de naburige ſtreken en voor ¼ uit het land zelve, met uitzondering van het hennepzaad.

De brouwerijen leveren jaarlijks ongeveer 100,000 vaten bier (zijnde iets meer dan een vat per hoofd der bevolking) van verſchillende ſoorten en prijzen, te weten: bruin bier en den zoogenaamden uitzet; de prijzen zijn van *f* 5 tot *f* 11; van de laatſte ſoort wordt er echter zeer weinig gebrouwen, zoodat men den middelprijs op *f* 6 kan berekenen, hetgeen dus *f* 600,000 oplevert. De azijnſtokerijen zijn met de bierbrouwerijen vereenigd. Zij leveren jaarlijks 3,300 vaten op; deze, berekend tegen den middelprijs van *f* 8½, geven *f* 28,050.

Te

Te *St. Nikolaas*, *Lokeren* en *Temſche* ziedt men ongeveer 10,000 tonnen gemeene bruine zeep tegen *f* 20 à *f* 24; berekend op den middelprijs van *f* 22 verkrijgt men *f* 220,000; — de zeep wordt gedeeltelijk in het Land zelve gebruikt.

Men zuivert jaarlijks 656,000 ponden zout, ten prijze van 12 cents; hetgeen dus *f* 78,720 bedraagt; de zoutzieders werken ſteeds voor het binnenlandsch gebruik; men vreest, dat zij zullen moeten ophouden te werken, daar zij de mededinging der fabrijken in de Noordel. provinciën niet kunnen uithouden, waarvan de meeste aan de rivieren of ſtranden gelegen zijn, en zich bij gevolg van zout water kunnen bedienen, dat hun van 4 tot 5 graden geeft op de 25 benoodigde graden tot het bekomen van zout; dus een voordeel van 18 à 20 pCt. of *f* 1:50 op de *f* 8:11, welke voor accijns betaald moeten worden op de 100 ponden zout.

Men bereidt jaarlijks ongeveer 5,200 huiden van verſchillende ſoorten, als: osſen-, koeijen- en rundervellen ten getale van 3,500; kostende *f* 6; kalfsvellen, ten prijze van *f* 3,50 en ten getale van 1,000; ſchaaps en lamsvellen, ten prijze van 85 cents en ten getale van 700; gevende na bewerking en bereiding te zamen in omloop eene ſom van *f* 34,000.

In de hoedenſabrijken vervaardigt men jaarlijks 40 à 50,000 hoeden, waarvan *Lokeren* ⅞ oplevert; een groot gedeelte derzelve wordt verzonden; voor de fijne gebruikt men hazen-, konijnen- en beverhaar; voor de grovere hoeden ſchaapswol, kalfs- en bokken- of geitenhaar, als ook het afſcheerſel van lakens; de fabrijkprijs van de eerſte kwaliteit is *f* 9, van de geringſte *f* 2.50, dus de eene door de andere op *f* 5 berekend, verkrijgt men jaarlijks *f* 225,000.

De hoeveelheid jaarlijks gedraaid of geſlagen touw wordt op 42 à 43,000 ponden berekend; hetzelve is echter niet van de eerſte kwaliteit; tegen 57 cents het pond, brengt dezelve bijna *f* 24,300 op.

De ſtad *Lokeren* is vermaard door deszelfs lijnwaadbleekerijen;

men berekent, dat er jaarlijks (een klein gedeelte te *Elverzele* medegerekend), meer dan een millioen ellen gebleekt worden (hoewel deze nog veel zijn verminderd), ten prijze van zes centen de el door elkander; beloopende dus *f* 60,000.

De Lokersche markt is ook vermaard wegens het klaverzaad, dat daar (een weinig te *St. Nikolaas* daar onder begrepen), gewoonlijk jaarlijks ten getale van 565,000 ponden verkocht wordt; welke hoeveelheid men als de helft van de geheele teelt beschouwt; het overige wordt aan de huizen opgekocht; de hedendaagsche prijs is hoogstens 40 centen; door dezen handel wordt er derhalve *f* 452,000 in omloop gebragt.

Zonder overdrijving kan men vast stellen, dat er jaarlijks in het Land van *Waas* 7 à 800,000 paren houten schoenen of klompen gemaakt worden, waarvan ⅞ naar de Noordelijke Provinciën worden verzonden; men berekent de prijs van die van wilgen en elzen (de Hollanders eischen een zeker getal elzen klompen toe op de honderd paren), op *f* 180 het 1000; die van Kanada's en populieren op *f* 120 het 1000. Deze laatste worden bij uitsluiting naar *Holland* gezonden en maken het grootste getal uit, waardoor de eene soort door de andere op *f* 135 het 1000 kan gerekend worden en dan *f* 101,250 uitmaakt. Men scheept dezelve meerendeels in te *Temsche* en op *het Vlaamsche hoofd*, zij kosten aan vervoer naar *Holland*, 72 cents de 1000 paren.

De fabrijken brengen ook zeer veel geld in omloop; in het jaar 1824 weefde men meer dan 1,650,000 Nederl. ellen katoenetten en siamoisen, door meer dan 1900 werklieden; men berekent de kosten van weven dezer stoffen op een vierde der waarde; ja soms wel eens op een derde; het overige dient voor den aankoop der grondstof, het spinnen, verwen, enz. — De hoeveelheid jaarlijks vervaardigd wordende is moeijelijk, en om beter te zeggen, onmogelijk op te geven; dit is echter zeker, dat de weverijen en verwerijen, aan eene menigte menschen uit de geringere klasse brood verschaffen.

De

De fabrijken bevinden zich te *St. Nikolaas*, *Lokeren*, *Temfche*, *Haasdonk* en *Sinay*. De gewevene katoenen met zijde vermengd, zijn te *St. Nikolaas* in bloeijender ftaat dan in eenige andere plaats der Provincie *Oost-Vlaanderen*; — onderfcheidene fabrikanten in het Land van *Waas*, behaalden op de Gendfche en Haarlemfche tentoonftellingen medailles voor verfchillende fabrikaten.

De fabrijken te *St. Nikolaas* werden in het tijdvak tusfchen de jaren 1780 en 1784 opgerigt; zij begonnen langzamerhand te bloeijen en te vermenigvuldigen; van den toenmaligen Souverein bekwamen zij oktrooi tot den vrijen invoer der gefponnene katoenen garens, welke men er tot dien tijd toe nog niet had bewerkt. Men telt er te *St. Nikolaas* 20; te *Lokeren* 8 of 9. *Temfche* en *Sinay* bezitten ook eenige weverijen, en de wevers zijn in vele omliggende dorpen verfpreid. De volkomenheid dezer fabrijken nam federt 1796 hoe langs zoo meer toe, en zelfs federt de oprigting van ons Koningrijk, zijn zij nog verbeterd. De fabrikanten beloven zich veel van de Nederlandfche Handelmaatfchappij, welke de aanvragen ter verzending naar de *Indiën* reeds talrijker heeft doen worden.

De gewone jaarlijkfche opbrengst dezer weverijen, reeds op 1,650,000 Nederl. ellen gefchat, kan bijna in twee gelijke deelen worden verdeeld, namelijk, in eenvoudige fiamoifen en in zulke ftoffen, welke met zijde en andere voorwerpen worden vermengd en verfraaid; van de eerfte foort, namelijk, de fiamoifen, waaronder ook zijn begrepen eenige weinige calicots, beloopt de weverij 825,000 ellen. Een bekwaam wever weeft dagelijks ten minfte 3 ellen 5 palmen tot 5 ellen toe; men betaalt 21 centen voor het weven van de enkele fiamoifen, en de waarde der ftof tegen het dubbel berekend, bedraagt dit ruim 63 cents de el, dus bedragen 825,000 ellen de fom van *f* 519,950.

Voor de katoenen met zijden ftoffen vermengd, wordt het-

zelfde weefloon als voor de siamoisen betaald, uit hoofde, dat deze laatste veel smaller vallen; het loon van 21 cents de el staat tot de waarde bijna als 1 tot 4, hetgeen dus door elkander een gulden beloopt of in het geheel . *f* 825,000.

Voor de reeds vermelde siamoisen . . . - 519,950.

Te zamen . . . *f* 1,344,950.

De wolleweverijen zijn in eenen kwijnenden toestand, uit hoofde, dat de wollen goederen, welke ingevoerd worden, tot zeer lage prijzen te koop zijn. Men kan, hetgeen thans in het Land van *Waas* vervaardigd wordt, slechts op 30 à 35,000 ellen van geringe hoedanigheid berekenen. Er zijn soorten van verschillende breedte, namelijk, van ongeveer *twee* ellen, van *eene* el *eene* palm, en van weinig minder dan *eene* el; de breedste kosten 14 à 15 centen van weven, de smalle 10 à 11 centen; dus door elkander 12 centen; mits de evenredigheid dezelfde onder hen is; de breedste dezer stof behoeft anderhalf pond wol, de smalste de helft, de weefprijs is altijd dezelfde, hetzij men beste of geringe wol bezigt; de minste kost 70 à 80 cents; de fijnste twee guldens of iets meer; de laagste prijs dezer stoffen is één gulden 50 cents en de hoogste *f* 3, dus de middelprijs *f* 2:25; aldus wordt er eene som van *f* 73,120 in den handel gebragt.

De voortbrengselen der lijnwaadweverijen, dienen, zoo als reeds gezegd is, meerendeels tot eigen gebruik; slechts komt er eene hoeveelheid van 8,500 tot 9,000 Nederl. ellen jaarlijks te *Lokeren* ter markt, waarvan de prijs gewoonlijk van 60 tot 70 cents is, en dus *f* 5,800 in omloop brengt.

De vrouwen der landlieden spinnen dus bijna alleen voor huishoudelijk gebruik; zij geven hun gesponnen garen aan een' wever, die hetzelve bewerkt, en vervolgens bezigt men het linnen in het huisgezin zelve.

Met de opbrengst der zoogenaamde drolweverijen, pakgoed en eenige tijken, kan men de zoo even opgegevene som tot op *f* 7,700 vermeerderen.

Over-

Overzigt der door den handel, enz. in omloop gebragte sommen.

Vlashandel	*f* 1,678,469.
Graanhandel	- 606,300.
Onderscheidene soorten van olie	- 159,300.
Bier- en azijnbrouwerijen	- 628,050.
Zeep en zout	- 298,720.
Huiden	- 35,000.
Hoedenfabrijken	- 225,000.
Touw	- 24,300.
Lijnwaadbleekerijen	- 60,000.
Klaverzaad	- 452,000.
Klompen	- 101,250.
Fabrijken van siamoisen, katoenetten enz. . .	- 1,344,950.
Wolleweverijen	- 73,120.
Lijnwaadweverijen enz. voor den handel . .	- 7,700.
Geheel . . .	*f* 5,694,159.
Allerlei soort van kleine handel, berekend op een twaalfde van het geheel	- 498,156.
Geheel . . .	*f* 6,192,315.

De Heer PEUCHET, welke in zijne *Statistique élementaire de la France* eene juiste kennis, door naauwkeurig onderzoek verkregen, heeft getoond, stelt vast, dat onze tegenwoordige zuidelijke Provinciën in het jaar 1805 eene som van 120,000,000 franken of *f* 56,700,000 in omloop hadden, hetgeen voor elk inwoner *f* 28:82 uitmaakte: men berekent, dat de geldspeciën ten minste vijf malen in een jaar van hand veranderen; hetgeen per hoofd eene jaarlijksche geldwisseling van *f* 144:10 zoude uitmaken, en in het gansche Land van *Waas* meer dan *f* 14,330,000.

Deze optelling wijst ook aan, dat *f* 28:82 per hoofd *f* 2,866,500 in aanwezige munt zoude daarstellen.

De reeds aangehaalde Schrijver vooronderstelt naar de wijdloopige en wel beredeneerde optellingen van den Heer NECKER, de memorie van den Heer GERBAUX en die van GERONIMO DE USTARIS, dat het gereede geld in *Frankrijk* in 1805 beliep *f* 32:95 per hoofd.

In *Spanje* en *Portugal* slechts *f* 17:17; in *Oostenrijk f* 22:68 en in *Pruissen f* 21:73.

Het geld in *Groot-Brittanje* werd berekend op 40,000,000 ponden sterling of *f* 480,000,000; waarvan naauwelijks *f* 25,000,000 in zilver.

De bevolking van hetzelve, *Ierland* mede gerekend, was 15,000,000; hetgeen voor ieder' inwoner *f* 30 bedraagt.

Ten tijde van de Fransche omwenteling, had het Bataafsche volk 1,100,000,000 in deszelfs bezit; maar dewijl hetzelve het grootste gedeelte daarvan aan de verschillende Staten van *Europa* had geleend, konde men het aanwezige geld slechts berekenen op *f* 39,600,000 in de bank te *Amsterdam* en ongeveer *f* 44,000,000 in den handel; hetgeen over 2,000,000 menschen verdeeld, bijna *f* 42 per hoofd oplevert.

Vaartuigen en Scheepstimmerwerven.

De vaartuigen, door de ingezetenen van het Land van *Waas* gebruikt wordende, zijn de volgende: smakken, belanders, gaffelschepen, bezaan- of poonschuiten, schouwschuiten, knotsen, hengsten, dubbele en enkele hoogaars, krolbooten, enz., in het geheel 178 vaartuigen, voerende ongeveer 5,000 lasten, men kan dezelve schatten op 180 à *f* 200,000.

De kosten der vaartuigen, indien zij nieuw en geheel opgetuigd zijn, beloopen ongeveer

Van eene boot van 3 tonnen	. . . .	*f*	80.
——————— 5 ———	. . . .	-	200.
——— jol —— 4 ———	. . . .	-	200.
——— hengst — 5 ———	. . . .	-	500.

Van

Van eene fnik van . . 30 tonnen . . . . . *f* 4,000.
— —— bezaanfchuit van 35 —— . . . . . - 4,000.
— —— ventjagerfchuit, waarmede men den verfchen visch gaat halen, groot 30 tonnen. - 6,000.
— —— poonfchuit of otter, —— 50 —— - 6,000.
— —— gaffelfchip van 130 tonnen. . . . . - 14,000.

Al deze fchepen, met uitzondering van de fmakken en gaffelfchepen, worden door twee mannen beftuurd.

Te *Temfche* zijn twee beurtfchepen van 8 tonnen, welke dagelijks met reizigers en koopmanfchappen heen en weder op *Antwerpen* varen; daarenboven zijn er nog eenige andere beurtfchepen in het Land van *Waas*.

Er zijn zeven fcheepstimmerwerven, zoo tot het herftellen als bouwen van fchepen en fchuiten; — men berekent, dat er jaarlijks drie fchepen, ter grootte van 30 tot 90 tonnen, worden gebouwd.

[De gemeenfchap te water in het Land van *Waas* is, volgens den Heer VAN DEN BOGAARDE, nog voor veel verbetering vatbaar.]

Groote wegen, enz.

Een der voornaamfte is die van *Gend* naar *Antwerpen*, welke het Land van *Waas* van het oosten naar het westen doorfnijdt, en wel van de grensfcheiding te *Zeven-Eeken* tot aan het veer van het *Vlaamsch Hoofd*, eene lengte van 40,000 ellen; de breedte is 12 ellen, waarvan 4½ met fteenen belegd is; het gedeelte van *Zeven-Eeken* tot *Lokeren* is op provinciale kosten in de jaren 1780 en 1781 gelegd; de andere deelen op andere tijden. Deze weg is overal met fchoone boomen beplant; het fchijnt, dat men in de vroegfte tijden het gebruik nog niet had ingevoerd, om de groote banen te beplanten, en dat hetzelve tot ons uit *Frankrijk* is overgekomen, nadat HENDRIK IV, bij befluit van 4 Januarij 1552, alle banen in zijn Rijk deed beplanten; de paardenposterijen en

postwagens dagteekenen van denzelfden tijd volgens de gedenkfchriften van SULLY.

Op dezen weg zijn drie paardenposterijen, bij elke van welke 15 paarden zijn; — van *Gend* op *Antwerpen* rijden dagelijks zes postwagens langs dezen weg; er zijn zes tolhekken op dezelve, wat het Land van *Waas* betreft, die jaarlijks *f* 10,850 opbrengen.

Verder zijn er nog eene menigte andere wegen, zoodat de oppervlakte, als volgt, kan verdeeld worden:

	Bunders.		Roeden.
Groote banen	65	„	61.
Gebuurwegen der eerfte klasfe of heerbanen, ongeveer	110	„	—
———— tweede ——	350	„	—
———— derde ——	980	„	—
Te zamen	1,505	„	61.

Het aantal vierkante ellen oppervlakte fteenweg in het diftrikt is in de volgende evenredigheid:

Groote banen	310,500 ellen.
Gebuurwegen en in fteden en dorpen	158,350 ——
Geheel	468,850 ellen.

Openbaar Onderwijs, enz.

Hetzelve ftaat in het Land van *Waas* nog op eenen lagen trap. In 1824 werden er twee Schoolopzieners benoemd; men telde in dat jaar 5,227 kinderen, welke op de fcholen onderwezen werden, namelijk, 1,244 behoeftigen en 3,983 tegen betaling, zijnde flechts 5½ op de 100 der bevolking, en dat wel alleen in den winter, want in den zomer is het flechts een vierde van dit getal; zelfs zijn er onderwijzers voor de geringe klasfen, welke des zomers, bij gebrek aan kinderen, hunne fcholen moeten fluiten.

Men

Men telde in 1824 in het Land van *Waas* 56 fcholen van de drie klasfen, wier onderwijzers alle door de voormalige jury van onderwijs te *Gend*, bij Koninklijk Befluit van 9 September 1817 daargefteld, zijn aangenomen of erkend, en aldus verdeeld:

Onderwijzers van de eerfte klasfe	.	.	2.
——— tweede ———	.	.	5.
——— derde ———	.	.	30.
Hulpfcholen	.	.	19.
		Te zamen	56.

De armfchool te *St. Nikolaas* is merkwaardig; op Zondagen geeft men fomtijds aan meer dan 1,600 kinderen onderwijs.

In den jare 1819 is er te *St. Nikolaas* eene akademie van teeken- en bouwkunde opgerigt.

Er zijn in het Land van *Waas* weinig mannen van naam geboren; een der beroemdfte is GERARDUS KOOPMAN, of, volgens den geest zijns tijds, MERCATOR, de Ptolomeus zijner eeuw, te *Rupelmonde* op den 7 Mei 1512 geboren; hij was te *Leuven* Hoogleeraar in de wis- en aardrijkskunde; van hem dagteekent het ftelfel der hedendaagfche aardrijksbefchrijving; al de kaarten, die hij zoo vernuftig als fraai ontwierp, etste hij zelf; hij overleed in 1594.

De Plaatfnijder EM. DE GHENDT, geboren te *St. Nikolaas* in 1738, heeft een groot aantal werken nagelaten, die hem tot veel eer verftrekken.

De verzameling van fchilderijen van den Heer VRANCKEN te *Lokeren* is zeer merkwaardig.

Te *St. Nikolaas* ftaat op het ftadhuis een kolosfaal wit marmeren borstbeeld van NAPOLEON BONAPARTE, hetwelk men zegt door CANOVA vervaardigd te zijn. Het heeft 1,200 franken gekost en werd er in 1812 geplaatst.

Den 11 November 1823 werd er te *St. Nikolaas* eene Maatfchappij van Nederlandfche taal- en letterkunde, onder

Ppp 5 de

de zinſpreuk: *Crescet eundo*, ingewijd; zij telt *zestig* werkelijke en *dertig* eereleden.

De ſtad *Lokeren* en het dorp *Beveren* hebben maatſchappijen van Rhetorica; dezelve zijn uitſtekend belangrijk en nuttig; beide beoefenen de welſprekendheid in de Nederduitſche taal; — van tijd tot tijd voeren zij eenige ſtukken ten tooneele; die te *Lokeren* is zeer talrijk.

Te *St. Nikolaas* heeft ook eene vermaarde Maatſchappij van Rhetorika beſtaan, *de Goudbloem* geheeten, onder de zinſpreuk: *Prudens Simplicitas*; zij was door Keizer KAREL V in 1536 hernieuwd en bevestigd, maar is, na verſcheidene eeuwen te hebben gebloeid, ſinds weinige jaren te niet gegaan; men bezit nog hare eereteekenen. Deze rederijkkamers waren in vroegere tijden zeer talrijk en luisterrijk; tijdens de omwentelingen in de 16de eeuw waren zij van veel belang, toen zij, door middel van tooneelvertooningen en liederen in de Nederduitſche taal, het hart van den Nederlander tot gevoel van eigen waarde opwekten.

Er zijn twaalf toonkundige Maatſchappijen in het Land van *Waas*, welke dikwerf met elkander en ook buiten het diſtrikt *St. Nikolaas* om prijzen dingen.

St. Nikolaas, *Lokeren*, *Temſche* en *Beveren* bezitten elk een zoogenaamd letterkundig genootſchap, gevestigd in een huis, dat dient ter verzamelplaats van fatſoenlijke lieden; men leest er dagbladen, maand- en andere tijdſchriften, benevens eenige boeken van ſmaak, enz. Deze genootſchappen brengen veel toe tot de beſchaving.

Het Land van *Waas* en het diſtrikt *Dendermonde* ſchonk in 1823 de ſom van *f* 225 aan het fonds tot onderſteuning van den gewapenden dienst in de *Nederlanden*.

De *Maatſchappij van Weldadigheid* in de Zuidelijke Provinciën des Rijks heeft in het Land van *Waas* zeven kantonnale kommisſiën, welke in 1823 het volgende aantal Leden onder zich hadden, waarvan elk de jaarlijkſche bijdrage van *f* 2,60 cents betaalt.

St.

St. Nikolaas . .	45	leden.
Lokeren	57	——
Beveren	136	——
Temsche	53	——
St. Gillis . . .	34	——
Exaarde . . .	12	——
Sinay	37	——

Geheel 374 leden,
wier bijdragen *f* 972,40 cents beloopen.

Gezondheidsstaat en ziekten, enz.

Een groot deel van het distrikt ligt op hoogen en zelfs zandachtigen grond; daar zijn de ziekten van anderen aard, dan in de lager liggende deelen, zoo als de polders; — hier heeft men zinking- of katarrhale ziekten, ginds weder borstziekten.

Tegen het einde van den herfst en in den winter heeft men gewoonlijk een groot aantal tusschenpoozende koortsen, vooral bij die personen, welke in de polders gearbeid hebben, en na hunne terugkomst een zittend leven leiden; hieruit ontstaat niet zelden waterzucht, het zij algemeen of plaatselijk; dezelve is veelal zeer langdurig en moeijelijk te genezen.

Men rekent, dat in de ziekenhuizen en liefdadigheidsgestichten één van de 8 zieken sterft.

De lieden van de kunst in het Land van *Waas* bestaan uit 25 geneesheeren, 16 heelmeesters, 15 officieren van gezondheid, 13 vroedvrouwen, 7 apothekers en 1 droogist; te zamen 80 personen, zijnde één op de 1243 van de geheele bevolking.

Te *St. Nikolaas* bestaat eene plaatselijke geneeskundige Kommissie.

In 1315, 1316, alsmede in 1346 tot 1351 heerschte de pest in het Land van *Waas*; dezelve vertoonde zich weder in 1365

1365 en sleepte in *Vlaanderen* vele menschen weg; in 1399 en 1400 rigtte dezelve vele verwoestingen aan en werd eerst in 1409 gestuit, in 1433 was er weder eene besmettelijke ziekte.

Eene zware ziekte heerschte in 1488 in het Land van *Waas*, zoo zelfs, dat in het dorp *St. Pauwels* van 500 menschen boven de 12 jaren, slechts *zes* huisgezinnen over bleven.

Na dien tijd hebben er nog dikwijls aanstekende ziekten geheerscht. ———

In 1823 werden er 4,139 kinderen ingeënt, hetgeen iets meer is dan er kinderen geboren waren.

Algemeene berekening der aanwezige waarde van allerlei aard, welke zich op een onverschillig tijdstip in het Land van Waas *bevindt.*

Waarde der bouwgronden	*f* 26,275,000.
——— ——— aanwezige ingeoogste voorwerpen van landbouw . . . . -	1,964,800.
——— ——— weilanden . . . . -	3,282,000.
——— ——— van het aanwezige hooi . . . -	75,000.
——— ——— der boschgronden, boomen en hout . . . . -	2,125,684.
——— ——— tuingronden, boomgronden en buitenplaatsen . . . . -	1,421,600.
——— ——— paarden, vee, verdere dieren en gevogelte . . . . -	1,047,100.
——— ——— aanwezige delfstoffen, enz. . -	319,200.
——— ——— huizingen, molens en meubelen -	20,110,058.
——— ——— aanwezige voorraden van allerlei voorwerpen van koophandel, fabrijkgoederen, enz. . . . . -	711,255.
——— ——— vaartuigen . . . . -	190,000.
——— ——— visscherijen . . . . -	10,000.
Aannaderende optelling der in omloop zijnde munten . . . . -	2,866,500.
Te zamen . . .	*f* 60,398,197.

Het-

Hetgeen per vierkante mijl *f* 121,680 maakt, en per uur van 25 in een' graad flor. 4,927,700.

Indien men deze waarde per uur kon toepasfen op geheel *Oost-Vlaanderen*, dan zou dezelve voor deze Provincie *f* 426,303,000 bedragen.

Men befchouwe echter dusdanige begrootingen, geenszins als volledig of onwederlegbaar.

En hier eindigen wij onze uittrekfels uit dit belangrijk werk over het Land van *Waas*.

Landbouw- en Staatshuishoudkundige Berigten.

In de *Revue Encyclopédique* van Februarij 1826 vindt men de navolgende Werken aangekondigd:

Statuts de la Société d'assurance mutuelle contre la grêle, fondée avec l'approbation du Gouvernement, par la Société économique de Berne. Berne 1825.

Wetten van het Genootfchap tot onderlinge verzekering tegen den hagel, daargefteld met goedkeuring der Regering, door het huishoudkundig Genootfchap van Bern. *In* 8°. 42 *Bl. met een tabel.*

Het huishoudkundig genootfchap van *Bern* bepaalt zich niet tot verhandelingen en gefchriften; hetzelve handelt ook, en geeft voorbeelden wat de vereenigingen moeten zijn, wier doel het algemeen welzijn is. Men weet federt lang, dat de hagel alleen aan elkander grenzende kantons verwoest en dat deze vernielende geefel zich geenszins over een geheel landfchap uitftrekt; ook dat de door den hagel veroorzaakte onheilen vergoed konden worden, indien de Staat of de burgers

aan

aan dit goede werk een zeer klein gedeelte hunner inkomsten wilden toewijden. De beste regering, welke de menschen zich kunnen geven, zoude alle staatkundige vereenigingen veranderen in even zoo vele genootschappen tot onderlinge verzekering tegen al hetgeen strijdig was met het openbaar of bijzonder welzijn: de wetten van een dezer genootschappen, zelfs voor een bijzonder voorwerp, moeten te gelijker tijd een voorbeeld van constitutie en wetgeving opleveren. Het is ons niet mogelijk een genoegzaam duidelijk denkbeeld te geven van die van het *Bernsch* Genootschap; men kan ze slechts in hun geheel en na eene ernstige overweging beoordeelen. Men gevoelt, dat deze belangrijke arbeid de vrucht is van lange overdenkingen; hij zal in het toekomende de ondernemingen gemakkelijker en zekerder maken, welke gevormd zijn, om op eene billijke wijze, tusschen menschen, die even veel belang bij de zaak hebben, eenige der weldaden en der onheilen van het leven te verdeelen.

Laat ons hopen, dat men het niet zal laten bij de verzekeringen tegen brand, hagel, enz., en dat men te eeniger tijd er toe komen zal, om aan deze onderlinge waarborgen meer uitgestrektheid en algemeenheid te geven. Behalve het stuk, dat de wetten van het *Bernsch* Genootschap bevat, ontvouwt een zeer wel gesteld berigt de voordeelen der onderlinge verzekering, en kan niet nalaten van aan deze onderneming het vertrouwen te verzekeren, dat zij verdient.

Traité pratique de la culture des pins à grandes dimensions, de leur amenagement; de leur exploitation et des divers emplois de leur bois par L. G. DELAMARRE, *propriétaire-cultivateur-forestier. Deuxième édition, augmentée d'un Appendice sur les cèdres du* Liban, *les mélèzes et les sapins.* Paris 1826. *Mad.* HUZARD. 1 *Vol.* 8°. 365 *Pages. Prix* 7 *fr.* 25 *cent.*

Prak-

Praktische Verhandeling over de aankweeking der pijnboomen van groote uitgebreidheid, derzelver bereiding tot gebruik, uitroeijing en het verschillend bezigen van derzelver hout. Tweede druk, vermeerderd met een Aanhangsel over de ceders van den Libanon, *de lorkenboomen* (larix) *en de dennen.*

Iedere herdruk van een goed werk behoorde eene verbetering te zijn. De Heer DELAMARRE had meer verdiensten aan het onderhavige kunnen geven, door eenige fouten te verbeteren, welke in den eersten druk ingeslopen waren. Men bemerkt zelfs, in zijn aanhangsel, eenige onnaauwkeurigheden, welke hij vermeden zou hebben, indien hij meer getuigenissen vergeleken of beter onderrigte schrijvers geraadpleegd had. Men kan hem eenige berekeningen verwijten, welke niet naauwkeurig genoeg zijn en die winstberekeningen (*speculatiën*) van eenig aanbelang slecht zouden doen gelukken. Niettegenstaande deze onvolmaaktheden, is de Verhandeling over de aankweeking der pijnboomen een nuttig boek, een geschikt werk, dat men moet raadplegen, al moet het ook in sommige punten worden gewijzigd. Laat ons beproeven het goede en het kwade aan te toonen, dat wij er van denken, en laten wij beginnen met hetgeen ons het best voorkwam.

De Schrijver heeft zich bijzonder gehecht aan de voorschriften der praktijk; hetgeen hij zelve niet gezien of gedaan heeft, ontleent hij van de Schrijvers, die het grootste vertrouwen bezitten en die dit vertrouwen sedert langen tijd regtvaardigen. Het is dus een wegwijzer, op wien men zich kan vertrouwen, wat betreft de keus der soorten, de trekking der boomen uit zaad, de aankweeking, de uitroeijing; in een woord, de titel van het boek is vervuld. De Heer DELAMARRE heeft er alles in verzameld, wat de boomkweekende landeigenaars het meeste belang hebben te weten en te doen, om het meeste voordeel uit hunne aanplantingen van pijnboomen

men te trekken. —— Wij zullen echter eenige aanmerkingen maken, niet op de wijze van uitroeijing, welke de Schrijver ontvouwt, maar op de berekeningen, welke hij er bijvoegt. De omvang der boomen van verfchillende foorten, zoo als hij doet, te meten door de vergelijking van eene enkele van derzelver afmetingen, en daarvan of het quadraat of de cubus te nemen, is een middel, om zich zeer dikwijls veel van de waarheid te verwijderen; en indien men om de maat van den omvang eens booms te verkrijgen, een midden aanneemt tusfchen verfchillende metingen op vele ondeeligen en op onderfcheidene tijdftippen genomen, zonder acht te flaan op de wijze en de wet der groeijing, vermijdt men, wel is waar, moeijelijke berekeningen, maar de refultaten, waartoe men komt, zijn bijna altijd bedriegelijk. Overigens daar de eigenfchappen van het hout verfchillen naar den ouderdom van den boom, overtreffen echter die, welke men het meest zoekt, en die aan een' boom de grootfte waarde zouden geven, fomtijds datgene, hetwelk de Schrijver de *rijpheid* van een' boom noemt; dus, bij voorbeeld, is het bekend, dat de jonge lorkenboomen veel beter gefchikt zijn tot hout voor masten, omdat zij fterker en buigzamer zijn dan de boomen, welke dat tijdftip bereikt hebben, waarop zij de grootst mogelijke hoogte hebben verkregen. Het belang van den eigenaar brengt mede, om deze verfcheidenheid in hoedanigheid en prijs te kennen, om des te beter den tijd uit te kiezen, waarop het roeijen zijner bosfchen het voordeeligst zal zijn; en dit zoude eene middelmaat niet kunnen doen ontdekken.

In de rangfchikking der pijnboomen naar hunne grootte plaatst de Heer DELAMARRE den *pin cembro* flechts in den tweeden rang en bepaalt deszelfs grootfte hoogte op 10 meters, hoewel deze boom in de bosfchen van *Siberië* zich zelfs boven de 25 meters verheft. — Op eene andere plaats zegt de Schrijver, dat de *pinus fylvestris* meer zijne wortelen uitbreidt, dan dat hij een' pinwortel maakt, hoewel men op vele plaat-

plaatsen, en wel bijzonder in de *Vosges*, pijnboomen gezien heeft, wier wortel, door inzakkingen van den grond ontbloot, niet minder dan 8 of 9 voeten lang was, behalve hetgeen nog in den grond bedekt bleef.

In het aanhangsel vindt men weder de vergissing, waardoor men twee boomen verwart, die niets met elkander gemeen hebben, dan dat zij beiden kegelvormige vruchten dragen en altijd groen zijn, namelijk, de *Pinus Cembro* en de Ceder van den Libanon. Hoe veel tijd zal er nog wel noodig zijn, om uit alle werken over de natuurlijke historie en kweekkunst die dwaling der jeugd van PALLAS te doen verdwijnen, welke door dien beroemden reiziger herroepen is, toen hij beter waargenomen en vergeleken had? Waarom worden zijne *Reizen in Siberië* alleen geraadpleegd, terwijl men in allen opzigte verre daarboven moest stellen de *Flora Rossica*, een naar rangorde geschreven werk en de vrucht van eene kennis, welke tot rijpheid gekomen was? Neen, de Ceder van den Libanon bevindt zich niet in *Siberië*, en de boom, waaraan men met geweld dezen naam wil geven, is de *Pinus Cembro*, de schoonste van deszelfs geslacht, wanneer hij den tijd gehad heeft, om de grootte te verkrijgen, waartoe hij komen kan. Dat men eindelijk PALLAS were te raadplegen, en indien er nog de minste twijfel overblijft, dat men dan hen ondervrage, die de bosschen van *Siberië* gezien hebben, in plaats van op zamen geraapte boeken te vertrouwen. Ongelukkig zal men langen tijd volharden in de gemakkelijke gewoonte, om boeken te maken door boeken: sprekende van den Ceder van den Libanon en van deszelfs aanwezen in *Siberië*, zal men bij de enkele getuigenis van PALLAS die voegen van den Heer LOISELEUR DES LONGSCHAMPS, die door den Heer DELAMARRE aangehaald wordt, die weder op zijn beurt aangehaald zal worden, tot dat het getal der Schrijvers, overeenstemmende in het begaan derzelfde dwaling, genoegzaam is, om aan deze dwaling den schijn en de regten eener bewezene waar-

waarheid te geven. — Nog een woord over de dennenboomen. Eenige soorten van het noorden van ons vasteland bezitten hoedanigheden, die hen kostbaar zouden maken; men kan den balsemboom aanhalen, dien de Russen *pichta* noemen, en een' den, die zich bijna in het noorden van *Azië* voordoet, waar zijn hout niet minder geacht wordt, dan dat van den lorkenboom. hoewel het ligter is; het is jammer, dat de Heer DELAMARRE daar niets van zegt.

Instruction sur la culture et les avantages des plantes légumineuses; par M. M. DUBOIS, CELS, VILMORIN, GILBERT, HUZARD *et* PARMENTIER. Paris 1826. *Mad.* HUZARD. *Troisième édition. Brochure in 8°. Prix 1 fr. 50 cent.*

Onderrigt in het kweeken en over de voordeelen der moeskruiden en peulvruchten, enz.

Het geslacht der moeskruiden of groenten is, zonder tegenspraak na dat der grassoorten, dat, hetwelk het grootste getal planten oplevert, welke zoo wel voor den mensch als voor de huisdieren nuttig zijn; vooral in onze gematigde luchtstreek, waar zij zich meer bijzonder bevinden. Het vrij aanzienlijke verschil van aanbouw en bewerktuiging, hetwelk zij ten aanzien der *cerealia* (koornsoorten) aanbieden, maken de planten, die tot dit geslacht behooren, zeer geschikt, om beurtelings met deze geteeld te worden en om in den omloop van een goed assolement te komen. De invoering derzelve op onze velden is, zonder twijfel, een der voornaamste oorzaken van de ontzettende omwenteling, welke in onzen Landbouw is daargesteld geworden. Het is dus zeer nuttig, dat men, zoo veel mogelijk, de peulvruchtplanten verbreide, vooral door dezelve te bestemmen, om den akker gedurende het braakjaar te bedekken, en het zoude te wenschen zijn, dat de bebouwers onzer velden het geheel praktische onder-

rigt

rigt van de Heeren DUBOIS, CELS, enz. kenden. Het betreft alleen de peulvruchtplanten met voedende zaden, zoo als de erwten, snijboonen, boonen, linzen, enz., en zelfs is het, wat dit betreft, verre van volledig te zijn; maar, wat onze praktische landbouwkundigen betreft, is dan de keus der voornaamste geslachten en beste soorten niet het meest belangrijk?

Dezelfde Schrijvers doen ons hoop koesteren op een dergelijk onderrigt wegens de moeskruidachtige voedergewassen (*plantes légumineuses à fourrages*); wij wenschen, dat hetzelve met even zoo veel duidelijkheid en eenvoudigheid zal opgesteld zijn als dit. Een soortgelijke arbeid over de grassoorten, welke men zoo algemeen verwart onder de benamingen van *cerealia* bij den een', en van kruiden bij den ander', zoude van het grootste nut zijn.

Manuel Pratique du Laboureur; par M. CHABOUILLÉ DUPETITMONT, *cultivateur. Deuxième édition.* Paris 1826. *Mad.* HUZARD. 2 *Vol. in* 12°. *Prix* 10 *fr.*

Praktisch Handboek voor den Landbouwer, enz.

De Landbouw is niet alleen eene kunst; het is ook eene wetenschap en zelfs eene der meest ingewikkelde, omdat zij de hulp behoeft der natuurkundige en scheikundige wetenschappen en der drie takken der natuurlijke historie. Te langen tijd ontbloot geweest van eene theorie, welke op hechte grondzuilen gevestigd was, is haar betrekkelijke voortgang zeer langzaam geweest; het is sedert de daarstelling dezer theorie, en in de landen, waar zij begrepen en verbreid is geworden, dat de kunst, om het land te bebouwen, die er eene gedurige toepassing van is, groote en talrijke verbeteringen en nadering tot volmaking heeft ondergaan, en de rijkdom van den grond en de bevolking verdubbeld heeft. Echter ontbreekt er veel aan, dat aller oogen geopend zijn voor

het licht; en het Praktisch Handboek van den Heer DUPETIT-MONT schijnt ons in staat te zijn, om deze ontwikkeling te verhaasten. Men herkent er het werk in van eenen kundigen landbouwer, die, weinig ingewijd in de grondbeginselen, waarop zijne wetenschap gebouwd is en in de verbetering zijner manieren van doen en handelen, dikwijls al tastende is voortgegaan, en eindelijk aanwijst, wat hem het best gelukt is. Men verbeelde zich echter niet daarin te vinden de theorie der verbeteringen der assolementen of van eenige andere in den landbouw even belangrijke theorie; men verwondert zich zelfs zeer, dat de Schrijver, genoodzaakt een vijfjarig assolement aan te nemen zonder braak, en erkennende, dat hetzelve een voordeel van 7,000 franken geeft op eene onzuivere opbrengst van 23,000 franken, echter alles toepast op eenen driejarigen omloop (of drievelds systema) met braak, alsof hij slechts bevende de sporen der gewoonte verliet. Denkt de Schrijver zich nog verdienstelijk bij de wetenschap te maken, door alle werktuigen te verbannen, welke eene meer volmaakte landbouwkunst heeft ingevoerd? Echter beantwoordt het Praktisch Handboek van den Landbouwer aan deszelfs opschrift; dat is te zeggen, dat, indien hetzelve dwalingen bevat over hetgeen geene betrekking heeft tot de praktijk der kunst, men er echter, wat betreft de daarstelling eener landhoeve, de behandeling van het vee, de uitvoering van het akkerwerk, de elkander opvolgende werkzaamheden van het jaar, de berekeningen van opbrengsten en uitgaven, de prijs van den verschillenden arbeid, de hoeveelheid graan, welke men moet zaaijen en hoop kan hebben te oogsten, enz. — zeer nuttige berigten in vindt, niettegenstaande de talrijke en noodwendig plaats grijpende wijzigingen, welke dezelve volgens de localiteit ondergaan; maar men zoude meer rangschikking in derzelver ontvouwing verlangen. Vele handelwijzen van den Schrijver verdienen gekend te worden, onder anderen het middel, om de voeder-

dergewasſen, als het ware, te verdubbelen, door dezelve, vóór dat zij geheel uitgedroogd zijn, met ſtroo te vermengen, waaraan zij hunnen geur mededeelen.

(*Geteekend*) C. BAILLY DE MERLIEUX.

Abeilles. — Traité sur les ruches à l'air libre, etc.

Bijen. — Verhandeling over de opene bijenkorven, bevattende: 1°. *De middelen, om opene bijenkorven daar te ſtellen.* 2°. *Proeve over de Bijen.* 3°. *De kunst om deze kostbare inſekten aan te kweeken.* 4°. *Eene manier om derzelver voortbrengſels menigvuldiger en meer zeker te maken, dan dezelve tot nu toe geweest zijn.* 5°. *Een aanhangſel over de wijze, om den honig en het was te verzamelen, en de middelen, om derzelver vervalſching te ontdekken; door de Heeren* J. MARTIN *de Vader, Landeigenaar, en* ALEX. MARTIN, *den Zoon, Apotheker.* Parijs 1826, *bij* CORBEIL, *rue de la Comedie. In* 8°. 122 *Bladz. Met twee platen. Prijs* 4 *franken.*

De Heeren MARTIN bereiden eene belangrijke omwenteling in de kunst, om de bijenkorven te behandelen en niet minder belangrijke teregtwijzingen in eenige deelen van de natuurlijke historie der bijen. Door van de bijenkorven het bekleedſel weg te nemen, dat het inwendige van den arbeid zoo geheimzinnig maakte, hebben zij de waarnemingen nog gemakkelijker gemaakt en zekerder dan dezelve konden wezen met de glazen bijenkorf van RÉAUMUR; zij hebben dezelve onder het bereik van iedereen gebragt; en het is moeijelijk, dat dwalingen blijven beſtaan over datgene, hetwelk iedereen gezien heeft. Overigens wordt het bekleedſel, hetwelk de Heeren MARTIN aan de bijenkorven ontnomen hebben, aan dezelve in het gure jaargetijde teruggegeven, en daarenboven

ook zoo dikwijls als de noodzakelijkheid zulks vereischt; de uitvinding der nieuwe wijze van behandeling hebbende doen opmerken, dat de bijen in opene korven konden werken, mits zij steunpunten vonden, om hunne cellen te vervaardigen, hebben beproefd, om de korven alleen te bepalen tot zulke steunpunten; met voorbehouding echter, om, in geval van nood, de werkbijen tegen uitwendige gevaren in veiligheid te brengen; van daar de *opene bijenkorven*, zoodat de lucht er doorspelen kan en derzelver overtrek. Dit nieuwe zamenstel is niet alleen voordeelig voor de natuurkundigen, maar het is te gelijker tijd het zuinigste en meest opbrengende, gelijk men in dit werkje zien kan. De Schrijvers hebben er alles in verzameld, wat een tak van de Landhuishoudkunde zoude kunnen ontwikkelen, uitbreiden en vrucht doen dragen, die, behalve de voordeelen, welke zij kan opleveren, eene der aangenaamste bezigheden op het land is. Maar dikwerf maakt hen de zucht voor het goede en ware een weinig te gestreng. Zij bepalen zich niet, om aan de bijen de merkwaardige natuurdrift te ontzeggen, welke men hen heeft toegeschreven; zij zien in de handelingen dezer insekten niets dan zuiver werktuigkundige bewegingen, dan uitwerkselen, wier oorzaken van denzelfden aard zijn als die, welke de neiging der planten naar het licht en naar de lucht, welke zij behoeven, bepalen, enz. Het is wel waar, dat al hetgeen men tot heden toe over de schranderheid, de gebruiken en de regering der bijen heeft aangevoerd, geen ernstig onderzoek kan doorstaan; maar wanneer het er op aan zal komen, om in plaats daarvan wel gedane waarnemingen te plaatsen, zal men langzaam voortgaan en zich niet haasten om tot een besluit te komen. Men zal niet vergeten, dat de geheele natuur onderworpen schijnt aan de wet van aaneenschakeling (*continuité*), hoewel het ons dikwijls onmogelijk is de vervulling dezer wet te bemerken; dat de schranderheid even zoo wel als de uitgestrektheid, de snelheid, enz., op een ze-

ker

ker punt begint, betwelk wij onmogelijk kunnen waarnemen, niet minder dan de geheele afwezigheid van warmte, van licht, en van elk ander beginfel of eigenfchap der ligchamen; dat al wat in onze magt is beftaat in het vatten der betrekkingen, derzelver waarheid te onderzoeken en naar rangorde te fchikken; dat zeer zeker de bij, wat de fchranderheid betreft, eene bepaalde plaats bekleedt tusfchen den olifant en de oester, of, zoo men wil, de plant; dat het uitgemaakt fchijnt, dat de dieren, die vele jaren leven, in maatfchappijen zamen gefteld uit verfcheidene geflachten (*générations*), vatbaar zijn voor eenige volmaking, welke overgebragt kan worden, en waarvan de grenzen alleen van de fchranderheid zelve afhangen; dat de zuiver automatifche ftaat alleen plaats kan hebben bij die foorten, wier geflachten elkander opvolgen, zonder zich ooit te ontmoeten, en die allen te gelijk hernieuwd worden; dat de bijen en eenige andere infekten voldoen aan de wezenlijke voorwaarden van eene mogelijke volmaking, en dat, zonder dit aan te nemen of het te ontkennen, het er boven alles op aankomt, om de daadzaken te bevestigen, terwijl men derzelver uitlegging verwacht. De Heeren MARTIN keuren volftrekt niet goed, dat men fpreke van de *opvoeding* der bijen; zij zouden het gepaster vinden, dat men fchreef *over de opvoeding der bezitters van bijen:* deze zwarigheid zoude verdwenen zijn, indien zij opgemerkt hadden, dat de eigenlijke zin van bijna alle woorden geheel *phyfisch* is, dat het woord *opvoeding* daar zelfs niet van uitgezonderd is, en dat men zeer wel zegt *opvoeding der zijdewormen.* Voor het overige hebben dergelijke fpitsvondigheden flechts weinig belangrijks, en de Schrijvers van dit Werk hebben getoond, dat zij in ftaat zijn zich met nuttiger zaken bezig te houden.

Berigten wegens den ſtaat der Maatſchappij van Weldadigheid *en hare Koloniën, in de Zuidelijke Provinciën van het Koningrijk der* Nederlanden.

(Uit de PHILANTHROPE van *April* en *Junij* 1826.)

(Vervolg van DE STAR, N°. VI, voor 1826, bl. 471.)

Over den toeſtand der landbouwende Koloniën, gedurende de maanden Januarij en Februarij.

Zoo lang het jaargetijde het toegelaten heeft, zijn de Kolonisten gebezigd geworden tot het omſpitten van de gronden der vrije Kolonie N°. 2, en om alles gereed te maken voor het planten van hakhout, benevens van opgaand hout, hetwelk in de maand *Maart* laatstleden plaats heeft gehad, het overige van den tijd, gedurende welken men hen niet op de velden heeft kunnen doen werken, is zoo veel mogelijk gebruikt tot het vervaardigen van allerlei ſoort van, voor hunne behoeften, noodige voorwerpen.

Wij voeden de gegronde hoop, dat in het aanſtaande jaar de Kolonie N°. 2 geheel voorzien zal zijn met hakhout, zonder dat het noodig wezen zal, dat de Maatſchappij onkosten voor deze aanplantingen make, dewijl de boomkweekerij, die in de Kolonie daargeſteld is, overvloedig daarin voorzien zal.

Het planten van boomen in de Kolonie N°. 1 is in het afge-

geloopen jaar ten einde gebragt, gelijk wij er onze lezers reeds van verwittigd hebben.

De Kolonisten hebben zich ook, gedurende de twee laatste maanden, waarvan wij zoo even melding maakten, bezig gehouden met *zoden* te steken op de velden, die in het vorige jaar klaver hadden gedragen; zij hebben dezelve met stroo vermengd, om tot strooisel voor de koeijen te dienen, vervolgens hebben zij daardoor eene hoeveelheid mest verkregen, groot genoeg, om er nu hunne aardappelen in te kunnen poten.

Te rekenen van het aanstaande jaar zal ieder Kolonist één bunder aardappelen, één bunder koren, 123 roeden klaver en 60 roeden tuingroenten hebben, zoodat er in de vruchtbare jaren altijd een overschot zal wezen boven hetgeen iedere hoeve voor haar dagelijks gebruik noodig heeft.

Het koren, dat in onze établisfementen gezaaid is, belooft over het algemeen eenen goeden oogst; met de klaver is het echter niet zoo gesteld, vooral niet met die, welke op de kleine heuvels gezaaid is, maar men zal pogen, om dit verlies aan voeder te herstellen door spurrie met klaver vermengd te zaaijen. Er zullen echter hoeven zijn, die genoeg zullen oogsten, om het tot dezelve behoorende vee, gedurende den zomer te kunnen voeden. Het oogmerk der Permanente Kommissie is, om er toe te geraken van in de Koloniën zelve al het noodige voeder te vinden zonder toevlugt te nemen tot *aannemers*, gelijk zij tot nu toe, genoodzaakt is geweest, en er zullen maatregelen genomen worden, om tot de spaarzaamheid te komen, welke daaruit zal moeten voortvloeijen. Aldus zal de Maatschappij ongevoelig in den opbrengst harer Etablisfementen, niet alleen het noodige voor derzelver onderhoud vinden, maar ook hulpbronnen, om zich eenigzins schadeloos te stellen voor al de voorschotten, welke zij heeft moeten doen, toen zij eene zoo uitgebreide onderneming begonnen is. Wanneer zij tot dat doel zal gekomen zijn, zal zij reden hebben, om zich te verheugen over de gelukkige uit-

werkfelen harer inftelling en over het goede, dat er zal uit zijn voortgevloeid. En wie kan er aan twijfelen, die menfchen, welke te voren in de grootfte ellende voortleefden, zich nu aan het hoofd ziet bevinden van eene kleine hoeve, welks gronden, die dezelve omringen, en welke dagelijks vruchtbaarder worden, hem een' nog voorfpoediger ftaat in de toekomst belooven? Tot bevestiging van hetgeen wij ten opzigte van den ftaat onzer vrije Koloniën zeggen, diene dat een *twintigtal* Kolonisten aan de Perman. Komm. verzocht hebben, om verlof tot het zelfbefturen hunner hoeve, zich overigens verbindende, om zich geheel naar de Koloniale wetten te blijven gedragen en om in niets meer tot last der Maatfchappij te zullen zijn; terwijl zij integendeel jaarlijks *f* 50 huur voor hunne hoeve zullen betalen. Men merke echter op, dat de Maatfchappij van haren kant, in dat geval niet de minste inhouding op het verdiende loon dier Kolonisten zal kunnen doen. Deze aanvraag moet de kroon zetten op de overtuiging van hen, die nog twijfelden aan den voorfpoed, welken die Kolonisten kunnen bereiken, die orde en ijver bezitten.

De Perm. Kommisfie is van oordeel geweest, dat men hierin met de grootfte behoedzaamheid moest te werk gaan, en eerst zeker zijn van eene goede keus te doen van de perfonen, waaraan dit verlof zoude kunnen toegeftaan worden; dat van dien tijd af, daar deze toeftemming niet dan als een eenvoudige proef moest befchouwd worden, dezelve zich niet zoude uitftrekken dan tot een zeer klein getal Kolonisten, welke onder de meest ijverige en huishoudelijke zouden gekozen worden.

Zonder dat de Heer Infpekteur der Koloniën (*) zich in het bijzonder over iemand der vrije Kolonisten te beklagen hebbe, gebeurt het echter dikwijls, dat hij hen ftraffen moet, uit

(*) Deze titel is tot nog toe dezelfde als die van Direkteur in de Koloniën der Noordelijke Maatfchappij.

(*Red. van* DE STAR.)

uit hoofde van onachtzaamheid en wanorde, of om hen van eenige gebreken te genezen, waaraan zij gewoon waren geraakt vóór dat zij in de Koloniën kwamen. Men moet hier vooral doen opmerken, dat de meeste perſonen, welke naar de Inſtellingen der *Maatſchappij van Weldadigheid* zijn gezonden geworden, hetzij door de Regeringen, hetzij door de Beſturen van Weldadigheid, over het algemeen die zijn, bij dewelke men het meeste wangedrag heeft opgemerkt, en tot diegenen behooren, van welke de beſturen zich, uit dien hoofde, het ſpoedigst mogelijk pogen te ontdoen.

De Kolonist P. J. SESTIGH (Hoeve N°. 24) van *Gend*, heeft met zijn geheele huisgezin, beſtaande uit *zeven* perſonen, heimelijk de Koloniën verlaten, medevoerende kleedingſtukken, welke aan de Maatſchappij toebehoorden; alle maatregelen zijn door de Perm. Komm. genomen geworden, om hetzelve te doen in hechtenis nemen en volgens de ſtrengheid der wetten ſtraffen.

Voor het overige is er geene klagt hoegenaamd van eenig aanbelang ter ooren van de Permanente Kommisſie gekomen; en de uitgeſtrektheid van magt, waarmede de Heer Inſpekteur der Koloniën bekleed is, is genoegzaam om die Kolonisten tot de orde te doen terugkeeren, die zouden pogen, om er van af te wijken.

De verjaardag van Z. K. H. Prins FREDERIK *der Nederlanden* is in de Koloniën door een feest gevierd, waaraan al de vrije Kolonisten hebben deel genomen, met uitzondering van BINNEMANS, SESTIGH en GEETS, wier gedrag ſtraf had verdiend en deze deed zooveel te meer uitwerking, omdat bij de ontbering, welke zij ondervonden van geen deel aan het feest te mogen nemen, zich nog voegde de ſchande van eene vernederende uitzondering.

De gezondheid der Kolonisten is over het algemeen goed; gedurende den loop der twee eerſte maanden van het jaar

1826

1826 heeft er niet één sterfgeval in de vrije Koloniën plaats gehad.

Er zijn twee kinderen, gedurende dien tijd geboren.

Over de Kolonie, tot wering der Bedelarij.

De ontginning van de 516 bunders land, welke deze Kolonie uitmaken, wordt altijd met de grootste vlijt voortgezet en maakt de voornaamste bezigheid der bedelaars uit, zoodra het weder zulks toelaat, zoo niet, zendt men hen naar de spinzaal, welke in het gesticht gevonden wordt. Men merkt op, dat de bedelaars in het algemeen, met uitzondering van eenige weinige, wier luiheid en onverschilligheid bij hen onverbeterlijke gebreken schijnen, smaak krijgen in den veldarbeid; er worden er zelfs onder hen gevonden, die met zoo veel ijver werken, dat men hun tot hun voordeel zal vergunnen, om bij aanneming te arbeiden. Deze zucht tot arbeid zal hen waarschijnlijk eenmaal tot den oorspronkelijken staat van wel vaart terugbrengen, welken velen onder hen genoten voor dat de ellende hen bedorven had.

De landerijen, waarop het koren en de klaver gezaaid zijn, beloven eenen genoegzaam overvloedigen oogst, om reeds te rekenen van dit jaar voor het grootste gedeelte te voorzien in de voeding van al de bedelaars en het vee, welke zich in of bij het gesticht bevinden, al werd zelfs het getal der eerste tot het volle getal van *duizend* gebragt.

Onze lezers zullen zeer gemakkelijk een denkbeeld kunnen maken van de menigte mest, welke tot eene zoo uitgebreide bouwerij noodig is. Echter gaat het getal vee weinig dat van eene middelmatige hoeve te boven, en diensvolgens zullen zij kunnen oordeelen over al de voorzorgen, welke men moet gebruiken, om dusdanige werkzaamheden te besturen, gelijk resultaten, welke men kan verwachten van wel genomene maat-

re-

regelen. Wij noodigen hen, die zouden wenschen, om zich met eigen oogen te overtuigen van den landbouwkundigen toestand dezer Kolonie, om zich naar de plaats zelve te begeven en daar zal hun gezigt met vermaak toeven op eene uitgestrektheid lands, welke, als door betoovering, schijnt herschapen te zijn uit den staat van geheele onvruchtbaarheid in die van de meest aanlagchende vruchtbaarheid; en de verbazing, welke zoodanig een aanblik hen zal doen ondervinden, zal misschien nog vermeerderen, indien zij bedenken, dat 22 maanden te voren zich nog niets dan heide aan het gezigt aanbood.

Er hebben weinig ontvlugtingen onder de bedelaars plaats: *twee* hadden gepoogd de vlugt te nemen, maar de waakzaamheid der opzieners heeft hun voornemen verhinderd. Hun gedrag is over het algemeen zoo voldoende als men het zoude kunnen wenschen. Overigens wordt een reglement strengelijk op hen toegepast, die pogingen mogten aanwenden, om de orde te verstoren, welke ten strengste in zulk een Etablissement moet gehandhaafd worden. De straffen, welke somtijds moeten worden toegepast, bestaan in gedurende eenen zekeren tijd in de policiezaal of in het hok op water en brood te zitten; langer of korter naar mate van de zwaarte der vergrijpen. Wat de stokslagen betreft deze wijze van straffen is strengelijk verboden, in welk geval het ook moge zijn.

De staat van gezondheid der bedelaars blijft op den duur zeer voldoende.

Alles is in het gesticht voorhanden, om hen te verzorgen, wanneer zij ziek zijn, en niets wordt door de Maatschappij gespaard, indien de zieke in gevaar is van te sterven.

De Permanente Kommissie houdt daaraan de hand, dat al de pligten van den *godsdienst* naauwkeurig in acht genomen worden en Mijnheer de Inspekteur ondersteunt hare oogmerken tot derzelver grootste tevredenheid. Volgens alle verslagen, welke gemelde kommissie over hare Koloniale établissementen ontvangt,

vangt, schijnt het, dat de Kolonisten over het algemeen hunne pligten ten dien opzigte zonder de minste moeijelijkheid vervullen.

Het getal der bedelaars was op het einde van Februarij laatstleden 705.

Op den verjaardag van Zijne Koninkl. Hoogheid, Prins FREDERIK *der Nederlanden*, heeft de Heer Inspekteur aan de bedelaars eene buitengewone uitdeeling van spek aan het middagmaal, en des avonds koffij gegeven. Deze gunst heeft hen zeer verheugd, en zelfs schenen zij er dankbaar over te zijn.

Wij zullen hier de berigten eindigen, waarin zij belang konden stellen, die de werkzaamheden en voordeelige uitkomsten volgen, welke reeds verkregen zijn door de *Maatschappij van Weldadigheid* in de Zuidelijke Provinciën, maar er blijft ons nog over eervolle melding te maken van den ijver, welke over het algemeen aan den dag gelegd wordt door de leden van de Provinciale raden van Inspectie, en met name door die van *Luxemburg*, *Henegouwen*, *West-Vlaanderen*, *Luik* en *Zuid-Braband*. Het is zeker, dat die ijver van het hoogste aanbelang is voor de Kommissie, die zich belast vindt met den geheelen omvang van het bestuur, aangezien alle pogingen, welke zij bezigt, om in hare uitgebreide ondernemingen te slagen, vruchteloos zouden worden zonder de medewerking van deze Provinciale raden van Inspektie. De Permanente Kommissie heeft zich niet minder te beroemen over vele stedelijke en kantonnale Sub-Kommissiën, welke met de meest menschlievende gevoelens bezield zijn; de verligting, welke hun ijver aan de lijdende menschheid bezorgt, moet voor hun de zoetste belooning wezen. Wij kunnen niet nalaten hun daarvoor openlijk onzen grootsten dank te betuigen, en hun te verzekeren, dat de aanzienlijke Voorzitter onzer Instelling, nooit dan met de levendigste belangstelling de maatregelen verneemt, welke in het belang der Maatschappij zijn genomen geworden, en die te gelijker tijd, kunnen toebrengen, om

de

de voordeelen der *Maatschappijen van Weldadigheid* in het Koningrijk zich tot een grooter getal ongelukkigen te doen uitstrekken.

Hoewel het getal leden der Maatschappij, zich nagenoeg in dezelfde verhouding als in de vorige jaren staande houdt; zoude het te wenschen zijn, dat de inschrijvingen vermeerderden, om de hulpbronnen der Maatschappij te doen aangroeijen en meer uitgebreidheid aan derzelver ondernemingen te kunnen geven; het zal misschien niet ongepast zijn, ten einde daartoe te komen, om hier een denkbeeld mede te deelen, hetwelk aan dat doel zoude dienstig zijn. Het zoude, bij voorbeeld genoegzaam zijn, dat de Heeren Voorzitters der Sub-Kommissiën van Weldadigheid op zich namen, om ieder voor zich slechts *twee* andere inteekenaren voor de Maatschappij te werven, die van hunne zijde zich jegens den Voorzitter verbinden zouden, om ieder even eens te pogen twee andere inteekenaren te vinden, die hun dezelfde belofte zouden doen, en zoo voorts. Deze maatregel, wel uitgevoerd, zoude eene aanmerkelijke vermeerdering van leden in al de Provinciën te weeg brengen. Men onderwerpt dit denkbeeld aan de Heeren Voorzitters der Sub-Kommissiën, om er het meest mogelijke voordeel, ten behoeve der Maatschappij, uit te trekken. (*)

PHILANTHROPE van *Junij* 1826.

Uittreksel uit de handelingen der achtste vergadering van de Hoofd-Kommissie der *Maatschappij van Weldadigheid* in de Zuidelijke Provinciën van het Koningrijk der *Nederlanden*, bui-

(*) Mogt dit denkbeeld ook bij onze Noordelijke Maatschappij eenigen ingang vinden! dan zouden immers voor de gestorvene of van woonplaats veranderde leden steeds nieuwe aangewonnen worden, en hoe weinig moeite zoude zulks op de voorgedragene wijze kosten!
(*De Red. van* DE STAR.)

buitengewoon vergaderd op den 3den Mei 1826, in het paleis van Z. K. H. Prins FREDERIK *der Nederlanden*.

Tegenwoordig:

Z. K. H. Prins FREDERIK *der Nederlanden*, *Voorzitter*.

De Heer Baron VAN KEVERBERG, 1e. *Asſesſor*.

Z. Exc. de Hertog VAN URSEL, 2e. *Asſesſor*.

De Graaf VILAIN XIV.

De Baron E. VAN DER LINDEN D'HOOGVORST.

De Ridder AUDOOR.

De Burggraaf VAN DER FOSSE.

De Ridder LAUWERS.

De Bankier HENNESSY.

De Baron VAN VOLDEN DE LOMBEKE, *Sekretaris*.

De vier laatſte zijn de leden der Permanente Kommisſie van de Maatſchappij.

Daarbij was ook tegenwoordig:

De Heer E. GILISSEN DE MEISENBERG, 2e. *Sekretaris*.

De Perm. Komm. der *Maatſchappij van Weldadigheid*, bepaalt de aandacht der Hoofdkommisſie op de twisten, welke tusſchen haar en het beſtuur van de Algemeene Maatſchappij *der Nederlanden*, tot bevordering der volksvlijt hebben plaats gehad, met betrekking tot het verſlag, hetwelk gemelde Kommisſie op den 30 Januarij en 5 Februarij l. l., aan de Hoofdkommisſie en aan die van Toevoorzigt heeft gedaan.

De Hoofdkommisſie, dat is bij uitſluiting, die harer leden, welke geen deel uitmaken van de Perm. Komm. gaat, gedurende de zitting over, tot eene herziening der beweegredenen, welke haar te voren hadden genoopt, om het gedrag goed te keuren, hetwelk de Perm. Komm. bij die gelegenheid heeft gehouden, en na alles met de naauwkeurigſte oplettendheid te hebben nagezien en met eene onpartijdige geſtrengheid te hebben onderzocht, is dezelve eenparig van gevoelen, dat, tot voorbeeld nemende de wijze, waarop Z. K. H. Prins FREDERIK *der Nederlanden*, Voorzitter der *Maatſchappijën van*

Wel-

Weldadigheid zich uitgedrukt heeft, in den brief, welke hij op den 10 April l. l. wel aan de Perm. Komm. heeft willen zenden, en die in het *Journal de Bruxelles* van den 14 derzelfde maand geplaatst is, zij niet alleen aan de Perm. Komm. verschuldigd is te verklaren, dat hare goede trouw door dezelve niet is misbruikt geworden, maar ook, om haar de niet dubbelzinnige getuigenis te geven van hare geheele en volmaakte tevredenheid, wegens de wijze, waarop zij bij die gelegenheid heeft gehandeld.

Over den toestand der landbouwende Koloniën, gedurende de maanden Maart en April 1826.

De noordewind en de buitengewone koude, welke zich in het begin der lente hebben doen gevoelen, zijn, gelijk overal elders, zeer ongunstig geweest voor de landbouwende Koloniën der *Maatschappij van Weldadigheid*; vooral in de twee vrije Koloniën bemerkt men met smart de bedroevende uitwerkselen, welke dat gure weder heeft veroorzaakt op het *winterkoren* gelijk mede op de *klaver*. Men zal gemakkelijk begrijpen, dat de wind en de luchtgesteldheid oneindig meer nadeel moeten doen aan de Koloniën der Maatschappij, dan aan alle andere gronden, die meer beschut zijn, het zij door heggen, het zij door opgaande boomen; wel is waar, dat eenige velden der vrije Koloniën zich reeds voorzien bevinden door de beplantingen, welke er hebben plaats gehad, en die tevens den wind beletten om op de bebouwde velden het zand te voeren, dat zoo veel kwaad aan den wasdom toebrengt. Het is dan om deze ongemakken, welke zich dikwijls weder zouden opdoen, te vermijden, dat men zich bezig heeft gehouden, om kleine aarden wallen op te werpen, die men daarna met jonge dennen voorziet.

Over het algemeen schijnen de aanplantingen van boomen, zoo wel van hakhout als van opgaand geboomte, waarvan in

de vorige aflevering van de *Philanthrope* melding is gemaakt, volmaakt goed te gelukken.

In de maand April l. l. hebben de Kolonisten *aardappelen* geplant op 25 bunders van de vrije Kolonie N°. 1 en op 10 bunders van de vrije Kolonie N°. 2, en de Heer Infpekteur was voornemens, om gedurende de maand Mei met het aanplanten van dit bolgewas voort te gaan, tot dat hij zich verzekerd had, daarvan genoegzaam te zullen kunnen inoogsten voor het voedfel der Kolonisten; de zorgen, welke men aan dezen arbeid befteedt, geven hoop op eenen goeden oogst.

Men heeft in de Koloniën opgemerkt, dat de grond, waarop men het vorige jaar aardappelen had geplant, en welke men het meest gefchikt geoordeeld had voor de verbouwing van koren, daarentegen het meest middelmatig zoude opbrengen; dezelfde opmerking is gedaan geworden, ten opzigte van de gronden, behoorende aan de hoevenaars, welke zich in den omtrek der gemeente *Wortel* bevinden, en die zich ook beklagen over het gure jaargetijde, hetwelk wij federt het begin des jaars bijna zonder ophouden gehad hebben. Het fchijnt zelfs zeer te vreezen te zijn, dat men genoodzaakt zal wezen, om eenige velden der Koloniën, welke een' te flechten oogst voorfpellen, om te ploegen, opdat men dit verlies zoude kunnen herftellen door er zomervruchten op te zaaijen. Indien men echter genoodzaakt mogt zijn, zulke maatregelen te nemen, zoude het te voorzien zijn, dat het veevoeder gedurende de eerfte zomermaanden zeldzaam zoude worden. Voor het overige is dit alles flechts eene vrees, welke een meer gunftig weder nog kan doen verdwijnen.

De Kommisfie heeft zich gedurende de twee maanden, waarvan wij verflag doen, niet te beklagen gehad over het gedrag der vrije Kolonisten, dan alleen over de huisgezinnen van STRUYVEN van *Leuven* en PETILLON van *Brugge*, welke hunne hoeve hebben verlaten; het tweede met medeneming

van

van verfchillende kleedingftukken, welke aan hetzelve door de Maatfchappij waren verftrekt geworden.

Het eerfte dezer twee huisgezinnen was in de Koloniale établisfementen geplaatst geworden door de regering der ftad *Leuven*, welke gemelden STRUYVEN, vrouw en kind reeds vervangen heeft door JEURIS met vrouw en twee kinderen. Het tweede huisgezin, dat heimelijk de hoeve verlaten heeft, welke hetzelve in de vrije Koloniën bewoonde, was daarin geplaatst geworden door den Heer *Burggraaf* VAN NIEULANT, opvolger van wijlen den Heer J. DE L'ESPÉE van *Brugge*, aan wien de *Maatfchappij van Weldadigheid* de befchikking over *zes* hoeven in de Kolonie N°. 1 had gegeven, ten einde er huisgezinnen naar goedvinden te kunnen plaatfen, en zulks wel als blijk van dankbaarheid voor de edelmoedige gift van *tien duizend guldens*, welke deze ijverige menfchenvriend had gedaan aan de ftichtingen van gemelde Maatfchappij.

Naardemaal het huisgezin van PETILLON, waarvan melding gemaakt is, met zich genomen had ftukken, welke aan de Maatfchappij behoorden, heeft de Perm. Komm. de noodige maatregelen genomen, om hetzelve te doen in hechtenis nemen en volgens de ftrengheid der wetten ftraffen. De Kolonist PETILLON is des te ftrafbaarder, omdat de gunst, welke hem door den Heer *Burggraaf* VAN NIEULANT was bewezen geworden, zich niet bepaalde, om hem in eene van de hoeven te plaatfen, welke hij ter zijner befchikking had, maar hem daarenboven nog een paard fchonk, om hem behulpzaam te zijn in het bebouwen zijner akkers in de Koloniën.

Het gedrag van dezen perfoon, maakt hem, gelijk het ons toefchijnt, de weldadigheid onwaardig. — Drie jonge lieden hadden insgelijks heimelijk de vrije Koloniën verlaten; maar hunne afwezigheid is van geenen langen duur geweest.

De gezondheid der vrije Kolonisten blijft fteeds voldoende; gedurende de maanden Maart en April zijn er *twee* perfonen

overleden, zijnde een Kolonist (VAN RIET) van *Brugge*, en de vrouw van een Kolonist uit *Heron*, in de Provincie *Luik*.

Er zijn in dien tijd *twee* kinderen geboren.

Over de Kolonie tot wering der Bedelarij.

Men merkt den grootst mogelijken ijver op, onder de bedelaars, wier getal, zoo mannen als vrouwen, op het einde der maand April, 824 perfonen bedroeg; al de aanplantingen van boomen, welke in het begin van dit jaar in deze Kolonie hebben plaats gehad, beloven te zullen flagen; men heeft er eene kweekerij daargefteld, welke zeer voordeelig zal worden voor de belangen der Maatfchappij. 20 Bunders zijn met aardappelen bepoot geworden en verfcheidene andere bunders waren nog tegen de maand Mei voor dit gewas beftemd.

Hoewel de noordewlnd ook zeer fchadelijk is geweest voor de veldvruchten van deze Kolonie, bemerkt men echter, dat de planten beter wederftand kunnen bieden aan de afwisfeling van het weder, dan die in de vrije Kolonie N°. 1. Dit moet, gelijk wij het reeds meermalen aan onze lezers hebben doen opmerken, toegefchreven worden, aan de verfcheidenheid van den grond dezer Kolonie, welke meer gunstig is voor de ultuur.

De Heer Infpekteur, fprekende van de Kolonie tot wering der bedelarij, zegt, dat er nog hoop is, om aldaar eenen goeden oogst koren in te zamelen, en dat er geen twijfel beftaat of de Maatfchappij zal er eenmaal groote voordeelen uit trekken. De voordeelige uitwerkfelen der mest, welke eene reeds zoo talrijke bevolking verfchaft en die nog moet vermeerderen, laat zich zigtbaar opmerken.

Het gedrag der bedelaars is altijd even voldoende, als men reden heeft te kunnen hopen van menfchen, die gewoon zijn aan luiheid, en die federt langen tijd in ellende hebben voortgeleefd, of die van hunne vrijheid beroofd zijn geweest en waar-

waarvan het grootste gedeelte doof was geworden voor de stem der eer. Is er iets meer verdienstelijk, dan om te pogen in hen gevoelens te doen geboren worden, welke zij voor het meerendeel niet hebben gekend, of welke hunne verdierlijking ten minste geheel heeft doen verdwijnen?

Laten wij hopen, dat er zich alle jaren een grooter aantal zal bevinden, welke een werkzaam leven tot het getal der nuttige en achtenswaardige lieden zal terugbrengen en het geluk, hetwelk zij alsdan zullen kunnen wedervinden, zal voor de *Maatschappij van Weldadigheid* de belooning zijn, waarop zij zich het meest zal mogen beroemen.

De sterfte onder de bedelaars is meer aanmerkelijk geweest, gedurende de maanden Maart en April, dan gedurende Januarij en Februarij, naardemaal het getal der overledenen 10 heeft bedragen. Men zal zich niet verwonderen over het grooter getal gestorvenen, gedurende dien tijd van het jaar, wanneer men overweegt, dat die tijd de zoodanige is, waarop de sterfelijkheid het grootst is.

Vier bedelaars hebben hun ontslag uit het gesticht gekregen, dewijl zij door de wet op de Nationale Militie tot den dienst werden opgeroepen.

Wij zullen de berigten omtrent de Koloniale stichtingen in de Zuidelijke Provinciën eindigen met een verslag te geven van het aan dezelve, op den 6den Mei laatstleden, gegeven bezoek door Z. K. H. Prins FREDERIK *der Nederlanden*, *Voorzitter der Maatschappijën van Weldadigheid in dit Koningrijk.*

Het was gedurende dat Z. K. H. zich te *Antwerpen* bevond op zijnen terugkeer van *Brussel* naar '*s Hage*, dat hij zich naar de Koloniën liet brengen, waar Z. K. H. omstreeks 9 uren des morgens aankwam. De Heer Kapitein VAN DEN BOSCH, Inspekteur der Koloniën had de eer van Z. K. H. te ontvangen, die zich dadelijk afgaf, om, tot in de geringste bijzonderheden, het Bedelaarsgesticht te onderzoeken, alsmede deszelfs wijze van bestuur, geldmiddelen en de hoedanigheid

der aan de bedelaars verstrekt wordende kleedingstukken.

Deze vorst, wien zijne deugden en kennis zoo uitstekend onderscheiden, en wiens menschlievendheid door ieder met eerbied bewonderd wordt, gaf, gedurende dat hij zich in de Koloniën bevond, eene nieuwe proef van het bijzondere belang, hetwelk hij stelt, in alles wat het lot der bedelaars kan verzachten.

Z. K. H. ging dan de keukens van het Gebouw bezoeken en wilde zich volstrekt door eigen bevinding verzekeren van de goede hoedanigheid der levensmiddelen.

Hij ging even zeer in de winkels, welke in het gesticht bestaan, berigten inwinnen over den prijs van de voorwerpen, welke aan de bedelaars verkocht worden. Zijne edele menschlievendheid dreef hem om zelfs de policiezalen te gaan bezoeken; daar verwaardigde zich Z. K. H. om zich te onderhouden met hen, welke er opgesloten waren, en noodigde hen met die zachtheid, welke hem eigen is, om zich te verbeteren van hunne ondeugden. Vervolgens won Z. K. H. bij den Heer Inspekteur berigten in, over de straffen, welke men de bedelaars deed ondergaan naar mate van de vergrijpen, welke zij begingen.

De vorst eindigde het onderzoek van het groote gebouw door de bezigtiging van de kerkzaal, de magazijnen, de spinzaal, de ziekenzaal en in het algemeen werd alles, zoo naauwkeurig mogelijk, opgenomen.

Z. K. H. begaf zich ook op de groote uitgestrektheid, welke het gebouw omringt. Hij ging in de groote hoeven, welke een gedeelte uitmaken van de Kolonie tot wering der bedelarij; hij deed verschillende vragen aan den Inspekteur, den Heer Kapitein VAN DEN BOSCH, en betuigde zijne volkomene tevredenheid over alles, wat hij gehoord en gezien had.

Vervolgens vervolgde de Prins zijnen weg naar de *vrije* Koloniën N°. 1 en 2, waar Z. K. H. zijne aangename verrassing toonde, op het zien van de vorderingen, welke de landbouw

bouw in deze établisfementen had gemaakt federt het laatfte bezoek, dat de Prins aan dezelve gegeven had. Z. K. H. ging in verfcheidene hoeven van de Kolonisten, die dezelve bewoonden, om te weten, of zij met hun lot te vreden waren: eindelijk, het was eerst nadat de Prins zich verzekerd had, dat alle zijne oogmerken, ftrekkende om de lijdende menschheid te hulp te komen, werden verwezenlijkt, dat Z. K. H. de ftichtingen der *Maatfchappij van Weldadigheid* verliet, om zijne reis naar *'s Hage* te vervolgen, aan de Koloniën de hoop latende, om in den loop van den zomer nogmaals zijne tegenwoordigheid te zullen genieten.

Mogt deze grootmoedige Vorst lang leven te midden van het Nederlandfche volk, dat hem bemint en vereert, en mogt het volmaaktfte geluk de belooning zijn van al zijne weldaden!

Brief, gefchreven door de Perm. Kommisfie, aan de Heeren Voorzitters der Provinciale Raden van Infpektie.

Brusfel, Mei 1826.

MIJNHEER DE VOORZITTER!

De artikelen 25, 26 en 36 van het Reglement der *Maatfchappij van Weldadigheid* in de Zuidelijke Provinciën zijn van den volgenden inhoud:

Art. 25. « De Kommisfie van Toevoorzigt wordt benoemd « door Kiezers. Ieder honderdtal leden der Maatfchappij be- « noemt een' Kiezer, welke deze werkzaamheden gedurende « *drie* jaren waarneemt Alle Kiezers gezamenlijk benoemen « 24 leden uit de leden der Maatfchappij voor den tijd van « één jaar. De afgaande leden kunnen herkozen worden."

Art. 26. « De aldus benoemde leden kiezen onder zich « eenen Voorzitter en Sekretaris."

Art. 36. « De Kommisfie van Toevoorzigt zal zich jaar-

 lijks

« lijks verzamelen, om de rekening van ontvangsten en uitga-
« ven te ontvangen, welke aan dezelve door de Kommissie
« van Weldadigheid moet worden overgeleverd, alsmede de
« stukken, welke tot bewijs daartoe behooren. Dezelve on-
« derzoekt of doet onderzoeken den staat van de uitgevoerde
« ontwerpen, de toestand der armen en andere instellingen
« door de Kommissie van Weldadigheid daargesteld. In geval
« van goedkeuring, ontlast zij de leden dier Kommissie van
« alle verantwoordelijkheid; in het tegenovergestelde geval,
« doet zij het regt harer zenders gelden tegen de overtreden-
« den, door dezelve, zoo het noodig is, voor de gewone
« regtbanken te vervolgen.''

Aangezien er *drie* jaren verloopen zijn sedert de eerste in werking brenging der bovenstaande artikelen, is het om voort te gaan met gevolg te geven aan deze bepalingen, welke voor het Algemeen een' waarborg uitmaken van de goede gedragingen der Kommissie van Weldadigheid, dat wij de eer hebben, om u hiernevens te doen toekomen (*) briefjes, met verzoek, dezelve te willen zenden aan de verschillende stedelijke en andere Subkommissiën in uwe Provincie, en deze te belasten, een dezer briefjes te doen geworden aan ieder lid der Maatschappij, welke onder hunnen ban wonen.

Het lid der Maatschappij, waaraan zulk een briefje zal zijn ter hand gesteld, zal er den naam van dengenen op moeten plaatsen, wien hij benoemt tot de werkzaamheden van Kiezer, en hetzelve met zijne handteekening voorzien.

Het zal ook noodig zijn, Mijnheer de Voorzitter! het tijdstip te bepalen, waarop de verschillende Subkommissiën in uwe Provincie dit werk zullen hebben moeten geëindigd, en verpligt zullen zijn, hetzelve aan u te doen toekomen, opdat gij van uwen kant vervolgens ons al deze ingevulde en geteekende briefjes zoudt kunnen doen toekomen. Wij hebben gemeend,

(*) In te vullen het getal der briefjes.

meend, dat de tijd, die van nu af tot den 30 Junij zal verloopen, voldoende zal zijn, om dezen arbeid ten einde te brengen. Wij zullen dan deze briefjes openen door middel van de Subkommisfie te *Brusfel*, en alsdan zal tot Kiezer erkend worden hij, die onder ieder honderdtal leden, behoorende tot het resfort van eene Subkommisfie, (wanneer dezelve zoo veel leden mogt tellen, en anders onder ieder honderdtal van twee, of des noods meer, naburige Subkommisfiën bij elkander) de meeste ftemmen zal verkregen hebben.

De aldus benoemde kiezers zullen van de Heeren Voorzitters der Provinciale raden van Infpektie hun bewijs van benoeming ontvangen, hetwelk wij u zullen doen toekomen, en zij zullen te gelijker tijd worden uitgenoodigd, om een naamlijst van 24 perfonen in te vullen, welke zij zullen kiezen, om de werkzaamheden van Leden der Kommisfie van Toevoorzigt op zich te nemen.

Het opmaken van deze lijsten, welke, gelijk men ziet, door even zoo vele kiezers zullen overgegeven worden, als er honderdtallen leden zijn, zal insgelijks plaats hebben door tusfchenkomst van de ftedelijke Kommisfie van *Brusfel*.

De 24 leden, die de meerderheid der ftemmen op zich vereenigd hebben, zullen de Kommisfie van Toevoorzigt der *Maatfchappij van Weldadigheid* uitmaken; echter flechts voor den tijd van één jaar, ten gevolge van Art. 25 van het Reglement, waarvan boven melding is gemaakt.

Uw ijver om onze werkzaamheden te onderfteunen en de herhaalde proeven, welke gij ons daarvan geeft, waarborgen ons voor de juiste uitvoering der maatregelen, welke het onderwerp van den tegenwoordigen brief uitmaken.

De Perm. Komm. van Weldadigheid;

(*Get.*) De Baron VAN VOLDEN DE LOMBEKE, *Sekretaris.*

De Perm. Kommisfie der *Maatfchappij van Weldadigheid* de

gelegenheid pogende waar te nemen, om hare erkentenis te betuigen aan de personen, wier ijver vermogend bijdraagt, om haar in hare werkzaamheden behulpzaam te zijn, meent niet beter te kunnen slagen, om dit gevoel aan den dag te kunnen leggen, dan door in de *Philanthrope* eenige stukken openbaar te maken, welke even zoo vele onwederspreekbare proeven zijn van den ijver en de levendige belangstelling, welke de achtingwaardige personen, aan welke de dankbetuigingen van de Perm. Komm. gerigt zijn, stellen in het wel slagen van de ondernemingen der *Maatschappij van Weldadigheid.*

Het is ten minste met dit oogmerk, dat zij in de *Philanthrope* den volgenden brief doet plaatsen, welke op den 13 Mei l. l. door den Provincialen raad van Inspektie der Provincie *Namen* is gezonden geworden aan de stedelijke en dorps Kommissiën in gemelde Provincie.

MIJNE HEEREN!

De Perm. Komm. der *Maatschappij v. Weld.* in de Zuidelijke Provinciën heeft onze aandacht bepaald op het klein getal inwoners van deze provincie, welke aan haar liefdadig werk deel nemen. Inderdaad, Mijne Heeren! de menschlievende gevoelens, welke zoo dikwijls het uit de natuur weldadige hart onzer medeburgers hebben vereerd, schijnen zich tegen te spreken in eene omstandigheid, waar de Christelijke Weldadigheid misschien nooit schooner gelegenheid heeft kunnen vinden, om uitgeoefend te worden.

Echter maken wij geene aanhangelingen en de harten blijven koud bij de roepstem van den Doorluchtigen Prins, wiens edel en vaderlandlievend denkbeeld elders beter op prijs wordt gesteld dan bij ons; welke is dan toch de oorzaak van deze bedroevende gevoelloosheid? Zoude dezelve niet daaruit voortkomen, dat wij vergeten, dat wij pligten te vervullen hebben? Zoude het slechts voor het uiterlijke, zoude het alleen door

schaam-

ſchaamte zijn, dat wij onze toeſtemming hadden gegeven, om een deel uit te maken van de kommisſiën, welke belast zijn met de belangen der Maatſchappij?

Deze ſtaat van zaken, Mijne Heeren, kan niet langer beſtaan in onze Provincie, die nooit voor anderen heeft onder gedaan in de uitoefening der deugden, welke de menschheid vereeren. Laat ons ook deze maal niet achter blijven; laat ons onzen ouden goeden naam niet door eene onverdragelijke onverſchilligheid bezoedelen. Er is geen begeerlijker naam, Mijne Heeren, dan die, waarvan de Weldadigheid het voorwerp is. Het is aan u, dat het toekomt, om daarvan de geheugenis op te wekken. Het is op u, het is op uwe edelmoedige zorgen, dat wij rekenen, om een prikkel te geven aan de liefdadigheid onzer medeburgers, ten behoeve eener inſtelling, waarvan gij het geheele gewigt kent. *Zegt* hun, dat hunne offerhande moet medewerken, om ongelukkigen, om geheele huisgezinnen aan ellende, ledigloopen, ontmoediging en zelfs aan de wanhoop te ontrukken. Zegt hun, dat er geene ondeelige liefdadigheid hoegenaamd is, welke in deszelfs reſultaten de kostelijke voordeelen van de bepaling op één punt der hulpmiddelen zoude kunnen evenaren. Zegt hun eindelijk, welke de altijd toenemende voorſpoed der vrije Koloniën en de tevredenheid der Kolonisten zij, die terug gebragt worden tot de gewoonten van een eerlijk, zedelijk en godsdienſtig beſtaan. Spreekt tot hun hart, ſpreekt tot hun verſtand, en gij zult de edelmoedige taak vervullen, welke wij van uwe menschlievendheid, van uwe vaderlandsliefde en van uwe kundigheden verwachten.

Namen, Mei 1826.

De Provinciale Raad van Inſpektie;
(*Get.*) J. J. D'OMALIUS, *Voorzitter.*
Van wege den Raad;
(*Get.*) KAREL BARBAIX, *Sekretaris.*

IV.

IV. BERIGTEN WEGENS DEN STAAT DER MAATSCHAPPIJ, EN UIT DE KOLONIËN.

(December.)

De Permanente Kommisfie heeft, om de redenen bij het hierachter geplaatst berigt ontvouwd, goedgevonden, dit haar Tijdfchrift geheel te vernieuwen, op de wijze daarbij uitgedrukt.

Aan de geachte inteekenaars voor DE STAR, maakt zij bij deze gelegenheid bekend, dat zij vermeent het daarvoor te mogen houden, dat dezelve verlangen, zich verbonden befchouwd te zien, mede voor de lezing van *de Vriend des Vaderlands*, daar zij niet twijfelt, of deze vernieuwing zal den inteekenaren voor de DE STAR hoogst aangenaam zijn, — te minder bij de haar zoo bereidvaardig toegezegde en reeds aangebodene hulp van verfcheidene waardige Landgenooten, ter gelukkige volbrenging dier onderneming.

Eenige Nederlanders te *Demerary*, daartoe door den Heer C. A. BARON VAN GROVESTINS aldaar, opgewekt en voorgegaan, hebben voor de aanzienlijke bijdrage van *f* 1,352, ten behoeve der Maatfchappij ingefchreven, waarvan reeds dadelijk een derde gedeelte door genoemden Heer en de vriendelijke tusfchenkomst van den Heer ROD. LE CHEVALIER, te *Amfterdam*, aan ons is overgemaakt.

— „ Op

— „ Op het vernemen van de ſtichtingen door de *Maat-*
„ *ſchappij van Weldadigheid*, voor hulpbehoevende landge-
„ nooten — ſchrijft die Baron, — konden wij ons niet weêr-
„ houden aan die inrigting een levendig deel te nemen en
„ tot derzelver voorſpoed bij te dragen."

Hoogst vereerend voor de Maatſchappij zijn die woorden; maar niet minder deugdlievend en loſwaardig het karakter van die ver van ons verwijderde Broeders, die dus doende bewezen hebben, ſlechts aan de behoefte van hun hart verſtandiglijk te hebben willen voldoen, de nuttige uitoefening van Weldadigheid. — Zóó gevoelen, zóó handelen onze landgenooten!

Onze Subkommisſie te *Amſterdam*, immer voortgaande met haren bekenden ijver voor de Maatſchappij in haar arrondisſement werkzaam te zijn, heeft wederom hare gewone jaarlijkſche kollekte voor de Maatſchappij in hare ſtad volbragt. — Dezelve heeft, volgens den voorloopig bekend gemaakten uitſlag, de zeer aanzienlijke som van *f* 2,850 opgeleverd. — Dank zij de Subkommisſie en de Amſterdamſche burgerij hier openlijk toegebragt. Het Beſtuur verheugt zich over zulk een voorbeeld van Weldadigheid en hooge ingenomenheid met de Maatſchappij.

De berigten uit de Koloniën ontvangen, luiden als volgt:

De ſtaat der gezondheid in de gewone Koloniën, is bij voortduring allergunſtigst; geen eene ſlechts min of meer bedenkelijke zieke bevindt zich onder hare bevolking van ruim 2000 zielen.

Ook te *Ommerſchans* zijn weinige zieken. Wel had het zeer vochtige weder in het begin dezer maand eenige Kolonisten aldaar ongeſteld doen worden, doch deze zijn ſchier

al-

allen wederom herfteld. Het getal overledenen was dan ook deze maand zeer gering.

Te *Veenhuizen* daarentegen hebben wij wederom het verlies van een grooter aantal Kolonisten te betreuren.

De ftaat der geboorte en van overlijden over de afgeloopene maand in elke Kolonie, was als volgt:

Kolonie N°. 1	geboren	4.	Overleden	1.
»	2	»	0.	»	0.
»	3	»	1.	»	1.
»	5	»	0.	»	1.
Ommerfchans		»	1.	»	5.
Veenhuizen 1e. Etabl.		»	2.	»	10.
» 2e. »		»	2.	»	6.
» 3e. »		»	1.	»	32.
Wateren		»	0.	»	0.

Totaal geboren 11 en geftorv. 56.

Een Kolonist van de Kolonie N°. 1, H. SABELIS genoemd, is, als befchuldigd zijnde eenen inwoner van de gemeente *Vledder*, op den publieken weg te hebben mishandeld, door de Policie gearresteerd geworden. Overigens zijn ons geene klagten tegen een' der Kolonisten ter oore gekomen.

Het fpitten der klavergronden voor zomerkoren, in het volgende jaar maakt thans de voornaamfte veldarbeid in meest al de Koloniën uit. Te *Ommerfchans* wordt nog eenige winterrogge gezaaid en bij het 2e. en 3e. Etablisfement te *Veenhuizen*, gaat men fteeds met de ontginning van nieuwe gronden voort.

Behalve eenige huisgezinnen voor de gewone Koloniën en Etablisfementen van arbeiders, zijn in de afgeloopene maand wederom vijf huisgezinnen van invalide Militairen aan het 1e. Etablisfement, te *Veenhuizen*, aangekomen.

allen wederom
deze maand zeer

Te *Veenhuizen*
van een grooter

De ſtaat der g
maand in elke K

Kolon

„

„

„

Om

Veenhuizen 1

„ 2

„ 3

Een Kolonist
is, als beſchuld
Vledder, op den
de Policie gearr
klagten tegen een

Het ſpitten de
volgende jaar ma
al de Koloniën u
terrogge gezaaid
Veenhuizen, gaat
gronden voort.
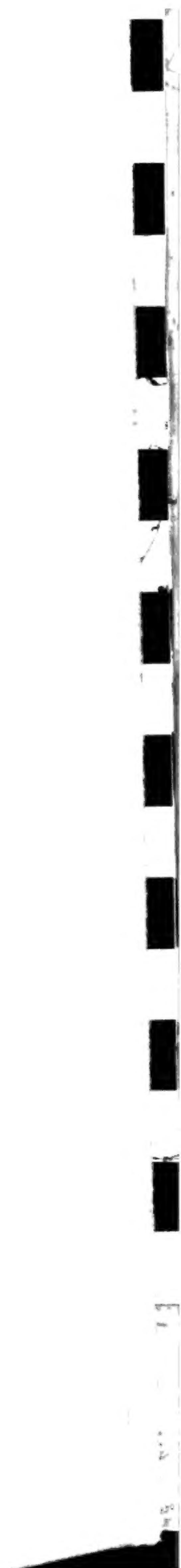
Behalve eenige
Etabliſſementen v
wederom vijf hui
ſte. Etabliſſement,